

**50-річчю
Факультету іноземної філології
присвячується**

***СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ***

Випуск 14

Збірник наукових праць

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
“Ужгородський національний університет”
Факультет іноземної філології**

***СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ***

Випуск 14

Збірник наукових праць

Ужгород – 2016

УДК81(081)+372.8

ББК Ш,0я54+Ч48

С-91

Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць. Випуск 14. Відп. ред. Фабіан М.П. - Ужгород: ПП "Аутдор-Шарк", 2016. - 319 с.

Видання зареєстроване Державним комітетом телебачення і радіомовлення України. Свідоцтво **КВ № 8917** від **29.06.2004** р.

Наукове фахове видання затверджено **Наказом МОН України від 09.03.2016** р. № 241

У фаховому збірнику наукових праць представлено сучасні дослідження з іноземної філології в галузях мовознавства, літературознавства і методики викладання англійської, німецької та французької мов у середніх та вищих навчальних закладах. Збірник містить науковий доробок викладачів та аспірантів Ужгородського національного університету, інших вузів України, близького та далекого зарубіжжя.

Рекомендовано до друку Вченою радою Ужгородського національного університету 12 жовтня 2016 р., протокол № 11.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР

доктор філологічних наук, професор М.П. Фабіан

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

П.М. Лизанець, доктор філологічних наук, професор

В.В. Барчан, доктор філологічних наук, професор

А.Г. Гудманян, доктор філологічних наук, професор

А.В. Корольова, доктор філологічних наук, професор

І.В. Козубовська, доктор педагогічних наук, професор

О.М. Гвоздяк, кандидат педагогічних наук, доцент

С.В. Голик, кандидат філологічних наук, доцент

О.П. Бартош, кандидат педагогічних наук, доцент

М.М.Рошко, кандидат філологічних наук, доцент

С.Томащікова (Slávka Tomaščíková), кандидат філологічних наук, доцент

А.Чеган (Anca Cehan), кандидат філологічних наук, професор

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Л.О.Белей, доктор філологічних наук, професор (Ужгородський національний університет),

Л.В.Рогач, кандидат філологічних наук, доцент (Ужгородський національний університет).

Видання індексується **Google Scholar**

ISBN 978- 617-7132-32-4

© Ужгородський національний університет 2016

MOB03HABCTBO
LANGUAGE STUDIES
SPRACHWISSENSCHAFT
LINGUISTIQUE

Вітаємо ювілярку!

Нещодавно відсвяткувала свій 70-річний ювілей Президент спілки германістів вищої школи України Олена Іванівна Стеріополо.

Народилася О.І. Стеріополо 20 червня 1946 р. у мальовничому містечку на Дунаї Ізмаїл, в яке закохана вона до безтями, без якого свого життя не уявляє. У 1971 році Олена Іванівна закінчила Київський держаний університет ім. Т.Г. Шевченка за спеціальністю романо-германські мови і література і отримала кваліфікацію філолога, викладача німецької мови. У 1979 р. закінчила аспірантуру та

захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, а з 1995 р. є доктором філологічних наук зі спеціальності загальне мовознавство, психолінгвістика, соціолінгвістика.

З 1973 р. О.І. Стеріополо працює у Київському національному лінгвістичному університеті викладачем, доцентом. З 1990 р. по 1995 р. Олена Іванівна очолювала кафедру практики німецької мови КНЛУ, а з 2015 р. по теперішній час працює завідувачем кафедри германської і фіно-угорської філології.

Педагогічна діяльність О.І. Стеріополо відзначається впровадженням у навчальний процес найновіших досягнень науки, техніки і передового досвіду. О.І. Стеріополо як науковець і фахівець вищої кваліфікації читає лекції з проблем теоретичної фонетики та фонології, загального та порівняльного мовознавства, історії лінгвістичних учень, теоретичних засад перекладу не лише на факультеті германської філології КНЛУ, а й в інших вищих навчальних закладах України та за її межами (Одеський національний університет ім. І. Мечникова, Ужгородський національний університет, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, у Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Берлінський університет ім. В. Гумбольдта.

О.І. Стеріополо є автором підручника “Теоретичні засади фонетики німецької мови”, який давно вважається настільною книгою студентів у всіх ВНЗ України. Олена Іванівна тричі була стипендіатом ДААД (Німецької академічної служби обміну фахівцями 1993; 2005; 2011 р.р).

Олена Іванівна заснувала наукову школу експериментальної фонетики і фонології в Україні. Вона створила в КНЛУ лабораторію експериментальної фонетики, технічною базою якої користуються аспіранти і докторанти з усієї України і водночас вони отримують наукові консультації. Під її керівництвом підготовлено і захищено одну докторську та 17 кандидатських дисертацій.

Значну увагу в своїй науковій діяльності О.І. Стеріополо приділяє пропагуванню української мови в Європі і США через її опис з позицій

Міжнародної фонетичної асоціації (МФА), що є новітнім для сучасної української мови.

О.І. Стеріополо опублікувала понад 150 наукових праць, серед яких наукові статті, видані в Україні та за її межами (у Німеччині, Польщі, Греції, Італії, Норвегії, Японії, Росії, США, Білорусі), рецензії на 8 монографій та 12 посібників і підручників і є активним учасником міжнародних науково-дослідних конференцій, засідань Співки германістів України, наукового життя провідних університетів України та Німеччини.

О.І. Стеріополо є членом Товариства прикладної лінгвістики Європи, членом Міжнародної спілки германістів (IDV), а також майже 7 років очолює спілку германістів вищої школи України, виконує обов'язки головного редактора збірника Співки германістів вищої школи України «Germanistik in der Ukraine» і є членом редколегій 7 наукових збірників.

Тож, шановна Олено Іванівно! Дозвольте привітати Вас від імені усіх членів спілки германістів вищої школи України з Вашим Днем народження і побажати Вам щастя, здоров'я, наснаги у Вашій нелегкій праці, творчих ідей та утілення Ваших найсміливіших задумів.

*Ваш ювілей - не тільки Ваше свято,
Радіють Ваші рідні й друзі теж,
Хай Бог пошле іще років багато,
Здоров'я, щастя, радості без меж!
Нехай добром наповнюється хата,
Достатком, щирістю і сонячним
теплом.*

*Хай буде вірних друзів в ній багато,
Прихильна доля огорта крилом.
А весни будуть світлі, легкокрилі,
Не буде втоми лагідним рукам.
Нехай здійсниться те, що не збулося
І добре серце не підкориться рокам.*

*З найщирішими вітаннями
Члени спілки германістів вищої школи України*

LANGUAGE BARRIERS AND HOW TO REMOVE THEM IN CROSS - CULTURAL COMMUNICATION

Fabian Myroslava

Uzhhorod National University

Introduction. Culture and language are intertwined and are shaping each other. It is impossible to separate the two ones. Language is not neutral codes and grammatical rules. Each time a person selects words, forms, sentences, and sends a message, either oral or written, he or she also makes cultural choices. It goes without saying that language helps in communicating with people from different backgrounds. However, someone may be less aware that cultural literacy is necessary in order to understand the language being used. If the people select language without being aware of the cultural implications, they may at best not communicate well and at worst send the wrong messages.

Objectives. Understanding the culture and learning to communicate comfortably with the people of that culture are as important as learning the rules of a language. Language learning and culture learning go hand in hand and may take a long time. In this context the problem of cross - cultural communication comes to the fore in up-to-date scientific investigations, whose positive results may be applied both to theoretical study of culturally-determined cognitive and communicative language peculiarities and practical foreign language teaching.

Contemporary linguistic studies have focused on the six important factors making the language barriers (real and perceived) in cross - cultural communication. The key factors include the following: the environment reflection, the reflection of cultural values, the meaning of words, changes in language, acronyms, language implications [1, p. 31-37]. The purpose of the article is to clarify the language barrier phenomenon and, consequently, determine what ways may remove language barriers and improve relationships across intercultural ties.

Findings and discussion. Language reflects the environment in which people live and label things that are around them, because the language of a society can direct the attention of its members to certain features of the world rather than to others. The classic example of this phenomenon is that, in the Amazon area snow is not part of the environment; therefore, people in the region do not have a word for snow because it simply does not exist. On the contrary, in areas where it snows occasionally, people have a word for snow, but it may just be one word without any differentiations. Most Americans, for example, use terms such as *snow, powder snow, sleet, slush, blizzard, ice*. That's the extent of most people's snow vocabulary. People who live in an environment where it snows during most months of the year may have a much more differentiated terminology for snow [3, p. 107]. Not surprisingly, the environment influences the appropriate vocabulary.

In addition to the environment, language also reflects cultural values. Values are abstract ideas about what society believes to be good, right, and desirable; they form the cultural basement of a society. They provide the context within which a society's norms are established and justified. E. Hall, for example, points out that the Navajos do not have a word for *late* [2, p. 47]. Time, he tells, does not play a role in Navajo life. There is a time to do everything, a natural time rather than the artificial clock time that industrial countries use. As a result, the Navajos do not have the differentiated vocabulary connected with time and clocks that Americans have. Time and the passing of time are things one can't control; therefore, one should not worry about wasting time and setting schedules.

One of the problems in dealing with people from other cultures is that we translate concepts from a foreign language and culture with words that fit our priorities. For example, businesspeople in the United States typically are frustrated with the *manana* mentality of Spanish-speaking countries: «They said tomorrow, but they did not mean it». For Americans *tomorrow* means midnight to midnight, a very precise time period. To Mexicans, on the other hand, *manana* means in the future, soon. A Mexican businessman speaking with an American may use the word *tomorrow* but may not be aware of or may in it intend the precise meaning of the word. This vague terminology is not precise enough for American emphasis on efficiency. The difficulties over the word *manana* are at least as much an American problem as a Mexican one. Dictionaries do not help because they typically pretend that there are exact word equivalencies that have the same meanings. In order to communicate concepts effectively, cultural knowledge is as important as linguistic knowledge.

Values include a society's attitudes toward cultural concepts. The Chinese, for example, do not have a word for *communication*, as in the term *business communication*. They use *letter exchange* or *transportation traffic* but not *communication*. The Chinese also do not have a concept of privacy; as a result, there is no corresponding word in the Chinese language. Typically *privacy* is translated *reclusiveness*, which brings up very different connotations in English than the word *privacy*. The word *privacy* has a positive connotation for people in the United States. They think of the privacy of their homes, the right to privacy, the right to private property. The word *reclusiveness* on the other hand, indicates that a person withdraws from society, is a loner, or does not fit in. In the U.S. context, a reclusive person is considered somewhat strange. In China a reclusive person is much more negatively viewed.

Sometimes diverse cultures use identical words that have rather different meanings. The results can be humorous, annoying, or costly depending on the circumstances. Let us look at several examples.

The word *manager* is used worldwide, but it has different levels of importance and meaning in different cultures. The same is true for the title *director*. Many Japanese, for example, have the title *director* on their business cards. In the American context, a director is a person of some importance and power. In Japan, the title may not carry the same level of authority. It may take some time to determine what titles mean and where the person stands in the hierarchy. The term *director* could be a loan word from English

to translate the position for use on a business card; the word is the same, but the meaning may be slightly different. The term could also reflect cross-cultural differences in organizational structure. The word *director* may be the closest translation of a job title that does not exist in the U.S. corporate structure. Likewise, the words *office worker* or *staff* are often used for the general administrative workers in a Japanese work group, which tends to have less defined job categories than their U.S. equivalents. An understanding of the specific title would require a more detailed explanation of the job and its fit in the organizational structure.

In the United States documents are often notarized. This is not a complex process. One simply goes to a notary public and gets the stamp and signature. Sometimes one pays a fee; sometimes the service is free. The German term, *notarielle Beglaubigung*, often translated as *notarized*, means something quite different. In this case one would go to a *Notar*, a lawyer. The *Notar* would prepare the document or, at a minimum, sign the document. This service is much more expensive. The meaning of the United States concept *notarized* is better reflected in the German term *Beglaubigung*, something any official person can do. The confusing part is the word *notarized* in the American expression. A notary public is not a *Notar*. The same confusion arises in Mexico where a *Notario* is a lawyer with special privileges to perform certain functions that require special qualifications.

Both the French and the Americans use the word *force majeure*, but the phrase carries very different meanings. Literally the term means superior or irresistible force. In U.S. legal language, the term refers generally to forces of nature or possibly war. The implications are that the terms of a contract may be changed because the risk was not allocated in either the expressed or implied terms of the contract.

In European law the term has a broader meaning. It also includes changes in economic conditions or other circumstances that were not reasonably anticipated when the contract was drawn up. The implication is that when Americans make agreements with Europeans that include discussions of unforeseen circumstances and use the term *force majeure*, they need to clarify what they mean and spell out what that term covers.

Words and phrases that are commonly being used at one time may be discontinued or their meaning may change over time. For example, the word *gay* means happy, light-hearted. In recent decades, however, the word has taken on the meaning *homosexual*. As a result, English speakers in countries like New Zealand, Canada, Australia, the United Kingdom, and the United States don't use the word in its original meaning any more, and young speakers of English may not even be familiar with its traditional meaning. In other cases, the words may take on additional meanings, and one must understand the context in order to understand the meaning. An example is the word *hardware*, which used to refer to tools and materials used in repairing and building houses. Today the word also refers to computers and components that can be added to a computer, such as a printer or an extra drive.

Foreigners and U.S. citizens who have lived outside the United States for some time may not be familiar with subtle changes in language usage. Twenty years ago words such as *businessman*, *chairman*, *salesman*, *airline stewardess*, and *fireman* were regularly

used. Today, with more women in the workforce and with growing awareness of the way gender and power can be linked to communicate value, the use of gender-neutral terms, such as *businesspeople*, *chairperson* or *chair*, *sales clerk*, *flight attendant*, and *firefighter* is common. The old terminology is seen as too restrictive.

Countries such as France and Iceland try to keep their language pure. The French *Academie Franqaise* polices the language and ensures that businesses use pure French. But even here the language changes. The officials may frown on *Franglais*, but people in France eat a *sandwich*, go on a trip for *le weekend*, and go on *le jogging*, all pronounced in the French manner with the accent on the last syllable. To use English is «chic», and somehow the English terms just seem to be more precise and descriptive. French Canadians make the *Academie Franqaise* really nervous when they use *char* for car, and many other English words in their French. French Canadians do not feel compelled to follow the rules of the *Academie Franqaise*.

The example of Canadian French illustrates that a language, if spoken in different parts of the globe, will ultimately develop differently. The *Academie Franqaise* may insist on certain rules, but other French-speaking groups may make their own rules and consider their French just as correct. The same is true for the development of English. What is standard and correct English? Former British colonies such as India and Nigeria increasingly insist that their English is just as correct as Oxford English. The result is the emergence of different «Englishes» used in different parts of the world. Attention recently has focused on «Singlish» - the English of Singapore that incorporates Malay and the Elokien dialect of Chinese as well as English words, and follows a syntax like other pidgin Englishes.

Here are three examples of Singlish [4, p. 209]:

- *Eh, this road so narrow, how you going to tombalik your big fat Mare-see-deese? You going to do 100-point turn or what? Sekali tombalik into the langkau your father kill you then you know!*

(Oh, this road is so narrow, how are you going to turn around your big fat Mercedes? Are you going to do a 100-point turn, or what? Wait until you turn it into the roadside ditch. Your father will be furious!)

- *Eh, Katong sopping sehnta got the "Sah-Leh" you know. Some up to hap- pride ah! (Hey, the Katong Shopping Center has a sale, some [items] are up to half-price off!)*
- *Aiyah, you want to chit in your exam tomolloh, har? You tinkyou can life the ansir on the table? Cher catch you, Ippl (lam pa pak Ian) man! (Oh no, you want to cheat on your exam tomorrow? You think you can write the answer on the desk? Teacher will catch you, and it [your plan] will backfire!)*

Many countries adopt English terms specifically in business and related areas. Some words are simply taken over without changes. For example, the Germans frequently use the word *shop* instead of *Geschäft* or *Laden*, *ticket* instead of *Fahrkarte*; *standard* instead of *Norm*. They use the words *computer* and *software*, but they do not use the word *calculator*, retaining the German word *Taschenrechner*. The difficulty is that the outsider cannot be sure whether they will use German or American terminology. An increasing

number of Germans are concerned about the use of English in everyday speech and advocate the use of German whenever possible. The newly formed Verein Deutsch Sprache, for example, has requested replacing English computer terminology with German terms, and there are some changes. For example, a few years ago Germans would use ((download material)) and ((shut down the computer)). Today they say ((runterladen)) and ((runterfahren)).

In some cases people use foreign words, but adapt them to their own language both in grammatical usage and pronunciation. For example, the Japanese have changed the word *salaryman* to *sarariman*, *homerun* to *homurunu*, *headhunter* to *heddo hantaa*, and the German word *Arbeit* to *arubaito*, meaning a part-time job. After some time, the words are considered native ones because they have been integrated into the Japanese language and culture. In German, for example, the word *stress* has been integrated. Thirty years ago nobody used the word. Today everyone uses it. The pronunciation is German and when used as a verb it is given German grammatical form. A German says, ((Ich bin gestreBt)), I am stressed. The word has become part of the language.

Acronyms pose special problems because they are based on a particular language. The same institution may carry a different acronym in different languages. For example, MITI, the Japanese Ministry of International Trade and Investment, is referred to as MITI by the Germans but then spelled out as *Ministerium fur Industrie und AuBenhandel*. The UN stands for United Nations, but the Germans transcribe UN as *Vereinte Nationen*. The former East Germany was called Deutsche Demokratische Republik, DDR. The English translated the term but also changed the acronym to German Democratic Republic, GDR. Germans would not have immediately recognized that GDR and DDR stood for the same thing.

Conclusion and research perspectives. As the previous examples show, communication across cultures and languages is difficult and full of hurdles and pitfalls. Even if two people from different cultures speak a common language, they may misinterpret the cultural signals. The result is confusion and misunderstanding. Many people have difficulty identifying the root of the problem. For example, American students often complain that they can't understand their foreign professors. In some cases the professors may actually have a poor command of the English language; however, in most cases the problem is not the language itself but different intonation patterns and different cultural signals. English-speaking students listen to their instructors with certain expectations. For example, if the instructor's voice drops to a low pitch, the students take that as a signal of a rhetorical topic boundary - «I'm finished with this idea», - whereas the instructor may actually do not mean such thing. Students adjust their interpretation of the lecture according to those intonation signals, thereby misinterpreting the instructor's intent. A professor who comes from a culture where the professor is almighty and never challenged, Korea or India, for example, may send signals to that effect to his students. If the students are not aware of the cultural issues, they will in all likelihood identify the problem as a language problem rather than a cultural one. In this context the phrase, *I don't understand you*, can mean any of the following:

- a) Don't understand the words you use.

b) My interpretation of what you say raises a flag and makes me wonder if this is actually what you want to say.

c) In my perception, your words and nonverbal behaviour do not complement each other, and I am puzzled.

In two – way communication, what one person says or does influences what the other person says or does. The United States of America is a verbal culture. In contrast to people from other cultures, Americans see communication as a verbal activity more than a nonverbal one. For most Americans, interacting with someone means speaking with that person. For instance, Americans believe that participation in a classroom or in a business meeting means speaking. If someone does not speak, then he or she is not participating. Spoken interaction, in its turn, means a lot. Many Americans believe that talking together is the best way to get rid of misunderstanding or conflict. This belief can be seen in everyday expressions like:

“Let’s talk things out.”

“It’s best to get it out in the open”.

“Get it off your chest”.

While not all Americans are comfortable with this, the general cultural belief is to “talk things out”. Most Americans expect immediate feedback. They want to be reassured that the person is listening and has understood. For example, if a supervisor gives instructions to an employee, he or she wants to know, at that moment, “Do you understand? Do you have any questions?” Silence makes Americans uncomfortable. Silence in an interaction often causes misunderstanding and misinterpretation. For instance, one American businessman complained about a meeting with a group of businessmen from another country: “They didn’t say anything. I don’t know if they understood me or not!” It takes both experience and careful observation in order to become aware of what people see as “normal” or “natural” behaviour.

There are no “right” or “wrong” ways of interacting. Rather, they show cultural differences. Sometimes similarities and differences across cultures are obvious; sometimes they are not. When there are cultural differences, people often need to learn new ways of interacting in order to reach two – way communication. Acceptance of culturally different ways of interacting can take a long time, but then a person will enjoy every minute of talking to people and acquainting himself or herself with their culture.

All the presented issues stress that communication differences knowledge is an important strategy for removing language barriers which sometimes lead, in turn, to conflicts. The communication success depends on cultural competence, or literacy of communicants, i.e. the balance of common and different in their perception and symbol systems. This balance is not given, it should be acquired through learning and experiencing. Many training courses and programmes are intended to do this on the basis of intercultural sensitivity. They are built on fundamental investigations on intercultural contents; the leading position is occupied by linguistic analysis. Different approaches to language as the subject revealed in communicative styles, discourse studies, cross-cultural pragmatics testify the dominating role of linguistics on the whole and

ethnolinguistics in particular in finding ways for improving relationships across intercultural lines.

When miscommunication happens, try to understand why. It can be an opportunity for culture learning. Careful observation can give you valuable cultural clues. Culture learning is gaining knowledge and skills. It is adapting to a different style of life and people in a way that is possible for you to do. Culture learning, like language learning, is adding to what you already have. Promising in this respect are the studies which focus on various forms and means of cross – cultural communication as well as on all possible ways of miscommunication across cultures.

References

1. Beamer L., Varner I. Intercultural Communication in the Global Workplace. - New York: McGraw-Hill/Irwin, 1995.
2. Edward T. Hall. The Silent Language - New York: Doubleday and Co., 1959.
3. Mead Richard. Cross-Cultural Management Communication - New York: John Wiley & Sons, 1990.
4. <http://www.geocities.com/Silicon Valley/Heights/4766/shumor.html>

Резюме

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної лінгвістики – взаємозв'язку мови та культури, їхнього взаємовпливу й взаємозалежності. Значну увагу приділено аналізу факторів, що призводять до встановлення мовних бар'єрів, а також шляхів їхнього подолання. У статті наголошується на необхідності врахування як мовних, так і культурологічних чинників у процесі міжмовної та міжкультурної комунікації.

УДК 007:[004.738.5+811.111:81'373.47]

БЛОГ-ТЕРМІНИ ЯК СКЛАДОВА АНГЛОМОВНОЇ БЛОГОСФЕРИ

Андрусак І.В.

Ужгородський національний університет

Постановка проблеми. Вивчення різних аспектів мовленнєвої комунікації завжди вважалося однією з найбільш перспективних та актуальних сфер лінгвістичних досліджень. Поява і широка популяризація Інтернету, який є не тільки глобальною системою взаємопов'язаних комп'ютерних мереж, але і новим комунікативним простором, кардинально змінили наші погляди на природу та процес комунікації. Більше того, зазнав змін і сам характер обміну інформацією.

Спілкування в такому комунікативному середовищі має свої особливості, які неминуче впливають на мову інтернет-користувачів.

Опосередкована комп'ютером та Інтернетом комунікація є об'єктом дослідження нової галузі теорії мови – інтернет-лінгвістики основоположником якої вважають британського лінгвіста Девіда Крістала. За визначенням вченого, інтернет-лінгвістика є синхронним аналізом мови в усіх сферах інтернет-активності, включаючи електронну пошту, різні види спілкування в чатах, іграх, миттєву передачу повідомлень, веб сторінки, комп'ютерно-опосередковане спілкування, обмін текстовими повідомленнями і т. ін. [13]. Основним завданням інтернет-лінгвістики є вивчення особливостей функціонування мови в глобальній мережі Інтернет, нових мовних стилів та форм, що виникли під впливом комунікативного середовища, опосередкованого комп'ютером. Іншими словами, у центрі наукових пошуків інтернет-лінгвістів – феномен інтернет-комунікації з точки зору різних лінгвістичних парадигм [5, с. 24].

На сьогодні значну частину простору комп'ютерно-опосередкованої комунікації займає блогосфера. Блог впевнено стає найбільш популярним форматом спілкування, який значно випереджає за кількістю своїх користувачів чати, форуми й персональні сторінки [3, с. 211]. У лінгвістичній літературі мова блогів визнається «третім засобом спілкування», оскільки поєднує ознаки, властиві письмовій та усній формам комунікації [2]. Оскільки блогосфера є найменш вивченим фрагментом інтернет-комунікації, звернення до будь-якого аспекту її функціонування є актуальним.

Аналіз останніх публікацій. Хоча інтернет-лінгвістика є доволі молодою галуззю знань, в її межах уже сформувалися певні напрями досліджень. Із соціолінгвістичної точки зору вивчаються різні аспекти взаємин суспільства та Інтернету і їхнє відображення в мові [8; 13; 26]. У межах педагогічної парадигми досліджуються негативні та позитивні впливи комп'ютерно-опосередкованого спілкування на мову учнів, особливо що стосується їхнього словникового складу та письма [8; 12; 13; 17], а також перспективи застосування інтернет-ресурсів та нових форматів комунікації в навчанні англійської мови як іноземної [4; 6; 7; 16; 24; 27]. Основним предметом лінгвістичних пошуків є особливості функціонування мови в новій віртуальній діяльності, які проявляються на всіх рівнях її системи: семантичному, морфологічному, синтаксичному, стилістичному, текстовому і т. ін. [2; 3; 8; 11; 12; 13; 14; 26]. Проте, зважаючи на молодий вік інтернет-лінгвістики та надзвичайну мінливість основного об'єкта її дослідження – інтернет-мови, наявні дослідження є лише початковим етапом лінгвістичних розвідок. До прикладу, на сьогодні не існує загальноприйнятої класифікації жанрів комп'ютерно-опосередкованої комунікації. У процесі свого становлення знаходиться також апарат методів дослідження інтернет-лінгвістики. Ретельного аналізу потребує мова, яка функціонує в мережі Інтернет, на всіх її рівнях.

Виклад основного матеріалу. Предметом нашого дослідження є лінгвістичні особливості англомовної блогосфери. **Мета цієї статті** – провести соціолінгвістичний аналіз термінів з компонентом *blog*, які описують окремі

фрагменти, пов'язані з появою, становленням та розвитком англомовної блогосфери. Матеріалом дослідження є 76 термінів, твірною основою яких є морфема *-blog-*, відібрані шляхом суцільної вибірки з онлайн-глосарію термінів блогінгу [9]. Основним нашим завданням є на прикладі відібраних лексичних одиниць показати, яким чином різноманітні аспекти функціонування блогу, що є однією з найпопулярніших платформ сучасної комунікації, відображаються в англійській мові.

Ключовими лексемами нашого дослідження є терміни *blog*, *blogger*, *blogging* та *blogosphere*. Вікіпедія визначає блог як веб-сайт, головний зміст якого – записи, зображення чи мультимедіа, що регулярно додаються [1]. Часто дається дуже просте визначення: особистий онлайн-щоденник [18]. Хоча блог дуже схожий на щоденник, він має свої відмінні характеристики. Однією з них є те, що блоги виставляються в оберненому хронологічному порядку, починаючи з найновішого (останнього) випуску. Крім цього, на відміну від щоденників, які є дуже особистими і не призначені для загального користування, блоги є соціальними, тобто відкритими для всіх. О. Жигаліна розмежовує поняття блогу та інтернет-щоденника. На її думку, інтернет-щоденник – це засіб особистісного самовираження і міжособистісної «побутової» комунікації в мережі, а блог, крім функції самовираження, виконує інформативну та фатичну функції комунікації і має велику соціальну спрямованість [3, с. 211].

Англійський термін *blog*, що виник у 1997 році, має доволі цікаву етимологію. Більшість дослідників вказує, що лексема *blog* утворилася внаслідок скорочення, а саме ініціального усічення (афери) терміну *weblog*, тобто веб-журнал – журнал, який ведеться у всесвітній комп'ютерній мережі [21]. У цілій низці джерел авторство терміну *weblog* приписують Джорну Баргеру, який у 1997 році вжив його на своєму вебсайті [1; 9; 22]. Проте, на думку Маркуса Лінінга, у сучасному значенні термін вперше з'явився в назві доповіді «*WebLog: exploiting the Web use interface for document management in electronic meetings*», виголошеній Дж. Райкандалія та М. Різ на науковій конференції в серпні 1995 року [20]. Цікавим є той факт, що, за даними етимологічного словника, слово *blog* вже існувало в англійській мові ще в 1860 році і функціонувало як іменник у значенні «хлопчик-прислуга» та як дієслово у значенні «завдавати поразки» [21]. У наш час нового життя звуковій оболонці *blog* надав американський інтернет-користувач Пітер Мергольц, який задля жарту розбив термін на словосполучення *we blog*, що означало «ми блогуємо», і вжив його на своїй сторінці у 1999 році. Трохи згодом Еван Вільямс, один із співзасновників компанії «Піра Лебс» (Pyra Labs), яка вважається творцем блогерської служби, використав термін *blog* як іменник та дієслово (у значенні «випускати веб-журнал або робити записи у веб-журналі») та створив термін *blogger* (укр. *блогер*) [9]. Обидва терміни були підхоплені інтернет-користувачами і швидко поширилися в Інтернеті. Більше того, термін *blog* виявився надзвичайно продуктивною твірною основою.

Автором терміну *блогосфера* вважається Бред Грем, який вперше вжив його у 1999 році як жарт, розмірковуючи над майбутнім інтернет-спілкування та

пропрокуючи появу мільйонів блогів: «*Goodbye, cyberspace! Hello, blogiverse! Blogosphere? Blogmos?*» [15]. Пізніше у 2002 році термін був введений у загальний вжиток Вільямом Квіком для позначення інтелектуального кіберпростору, який займають блогери [23]. Словник англійської мови «Американська спадщина» (The American Heritage Dictionary of the English Language) дає таке визначення терміну: «усі блоги в мережі Інтернет разом із тими, хто їх створює і коментує, які розглядаються як взаємопов'язана спільнота або як феномен» [25]. Крім цього, зазначається, що термін утворений за аналогією з *atmosphere, stratosphere* і т. ін. Проте Вільям Квік у своєму блог-пості щодо утворення терміну *blogosphere* проводить паралелі із грецьким словом *logos* [23]. В онлайн-глосарію термінів блогінгу дається ще одне значення терміну *блогосфера*: субкультура спільноти блогерів, яка співвідноситься з соціальною мережею та відносинами між блогерами поза технічною мережею [10]. Варто зауважити, що поряд із терміном *blogosphere* в англійській мові функціонують альтернативні назви, які є його синонімами: *blogspace, blogistan* та *blogoverse*. Цікавими із дериваційної точки зору є лексеми *blogistan* та *blogoverse*. Перша утворена за допомогою суфікса – *stan*, що походить із перської і має значення країни, нації, землі, тобто буквально слово *blogistan* означає місце, домівку блогів та блогерів. Термін часто вживають у більш вузькому значенні як синонім до лексем *warblog* та *milblog* відношенні до блогів, які стосуються війни або пишуться військовими. Слово *blogoverse* за своєю дериваційною структурою є гібридною назвою – блендом, утворене внаслідок зрощення двох лексем *blog* та *universe* («світ блогів»), які з'єднані сполучним елементом –*o*–.

Поява термінів *blogosphere, blogspace, blogistan* та *blogoverse* лінгвістично позначила зародження нової всесвітньої інформаційної оболонки, яку утворюють пов'язані між собою блоги. Ця особливість відрізняє блоги від звичайних веб-сторінок та інтернет-форумів. Відмінними ознаками блогосфери як засобу спілкування є здатність швидко реагувати, незалежність і неможливість контролювати чи цензурувати.

Термін *blogging* вживається у двох значеннях. По-перше, він означає процес створення онлайн щоденників, тобто блогів; по-друге, цей термін уживається для позначення самого персонального щоденника, розміщеного на веб сторінці, пости якого розташовані в хронологічному порядку [19].

Результати аналізу словникових дефініцій термінів, що є предметом нашого розгляду, дозволили виділити тематичні групи, які співвідносяться з різними фрагментами «життя» блогосфери. Найчисельнішою є група лексем, що є **назвами різноманітних типів блогів**. При цьому мовний матеріал указаної групи є настільки різноманітним, що уможливив проведення більш детальної класифікації в її межах. Так, проаналізовані нами назви блогів співвідносяться з типами, які можна поділити залежно від автора, змістового наповнення, мови, оформлення і т. ін. Розглянемо їх детальніше.

Прикладами лексем, що є назвами різних типів блогів залежно від автора є такі: синоніми *anonoblog, anonyblog, faux blog* та *ghostblog* позначають блог,

автором якого є невідома людина, часто з вигаданим ім'ям або псевдонімом; слово *biz blog* є назвою блогу, який веде бізнес структура (підприємство, корпорація і т. ін.); лексема *celebriblog* означає блог, який веде знаменитість; синоніми *CIOBlog*, *CFOBlog* та *CEOBlog* вказують на блог, який веде головна посадова особа; блог, який веде хтось інший, а не особа, яка вказана як автор, називається *flog*; блог, який належить двом або більше блогерам, має назву *group blog*; лексема *milblog* позначає блог, який пишуть дійсні представники або ветерани армії США; слово *plog* вказує на персоналізований блог, створений службою Amazon.com для своїх клієнтів.

Аналіз мовного матеріалу дозволяє виділити декілька підгруп термінів, які є назвами різних типів блогів залежно від їхнього змістового наповнення. Відповідно до матеріалу, який вони вміщують є такі типи блогів: *bleg* - блог або блог-пост, який вміщує звернення до читачів щодо ідей для покращення блогу, матеріальної підтримки, надання коментарів і т. ін.; *linguablog* – блог, основна увага якого зосереджена на лінгвістиці, перекладі, мовах та інших, пов'язаних з лінгвістикою темах; *celeblog* – блог, присвячений знаменитості; блог під назвою *event blog* вміщує записи про певну подію; синоніми *splog* та *zombie blog* позначають блог, що складається зі спаму; блог, який є попереднім описом певних продуктів чи подій має назву *plog*; лексема *warblog* позначає блог, основна увага якого сфокусована на війні.

У межах групи назв блогів за їхнім змістовим наповненням блоги поділяються також за наявністю мультимедіа, що в мові відображено такими термінами: *audioblog* – блог, у якому розміщений різноманітний аудіоматеріал у вигляді голосових, музичних та інших записів, що мають текстову анотацію їхнього змісту; *photoblog* – блог, який головним чином складається з фото; *vlog* - блог, який вміщує відео.

Відповідно до мети або призначення свого змістового наповнення різні типи блогів отримали такі назви в англійській мові: *blog digest* – блог, мета якого робити підсумок та коментарі щодо інших блогів кожного дня; *progblog* – назва прогресивного блогу, який підтримує ліві, ліберальні або зелені політичні ідеї; *crisis blog* – блог, який спеціально створюється, щоб зреагувати на надзвичайну ситуацію в суспільстві; *klog* – блог, яким користуються представники інтелектуальної праці з метою поширення інформації у межах їхньої компанії; *shocklog* – блог, основна мета якого навмисно спровокувати обговорення певної теми.

У нашій вибірці наявні дві лексеми, які є назвами блогів залежно від мови, якою оформлені: *clog blog* – блог, написаний голландською мовою; *froglog* – французький блог.

Дотичною до групи назв блогів за їхнім змістовим наповненням є підгрупа лексем, що вказують на тип постів, тобто повідомлень, записів у блозі: *blog carnival* – блог-пост, що має посилання на інші статті в межах або поза межами блогу, які стосуються певної теми; *blogorrhhea* – надмірний і занадто багатослівний пост, часто не відредагований і написаний як потік свідомості; *bloggerel* – точка зору, яка

розміщена у блозі не вперше; *blogule* – запис у блозі, який не повністю співпадає з загальною концепцією.

Класифікація блогів за оформленням представлена в нашій вибірці такими термінами: лексема *journal blog* позначає найбільш звичну форму блогу у вигляді особистого щоденника; термін *sideblog* є назвою маленького блогу, який розташований на боковій панелі основного; блог, який ведеться за допомогою мобільного пристрою має назву *moblog*; лексема *dark blog* позначає блог, який є недоступним для широкого загалу, і зайти на який можна за допомогою пароля.

Інша доволі чисельна група проаналізованих нами термінів об'єднує **назви різних представників блогосфери**. Перш за все, у цій групі виділяються слова, що є назвами блогерів, залежно від:

- теми, наповнення їхніх блогів: *vlogger* – блогер, що веде блог з відео наповненням; *kittyblogger* – блогер, який пише про своїх котів; *klogger* – блогер, який веде блог для представників інтелектуальної праці;

- поведінки: лексема *blogsnob* вказує на блогера, який не приймає коментарі від тих, хто не належить до кола його друзів; термін *blooger* позначає блогера, який поводить як підліток; слово *blogoholic* вказує на блогера, який віддає майже увесь час блогінгу, тим самим занедбує інші аспекти свого життя;

- функцій: *lexiblographer* – людина, яка веде хроніку термінів блогосфери; *blodgebrity* – відомий блогер.

Термін *blogerati* є колективною назвою інтелігенції блогерів, тобто найвпливовіших та найпопулярніших блогерів онлайн за ранжуванням їхньої сторінки. Інша збірна назва *blognoscenti* позначає блогерів, які мають особливі знання про блогосферу, створення блогів та певні предметні сфери блогів.

У нашій вибірці зафіксовані також терміни, які є назвами користувачів блогів: *blog voyeur* – читач блогів, який не має свого власного блогу; та *blogroach* – коментатор блогу, який не погоджується з усім, що пишеться в блозі, у дуже зухвалий і грубий спосіб.

Доволі чисельною у нашій вибірці є група термінів – назв програм і файлів, які уможливають технічне функціонування блогосфери. Так, *blog client* – це програма, яка дозволяє блогеру відправляти, редагувати, формувати та виконувати різноманітні дії, пов'язані з блогом, без запуску браузера; *blog feed* є назвою файлу на основі XML, у який програми провайдера вставляють версію блога, розпізнавану машиною, для подальшого її поширення; програма, яка керує списком сайтів, які рекомендує автор блогу називається *Blogroll*; провайдерська служба для блогів, якою керує сайт *Blogger.com*, яким, у свою чергу, керує *Google*, має назву *Blogspot*.

Аналіз мовного матеріалу дозволив також виділити групу лексем, які співвідносяться з різними **подіями у блогосфері**: 31 серпня, день, коли блогери всього світу розміщують пост-рекомендацію щодо 5 нових блогів, які відрізнялися б від їхніх власних за культурним наповненням, точкою зору, оформленням і т. ін. отримав назву *BlogDay*; вечірка блогерів у режимі онлайн або офлайн називається *blogger bash*; річниця заснування блогу позначається лексемою *blogiversary*.

Відібраний нами мовний матеріал демонструє цікаві особливості з суто лінгвістичної точки зору. За результатами попереднього аналізу, переважна більшість лексичних одиниць у нашій вибірці – це іменники. Серед інших частин мови представленим є тільки дієслово. Так, нами зафіксовано 6 дієслів, які описують різноманітні способи і засоби створення і ведення блогів: *blogsit* – вести блог в той час, як справжній автор «взяв відпустку»; *glog* – писати в блозі від першої особи про діяльність, учасником якої є сам автор; *metablog* – розміщувати пости про блогінг; *moblog* – вести блог за допомогою мобільного пристрою; *multiblog* – створювати та вести різні блоги одночасно; *plog* – вести блог за допомогою кишенькового комп'ютера.

Проаналізовані нами терміни демонструють також певні види парадигматичних зв'язків. Так, поширеним явищем є синонімія, коли один і той самий фрагмент світу блогінгу отримує декілька назв: *anonoblog*, *anonyblog*, *faux blog* та *ghostblog*; *CIOBlog*, *CFOBlog* та *CEOBlog*; *splog* та *zombie blog*. У нашій вибірці є терміни, для яких властива багатозначність, наприклад: *blogroll*: 1) список блогів, які рекомендує автор блогу і який розміщений на боковій панелі; 2) програма, яка керує таким списком; *blogstipation*: 1) неможливість розміщення запису в блозі через психологічний, емоційний стан блогера; 2) неможливість розміщення запису через відсутність провайдерської служби; *plog*: 1) персоналізований блог, створений службою *Amazon.com* для своїх клієнтів; 2) веб-програма, за допомогою якої можна створити групові проекти; 3) блог, який є попереднім описом певних продуктів чи подій.

Цікавим є також той факт, що переважна більшість термінів у нашій вибірці є неологізмами, багато з яких мають конкретного автора.

Висновки. З лінгвістичної точки зору блоги є новим багатограним мовним феноменом, який, з одного боку, впливає на різноманітні аспекти життя сучасної людини, з іншого – є індикатором цих змін. Тому мова блогів є багатим матеріалом для лінгвістичного аналізу. Результати проведеного дослідження англійських термінів блогосфери дозволили виділити окремі фрагменти функціонування нової інтернет-спільноти, утвореної сукупністю блогів. Незважаючи на те, що наше дослідження було обмежене термінами з компонентом *blog*, його результати свідчать про становлення нової субкультури – блогосфери, що неминуче впливає не тільки на мову її представників, а й цілої нації. Перспективи подальших наукових пошуків полягають у всебічному вивченні мови інтернет-комунікації.

Література

1. Блог // Вікіпедія: Вільна енциклопедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%B3>.
2. Елькина О.М. Жанровые характеристики блога [Электронный ресурс] / О.М. Елькина. – Режим доступа: <http://pglu.ru/upload/iblock/e86/p30032.pdf>
3. Жигаліна О. Блог як гіпержанр інтернет-комунікації / О. Жигаліна // Психолінгвістика. – 2009. – Вип. 4. - С. 210- 216.

4. Инновации в обучении английскому языку студентов неязыковых вузов [Электронный ресурс] / [Л.А. Артамонова, М.В. Архипова, Е.В. Ганюшкина и др.] // Инновации в образовании: Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2012. - № 2 (1). – С. 28-33. – Режим доступа: [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2012_2\(1\)/4.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2012_2(1)/4.pdf)
5. Компанцева Л.Ф. От классического языкознания – к Интернет-лингвистике / Л.Ф. Компанцева // *Studia Linguistica*. – 2010. – Вип. 4. – С. 24 – 30.
6. Костенко І.Г. Використання Інтернет-ресурсів на уроках англійської мови / І.Г. Костенко // *Таврійський вісник освіти*. – 2013. - № 1 (41). – С. 170-176
7. Павельева Т.Ю. Методика развития умений письменной речи студентов средствами учебного Интернет-блога (английский язык, языковой вуз): автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук.: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования) / Т.Ю. Павельева. – Тамбов: ТГУ им. Г.Р. Державина, 2010. – 19 с.
8. Baron N.S. *Always On: Language in an Online and Mobile World* / Naomi S. Baron. – Oxford University Press, USA, 2008. – 304 p.
9. Blog [Online] // Wikipedia: The Free Encyclopedia. – Available from: <https://en.wikipedia.org/wiki/Blog>.
10. Blog Terms [Online]: Glossary. – Available from: <http://whatis.techtarget.com/reference/Blog-terms-Glossary>
11. Crystal D. *A Glossary of Netspeak and Textspeak* / D. Crystal. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2004. – 160 p.
12. Crystal D. *Language and the Internet* / David Crystal. – Cambridge University Press, 2001. – 272 p.
13. Crystal D. *The Scope of Internet Linguistics* [Online] / David Crystal. – Available from : <file:///C:/Users/Admin/Downloads/Internet2.pdf>
14. Driscoll D. *The Ubercool Morphology of Internet Gamers: A Linguistic Analysis* [Online] / Dana Driscoll. – Available from: <http://www.kon.org/urc/driscoll.html>
15. Graham B. *Must See HTTP://* [Online] / Drad Graham // *The BradLands*. – September 10, 1999. – Available from: http://www.bradlands.com/weblog/comments/september_10_1999/
16. Guttler F. *The Use of Blogs in EFL Teaching* [Online] / Fernanda Guttler // *BELT Journal*. – 2001. – V. 2. – No. 1. – P. 59-68. – Available from: <http://revistaseletronicas.pucrs.br/ojs/index.php/belt/article/viewFile/9240/7016>
17. Hayslett Ch. M. *No LOL Matter: Cyber Lingo Shows up in Academia* [Online] / Chandra M. Haysslett // *The Seattle Times*. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Internet_linguistics.
18. *It's the links, stupid* [Online]: Blogging is just another word for having conversations // *The Economist*. – Apr 20th 2006. – Available from: <http://www.economist.com/node/6794172>.
19. Kipfer B. *The Dictionary of American Slang* / Barbara Kipfer, Robert L. Chapman. – CollinsRef; 4th edition, 2007. – 608 p.

20. Leaning M. Blogs as a Challenge to Traditional Media? Arguments for and against [Online] / Marcus Leaning. – Available from: <https://www.google.com.ua/url?sa>
21. Online Etymology Dictionary [Online]. – Available from: <http://www.etymonline.com/index.php?term=blog>.
22. Origin of blog [Online] // Riginopedia. – Available from: <http://www.originopedia.com/origin-of-blog-2/>
23. Quick W. Daily Pundit [Online]: 12.30.2001 / William Quick // Internet Archive WAYBACKMACHINE. – Available at: http://www.iw3p.com/DailyPundit/2001_12_30_dailypundit_archive.html
24. Sun Y. C. Examining the effectiveness of extensive speaking practice via voice blogs in a foreign language learning context / Y.C. Sun // CALICO Journal, 2012. - 29(3). – P. 494-506.
25. The American Heritage Dictionary of the English Language [Online]. - Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2015. – Available from: <https://ahdictionary.com/word/search.html?q=blogosphere&submit.x=0&submit.y=0>
26. Thurlow C. The Internet and Language / C. Thurlow // Concise Encyclopedia of Sociolinguistics / [Mesthrie R., Asher R.]. – London: Pergamon. – P. 287–289.
27. Wang S. Web 2.0 and second language learning: What does the research tell us? / S. Wang, C. Vazquez // CALICO Journal. – 2012. - No 29(3). – P. 412-430.

Summary

The article focuses on one of the fragments of English blogosphere which is linguistically represented by blog-terms. The research findings suggest that blogging has already developed its own vocabulary. The blog-terms under analysis represent different aspects of a new Internet community. Most terms are names of different types of blogs and bloggers.

УДК 811.124'342

ФОНЕМАТИЧНІ ОПОЗИЦІЇ НОВОЛАТИНСЬКОЇ МОВИ У ПРАЦЯХ М.ЛУЧКАЯ

Барбіл О.В., Шепя Н.С.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми та її визначення. Відомо, що у XVIII – XIXст. під впливом європейських традицій та в силу різних історичних обставин в Україні, зокрема в Закарпатті, писалися латинською мовою офіційні документи, історичні твори, літературні праці та ін. Ці документи становлять велику цінність для вивчення історії і культури краю.

Актуальність статті зумовлена недостатнім вивченням новолатинської мови, яка значно відрізняється від класичної латини на усіх рівнях, в тому числі й на фонетичному чи фонематичному.

Мета цієї статті – дослідити диференційні ознаки голосних новолатинської мови.

Завдання дослідження – виявити головні опозиції вокалізму ново латинської мови, завдяки яким одна голосна фонема могла протиставлятися решті голосних.

Матеріалом дослідження є шеститомна латиномовна праця закарпатського культурного діяча, історика, мовознавця і священника Михайла Лучкая «Historia Carpatho-Ruthenorum», написана у 1843 році.

З точністю описати всю фонематичну систему новолатинської мови закарпатських авторів XVIII-XIX століть не дозволяє кілька факторів. По – перше, нинішній дослідник цієї мови має справу лише з писаними текстами, словоформи яких зафіксовано не за суворими правилами правопису, побудованому на якомусь одному принципі (скажімо, фонетичному чи фонематичному). Їх написання здебільшого трималося на хистких традиціях, які різні писарі нерідко порушували. По-друге, деякі графеми та графемосполуки в новолатинських текстах були багатозначними: навіть у одній і тій же позиції їх (наприклад ae, l, c, cz, ch) різні особи читали неоднаково. Та чи не найбільшу перешкоду на шляху до точного відтворення фонем новолатинської мови XVIII-XIX століть становить тогочасне написання власних назв іншомовного походження. А їх у ново латинських текстах тої пори дуже багато. Справа в тому, що географічні, особові та інші запозичені власні назви писарі XVIII-XIX століть не транскрибували, а транслітерували. Отже, їх звукове відтворення викликає різнобій ба навіть просто різночитання. У той же час живих носіїв описувана нами новолатинська мова нині вже майже не має, а отже, однозначно відрізнити суттєві (дистинктивні) відмінності фонем від несуттєвих у ряді випадків досить важко. Що ж до опису всіх позиційних та комбінаторних варіантів фонем новолатинської мови та альтернацій відповідних звуків, то ця мета майже недосяжна. Тому, облишаючи характеристику варіювання фонем новолатинської мови, тут зупиняємося тільки на їх диференційних ознаках.

Як і в середньовічній латині, для вокалізму новолатинської мови головними опозиціями, завдяки яким одна голосна фонема могла протиставлятися решті голосних, були рядність та піднесення, рідше – лабіальність та часокількість [5, с. 49-53]

Голосні переднього ряду в новолатинській мові представлені вокалами /e/ та /i/, голосні середнього ряду - вокалом /a/, а голосні заднього ряду – вокалами /o/ та /u/. Пор. brevis [2, с. 137], parochus [2, с. 727]. Специфічний звук нелатинського походження, який у власних назвах позначався то літерою e, то літерою i, не репрезентував окремої голосної фонемі переднього ряду в текстах XVIII-XIX століть. У нього не було жодної власне фонематичної ознаки, а частотність його вживання та намагання писарів позначити цей звук особливою літерою були мінімальними: нами засвідчено вживання графем ě та ĭ тільки у двох власних назвах

Michaël [4, с. 93] та Veliky [4, с. 201]. Отже, для новолатинської мови XVIII – XIX століть цей звук і відповідно графеми *ë* та *ï* треба кваліфікувати лише як варіант латинської фонемі /*e*/ або як варіант фонемі /*i*/.

Голосні заднього ряду /*o*/ та /*u*/ мали й ту особливість, що обидва вони, будучи вокалами губними, протиставлялися також голосним фонемам переднього ряду /*e*/ та /*i*/ як фонемам негубним. Лабіальність як фонематична ознака частково характеризувала й деякі голосні переднього ряду, зокрема вокали *ö* та *ü*. Правда, обидва вони вживалися тільки в запозичених власних назвах, передусім у топонімах та антропонімах угорського і німецького походження. Наприклад: Königszeg, Török, Füzér, Karmüller.

За ступенем піднесення язика вокали новолатинської мови становили три групи. З вокалів низького піднесення у неї був лише голосний /*a*/, з середнього піднесення – вокали /*e*/ та /*o*/, а з високого вокали /*i*/ та /*u*/, тобто ті самі голосні, що й у класичній латині. Пор. *pastor* [2, с. 730], *persona* [2, с. 756], *fidelis* [2, с. 425], *domus* [2, с. 347].

Що ж до голосних середнього піднесення *ö* та *ó*, а також голосних високого піднесення *ü* та *ű*, які представлені головним чином у недавніх запозиченнях із угорської, німецької, рідше з українських говорів Закарпаття (пор. записи *Ökörmező*, *Negetűs*, *Kükalo*) то можна стверджувати, що за ступенем піднесення язика їх природа фактично не відрізнялася від природи відповідних вокалів мови-джерела. Власне це були фонемі угорської, німецької та української мов, а в одвічно латинських словах ніколи не виступали. Винятком може бути хіба що давня фонема /*ö*/, яка в пам'ятках класичної латині позначається диграфом *oe* (пор. *coercero* [2, с. 199], *foedus* [2, с. 434]). Отже, ці фонемі не були органічною частиною фонематичної системи новолатинської мови.

Часокількість голосних у фонематичній системі новолатинської мови перестала бути диференційною ознакою для слів латинського походження [5, с. 101, 102]. Графічного відображення довгота голосних у пам'ятках XIX ст. вже не мала. Своєрідним залишком давньої квантитативної системи була хіба що фонема дифтонгічного походження /*e*/ у словах типу *saere*, яка в одвічно латинських словах позначалася традиційним диграфом *ae* або лігатурою *æe*, а в словах угорського походження – літерою *é*. Наприклад *Kertész*, *Székely*. До речі, звукове значення цієї латинської фонемі в устах учителів латинської мови на Закарпатті збігалось з угорським звуком, який, за правилами угорської графіки та орфографії, позначався як *é* (пор. лат. *aevum* [2, с. 45] «вік» та угор. *év* «рік» [6, с. 155]).

Загалом же протиставлення голосних за довготою/короткістю фактично зберігалось тільки в нових запозиченнях, та й то не зовсім послідовно. Бо довгі /*a*/, /*o*/, /*e*/ на письмі здебільшого позначалися, а довгі /*i*/ та /*u*/ не обов'язково. Тому можна казати, що у традиційних латинських і добре освоєних запозиченнях новолатинської мови фактично було п'ять голосних, а у новіших запозиченнях – щонайменше десять. Окрім генетично своїх, успадкованих із латинської мови попередніх періодів, у новолатинській мові XVIII – XIX століть функціонували й так звані чужі звуки, тобто «фонемі», запозичені з фонологічної системи інших

мов, які вживалися головним чином у запозичених словах, що особливо підкреслює іншомовний характер відповідного слова» [1, с. 66, 236].

Схематично систему головних фонем новолатинської мови, вживаної у працях М.Лучкая можна представити як триступеневу в такому вигляді:

(ü) (ǔ) (i) (u)
(ö) (ǒ) (e:) (e) (o)
(a)

Висновки. Виходячи з викладеного, можна зробити висновок про те, що культурні діячі Закарпаття XVIII – XIX століть, які писали твори латинською мовою, володіли нею на високому рівні. Закарпатська специфіка новолатинської мови проявилася на всіх чотирьох рівнях мовної структури. Спостерігаються відхилення від латини класичного періоду у морфологічній будові, лексикологічній системі, синтаксисі і особливо у фонетиці. Щодо системи вокалізму, то аналіз новолатинських текстів, писаних у Закарпатті в цей період, показує, що головними опозиціями, завдяки яким одна голосна фонема могла протиставлятися решті голосних, були рядність та піднесення, рідше лабіальність та часокількість. Окрім голосних, успадкованих із латинської мови попередніх періодів, у новолатинській мові XVIII-XIX століть функціонували фонemi, запозичені з фонологічної системи інших мов для передачі власних назв іншомовного походження.

Література

1. Вахек Й. Лингвистический словарь Пражской школы / Й. Вахек. – Москва, 1964. – 350 с.
2. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь / И.Х. Дворецкий. – Москва, 1976. – 1096 с.
3. Лучкай Михайло. Історія карпатських русинів (том III). Переклад з лат. Ю. М. Сака // Наук. зб. Музею української культури у Свиднику / Михайло Лучкай. – 1986 . – т.14, С.93-259
4. Лучкай Михайло. Історія карпатських русинів / Переклад з лат. А.М. Ігната та Ю.М.Сака // Михайло Лучкай. -1990. – т.16., С.29-256
5. Тронский И.М. Историческая грамматика латинского языка / И.М. Тронский. – Москва, 1960. – 278 с.
6. Хадрович Л., Гальди Л. Венгерско- русский словарь / Л.Хадрович, Л.Гальди – Будапешт, 1986. – 2728с.

Summary

Authors of the works written in Latin in the eighteenth and nineteenth centuries in Zakarpattia made use of vowels which belonged to the classical period of the Latin language. As for the peculiarities, they largely concern the rules of usage of vowels to denote specific sounds and sound combinations in words of more recent origin, especially in borrowings from the Slavic, Hungarian and Germanic languages.

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Бенедик М. І.

Ужгородський національний університет

Мова є невичерпним джерелом мовознавчих досліджень. Вивчення мови відбувається за допомогою відповідної системи засобів, що допомагають дослідити той чи інший аспект. Так, при кожному дослідженні науковець використовує цілу низку методів, необхідних для розвідки того чи іншого аспекту. Професор О.О. Селіванова зазначає, що метод (у широкому розумінні) є способом організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою вивчення явищ і закономірностей певного об'єкта науки, а методика (у вузькому розумінні) є системою процедур вивчення об'єкта дослідження та / або перевірки отриманих результатів. Часто методика розглядається як конкретне застосування загальноприйнятого методу відповідно до мети й завдань дослідження [13, с. 48-49]. У мовознавстві відбувається поділ на загальні та спеціальні методи. Правильний підбір методів дає змогу адекватно проаналізувати об'єкт дослідження, визначити його природу, встановити його принципи функціонування. Таким чином, **актуальність дослідження** зумовлена зацікавленістю сучасних лінгвістів до вивчення та залучення найбільш оптимальної методики та методології дослідження наукового дискурсу.

Мета статті – виявлення та дослідження методології праць, присвячених науковому дискурсу. **Об'єктом дослідження** обрано праці вітчизняних та зарубіжних науковців до проблеми наукового дискурсу. **Предметом вивчення** є методологія та методика дослідження аспектів мови. Для **аналізу** використано наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені вивченню академічного дискурсу. Ставимо наступні **завдання**:

- Вивчення стану дослідження проблем, пов'язаних з темою наукового дискурсу;
- Аналіз методології новітніх досліджень.

Методологія (від грец. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) є вченням про правила мислення при створенні науки та принципи проведення наукових досліджень. Під **методологією лінгвістики** ми переважно розуміємо вчення про науковий метод пізнання / систему наукових та лінгвістичних принципів, на яких базується наукове дослідження. Методологія дослідження допомагає визначити засоби, методи та прийоми при вивченні конкретного аспекту. Саме завдяки цьому, суб'єкт вивчення отримує нові знання про ту чи іншу (в нашому випадку) мовознавчу дійсність. Під **методологічною основою** наукового дослідження ми розуміємо фундаментальні, вихідні положення, на яких базується сама наукова розвідка. Методологія визначає підхід до об'єкту мовознавства, взаємовідношення між суб'єктом і об'єктом дослідження, спосіб побудови

наукового знання, загальну орієнтацію та характер лінгвістичного дослідження [17].

Традиційно, у сучасній науці про мову виділяють три наукові парадигми: (1) системно-структурна парадигма – основою якої стає слово з усіма його аспектами в межах мовної системи; (2) антропоцентрична парадигма, в якій людський чинник пов'язує дискурс і мову діяльністю розуму, зумовленою комунікативними потребами людини (А. П. Мартинюк, О. О. Селіванова [11], [13]); (3) міждисциплінарність – дає змогу охопити різні аспекти досліджуваного поняття (В. І. Карасик, І. П. Біскуб). Сьогодні, лінгвісти наголошують на тому, що парадигмальний простір дослідження отримав нові орієнтири, тому необхідно виокремлювати такі напрями, які поєднують в собі дослідження суміжних областей науки. Таким чином, у мовознавстві розрізняють: когнітивно-семантичний, когнітивно-дискурсивний та когнітивно-прагматичний напрями (Н. В. Романова), котрі є фундаментальними та актуальними для проаналізованих наукових розвідок.

На сьогодні у мовознавстві окреслюємо наступні підходи до аналізу академічного дискурсу: **прагматичний** – розглядає науковий дискурс як інтерактивну участь комунікантів у спілкуванні з урахуванням часу та місця самої комунікації, вікових та соціальних особливостей, намірів та мотивів комунікантів; **лінгвостилістичний** – досліджує певні регістри спілкування, розмежовує в них усне та писемне мовлення з урахуванням жанрових різновидів; **психолінгвістичний** – досліджує зміну від внутрішнього коду до зовнішньої вербалізації у процесі мовлення з урахуванням соціально-психологічних типів особистостей; **лінгвокультурний** – визначає специфіку спілкування в межах певного етносу, поведінку співрозмовників та культурні доміанти певної спільноти; **структурно-лінгвістичний** – вивчає власне текстові особливості спілкування, а саме, змістовну та формальну зв'язність тексту; **когнітивно-семантичний** – досліджує науковий дискурс у вигляді фреймів, моделей, для того, щоб репрезентувати спілкування у свідомості людини; **соціолінгвістичний** – аналіз комунікантів як представників певної соціальної групи та дослідження обставин комунікації у широкому соціокультурному контексті [1, с. 138–139].

Серед вітчизняних науковців, котрі присвятили свої дослідження вивченню мовних аспектів наукового дискурсу є такі: О. М. Гніздечко [4], О. М. Ільченко [7], Л. М. Рябих [12], Л. В. Сологуб [14], О. В. Єрченко [5], О. Л. Балацька [3] та О.І. Багрій [2]. Серед російських вчених, котрі вивчають науковий дискурс у різних сферах його застосування, є Н. В. Королева [10], Н. В. Іноземцева [7], Т.О. Філоненко [15] та Д. О. Копил [9]. Стислий огляд методології праць наукового дискурсу українських та російських мовознавців представлений у нижче вказаній таблиці.

Напрями досліджень наукового дискурсу

Автор дослідження	Назва	Методологічна основа
О. М. Гніздечко	<i>“Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англомовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів)”</i>	комунікативно-прагматичний підхід, теорія дискурсу, комунікативно-функціональна лінгвістика та методика прагмасемантичного аналізу
О. М. Ільченко	<i>“Етикетизація англо-американського наукового дискурсу”</i>	комунікативно-когнітивний підхід, функціональна лінгвістика, прагмалінгвістика та теорія дискурсу
Л. М. Рябих	<i>“Лекція як жанр американського академічного дискурсу”</i>	антропоцентризм, який дозволяє інтегрувати постулати дискурсології та жанрології на засадах комунікативно зорієнтованого підходу теорії дискурсу та дискурсознавчі підходи до вивчення комунікації у різних суспільних та професійних сферах, а також принципи сучасного жанрознавства
Л. В. Сологуб	<i>“Комунікативні стратегії фахової соціалізації адресата у науково-дидактичному дискурсі (на матеріалі сучасних англомовних підручників з екології)”</i>	дискурсивно-функціональний, прагматичний, інтеракційно-лінгвістичний, соціолінгвістичний та формальний підходи синергетичний та когнітивно-дискурсивний підходи
О. В. Єрченко	<i>“Структурно-композиційні та лінгвокогнітивні принципи наукової медичної статті та анотації”</i>	дискурсологія та лінгвопрагматика
О. Л. Балацька	<i>“Дискурсивні властивості критики в англомовній науковій статті”</i>	
О. І. Багрій	<i>“Наукова дискусія: дискурсивні та прагмариторичні характеристики (на матеріалі англомовних статей середини ХХ – початку ХХІ сторіч)”</i>	
Н. В. Королева	<i>“Засоби і способи реалізації інтертекстуальності (на матеріалі англійської мови)”</i>	дискурсологія

Н. В. Іноземцева	<i>“Системні характеристики заголовків англомовних статей по методичній проблематиці”</i>	теорія дискурсу, лінгвопрагматика, лінгвокультурологія
Т. О. Філоненко	<i>“Жанрово-стилістичні характеристики англомовного науково-методичного дискурсу”</i>	антропоцентризм, дискурсологія, лінгвостилістика
Д. О. Копил	<i>“Сучасний англомовний науковий дискурс: комунікативно-прагматичний потенціал переконання”</i>	принципи антропоцентризму, психолінгвістики, системності та детермінізму, комунікативно-прагматичний принцип

Як показав аналіз останніх досліджень, в основі сучасних розвідок лежать комунікативно-прагматичний, комунікативно-когнітивний, лінгвостилістичний, лінгвокогнітивний, лінгвопрагматичний, психолінгвістичний та соціолінгвістичний підходи.

Для вивчення аспекту авторизації була використана комплексна методика прагмасемантичного аналізу, котра дозволила зробити висновок про те, що авторизація є інтеграційною прагмасемантичною категорією англомовного наукового лінгвістичного дискурсу, яка відображає опредметнені в його семантиці й структурі комунікативно-прагматичний, метакомунікативний, оцінний компоненти смислу й ідентифікує автора як мовну особистість і суб'єкта пізнання [Гніздечко]. Розробка проблематики наукового дискурсу становить значний теоретичний та практичний інтерес. У теоретичному плані, вивчення наукового дискурсу збагачує загальну теорію дискурсу, робить внесок до його типології, а в практичному – сприяє випрацюванню методичних порад при викладанні мов для спеціальних цілей, курсів з комунікації, зокрема, наукової та професійної. Етикетизація наукового дискурсу набуває специфічного вираження і є явищем комплексним, структурно складним та виходить за межі лише одного висловлювання. Дослідження показало, що етикетні номінації, а також етикетні модуляції категоричності й некатегоричності спостерігаються на різних рівнях мовної структури – слова, словосполучення, речення й тексту. Вивчення етикетизації окреслює нові ракурси аналізу мовленнєвого етикету в плані його інтерперсональних комунікативних і текстуальних структурно-композиційних аспектів з урахуванням соціокультурних складових мовних засобів етикетизації в різних типах дискурсів [Льченко].

Дослідження лекції як жанру американського академічного дискурсу ґрунтується на обранні комунікативно зорієнтованого підходу до аналізу дискурсу та жанру. Л. М. Рябих розглядає американську академічну лекцію як розумово-комунікативну діяльність у сфері вищої освіти та вивчає соціокогнітивні та

соціокомунікативні жанротвірні ознаки та формальні, структурні, змістові, прагматичні елементи цього жанру [Рябих].

Обрана Л. В. Сологуб методологічна перспектива при вивченні науково-дидактичного дискурсу у галузі екології інтегрує прагматичний та лінгвостилістичний підходи, які доречно застосовувати для розгляду тих сфер комунікації, де адресант свідомо та цілеспрямовано планує свої комунікативні дії. Виявлення та опис комунікативних стратегій і тактик у досліджуваному дискурсі дозволяє зрозуміти особливості мовленнєвого впливу адресанта на адресата, простежити зв'язок між інтенціональною складовою комунікації та вибором вербальних та невербальних засобів для її успішної реалізації [Сологуб].

Аналіз дискурсу медичних статей дав змогу виявити неоднорідність їх функціональної будови, зумовленої низкою чинників, а саме типом журнального видання (багатогалузеві чи вузькоспеціалізовані медичні журнали), вимогами журнальних редколегій щодо організації наукових публікацій, когнітивно-прагматичними намірами адресанта, галузевою специфікою наукового медичного дослідження у структурному та технологічному відношеннях [Єрченко].

Вивчаючи ментальні основи, комунікативні цілі та типові засоби вербальної реалізації критики в англomовній науковій статті, О. Л. Балацька прийшла до висновку, що критика є дискурсивним смислом, який виникає на підґрунті сприйняття суб'єктом-науковцем (фрагмента) дослідження як недостатнього та недосконалого, реалізується у вербальній формі й усвідомлюється іншими суб'єктами наукової взаємодії. Дискурсивним смисл призначений виконувати стратегічну мету – сприяти розвитку й вдосконаленню наукової думки [Балацька].

Всебічне лінгвістичне дослідження писемної наукової дискусії відбулося з огляду на її жанрові, дискурсивно-текстові, комунікативно-прагматичні, інтерперсональні, аргументативні та риторичні характеристики. Комунікативно-прагматичний підхід дозволив вивчити динамічний аспект дискусійного дискурсу-тексту, тобто процес організації комунікативно-пізнавальних дій у ньому та проаналізувати його статичний аспект – кінцевий результат процесу мовленнєвої діяльності, зафіксований у формі тексту [Багрій].

Поняття інтертекстуальності є одним із важливих і актуальних лінгвістичних проблем, оскільки воно пов'язане із взаємодією текстів – у широкому розумінні – дискурсів та культур. Н. В. Королева вперше розглядає явище інтертекстуальності на міждискурсному рівні (перед тим, воно розглядалося лише на внутрішньодискурсному рівні). Соціокультурна інформація допомогла виявити засоби та способи реалізації інтертекстуальності в науковому дискурсі. Дискурс також розглядається як текст, взятий в сукупності з його екстралінгвістичними факторами, тобто, в соціокультурному контексті [Королева]. Англomовний науково-методичний дискурс характеризується ознаками, що є типовими для наукового дискурсу, тобто, чіткою логічною побудовою, наявністю термінологічного апарату, прагматичною спрямованістю.

Однак, цей підтип наукового дискурсу володіє і специфічними ознаками, такими як, оцінність, експресивність, емотивність, авторською індивідуальністю та

суб'єктивністю, котрі зближають його з рекламним та художнім типами дискурсу [Иноземцева].

Зараз дискурс знаходиться у центрі уваги різноманітних напрямів лінгвістики. Дискурс розглядається по відношенню до тексту та функціонального стилю. Т. О. Філоненко зазначає, що функціональний стиль застосовується для давніх текстів, а дискурс – для текстів, що пов'язані з “живим життям”. Крім того, дискурс характеризується комунікативною спрямованістю та наявністю мотиву [Філоненко]. Людський фактор у мові визначає як і вибір, так і реалізацію комунікативної стратегії переконання у науковому дискурсі в залежності від індивідуальних особливостей мовної особистості автора повідомлення. Комунікативні тактики та стратегія переконання призводять до виникнення психологічної основи для мовного впливу на читацьку аудиторію [Копыл].

Отже, вище вказані лінгвістичні дослідження наукового дискурсу базуються на різноманітних принципах пізнання. Кожна праця є винятковим доробком у сфері академічного мовлення. Як ми бачимо, кожен дослідник обирає саме ті концепції, котрі допомагають об'єктивно та логічно дослідити той чи інший предмет розвідки. Методологічною перспективою нашого дослідження є застосування комунікативно-прагматичного, лігвостилістичного та лінгвопрагматичного підходів. В основі нашого подальшого дослідження лежатимуть засади антропоцентризму, дискурсології, функціональної лінгвістики та жанрознавства.

Література

1. Андрейчук Н. І. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVII століття: монографія / Н. І. Андрейчук. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. – 280 с.
2. Багрій О. І. Наукова дискусія: дискурсивні та прагматичні характеристики (на матеріалі англійських статей середини XX – початку XXI сторіч): дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Багрій Ольга Ігорівна. – Київ, 2009. – 245 с.
3. Балацька О. Л. Дискурсивні властивості критики в англійській науковій статті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.14 “Германські мови”. / Балацька Олена Леонідівна. – Харків, 2013. – 23 с.
4. Гніздечко О.М. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англійських статей сучасних європейських та американських лінгвістів): дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Гніздечко Оксана Миколаївна. – Київ, 2005. – 203 с.
5. Єрченко О. В. Структурно-композиційні та лінгвокогнітивні принципи наукової медичної статті та анотації (на матеріалі американської англійської наукової журнальної періодики (1992- 2001 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.14 “Германські мови”. / Єрченко Олег Владиславович. – Львів, 2016. – 22 с.

6. Иноземцева Н. В. Системные характеристики заголовков англоязычных статей по методической проблематике: дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / Иноземцева Надежда Владимировна. – Самара, 2010. – 175 с.
7. Ільченко О. М. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу: автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.04 / Ільченко Ольга Михайлівна. – Київ, 2002. — 37 с.
8. Ільченко О. М. Стереотипове заперечення в американському науково-академічному дискурсі: культурна специфіка / О.М. Ільченко, І. Є. Шпенюк // Вісник Харківського нац. університету ім. В.Н.Каразіна. - № 811. – 2008. – С.12-16.
9. Копыл Д. А. Современный англоязычный научный дискурс: коммуникативно-прагматический потенциал убеждения: автореф. на соискание канд. филол. наук: спец. 10.02.04/10.02.19 / Копыл Дарья Алексеевна. – Ростов-на-Дону, 2013. – 26 с.
10. Королева Н. В. Средства и способы реализации интертекстуальности в научном дискурсе (на материале английского языка): дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / Королева Наталья Викторовна. – Саранск, 2004. – 211 с.
11. Мартинюк А. П. Основи наукових досліджень у лінгвістиці: навч. – метод. посіб. / А. П. Мартинюк. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 40 с.
12. Рябих Л. М. Лекція як жанр американського академічного дискурсу: автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Рябих Людмила Михайлівна. – Харків, 2014. – 18 с.
13. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: навч. посібник / О. О. Селіванова. – Полтава.: Довкілля-К, 2008. – 712 с. – ISBN 966-8791-16-9.
14. Сологуб Л. В. Комунікативні стратегії фахової соціалізації адресата у науково-дидактичному дискурсі (на матеріалі сучасних англомовних підручників з екології): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.14 “Германські мови”. / Сологуб Лариса В’ячеславівна. – Львів, 2015. – 214 с.
15. Филоненко Т. А. Жанрово-стилистические характеристики англоязычного научно-методического дискурса: дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / Филоненко Татьяна Александровна. – Самара, 2005. – 118 с.
16. Шпенюк І. Є. Лінгвокультурні особливості американського науково-академічного дискурсу / І. Є. Шпенюк // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / – 2012, С.288-296.
17. Лингвистический энциклопедический словарь [Электронный ресурс] / ред. В. Н. Ярцева. – М.: “Советская энциклопедия”, 1990. – Режим доступа: <http://tapemark.narod.ru/les/299a.html>

Summary

The present article touches upon the methodology of the latest Ukrainian and foreign scientists’ linguistic research. The scholars conduct their studies in different aspects of academic discourse. The attempt to analyze the latest scientific works has been made. The alternative of the methodology for our further scientific research performance in the scope of academic discourse has been defined.

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Дідо Н.Д.

Ужгородський національний університет

Фразові дієслова є особливим типом дієслів, і як мовне явище повністю відсутні в українській мові, тому у їх вивченні студенти стикаються з певними труднощами, як у розумінні семантики фразового дієслова та його вживанні у мовленні, так і в перекладі на українську мову. **Актуальність** дослідження фразових дієслів пояснюється високою частотністю їх вживання, проникненням у різні функціональні стилі та значущістю для акту комунікації. Фразові дієслова стають все поширенішими з розповсюдженням англійської мови, вони використовуються не лише в розмовній англійській мові, але і в діловому мовленні, юриспруденції та інших галузях.

Лексико-стилістичний набір фразових дієслів в англійській мові є дуже широким. Їхній динамічний характер і можливість прикріплення різного роду атрибутів до смислового елементу робить їх особливо прийнятними для використання порівняно із відповідними простими дієсловами. Маючи високий експресивний характер, такі «метафори» зробили вагомий внесок у розвиток емоційного та ефектного засобу вираження значення в сучасній англійській мові [4, с.135].

Вивчення фразових дієслів, їх семантики, структури та вживання є актуальним у дослідженнях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема, Ю.О.Жлуктенка [3], С.О.Гурського [8], Д. Болінджера (D.Bolinger) [7], Дж.Поуві (J.Povey) [11] та інших.

Термін «фразове дієслово» вперше застосував Л.П.Сміт в словнику “*Words and Idioms*” (1925), вважаючи фразові дієслова найяскравішою характерною особливістю англійської мови, які часто використовуються в розмовній мові, крім того, додають ідіоматичності мові, а також висловлюють думки і значення чіткіше [5, с.108].

Том МакАртур (Т. McArthur) характеризує фразове дієслово як особливий різновид дієслова, яке більше функціонує як фраза, ніж як окреме дієслово. Такі поєднання можуть вживатися як в прямому, так і в переносному значенні, і часто є ідіомами або складовими частинами ідіом: *to get away with murder, to get on like a house on fire, to get back at someone, to get up to mischief* [10].

Метою даної статті є аналіз основних типів фразових дієслів в англійській мові та труднощі, з якими стикаються іншомовні студенти при їх вивченні.

Термін «фразове дієслово» є похідним від слова «фраза», тобто, найменша одиниця синтаксису. Такі дієслова відрізняються від простих дієслів, оскільки містять у своєму складі двоє і більше елементів. Завдяки фразовим дієсловам мова

набуває експресивності. До них належать дієслова *give up, cut down, get on* та інші. Разом із вживанням фразових дієслів мовлення стає більш природним, тому для тих, хто вивчає англійську мову, вони є важливими.

На нашу думку, чітке визначення фразового дієслова дає Дж.Поуві (J.Povey): це комбінація простого дієслова та адвербіального постпозитива, що представляє собою єдину семантичну і синтаксичну одиницю. Його можна замінити «простим» дієсловом, що і підтверджує, що фразове дієслово є семантичною єдністю [11, с.16].

Виклад основного матеріалу. До складу фразових дієслів, що є однією з головних ознак англійського дієслівного словотвору, входить монолексемне дієслово та післядієслівний компонент прислівниково-прийменникової природи, який внаслідок послаблення своєї прислівникової або прийменникової функції утворює з дієсловами відносно стійкі семантичні та синтаксичні сполучення. Фразове дієслово функціонує як поєднання дієслова й прийменника, дієслова і прислівника чи дієслова і прийменника з прислівником, ось чому його часто визначають як багатослівне чи двослівне дієслово. Таке поєднання можна визначити як «ідіоматичне», так як дослівний переклад кожного з компонентів не становить єдиного змісту всього поєднання. Точніше, він може бути зовсім іншим, і часом здогадатися про переклад усього фразового дієслова по його частинах неможливо.

За мовознавцем Ю.О.Жлуктенком, другий компонент, який позначається у лінгвістиці різними термінами, а саме, прислівники, постпозитиви, постпозитивні прийменники тощо, не виражає ознаки дії, яка б означала щось відокремлене від тієї дії, що міститься в першому компоненті дієслова. Дієслова з постпозитивами зливаються в одне семантичне ціле й виражають єдине поняття. Тому при вилученні другого компонента, зазвичай, змінюється значення дієслова [3, с.105].

Граматики (Дж. Ламонт (G.Lamont) [9], Д.Байбер (D.Biber) [6] та інші) притримуються двох протилежних думок щодо природи і використання фразових дієслів: (1) буквальне використання форми *go up* не є фразовим дієсловом як таким, а є простим дієсловом з часткою: *The balloon went up into the air*. Термін «фразове дієслово» повинен використовуватись лише для образних і ідіоматичних значень: *The balloon went up* (= The crisis finally happened). В даному випадку маємо справу з семантичним аспектом фрази *go up*, яка не має нічого спільного з синтаксисом чи морфологією. (2) термін «фразове дієслово» охоплює пряме і переносне (ідіоматичне) використання і, отже, включає в себе синтаксис, морфологію та семантику, тобто обидва значення фрази *go up*.

Фразові дієслова дуже різноманітні як за своєю сполучуваністю, так і за додатковими значеннями, які в них полягають або які вони набувають у тексті. Вони можуть виражати характер дії, перехід з одного стану в інший, спонування до дії та інші значення, але у всіх випадках дія незмінно характеризується значенням, укладеним в самому дієслові.

Фразові дієслова мають ряд характерних ознак, які відрізняють їх від простих дієслів, таких як ідіоматичність, висока продуктивність, можливість розташовувати адвербіальний прийменник до і після іменника, що вживається з

даним дієсловом, здатність емоційно і образно висловлювати найтонші відтінки думок і почуттів, можливість його заміни простим дієсловом та інші.

Важливим є знати, що існує велика кількість класифікацій фразових дієслів (С. Григорьев [2], І. Анічков [1]), і це залежить від ознак, які відрізняють їх від простих дієслів. Крім цього, завжди є дієслова, які допускають різне тлумачення. Тому класифікації фразових дієслів можна назвати досить умовними.

Згідно класифікації, що бере за основу кількість постпозитивів у складі фразового дієслова, їх неподільність та наявність чи відсутність додатка (перехідні/неперехідні дієслова), існує чотири типи фразових дієслів:

1. фразові дієслова з двома постпозитивами. Більшість цих дієслів вимагають після себе додатка, який може розміщуватись лише після фразового дієслова, не розриваючи його. Тобто, ці фразові дієслова є неподільні.

I'm looking forward to my holidays.

You must face up to reality!

2. фразові дієслова з одним постпозитивом: перехідні та неподільні. Ці дієслова вимагають додатка, який стоїть після постпозитива, додаток не може розривати фразове дієслово.

I love coffee. I can't do without it in the morning!

I'm counting on you to help me.

3. фразові дієслова з одним постпозитивом: перехідні та подільні. Ці дієслова вимагають додатка, який може стояти після постпозитива або між дієсловом і часткою (таким чином фразове дієслово є подільним).

We brought up this child. We brought her up.

Jill asked me not to give her secret away.

4. фразові дієслова з одним постпозитивом: неперехідні. Ці дієслова вживаються без додатка.

Charles and Emily have fallen out again.

You always show off at parties.

Залежно від ступеня семантичної єдності компонентів у складі фразового дієслова можна виділити два основних типи фразових дієслів, а саме:

1. фразові дієслова, що є близькими до вільних сполучень. Для них характерним є низький рівень семантичної єдності, а саме значення фразового дієслова можна легко вивести зі значень його складових (*to call back, to look for* etc.) Такі фразові дієслова є зазвичай мотивованими (постпозитивний компонент у складі дієслівного комплексу зберігає своє просторове значення) і частково мотивованими (постпозитивний компонент втрачає конкретність свого просторового значення і зберігає при цьому зв'язок з вихідним значенням вільного прислівника).
2. фразові дієслова, що відносяться до розряду фразеологічних одиниць. Вони характеризуються найбільшим ступенем семантичної єдності компонентів: значення сполучення при цьому неможливо вивести із значень компонентів, що входять до його складу (*bring up = educate, give up = stop doing smth.* etc).

Семантичні відношення між складовими частинами англійських фразових дієслів виключно різноманітні. Розглядаючи синтаксично неподільні поєднання дієслова і постпозитива з точки зору внесених в них постпозитивом значень, можна виділити наступні типи фразових дієслів:

1. дієслівно–прислівникові комплекси, в яких постпозитив має своє первинне конкретно-просторове значення. Наприклад: *come out, take away, walk in, run out, step across*.
2. поєднання, в яких значення дієслова має чітко виражений переносний (метафоричний) характер, у той час як другий компонент зберігає властивий прислівнику просторовий зміст: *let a person down = fail him; bring out = expose; pull through = recover*.
3. конструкції, в яких основних семантичних змін зазнає постпозитивний елемент, що набуває яскравого аспектуального наповнення. Серед аспектуальних відтінків можна виділити наступні:
 - вираз початку виникнення дії (*cry out*),
 - вираз продовження дії (*walk on*),
 - вираз завершення, закінчення дії (*burn away*),
 - позначення повної вичерпності дії (*tire out*),
 - вираз інтенсифікації дії (*work away*),
 - вираз повторення дії (*read over /again/*).
4. значення фразових дієслів засноване на ідіоматизації обох частин, вмотивованість яких зберігається: *come about (відбуватися, траплятися), ride out (вийти зі скрутного положення), give away (видавати секретну інформацію)*.
5. фразові дієслова, що характеризуються максимальним ступенем ідіоматизації їхніх складових: *give up (кинути), take in (обдурити), put up with (терпіти, примиритися)*.

Як вже було згадано раніше, вивчення фразових дієслів є досить складним для іншомовних студентів, скільки вони повинні виробляти навички, що сприятимуть розумінню фразових дієслів не лише при читанні чи прослуховуванні текстів, а також навчитися використовувати їх самостійно, долаючи труднощі їх сприйняття. Ось деякі моменти, що складають труднощі для тих, хто бажає опанувати англійською мовою.

Перш за все, це велика кількість і розмаїття англійських фразових дієслів, неможливо їх всіх вивчити та запам'ятати. Всього налічується близько 12000 англійських фразових дієслів, але, звичайно, для мовлення потрібно володіти хоча б кількома сотнями.

По-друге, ідіоматичність значення фразових дієслів. Такі фразові дієслова досить складно перекладати, оскільки значення цілого комплексу не виводиться з сукупності значень його складових. Якщо людина не знайома з фразовим дієсловом, яке зустрілося в тексті, вона не здатна адекватно зрозуміти ціле речення або вислів. Найчастіше вона намагається пов'язати з лексичним оточенням два окремих слова, не розуміючи, що перед нею єдине семантичне ціле.

Досить часто виникають помилки у вживанні дієслова в поєднанні з різними частками (часто протилежними за первинним просторовим змістом) в одному і тому ж значенні: *swallow up* = *swallow down* (ковтати, поглинати), *slow up* = *slow down* (знижувати швидкість), *buy back / in / off / out / over / up* (спокутувати гріхи).

Певні труднощі викликає подільність багатьох фразових дієслів, коли основне дієслово та постпозитив можуть розриватися іншим словом. До подібного роду помилок відноситься неправильне розташування постпозитиву у випадках, коли між ним і дієсловом з'являються займенники або ціла іменна група (*He was going to give up her* замість *He was going to give her up*), обставини або слова-інтенсифікатори (*go ahead straight* замість *go straight ahead*).

Оскільки фразові дієслова відсутні в українській мові, можуть виникати труднощі з перекладом. Зазвичай доводиться шукати еквівалент для відтворення змісту фразового дієслова, а іноді на допомогу приходять цілі словосполучення.

Певне непорозуміння можуть викликати ситуації, коли в рівному лексичному оточенні з одним і тим же значенням (тобто в якості семантичних еквівалентів) зустрічається як фразове дієслово, так і просте: *start a business* – *start up a business*, *went to the town* – *went down to the town*.

Висновки. Отже, фразове дієслово є мовним феноменом суто англійської мови, і тому є складними у вивченні та розумінні для іншомовних користувачів. Коректне вживання фразових дієслів робить мовлення природнішим, а правильне розуміння фразових дієслів та відтворення їх мовою перекладу є ознакою високого рівня опанування іноземною мовою. Оскільки фразові дієслова привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, у роботі було розглянуто різні погляди щодо визначення фразових дієслів та його ознак та складових частин. Найбільш загальним і зрозумілим, на нашу думку, є визначення, згідно з яким фразове дієслово є комбінацією простого дієслова постпозитивом, що є семантичним цілим.

Оскільки багато вчених запропонували свої визначення і ознаки, за якими вони розрізняють фразові дієслова, існує чимало класифікацій фразових дієслів, що беруть за основу той чи інший критерій – це може бути ступінь семантичної єдності компонентів, подільність чи неподільність фразового дієслова, наявність чи відсутність додатка тощо.

Загалом, фразові дієслова допомагають виразити думки чіткіше та влучніше, ніж звичайні дієслова та передати ті аспекти значень, які не в змозі передати просте дієслово. Фразові дієслова необхідні для вільного спілкування та правильного розуміння англійських текстів та потребують неабияких навичок у їх перекладі іншою мовою.

Література

1. Аничков И.Е. Труды по языкознанию / И.Е.Аничков. – СПб.: Наука. - 1997. - 510 с.
2. Григорьев С.В. Фразовые глаголы / С.В. Григорьев: учебно-справочное пособие. – СПб.: КАРО. – 2003. – 272 с.

3. Жлуктенко Ю.А. О так называемых сложных глаголах типа stand up в современном английском языке/ Юрий Алксеевич Жлуктенко // Вопросы языкознания. – 1954. – №5. – С.105-113.
4. Раєвська Н.М. Теоретична граматики сучасної англійської мови /Наталія Миколаївна Раєвська. – К.: Вища школа. – 1976. – 304 с.
5. Смит Л.П. Фразеология английского языка / Л.П.Смит / Пер. с англ. – М.: Дрофа, 1998. – 158 с.
6. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Grammar of Spoken and Written English / D. Biber et al. - London: Longman, 1999. – 315 p.
7. Bolinger D. The Phrasal Verb in English /D. Bolinger. - Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971. – 210 p.
8. Goursky S.E. The Idiomatic Heart of English Language / S.E.Goursky. – Lvov: United Publishing House “Vishcha Shkola”: Lvov University Publishing House, 1975. – 183p.
9. Lamont G. The Historical Rise of the English Phrasal Verb. Feb. 2005. University of Toronto / G. Lamont [Електронний ресурс]. – Режим доступу 14.04.2016: <<http://www.chass.utoronto.ca/~cpercycourses/6361lamont.html>>. – Загол. з екрану. – Мова англ
10. McArthur T. Phrasal Verb / Т. McArthur [Електронний ресурс]. – Режим доступу 21.01.2016: http://www.encyclopedia.com/topic/PHRASAL_VERB.aspx>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
11. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them / J.Povey. – М.: Высшая школа, 1990. – 176 p.

Summary

The article deals with the phrasal verb as a special construction typical of the English language, the definition of phrasal verbs and their characteristic features that differ them from other structures have been given. Much attention is paid to the description of various classifications of phrasal verbs that are based on a particular criterion such as the degree of semantic unity of the components, separability or inseparability of phrasal verbs, presence or absence of the object etc. The difficulties faced by foreign students when studying English phrasal verbs have been considered as well. The topicality of this subject is determined by the high frequency of phrasal verbs usage, penetration into various functional styles and their importance for the act of communication. Phrasal verbs are becoming more common with the spread of the English language; they are used not only in spoken English, but also in business English, law and other fields.

ПОМ'ЯКШЕННЯ КАТЕГОРИЧНОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ У ФОРМАХ ВИРАЖЕННЯ ЗАБОРОНИ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Глушук-Олея Г. І.

Херсонський державний університет

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці заперечення не розглядається як однорівневе поняття; багатоаспектність цього мовного явища пояснює складність його відокремлення від інших категорій, оскільки також слугує для опису дійсності, відіграє величезне значення у процесі спілкування, є однією з основних розумових операцій. На різних етапах розвитку науки про мову категорія заперечення через свою універсальність постійно опиняється у центрі уваги мовознавців. В іспанській, як і в інших мовах, заперечення є однією із основних лінгвістичних операцій, до вивчення якої часто зверталися учені, і яка на сьогодні продовжує привертати значну увагу дослідників різних галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією із фундаментальних характеристик заперечних / негативних висловлень, порівняно із стверджувальними, полягає у їхньому особливому маркованому дискурсивному статусі, чому саме було присвячено низку праць в іспаністиці [4; 5; 6; 8; 10; 11]. Заперечення, як мовна універсалія, безсумнівно, заходить своє найяскравіше вираження в розмовній мові.

Потреба реагувати на мовленнєві та інші стимули швидко і експресивно зобов'язує мовця володіти необхідним запасом готових мовленнєвих одиниць (кліше / шаблони / стереотипи / формули мовленнєвого етикету / прагморегулятори), вживаних на рівні автоматизованих навичок [4, с. 1, 3]. Досліджуючи частотність вживання заперечного *no* Ф. Родрігес-Іскіердо, через 36 сеансів опитування 72 чоловіків і жінок, встановив, що, дійсно, вживання заперечної частки значно частотніше, порівняно зі стверджувальною *sí*, кількісно це представлено так [10, с. 142]:

<i>No</i> : 1.191	<i>Sí</i> : 320
Чоловіки : 458	138
Жінки : 733	182

Із наведеної схеми бачимо, що, порівняно із чоловіками, жінки, будучи більш емоційними, частіше вживають обидві частки, проте тяжіють до заперечної. У мовленнєвому акті майже завжди наявна емоційна забарвленість; у вузькому розумінні, не існує суто інтелектуального нейтрального спілкування [112, с. 52–60]. До того ж, будь-який акт заперечення, слідуючи за М. П. Баган, ми визнаємо модально маркованим [1, с. 61], і, маючи ілокутивну силу, доносить

комунікативний намір і мету адресанта експліцитно й імпліцитно у прямих та непрямих мовленнєвих актах.

Метою розвідки є опис пом'якшеного заперечення в іспанському розмовному мовленні. **Предметом** є власне пом'якшені форми заборони іспанської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Т. Н. Колокольцева розглядає функціональну зону заперечення / незгоди та її широкий діапазон специфічних комунікативних одиниць [3, с. 91–107]. Нею ж зазначається, що у межах цієї зони об'єднуються одиниці, які слугують для визначення цієї зони, а також висловлень, що передають суміжні до них значення – заборону, відказ, відмову, несхвалення [3, с. 91–92]. Під заборону розуміємо такий мовленнєвий акт, сутністю якого є запобігання здійснення небажаної дії чи припинення такої [2, с. 24; 3, с. 98; 6, с. 1]. За визначенням М. П. Баган, функціонально-діяльнісний аспект заперечення помітний саме у комунікативно-превентивних актах [1, с. 61]. Стосовно заборони, в іспанській мові можна навести такі синоніми її визначення, які також різняться за інтенсивністю та категоричністю: *prohibición, negativa, veto, denegación, impedimento, privación, repulsa, abstención, entredicho, tabú* [9, с. 203–204].

Сама заборона або прохібітив, хоча і вважається категоричним актом [2, с. 26], у діалогічному мовленні може пом'якшуватися, оскільки відображає конфлікт інтересів, представники якого різняться соціально-рольовим статусом; саме ж поняття «не можна» закладено у семантичну структуру перформативного дієслова «забороняти – *prohibir*» [3, с. 98–99].

Семантично значення *prohibir* відповідає *no permitir* [7, с. 642], що також дорівнює каузативній пермісивній перифразі у запереченій формі *no dejar + infinitivo* [8, с. 149]. Аналізуючи семантичне значення пермісивної перифрази в заперечній формі, варто звернути увагу на різницю значень дієслів "*impedir*" (перешкоджати) та "*prohibir*" (забороняти), адже, хоча *no dejar + infinitivo* може виражати обидва значення, тільки значення "*prohibir*" (забороняти) може корелювати зі значенням фактивної перифрази *hacer + infinitivo*, оскільки заперечити, не дозволити реалізацію якоїсь дії буквально може означати "примусити об'єкт не виконувати цю дію". Інакше кажучи, значення "*impedir*" не має на увазі повне заперечення дій суб'єктом, тобто прагнення не реалізовувати, не виконувати їх взагалі, оскільки сама по собі перешкода позначає предмет або вчинок, які перешкоджають, заважають, ускладнюють просування вперед. У разі, коли значення пермісивної перифрази збігається зі значенням "*prohibir*" (забороняти), то суб'єкт каузативної перифрази є істотою. Ю. Г. Підпригора у своєму дослідженні функціонування категорії заперечення в дієслівних перифразах стверджує, що в заперечній формі значення пермісивної дієслівної перифрази співвідноситься зі значенням фактивної перифрази *hacer + infinitivo*, що пояснюється активністю суб'єкта останньої [90, с. 132–133], тобто *no dejar + infinitivo = hacer + no + infinitivo*. Це можна представити так: – *¿Puedo salir?*:

– *Te prohibo salir*

– *No te permito salir*

- *No te dejo salir*
- *Te hago no salir (Te hago quedarse)*.

Із наведених прикладів бачимо, що перший і останній є більш категоричними через наявну активну позицію адресанта, порівняно із двома іншими, у яких заборона є обережнішою, наближеною до не такого категоричного перешкодження діям чи вчинкам адресата. Мовленнєві акти заборони можуть бути ініційованими та реагуючими, у нашому дослідженні ми зупиняємося на останніх, коли репліка-стимул представляє собою запит стосовно можливості здійснення певної дії, а репліка-реакція містить заборону на виконання дії і, для згладжування категоричності, аргументацію-пояснення [3, с. 99].

Представимо це так: – *¿Me como este chocolate? – No, (de momento no; no te dejo ahora) porque...*

Форми вираження заборони в офіційній мові представляють собою специфічні лексико-граматичні єдності, спрямовані на регулювання поведінки людей у різних суспільних місцях і закладах. Нами було зібрано лінгвістичний матеріал різних об'яв заборон та попереджень під час перебування в Іспанії у 2014 р. (Арагон, Каталонія) у місцях різного типу: аеропорт, метро, ресторани, музеї, студентський готель, бібліотеки, магазини, супермаркети, вулиця, пляж тощо. Типова ситуація заборони є особливою, адже вона має сприйматися просто задля регулювання відношень між відправником, який, у даних випадках часто є анонімним, та узагальненим і абстрактним отримувачем цього повідомлення [6, с. 2]. Формули такого заперечення будуть нейтральними, послабленими або пом'якшеними. Проаналізувавши зібраний матеріал, зазначимо, що одним із поширених лаконічних і категоричних заборон є короткі об'яви, побудованих за моделлю *no + infinitivo*: *No tocar; No botar basura, No estacionarse; No jugar en esta área*; та *no + sustantivo*: *No perros – zona pública; No paso*.

Категоричність пом'якшує ввічлива формула:

Por favor, no gritar a altas horas; Gracias por no tirar la basura, а також дієслова *rogar, recomendar, servir*:

Se ruega no estacionarse – área restringida; Sírvase no dejar objetos en sus asientos; Se recomienda no tomar agua aquí.

Поряд із цими моделями, поширеним засобом вираження заборони в іспанській мові є форма наказового способу (*imperativo negativo*), тобто модель:

No + Presente de Subjuntivo: No pasen área restringida; No dejen solos a los niños en la escalera mecánica; No opere esta máquina sin autorización.

Заперечний маркер *no*, згідно граматичним нормам, може бути замінений іншими заперечним словами:

Nada debe comerse fuera del comedor; En ningún caso saque la llave de su habitación fuera de la residencia estudiantil.

А. Денісова зазначає, що у певних випадках, форми заборони вводяться дієсловами із заперечним значенням *abstenerse de, evitar*, у такому разі заборона дорівнює пораді чи попередженню [6, с. 3], наприклад:

Evítese buzear en la piscina de niños – poca profundidad; Navegantes, se abstengan alejarse innecesariamente de la costa. Зазначимо, що у таких формулах, переважає звертання на *Usted, Ustedes*, і сама заборона може пом'якшуватися за допомогою “*por favor*” і “*gracias*”:

Por favor, no tiren palel higiénico, gracias.

Окрім того, заборона стає менш категоричною поряд із вживанням дієслів типу *pedir, rogar* перед формою наказового способу (*imperativo negativo*):

Se pide no utilicen las sobrecamas y toallas para servicio de piscina; Les rogamos no lleven las jarras de cerveza fuera del bar.

Пом'якшуючий і не категоричний відтінок мають спонукальні форми із дієсловом у першій особі множини у *Presente de Subjuntivo*: *No ensuciemos la playa; No provoquemos atascos*, а також безособові форми модального дієслова *deber* і перифрастичної конструкції *dejar + infinitivo*: *No debe operarse esta máquina sin autorización; No se deja sacar libros de esta sala.*

Вживаючи перформативне дієслово *prohibir*, адресати сподіваються на зміни поведінки або недопущення певних дій з боку отримувачів інформації. Це дієслово може вживатися у зворотній безособовій формі (*se prohíbe*) як з іменником (що забороняється) так і з інфінітивом (що забороняється робити): *Se prohíbe el paso a toda persona ajena a la obra; Se prohíbe fumar en lugares públicos y espacios comunes de los mismos*, а також як частина іменного присудку з копулятивним дієсловом *estar*:

Está prohibido fumar más allá de este punto, яке іноді замінюється на *quedar*, у разі чого формула заборони несе попереджувальний характер: *Queda prohibido usar de teléfonos celulares.*

Замість інфінітива може вживатися прямий додаток:

Está prohibida la comida y bebida en la zona de la piscina; Queda totalmente prohibida la venta de bebidas alcohólicas a menores de 18 años.

Часто копулятивне дієслово опускається: *Prohibido tomar fotos; Prohibido encender fuego; Prohibido ingresar con animales; Prohibido el paso a los menores.*

Стосовно непрямой заборони, ми можемо навести такі відібрані нами приклади: *Agua no patable; Área sólo para discapacitados; Sólo monedas; Uso personal exclusivo.*

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок.

Описуючи пом'якшені форми заборони, ми встановили, що вони мають широку варіативність в іспанській мові: від коротких лаконічних нейтральних повідомлень у вигляді наказового способу чи інфінітива із запереченою часткою *no*, а також із опущенням певних членів речення, до поширених перефразованих речень із формулами ввічливості, або просто напрямі форми заборони. Таким чином, можна зробити **висновок**, що вивчення універсальної категорії заперечення у мові та мовленні, її афективні та пом'якшені моделі, насамперед, в іспаністиці, мають безсумнівну актуальність. **Перспективою** подальшої наукової розвідки є вивчення моделей афективного заперечення, що може бути окремим дослідженням

у динаміці іспанського мовлення із залученням прагматичних та соціолінгвістичних методів.

Література

1. Баган М. П. Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви: [монографія] / М. П. Баган. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 376 с.
2. Дедухо А. В. Лінгвопрагматичні параметри перформативних актів заборони і дозволу / Алла Володимирівна Дедухо // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. – Вип. 43. – С. 23–27.
3. Колокольцева Т. Н. Специфические коммуникативные единицы диалогической речи. – Волгоград: Изд-во Волгоградского гос. ун-та, 2001. – 260с.
4. Монастырев Б. Е. Прагматическая семантика разговорных формул в современном испанском языке [Електронний ресурс] / Б. Е. Монастырев. – 5 с. – Режим доступу до статті: pglu.ru/upload/iblock/b93/uch_2009_v_00007.pdf
5. Підпригора Ю. Г. Функціональні характеристики заперечення в системі дієслівних перифраз сучасної іспанської мови: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.05 "Романські мови" / Ю. Г. Підпригора. – К., 2001. – 207 с.
6. Denisova A. Formas de expresar prohibición en el idioma español oficial [Електронний ресурс] / Anna Denisova // Actas de la II conferencia de hispanistas de Rusia. – Madrid : Gráficas Grafur, 1999. – Режим доступу до статті : hispanismo.cervantes.es/.../denisova.pdf
7. Diccionario manual de la lengua española: Cervantes / F. Alvero Francés. – La Habana : Pueblo y Educación, 1975, – 932 p.
8. Glushchuk-Oleia G. Negación en el sistema de las perífrasis verbales causativas del español actual / Ganna Glushchuk-Oleia // Logos: Revista de Lingüística, Filosofía y Literatura 24 (2). Chile, Serena : Universidad de la Serena, 2014. – P. 139–151. – Режим доступу до статті: <http://revistas.userena.cl/index.php/logos/index>
9. Lhorens Camps M. Diccionario de sinónimos y antónimos de la lengua castellana / María Lhorens Camps. – Madrid : Iberica Grafic, 1994. – 430 p.
10. Rodríguez-Izquierdo F. Procedimientos de negación en el habla de Sevilla / Fernando Rodríguez-Izquierdo // El discurso sociolingüístico. Sociolingüística andaluza 3. – Sevilla : UTRERA, 1985. – P. – 137–163.
11. Vigara Tauste A. M. Morfosintaxis del español coloquial / Ana María Vigara Tauste. – Madrid : Gredos, 1992. – 506 p.

Summary

In the article the lingual peculiarities of weakening negation as forms of prohibition in modern Spanish are investigated. The means of expression of weakening prohibition serve performative modal verbs, verbs of denial, impersonal forms of the verb, passive verbs constructions, imperative forms of the verb etcetera.

НАУКОВИЙ ДИСКУРС: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Голик С. В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми. Питання вивчення природи дискурсу, його структури, типології дискурсів, їх зв'язок з національно-культурною традицією упродовж останніх десятиліть перебувають у центрі уваги науковців. Саме поняття «дискурс» у 60-70-х роках минулого століття тлумачилося як зв'язна та узгоджена послідовність речень чи мовленнєвих актів. Протягом останніх десятиліть лінгвісти розглядають дискурс вже не лише як зв'язний текст у сукупності з позамовними факторами, але і як цілеспрямовану соціальну дію.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика, окреслена темою статті, досліджувалася такими зарубіжними та вітчизняними науковцями, як Е. Бенвеніст, З. Харріс, М. Фуко, Т.А. ван Дейк, А. Вежбицька, П. Серіо, Н. Арутюнова, О. Селіванова та ін.

Проте, незважаючи на такий вагомий теоретичний доробок, ще й досі актуальними залишаються питання структури дискурсу, його комунікативні характеристики, особливості жанрової реалізації тощо.

Актуальність теми пов'язана передусім з тим, що у зв'язку з появою нових підходів і напрямів дослідження зростає необхідність комплексного аналізу наукового дискурсу в усіх його аспектах. **Об'єктом** дослідження у поданій статті є поняття дискурсу загалом, та наукового дискурсу зокрема у сучасному мовознавстві. **Предметом** дослідження є з'ясування питань природи наукового дискурсу, його структури та основні напрями сучасних досліджень.

Метою статті є аналіз природи наукового дискурсу, еволюція його розвитку та перспективи подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу.

Теорія дискурсу у мовознавстві пов'язана з іменем французького вченого Е. Бенвеніста, котрий вперше запропонував визначення дискурсу як "будь-яке висловлювання, що зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника [2, с. 296].

Т. ван Дейк розглядає дискурс як комунікативну подію, що відбувається між мовцем і слухачем у визначеному часовому і просторовому континуумі. Ця подія обов'язково включає як вербальні, так і невербальні складники, т.б. ті ментальні процеси, які неминуче супроводжують процес комунікації [4, с. 121].

Російська вчена Н.Д. Арутюнова пропонує визначення дискурсу як зв'язний текст у його сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психолінгвістичними та іншими факторами. За її словами, дискурс– це мовлення "занурене в життя"[7, с. 136 –137].

Лінгвістика 21 ст. демонструє різноманітність поглядів і підходів до тлумачення цього терміну. У працях ряду вітчизняних і зарубіжних учених традиційно дискурс розглядається як цілісний мовленнєвий твір у різноманітності його когнітивно-комунікативних функцій. Сам термін «дискурс» часто ототожнюють із мовою у реальному використанні і використовують його для опису тексту у безпосередньому комунікативному контексті. На думку І. Бехти, дискурс є ширшим поняттям, аніж текст, він співвідноситься з категоріями логіки, психології, філософії і спрямований на людину, її досвід, знання, інтелектуальний рівень, спосіб вираження знань про навколишній світ [3, с. 193].

Часто дискурс тлумачиться як своєрідна динамічна модель тексту, текстова комунікація, пов'язана з комунікативною діяльністю суб'єкта [8, с. 11–12].

Розвиваючись у надрах комунікативної лінгвістики, дискурсивний підхід сприяв розвитку багатьох напрямків, що поглибили й видозмінили поняття дискурсу не лише в аспекті когнітивної лінгвістики, а й у плані самої дискурсології [12].

Ключовими проблемами аналізу дискурсу і досі залишаються структура та стратифікація дискурсу, встановлення його ознак, одиниць, категорій, типів, а також вироблення методів і процедур аналізу й опису дискурсів.

Дискурс-аналіз пов'язаний як з усними, так і письмовими формами комунікації у конкретній комунікативній ситуації.

Існують різні точки зору і підходи до класифікації дискурсу, серед яких однією із найбільш поширених є запропонована В.І. Карасиком класифікація, відповідно до якої виділяють два типи дискурсу: 1) персональний, орієнтований на міжособистісне спілкування, та 2) інституційний, статусно-орієнтований [6, с. 6]. За словами ученого, в інституційному дискурсі спілкування відбувається в певних рамках статусно-рольових відносин, такий дискурс передбачає професійне спілкування між особами відповідно до певних норм і виділяється на підставі двох ознак: мета та учасники спілкування [6, с. 14].

Отже, В.І. Карасик виділяє такі типи інституційного дискурсу: політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий, сценічний і масово-інформаційний, зауважуючи, що цей список можна змінити або розширити, оскільки суспільні інститути суттєво відрізняються один від одного та не можуть розглядатися як однорідні явища.

Термін «науковий дискурс» був введений в ужиток П. Бізелл у 1999 році на позначення поєднання ненаукового і наукового дискурсу [15, с. 7]. За словами української дослідниці Т. Маслової, науковий дискурс як різновид інституційного зумовлений соціальними функціями співрозмовників і є регламентованим за змістом і формою [11 с. 40].

Науковий дискурс створюється вченими, його учасниками зазвичай виступають фахівці з відповідним рівнем підготовки, спільним з автором статусом і прагматичним тезаурусом [9]. Жанрова парадигма наукового дискурсу відповідно до способу його представлення може охоплювати монографії, дисертації, статті,

“обговорення за круглим столом”, інтерв’ю, анотації, (авто) реферати, рецензії, матеріали наукових конференцій, тези доповідей, навчальну та довідкову літературу, традиційну й електронну наукову кореспонденцію. Усний науковий дискурс може мати діалогічну форму, яка забезпечується наявністю в ньому предмету розмови – наукової проблеми [9, с. 382-383].

Дослідження наукового дискурсу має порівняно коротку історію. Учені зазначають, що науковий дискурс можна розглядати як особливий тип взаємодії, в основі якої лежать комунікативні стратегії і тактики, які використовує мовець задля впливу на свого адресата, і які відбивають як загальні типологічні, так і етноспецифічні особливості [5, с.7].

Науковий дискурс представлений рядом текстових різновидів, які використовуються науковими спільнотами у повсякденній практиці спілкування, виконуючи освітні, наукові та адміністративні завдання. В основі виділення різних жанрів наукових текстів покладено як внутрішній (змістовий), так і зовнішній (формальний) аспекти.

Особливістю сучасного наукового дискурсу є його соціальна обумовленість, що є визначальним фактором у формуванні мовної структури цього типу дискурсу. Крім цього, протягом останніх років дослідники наголошують на його особливій динамічності, коли виникають ряд змін, спостерігається відмова від вживання стандартних кліше, емоційність наукового дискурсу шляхом залучення ряду експресивних засобів. Все це зумовлене передусім змінами у поведінці людей, що призводить і до зміни традицій. Зміни у середовищі наукового спілкування породжуються змінами у суспільстві. Серед основних причин цих змін називають персоніфікацію наукового дискурсу, плюралізацію, а також появу нових видів наукової діяльності [13, с. 156].

Основними властивостями наукового дискурсу є інтертекстуальність, діалогічність, прагматичність та жанрова варіативність. Як різновид власне інституційного дискурсу науковий дискурс характеризується креативністю, об’єктивністю, логічністю переданої інформації та професійною цінністю. Йому притаманні професійна спрямованість, зв’язок з адресатом, антропоцентризм, мультидисциплінарність тощо. Серед завдань наукового дискурсу відзначають аналіз наукових проблем з метою аналізу та пояснення, передачу знань, результатів дослідження, поширення наукової та технічної інформації, дослідження наукової проблеми тощо.

Висновки. Отже, проаналізувавши основні підходи та еволюцію поглядів на поняття дискурсу загалом, та наукового дискурсу зокрема, ми дійшли висновку про те, що сучасний науковий дискурс є складним, багатовимірним динамічним явищем сучасної науки про мову. Беручи до уваги його жанрову та територіальну варіативність, перспективи подальших розвідок вбачаємо саме у цих напрямках. Важливим є також дослідження динамічності та експресивності мови наукових текстів як відображення ментальності автора, творця висловлювання.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата / Н.Д.Арутюнова // Изд. АН СССР. Серия Литература и язык. – 1981. – Т.40. – №4. – С.356-357.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М.: Прогресс, 1975. – 446 с.
3. Бехта І.А. Дискурс наратора в англомовній художній прозі / І. А. Бехта. – К.: Грамота, 2004. – 304 с.
4. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.
5. Ільченко О.І. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу: автореф. дис. д-р філол. наук. / О.М. Ільченко, Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2002. – 37 с.
6. Карасик В.И. О типах дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5–20.
7. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. Ярце ва В.Н.]. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.
8. Литвиненко Н.П. Український медичний дискурс: [монографія] / Н.П. Литвиненко. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2009. – 304с.
9. Лівницька І. Науковий дискурс: рівні та особливості аналізу / І. Лівницька // Наукові записки. – Серія: філол. науки. – Вип. 96 (1). 2011. – С. 381-385.
10. Лук'янець В. Г. Філософія дискурсу / В. Г. Лук'янець // Вісник НАНУ. – 2002. – № 12. – С. 22–28.
11. Маслова Т.Б. Типологія наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигм / Т.Б.Маслова // Англістика та американістика: (зб.наук.пр)/ ред.кол.: А.І. Анісімова (голов.ред), Т.М. Потніцева (заст.голов.ред.) та ін.. – Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2012. – Вип. 10.- С.39-43.
12. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – С. 550–639.
13. Томахів М. В. Англомовний науковий дискурс: сучасний стан та перспективи подальших досліджень / М.В. Томахів //Одеський лінгвістичний вісник. - №5. – 2015. - С. 154-157.
14. Bhatia V. K. Worlds of written discourse: A genre-based view / V.K. Bahtia // London & New York: Continuum, 2004.
15. Bizzell P. Hybrid Academic Discourses: What, Why, How. / P. Bizzell // Composition Studies. – 27. – 1999. – P. 7-21.
16. Hartley J. Academic Writing and Publishing: A Practical Handbook/ J.Hartley, Abingdon: Routledge, 2008.
17. Swales J. M. Genre analysis: English in academic and research settings / J.M.Swales // Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Summary

The article describes the evolution of approaches to the notion of discourse in general and academic discourse in particular. An attempt has been made to generalize the existing definitions of discourse and to present its classification. The author comes to the conclusion that modern academic discourse is a multifaceted dynamic phenomenon of modern linguistics. Considering its genre, social and regional variation, further research can be conducted in these directions.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ НЕМЕЦКИХ И СЛОВАЦКИХ ТЕРМИНОВ В ТЕРМИНОЛОГИИ РЕЛЬСОВЫХ ПОВОЗОК

Гоннерова Б.

Жилинский университет в Жилине, Словакия

В области исследования специального языка внимание лингвистов сосредоточивается на применение производных и непроизводных слов обиходной лексики для терминологических целей. Это «два способа применения: а) модификация или спецификация (сужение или расширение) значения так, что основное значение не изменяется и б) образная (метафорическая, метонимическая) передача значений. Оба способа названы семантическое образование терминов» [9, с.101].

«Метафорические отношения возникают на базе прослеженных отношений и они должны бы вызвать ассоциации аналогии. Метафорические семы обладают схожими семантическими знаками заключенными в том, что отношение слово – объект определенной области переносится в другую область. В немецкой лингвистике применяют термин 'tertium comparationis' и говорят о лексикализованной метафоре тогда, когда значение стало узуальным. Метафоры теряют значение, 'бледнеют', сопоставительные знаки исчезают и возникают омонимы. Метафорические семы существуют в номинальной и вербальной области» [10, с.163].

Взгляды лингвистов на функцию метафоры с временем развивались, изменялись, но принципиально сходились в том, что метафора возникает на основе чувственного опыта, сигналов из окружающей среды в сходстве форм, красок, размеров, количества, времени и т.п. Метафора основана на синестезии, то есть приеме стимулов посредством многих рецепторов. Передача значения в другую сферу мышления осуществляется на основе ассоциации или сравнения, которое не всегда очевидно. Собственное выражение, уже примененное, заменяют чем то другим более выразительным, более наглядным или лингвистически более

богатым. Метафора частично заполняет семантические лакуны, которые могут быть реализованы только трудоемким описанием.

Формулировка метафоры более буквальная, интенсивная и вызывает более сильное воображение. Основным материалом для создания метафоры набор семантических единиц. Значение слова играет важнейшую роль по отношению к метафоре как таковой, потому что у каждого слова свое подлинное значение, являющееся исходным понятием слова, денотацией. Перенесенное значение слова, коннотация, стоит самостоятельно или оно дополнено другим словом или группой слов и приводится в контекст с целью эквивалентности. Пользователь слова так в группе других понятий способен легче определить его семантическую ценность чем самостоятельным объяснением помощью длинного и сложного описания. В значение слова он вносит определяющие атрибуты выходящие из его повседневного положительного или отрицательного опыта.

Прагматически ориентирована лингвистика исследует функцию метафоры в рамках конкретной коммуникационной ситуации, которую создает автор своим высказыванием определенным для реципиента. Когда ученый открывает новое явление он вынужден прибегнуть к повседневному словесному обиходу, где за каждым словом уже записано значение. Говорящий применит метафору в роде сигнала и ожидает, что адресат сигнал примет и поймет, и так смысл коммуникации остается сохранен и идентифицирован по отношению к контексту. Э. Маккормак утверждает, что «метафоры функционируют как когнитивные процессы, с помощью которых мы углубляем наши представления о мире, создаем новые гипотезы. Метафора – очень мощное средство познания, когда новый концепт постигается путем сопоставления со старым, уже известным» [2, с.358].

Обогащение терминологии применением метафор является одним из классических приемов расширения лексики. Использование метафор в большей или меньшей мере свойственно всем научно-техническим текстам. Процесс метафоризации можно объяснить на основе теории категоризации в рамках теории прототипов. Категория основана на отношении «семейной родственности», которое позволяет экспансию категории. Элементы категории это – понятие элементарного прототипа, основного прототипа и эталонной зоны. Процесс расширяется с элементарного прототипа к основному прототипу, который распространяет изложение слова/термина и принадлежит в эталонную зону с отмеченными другими значениями слова.

Степень прозрачности метафоры связана с ее функциональной загруженностью. Долник разделяет «метафоры на номинативные, которые применяются при наименовании сущностей, в которых преобладает сообщение; на когнитивные, в которых доминирует понятие.» [3, с. 63].

С развитием техники растет усилие точно наименовать процессы, оборудования, их компоненты и т.п. В связи с этими тенденциями вступает в процессы номинации метафора. Термины-метафоры, принадлежащие в основной терминологический фонд рельсовых поездов, связаны прежде всего со строительством рельсов, оборудованиями применяемыми при перевозках и также

с вагонами новых конструкций. В научно-технических текстах из этой области терминологические метафоры исходят из физиологии и анатомии человека и животного. Из нашего исследования мы приводим следующие примеры на немецком и словацком языках. Сходство с частями человеческого тела: *Bogenrippe*, *Fahrkopf*, *Federauge*, *Stirnwand*, *Weichenzunge*. В термине *Herzstück* определяющим знаком не только сходство по форме, но и центральное положение механизма стрелки. Примеры словацких номинативных терминологических метафор: *hlava koľajnice*, *hrdlo srdcovky*, *skružové rebro*, *temeno koľajnice*, *úroveň päty*, *čelo vlaku*. Названия животных, их органов или частей тела: *Umstellhahn*, *Laufkatze*, *Känguruh-Wagen*; *kridlo palety*, *automatický prestavovací kohút*, *mačka* (подвижный подъемник поднимающий груз под уровнем своего проезжего пути). Приводим примеры когнитивных терминологических метафор на немецком языке: *Bahnkrone*, *Drehscheibe*, *Gleisbettung*, *Tarifniveau*, *Verkehrstrom*. На словацком языке можно привести в роде примеров следующие термины: *električková sieť*, *koľajová spleť*, *koľajové lôžko*.

В технике аварийной сигнализации рельсовых повозок где действует системное соединение человека и оборудования устанавливают *Totmannedrichtung*, *tlačidlo bdelosti*, работающее на принципе реакции машиниста на кнопку и требует его отзыв в предназначенное время. Не включив его, поезд автоматически остановится. Похожая установка находится и в трамваях. *Totmannknopf* или *Totmann* это метафора основана на принципе изменения состояния живой/мертвый (спящий). Мотивация наименования в многих языках одинакова.

В терминологии железнодорожного транспорта история номинации связана с рельсовыми путями. В способе выбора их терминов отражается познание окружающего мира и на основе этого наименование предметов метафоризировано. *Pilzschiene* это самый старый тип стального рельса, его наименование мотивировано формой поперечного сечения гриба, источником мотивации производное существительное *Pilz*. При образовании следующего термина типа рельса была использована метафора взята из мира животных, *Fischbauchschiene*, рельс по форме напоминающий рыбий живот. Эти модели связаны с развитием рельсового транспорта в Германии во второй половине 19-ого столетия, в настоящее время они уже вышли из эксплуатации. Эти примеры доказательством того, что метафора была и есть активна при образовании терминов.

Метонимия одинаково как и метафора основана на предметной базе, заключается на пространственных, временных, причинных а других связях между объектами. В лингвистике мы изучаем метонимию с точки зрения семантики, ее принципом ассоциация по смежности. Отличительным знаком то, что между подлинным и перенесенным высказыванием не существует ассоциация по сравнению а отношение принадлежности, контигуиты. Метонимические понятия не применяются в их собственном, буквальном значении, а в производном значении с той же предметной области как и подлинное значение. При номинации свойств перенос значения происходит тогда, когда абстрактные существительные

Tragfähigkeit, Festigkeit расширяют свое подлинное значение значением 'величина/параметр'. *Tragfähigkeit* это способность транспортного средства нести определенную нагрузку и эта способность измеряется в единицах массы. Терминологическая единица приобретает признак величины. *Festigkeit* это свойство материала противостоять определенным влияниям, напр. погоде, химическим материалам. В метонимическом значении это измеримый параметр величины, который приводят в таблицах.

В словацком языке из этой терминологической области при наименовании свойств можно привести следующие примеры: *hybnosť, rýchlosť, výkonnosť*, которые в метонимически образованных названиях приобретают знаки величин типичных количественно выраженными понятиями, характеризующими определенные явления в терминологии рельсовых повозок. *Hybnosť obyvateľstva* – показатель формулирующий среднее количество перевозок причитывающееся на одного жителя в наблюдаемой области в избранный период; *rýchlosť jazdy* – величина определяющая скорость транспортной единицы в наблюдаемое время. Конкретная терминологическая ситуация часто требует применение признака, который несет прилагательное с целью акцентировать типологическое включение определенного инструмента, оборудования, средства и т.п. Свойство переносится на термин. В случае термина *slepá koľaj* – путь окончен рельсовым упором и нельзя продолжать движение применена аналогия и его основой уже существующее наименование, но оно используется в совсем другой ситуации чем подлинное название.

Проявлением метонимии тоже применение собственных имен существительных в качестве наименования предмета или абстрактного понятия. Из авторизированной литературы можно привести примеры: *Brunelschiene* и *Barlowschiene* это типы рельсов названных по конструкторам английского происхождения; *Draisine* в значении 'легкое рельсовое транспортное средство' названо в честь изобретателя Карла Драйса. Имя Рудолфа Дизеля, изобретателя и конструктора, стало известным в связи с разработкой *высоконапорного двигателя внутреннего сгорания с самовоспламеняющимся зажиганием*. Термин дает полную информацию о всех важных характеристиках данного двигателя. Информация на грани термина и дефиниции. Термин удовлетворяет критериям однозначности, точности, но он многословный и для практики громоздкий. На практике он был заменен не системным, но легко применимым термином *Dieselov motor, dieselmotor, dieselový motor*. В словацких технических словарях при этом абзацном слове находим квалификатор/примечание *проффессионализм* или *разговорный*. В технической терминологии образование терминов, посвященных кому то в настоящее время сведено на минимум. Информация о процессах, их результатах, основных идеях терминов передается посредством понятийной составной части выраженной определяющим элементом.

Семантическое образование терминов с помощью метафоры и метонимии имеет преимущества, опираясь на образность приводит живое представление объекта, оборудования, инструмента и т.п., но их номинация не всегда точна.

Термины созданные на основе принципиальных критериев образования действуют в научно-технических текстах самым безотказным способом.

Проведенное исследование показало, что метафора и метонимия в научно-технических текстах представляют языковые средства, употребляющиеся в переносном значении, являются инструментом познания, без которого ни одно научное открытие не может состояться. Они одним из способов языковой реализации абстрактных номинаций. Предъявляемый материал доказывает, что и в прошлое и настоящее время термины образованы на принципе метафоры и метонимии в терминологической системе рельсовых повозок существуют, активно применяются.

Литература

1. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. Издательство Наука. Москва 1977. – 243 с.
2. Маккормак Э. Когнитивная теория метафоры. Теория метафоры. Перевод с англ., общ. ред. Н.Д. Арутюновой. Москва. Прогресс, с. 358–387.
3. Dolník J. Lexikológia. Univerzita Komenského Bratislava 2003. 236 s.
4. Fluck H.- R. Fachsprache. Tübingen. Francke Verlag. 1995
5. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung.
6. Honnerová B. Produktívne pomenúvacie štruktúry v oblasti koľajovej Dopravy v nemčine a slovenčine. Dizertačná práca. Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta 2015. 209 s.
7. Höppnerová V. Bildhaftes Wirtschaftsdeutsch auf der Spurensuche im Metapherbereich. In: Odborná komunikácia v zjednotenej Európe II. Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Jednota Tlmočníkov a prekladateľov. Banská Bystrica – Praha. 2004. s. 42 – 47.
8. Krupa V. Podobnosť ako základ metafory? In: Jazykovedný časopis, 48, 1997. s. 81 – 85.
9. Masár I. Príručka slovenskej terminológie. VEDA vydavateľstvo SAV. Bratislava. 1991. 189 s.
10. Schippan T. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Niemeyer Verlag. Tübingen. 1992. 167 s.

Zusammenfassung

Semantisch gebildete Termini zählen zu der klassischen Art und Weise der Fachwortschatzerweiterung. Metapher wird als Übertragung der Bedeutung aufgrund von Ähnlichkeit bei heterogenen Objekten verstanden. Prinzip der Metonymie beruht auf der Übertragung der Wortbedeutung aus der Standardlexik auf der Basis der naheliegenden Objekte. Weitere semantische Wortbildungsarten kommen in der Terminologie nicht vor.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Готра Ю.Ю.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми та її визначення. Незважаючи на опублікування ряду важливих праць щодо теорії фразеології, досі ще недостатньо вивчені проблеми семантики та структури, багато питань залишається поза увагою мовознавців.

Становленню фразеології як галузі лінгвістики сприяло здійснене у працях таких мовознавців як М.В. Ломоносова, Ф.І.Буслаєва, О.О. Потебні, І.І. Срезневського, П.Ф. Фортунатова, О.О. Шахматова ґрунтовне дослідження синтаксичної природи словосполучень, а також висвітлення стилістико-семантичних особливостей стійких комплексів слів.

Вагомий внесок у розробку проблем фразеології зробили Л.А. Булаховський, Л.С. Паламарчук, Г.М.Удовиченко, П.Й. Горецький, М.М Сидоренко, Н.А. Москаленко, О.С. Юрченко та інші.

Актуальним залишається структурно-семантичний аналіз фразеологізмів із подальшим розв'язанням особливостей їхньої мотивації. У слов'янських мовах, зокрема в українській і російській, цьому питанню присвячені праці А. О. Івченко, В. І. Коваль, О. П. Левченко, Л. Г. Скрипник, В. Д. Ужченка, Р. І. Яранцева та ін. У германських мовах – англійській і німецькій – цю проблему розглядали Х. Бургер, А. Маккай, Б. І. Лабінська, Н. Г. Лисецька, Л. Сміт, В. Фляйшер, К. Фьольдес [6 - 9].

Особливу роль у дослідженні фразеологізмів і в нашому зокрема, посідає класифікація запропонована академіком Виноградовим В.В. Опрацьована на ґрунті синтаксичних ідей О.О. Шахматова з урахуванням результатів наукових досліджень швейцарського стиліста Баллі, ця класифікація по суті започаткувала основи фразеології як лінгвістичної дисципліни.

Головна увага статті зосереджена на аналізі фразеологічних одиниць виділених на матеріалі найсучасніших англомовних газет. Адже вони зберігають у мові культурну ідентифікацію народу, передають в них досвід, традицію та культуру з покоління в покоління. Саме це і зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Отже, **метою** даного дослідження є теоретичний та практичний аналіз фразеологізмів сучасної англійської мови.

Окреслена мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

1. Розглянути різні підходи щодо визначення поняття ФО.
2. Виділити ФО із сучасних англомовних періодичних видань.
3. Провести детальний аналіз цих одиниць.

Матеріалом дослідження є ФО виділені з таких газет, як “The Independent”, “The Guardian”, “The Telegraph” та “Mirror” протягом першої половини 2016 року.

Виклад основного матеріалу та отримані висновки.

Термін "фразеологічна одиниця", введений саме В.В.Виноградовим, мав використовуватися для позначення тих сполук, які не утворюються в процесі мовлення, а відтворюються за традицією.

У працях англійських, американських і німецьких лінгвістів вживається термін "ідіома" на позначення ФО, одним із перших дослідників яких був Л. П. Сміт.

Отже, всі відомі визначення фразеологічних одиниць свідчать про те, що ученими виділяються різні їх ознаки, серед яких, зокрема, можна назвати: 1) семантична цілісність або семантична нерозкладність (В.В.Виноградов, В.Л. Архангельський, В.П. Жуков, М.М. Шанський, Л.А.Булаховській); 2) метафоричність (Б.О. Ларін, О.В. Кунін, В.П. Жуков, О.М. Бабкін); 3) нарізно оформленість (В.П. Жуков, М.М. Шанський, С.Г. Гаврін, Л.Г. Скрипник); 4) відтворюваність (В.В. Виноградов, В.Л. Архангельський, М.М. Шанський, С.Г. Гаврін, В.П. Жуков, Л.Г. Скрипник); 5) наявність не менше двох повнозначних слів (С.Г. Гаврін, М.М. Шанський); 6) неперекладність іншими мовами (Л.А. Булаховській).

Фразеологізм – це самостійна мовна одиниця, яка характеризується відповідними диференційними ознаками. Такими ознаками для фразеологічних одиниць є:

- 1) фразеологічне значення;
- 2) компонентний склад;
- 3) граматичні категорії [1, с. 8].

Дослідивши різні підходи до опису фразеологізмів, ми спробували скомпонувати свою класифікацію за кількістю компонентів на основі структурної диференціації, яку запропонував О. В. Кунін. Тож, виділяємо наступні структурні типи фразеологізмів: 1) однокомпонентні ФО, основа яких складається з одного слова (простого або складного); 2) двокомпонентні ФО; 3) трикомпонентні ФО; 4) дієслівні фразеологічні одиниці, що мають структуру фраземи з дієсловом в інфінітивній формі; 5) ФО, що мають структуру простого або складного речення.

Наше дослідження було здійснено у декілька етапів. Перший етап – це вибірка фразеологізмів із сучасної англійської преси. Ми знайшли 35 фразеологічних одиниць різних типів. Другий етап роботи полягає у класифікації фразеологічних одиниць за різними підходами.

У даному дослідженні ми будемо спиратися на класифікації за семантичним принципом (В.В. Виноградов), за частинами мови (І.В. Корунець) та за ступенем мотивації (А.В. Кунін), яка далі поділяється на 4 підкласи згідно структурного принципу.

Існують різні підходи щодо принципів класифікування фразеологізмів: структурно-семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний. Найбільш

поширеною є структурно-семантична класифікація В.В. Виноградова. Він виділяє три типи фразеологізмів:

Фразеологічні зрощення – це тип абсолютно неподільних, нерозкладених стійких словосполучень, цілісне значення яких невмотивоване, тобто не впливає із значень слів-компонентів.

Визнаючи фразеологічні зрощення як "своєрідні складні синтаксичні слова", які ще прийнято називати ідіомами, В. В. Виноградов підкреслює, що їх значення не мають ніякого зв'язку із значенням складових компонентів. Основною ознакою фразеологічних зрощень є їх семантична нерозкладність, неподільність, абсолютна неможливість виведення значення цілого із значень компонентів [2, с. 22 – 24]. "Фразеологічне зрощення становить собою семантичну одиницю, однорідну зі словом, позбавлену внутрішньої форми". Перетворення словосполучення у фразеологічне зрощення відбувається з різних причин, серед яких немалу роль відіграє переосмислення, втрата прямого значення словами-компонентами, поява нового образу, емоційні та експресивні фактори.

Фразеологічні сполучення – це такі стійкі мовні звороти, які не є "безумовними семантичними одиницями", оскільки характеризуються певною самостійністю складових частин [2, с. 25 – 26]. Одне слово у фразеологічному сполученні семантично зумовлене й не може бути замінене іншим, а ті слова, що його характеризують, допускають взаємну заміну чи підставку.

Фразеологічні сполучення – це такі смислові одиниці, складові частини яких "становлять для носіїв української мови уже звичну сполуку, близьку до традиційного лексико-граматичного утворення, значення якого не виразно аргументується лексичними значеннями його складових частин". Складові частини сполук можуть зберігати лексичне значення і входити до складу інших фразеологічно зв'язаних об'єднань слів, становлячи собою мінімальне утворення для нових смислових серій. Таким видається шлях розвитку вільного словосполучення до фразеологічно зв'язаних утворень.

Фразеологічні єдності – це теж стійкі словосполучення, семантично неподільні і цілісні значенням [2, с. 27 – 29]. Однак у фразеологічних єдностях цілісне значення може бути вмотивованим, є результатом впливу лексичних значень слів-компонентів. Фразеологічні єдності, як і зрощення, теж семантично неподільні і виражають цілісне значення, але, на відміну від фразеологічних зрощень, вони мають умотивоване значення. У своєму компонентному складі фразеологічні єдності вміщують такий елемент, який сприяє мотивації значення фразеологізму в цілому. Крім того у фразеологічних єдностей граматичні стосунки між компонентами відносно легко розрізнити і можна звести до живих сучасних зв'язків. Образність значення, яка сприяє нерозкладності фразеологічного зрощення і фразеологічної єдності, не дозволяє заміни компонентів фразеологізму без втрати значення цілого, а значить і втрати виразу як мовної одиниці. У той же час фразеологічні єдності і зрощення можуть бути замінені іншими синонімічними фразеологізмами або словами. Завдяки такій їх властивості В. В. Виноградов

вважає фразеологічні єдності і фразеологічні зрощення "потенціальними еквівалентами слів" [1, с. 14].

Класифікація В.В. Виноградова відіграла важливу роль у розробці теоретичних питань фразеології. Вона розкрила механізм утворення фразеологічного значення, відношення семантики цілого виразу до значень слів-компонентів, що його складають.

Структурно-семантична класифікація В.В. Виноградова

<i>Фразеологічні зрощення</i>	<i>Фразеологічні сполучення</i>	<i>Фразеологічні єдності</i>
<i>root out</i>	<i>draw the line</i>	<i>an uphill battle / fight / struggle</i>
<i>weed out</i>	<i>keep a tight grip on someone or something</i>	<i>Deep down</i>
<i>on the brink of something</i>	<i>pave the way for</i>	<i>fat cats</i>
<i>run something by (someone)</i>	<i>put a cap on</i>	<i>Helter skelter</i>
<i>face up to sth.</i>	<i>stand up for</i>	
<i>roll off</i>	<i>run out of steam</i>	
<i>step down</i>	<i>stitch sth. up</i>	
<i>smooth out</i>	<i>rule nothing out</i>	
<i>fend off</i>	<i>punch the living daylights out</i>	
<i>stave off</i>		
<i>be on stand by</i>		
<i>off the charts</i>		
<i>count out</i>		
<i>be taken aback to</i>		
<i>play out</i>		
<i>lash out at</i>		
<i>a picked-up-on</i>		
<i>play down</i>		
<i>up to scratch</i>		
<i>cook up</i>		
<i>have a hunch</i>		
<i>ward off</i>		

The Independent:

- *On Friday, Baroness Warsi also said: "The left needs **to root out** anti-Semitism in its ranks and the right needs **to weed out** its Islamophobes... [12]*

- *“London stands on the brink of a catastrophe, the shockwaves from which would be felt across the country” [12].*

The Guardian:

- *Turkish PM Davutoğlu resigns as President Erdoğan **tightens grip** [11].*
- *The international community, according to Bennett, should demand that the north refrains from developing weapons, **put a cap on** the ones it has now and stops indoctrinating the population to see the US as an eternal enemy if it is serious about peace [11].*

The Telegraph:

- *Mr Hunt also dismissed claims by Iain Duncan Smith that the Government is **running out of steam** [13].*
- *Responding to the letter, the Vote Leave campaign's Employment Minister Priti Patel said the EU is good for "big businesses and **fat cats**" who can afford to "**stitch up** the rules" in their favour [13].*

Mirror:

- *The French foreign minister has **played down** the idea that terrorism was behind the missing plane [10].*
- *He also insisted security measures at Charles de Gaulle airport were **up to scratch** [10].*

Деякі дослідники, зокрема І. В. Корунець схиляються до класифікації, що пов'язана з частинами мови, до яких належать компоненти ФО. У цьому дослідженні ми будемо широко застосовувати саме цю класифікацію.

Дієслівні фразеологізми. Дієслівними ФО слід вважати ті фразеологізми, де головне слово, яке несе смислове навантаження виражено дієсловом. Більшість дієслівних фразеологічних одиниць стосуються людини, дії, що вона виконує, або в якому стані знаходиться. Вони виражають дію і функціонують найчастіше у ролі присудка [4, с. 35 – 36].

Існує чимало поширених фразеологічних висловлювань. Їх структуру можна зобразити наступним чином (дієслово + іменник + прийменник + іменник), але така структура може дещо змінюватися в залежності від кількості компонентів.

Дієслівні компаративні звороти передають означено-обставинні відносини, називаючи дію і її якісну характеристику, вказуючи на ступінь інтенсивної дії [4, с. 38 – 40]. Характерною особливістю дієслівних компаративних зворотів є використання в якості першого компоненту переважно англосаксонських дієслів, що позначають звичайну дію: *chatter, drink, eat, feel, fight, hate, laugh, live, look, run, sell, sleep, smoke, speak, swim, talk, work* і деякі інші. Структуру дієслівних компаративних зворотів можна продемонструвати за допомогою наступної моделі (дієслово + сполучник *like* + означений/неозначений артикль + іменник). Це найпростіша модель, вона може дещо змінюватися в залежності від кількості компонентів.

Субстантивні фразеологічні одиниці. Субстантивними ФО слід вважати ті фразеологізми, де головне слово, яке несе смислове навантаження виражено іменником. Деякі інші дослідники називають цю групу фразеологічних одиниць

номінативною. Але в даному дослідженні ми будемо притримуватися назви субстантивні ФО. Найхарактернішою структурною моделлю субстантивних ФО є прийменниково-іменникове утворення, тобто поєднання іменника з іменником з препозитивним означенням (або без нього) за допомогою прийменникового підрядного зв'язку, [4, с. 45]. Також до цього виду належать прийменниково-іменникові утворення: два іменника, пов'язані з прийменником.

Адвербіальні фразеологізми. Адвербіальні ФО слід вважати ті фразеологізми, де головне слово, яке несе смислове навантаження, виражено прислівником [4, с. 48 – 50]. Сюди ж входять і ад'єктивні компаративи. Адвербіальні ФО поділяються на два підкласи: якісні і обставинні адвербіальні фразеологізми.

Ад'єктивні компаративи передають означальні відносини називаючи ознаку і вказуючи на її ступінь. Перший компонент ад'єктивних компаративів вживається звичайно у буквальному значенні. Функція другого компонента завжди підсилювальна.

Фразеологізми з граматичною структурою речення утворюють окремий різновид чи розряд одиниць лише у структурному відношенні. Фразеологізмами можуть бути:

- цілі речення;
- словосполучення;
- метафорично генералізовані власні назви (іноді географічні назви).

Що стосується семантики вираження ними понять, а особливо щодо їх ролі як засобів образності мови, то вони нічим не відрізняються від фразеологізмів – словосполучень, тобто їх можна розподіляти за класами у залежності від того, чи вони виражають предметність, дію, ознаку, тощо.

Класифікація фразеологізмів за І.В. Корунцем (за частинами мови)

<i>Дієслівні фразеологізми</i>	<i>Субстантивні фразеологічні одиниці</i>	<i>Адвербіальні фразеологізми</i>	<i>Ад'єктивні компаративи</i>	<i>Фразеологізми з граматичною структурою речення</i>
<i>root out</i>	<i>on the brink of something</i>	<i>deep down</i>	_____	<i>helter skelter</i>
<i>weed out</i>	<i>uphill battle / fight / struggle</i>			<i>punch the living daylights out</i>
<i>run something by (someone)</i>	<i>off the charts</i>			
<i>draw the line</i>	<i>fat cats</i>			
<i>face up to sth.</i>	<i>a picked-up-on</i>			
<i>roll off</i>				

keep *a* tight grip
on someone *or*
something
step down
smooth out
pave the way for
put a cap on
fend off
stave off
be on stand by
count out
stand up for
be taken aback to
play out
run out of steam
stitch sth. up
rule nothing out
out at
play down
up to scratch
cook up
have a lunch
ward off

The Independent:

- *Mr Sanders has admitted that he faces an “**uphill fight**” on a “narrow path toward victory” [12].*
- *Better, surely, to concentrate on making today's America a better place for the descendants of slaves, and have its monuments tell the full story. History, warts and all, must **be faced up to** – not rewritten [12].*

The Guardian:

- *They said an aircraft **was on stand by** to help remove the remaining residents from the community [11].*
- *As a child, Lindy West was told she was ‘**off the charts**’ [11].*
***Deep down**, in my honest places, I knew it was already gone...[11].*

The Telegraph:

- *In a row that overshadowed the Queen’s Speech, the Prime Minister was accused by Iain Duncan Smith, a former Cabinet minister, of “jettisoning” domestic priorities because of his “**helter skelter**” attempt to win the upcoming EU referendum [13].*

- *There aren't many Oscar-winning actresses who'll gleefully admit **to punching the living daylight out of** her co-stars, but Lawrence has always been a mass of contradictions [13].*
- *As she recently told a US magazine: "I'm not trying to be a GIF. I'm not trying **to be a picked-up-on**-Twitter quote. All I'm trying to do is act" [13].*

Mirror:

- *NHS chiefs 'forced **to cook up** accounts' as deficit under the Tories hits a record £2.4BILLION [10].*
- *But sports researchers at Kingston University **had a hunch** that dark chocolate might be a powerful performance enhancer [10].*
- *18 surprising ways you can **ward off** dementia and boost your brain power [10].*

Класифікація Куніна А.В. базується на поєднанні структурних, функціональних та семантичних принципів. Він поділяє усі фразеологічні одиниці на 3 класи за ступенем мотивації (ідіоматичності):

А) ідіоми – група слів із повністю або частково зміненим значенням (не вмотивовані або частково вмотивовані):

- *draw the line*
- *roll off*
- *root out*
- *weed out*
- *step down*
- *smooth out*
- *fend off*
- *stave off*
- *off the charts*
- *be taken aback to*
- *play out*
- *fat cats*
- *rule nothing out*
- *helter skelter*
- *a picked-up-on*
- *play down*
- *up to scratch*
- *cook up*
- *ward off*

Б) ідіофразеоматичні одиниці – полісемантичні фразеологічні одиниці, у яких перший компонент повністю вмотивований (не ідіоматичний), а другий – ідіоматичний:

- *on the brink of something*
- *run something by*
- *face up to sth*
- *an uphill battle / fight / struggle*
- *keep a tight grip on someone or something*

- *put a cap on*
- *run out of steam*
- *lash out at*
- *have a hunch*

В) фразеоматичні одиниці – групи слів, які є стабільними, вмотивованими, але характеризуються незначною зміною значення:

- *pave the way for*
- *be on stand by*
- *count out*
- *deep down*
- *stand up for*
- *stitch sth. up*
- *punch the living daylights out*

Таким чином, перший рівень класифікації А.В. Куніна оснований на семантичному принципі.

Далі ФО поділені на класи за функціональним принципом, і в кожному класі поділяються на підкласи за структурним принципом.

Клас А. Номінативні ФО, що означають речі, об'єкти, явища, процеси, якості і т. ін. Вони називаються номінативні, тому що основна функція, яку вони виконують – називання, тобто давання назви речам.

Вони поділяються на:

- субстантивні: *an uphill battle / fight / struggle, fat cats*
- ад'єктивні:
- обставинні і прийменникові: *on the brink of something, deep down, helter skelter, up to scratch*

Клас Б. Номінативні і номінативно-комунікативні ФО. Дієслівні ФО також належать до цієї групи, тому що деякі з них є словосполученнями і виконують іменну функцію:

- *root out*
- *weed out*
- *run something by*
- *draw the line*
- *face up to sth.*
- *roll off*
- *keep a tight grip on someone or something*
- *step down*
- *smooth out*
- *pave the way for*
- *put a cap on*
- *fend off*
- *stave off*
- *be on stand by*
- *off the charts*

- *stand up for*
- *play out*
- *run out of steam*
- *stitch sth. up*
- *rule nothing out*
- *lash out at*
- *punch the living daylights out*
- *be a picked-up-on*
- *play down*
- *cook up*
- *have a hunch*
- *ward off*

Інші можуть використовуватися як словосполучення або речення, таким чином виконуючи комунікативну функцію. Сюди належать ФО, які можуть перетворюватися у пасивні конструкції: *be taken aback to*.

Клас В. Вигуки.

Клас Д. Комунікативні ФО представлені прислів'ями та приказками, тому що у структурному аспекті вони речення. Вони несуть у собі дидактичне та афористичне значення, тому що мають за мету дати пораду або застереження, чи навчити чомусь. [5, с. 22 – 24].

За результатами аналізу можемо дійти **висновків**, що найбільше фразеологізмів відносяться до класу Б, тобто до дієслівних ФО (28). Також є ФО, які відносяться до класу А, а саме, субстантивних та обставинних і прийменникових (6). У нашій класифікації взагалі відсутні приклади вигуків, прислів'їв та приказок.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у виділенні основних лінгвокультурних концептів на матеріалі сучасної англомовної преси.

Література

1. Виноградов В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке / В. В. Виноградов – М., 1986. – 342 с.
2. Виноградов В.В. Лексикология и лексикография / Виноградов В.В – М., 1977. – 254 с.
3. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов / Корунець І.В. Навчальний посібник. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 458 с.
4. Кунин А.В. Английская фразеология / Кунин А.В. – М., 1990. – 276 с.
5. Лабінська Б. І. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Б. І. Лабінська. - Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2004. – 20 с.
6. Лисецька Н. Г. Фразеологічні інновації в сучасній німецькій мові: когнітивний та функціональний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Н.Г. Лисицька. – Львів, 2004. – 20 с.
7. Смит Л. П. Фразеологія англійського язика / Смит Л. П. – М.: Дрофа, 1998. – 158с.
 8. Makkaï Adam. Idiom Structure in English / Makkaï Adam – The Hague: Moutonde Gruyter, 1972. – 207 p.
 9. Mirror Online: The intelligent tabloid. – London: April 28 – May 14, 2016. <http://www.mirror.co.uk/>
 10. The Guardian. – London: April 28 – May 14, 2016. <http://www.theobserver.co.uk/>
 11. The Independent. – London: April 28 – May 14, 2016. <http://www.independent.co.uk/>
 12. The Telegraph - Telegraph Online, Daily Telegraph, Sunday Telegraph. – London: April 28 – May 14, 2016. <http://www.telegraph.co.uk/>
 13. The Times & The Sunday Times. – London: April 28 – May 14, 2016. <http://www.thetimes.co.uk/>

Summary

The given article focuses on the structural analysis of phraseological units of modern English press. Having analyzed the most serious readable newspapers of Britain the author has found 35 examples of phraseological units with verbal PU's prevailing as to their grammatical distinction.

УДК 8.1: 81.34

ГОЛОВНІ КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ІНШОМОВНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

Есенова Е.Й.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Запозичення іншомовних лексичних одиниць — це неминучий наслідок усного та письмового спілкування представників різних народів світу. Не існує мов, в яких не було б запозичених слів, оскільки не існує народів, які протягом своєї історії не мали б зв'язків з іншими народами. Якщо запозичені слова відповідають суспільній потребі у вираженні того чи іншого поняття, вони входять у лексичний склад мови-реципієнта і стають її надбанням.

Постановка проблеми. Вивченню зазначеної проблеми у сучасному мовознавстві присвячено досить багато наукових досліджень. Однак ця тема, на нашу думку, є невичерпною, оскільки прискорення соціального розвитку країн

світу зумовлює зростання обсягу міжнародної інформації. З цієї причини простежується значне збільшення кількості іншомовних лексичних одиниць у національних мовах, які відображають значні історичні, соціальні, громадські, економічні та культурні події у житті різних народів.

Українська мова не є винятком, вона також постійно взаємодіє з іншими мовами світу, збагачується тим новим та прогресивним, що відбувається у науці, техніці та суспільному житті. Мова є основою взаєморозуміння між народами, і саме з цього випливає зацікавленість дослідників мовних процесів у вивченні історії засвоєння іншомовних слів у чужому мовному середовищі. Вивчення процесу запозичення тісно пов'язане із загальними науковими і практичними завданнями мовознавства, зокрема вивченням проблематики мовної взаємодії, а також її основних аспектів, таких як мовні контакти, двомовність та багатомовність, види мовної інтерференції.

Метою даної статті є короткий огляд лінгвістичної літератури, пов'язаної з дослідженням проблематики запозичень. Основним **завданням** вважаємо вивчення головних критеріїв класифікації іншомовних лексичних одиниць. Існує велика кількість класифікацій запозичених слів. Ми спробуємо проаналізувати різні класифікації та критерії, що покладені в їх основу. Вважаємо також за необхідне описати основні умови, що є необхідними для засвоєння іншомовної лексичної одиниці системою мови-реципієнта.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи запозичення іншомовної лексики, мовознавці, як правило, намагаються її класифікувати. Існування великої кількості різноманітних класифікацій можна пояснити в першу чергу тим, що в їх основу дослідники ставлять різні критерії. Одні ділять запозичені лексичні одиниці з точки зору хронології, інші ставлять в основу своїх класифікацій статус запозичень, а треті звертають увагу на їх структуру.

О.В.Суперанська [7, с. 41] ділить запозичення на: а) давні та сучасні; б) усні та письмові; в) прямі (безпосередньо з мови-джерела) та опосередковані (через посередництво інших мов); г) запозичення поодинокого та міжнародного характеру. Л.Блумфілд [10, с.17] під запозиченням розуміє певний вид мовних змін і розрізняє такі типи запозичень:

- 1) запозичення понять культури;
- 2) “внутрішні” запозичення, які відбуваються в результаті безпосередніх мовних контактів, що їх зумовлено територіальною або політичною близькістю народів, що контактують;
- 3) діалектні запозичення, які проникають в літературну мову з діалектів.

За ступенем засвоєння у мові-реципієнті Л.П.Крисін [5, с. 43] поділяє запозичення на три групи: 1) запозичені слова; 2) екзотична лексика; 3) іншомовні вкраплення. Запозичені слова — це факт мови. Більша їх частина є лексикографічно зафіксованою. Їх поява впливає з комунікативної функції мови. Чим сильніше слово пов'язане із системою мови-реципієнта, тим автономніша його семантика.

Під терміном “екзотизм” розуміють слово, що характеризує особливості життя (побут, культуру, історію) народів і яким, за зауваженням Л.П.Єфремова [2,

с. 165], притаманний “місцевий та історичний колорит”. При цьому екзотизм має поодинокі або незначну частотність вживання. Слово не є екзотизмом, якщо воно означає конкретний предмет, який відомий багатьом носіям мови. Таким чином, екзотизмом можна назвати слово або вислів, запозичений з маловідомої, найчастіше неєвропейської мови, який вживається для надання мові національного колориту (аул, сакля, юрта).

Незасвоєні мовою-реципієнтом лексичні одиниці називають варваризмами. Іноді до цих слів ставляться як до першого етапу їх засвоєння у мові-реципієнті. Сучасна енциклопедія “Українська мова” [8, с. 59] дає таке визначення цієї категорії слів: “Варваризм — іншомовне або створене за іншомовним зразком слово чи зворот, що не стали загальноживаними, не відповідають нормам даної мови, зберігаючи своє національно-конотативне забарвлення”. Тут же підкреслюється, що варваризми вживаються переважно в описах життя і побуту іноземних народів, для відтворення національного колориту, чужих реалій, звичаїв, понять, а також при передачі мовлення персонажа-іноземця.

Екзотична лексика та іншомовні вкраплення є “чисто” іншомовними. В екзотичних словах змінено лише графіку, іншомовні вкраплення часто не змінюють навіть свого графічного вигляду. Основна різниця між запозиченими словами, екзотичною лексикою та іншомовними вкрапленнями полягає у їх співвідношенні із системою мови-реципієнта. М.С.Коробова [4, с. 177] вважає, що запозичені слова є фактами мови, а екзотизми та іншомовні вкраплення не належать до системи мови-реципієнта. Серед іншомовних вкраплень особливе місце займають інтернаціональні слова та фразеологізми, наприклад: *post factum*, *terra incognita*, *c'est la vie*, *happy end* та інші.

Вкраплюватися у текст можуть також іншомовні елементи, які не є інтернаціональними. Їх використання пов'язане з художньо-стилістичними завданнями, а іноді вони відображають індивідуальні слововживання та створюють певний колорит. Можна говорити також про слова, які займають проміжну позицію між цими трьома групами слів (запозиченими словами, екзотизмами та іншомовними вкрапленнями), а це свідчить про відсутність чіткої межі між ними. Слід підкреслити, що ця межа змінюється історично. Іншомовні вкраплення у процесі постійного використання у мовленні перетворюються на повноцінні запозичення, оформлені згідно з фонетикою, графікою та морфологією мови-реципієнта. Екзотизми теж можуть перетворитися у запозичені слова (бос, фокстрот, мер, джаз).

Тут слід, на нашу думку, сказати декілька слів про таку категорію іншомовної лексики, як okazіоналізми. Мовознавці, як правило, розглядають їх як порушення мовної норми, яке має наступні ознаки: 1) належність до мовлення; 2) невідтворюваність; 3) словотвірна деривативність; 4) ненормованість; 5) функціональна одноразовість; 6) експресивність; 7) нормативна факультативність; 8) синхронно-діахронна дифузність; 9) індивідуальна належність певному автору [3, с. 35].

Існує також ще одна категорія лексем, яку часто відносять до іншомовних, а саме кальки. Під калькою розуміють “слово, його окреме значення, звороти, запозичені з інших мов шляхом буквального перекладу (як правило, за частинами)” [8, с. 227]. Калькування визначають як процес створення фразеологізмів, словосполучень та слів, при якому засвоюється лише значення та принцип побудови іншомовної одиниці, що передається засобами (морфемами, словами) даної мови. Іншими словами, матеріальна форма (його звучання та графіка) не запозичується.

З точки зору відповідності прототипу можна говорити про “чисті” та “модифіковані” запозичені лексеми. Під “чистими” запозиченнями розуміють слова, які перенесені у мову-реципієнт у тому вигляді, в якому вони існують у мові-джерелі у момент запозичення. У даному випадку відбувається лише фонетична субституція, тобто заміна звуків мови-джерела звуками мови-реципієнта. Запозичені лексеми, в яких спостерігаються розбіжності з прототипом, називаються “модифікованими”. Тут ми маємо справу не лише з фонетичною, але й морфологічною субституцією.

Цікавою є класифікація запозичень Е.Хаугена [9, с. 352—353], який уперше висунув ідею структурної диференціації запозичених слів. Виходячи із ступеня морфемної та фонемної субституції (нульового, часткового та повного), мовознавець виділяє такі три групи запозичень:

- 1) Слова без морфологічної субституції (loan-words), тобто слова, які повністю відповідають своїм прототипам у мові-джерелі; тут запозичується як значення прототипу, так і його звукова оболонка.
- 2) Слова з частковою морфологічною субституцією, або гібриди (loan-blends), тобто слова, які лише частково складаються з іншомовного матеріалу, інша їх частина складається з морфем мови-реципієнта.
- 3) Слова з повною морфологічною субституцією, тобто кальки (loan-shifts) або семантичні запозичення (semantic loans); це слова з нульовим морфемним відтворенням іншомовної моделі. Цей тип слів ще іноді називають “запозичення-переклад” (loan-translation), тому що тут переноситься загальна побудова складеного або похідного слова разом з його значенням, однак на місце іншомовних морфем підставляються морфеми рідної мови. Слово translation указує на акт цієї підстановки, але насправді вона чисто механічна, і тому не є перекладом у повному розумінні цього слова. Семантичне запозичення полягає у тому, що слово набуває нового значення завдяки своїй семантичній та фонетичній подібності з певним словом мови-джерела.

Класифікуючи запозичення таким чином, Е.Хауген [9, с.349] підкреслює, що запозичення найчастіше бувають “змішаними” або “гібридними”, тому що іншомовне слово запозичується в недоторканому вигляді з усіма звуками, формами та значеннями рідко, оскільки це означало би певний “зсув” у системі мови, і носії мови уникають цього за допомогою підстановки у запозичене слово деяких звичних елементів своєї власної мови. Однак дана класифікація базується на

змішуванні формальної (асиміляція слів) та функціональної (вживання слів) ознак. Тому критерії класифікації слів за цим принципом недостатньо визначені.

Досить цікавою є також класифікація запозичень-термінів Т.Сейворі [11, с.34], який ділить слова на три групи:

- 1) загальновідомі слова, які науковці використовують у їх прямому або термінологічному значенні (borrowed words);
- 2) слова, які існували у лексиці іноземних мов та завдяки незвичному звучанню були використані для позначення певних термінів-понять у мові-реципієнті (imported words);
- 3) слова, утворені самими науковцями з певними науковими цілями (invented words).

З функціональної точки зору Н.Ю.Єгорова [1, с. 115] поділяє запозичення на три групи:

- 1) запозичення, відомі носіям мови-реципієнта на рівні реалій і функціонально орієнтовані на обслуговування внутрішньої культури і, як наслідок, засвоєні настільки, що не сприймаються як іншомовні;
- 2) запозичення, що позначають зовнішньо-культурні поняття і тому належать до екзотизмів, які відомі лише вузькому колу носіїв мови і передають специфічні сторони зовнішньої культури;
- 3) напів-функціональні запозичення, які прийшли у мову як позначення зовнішньо-культурних понять і набули нових значень та відтінків значень на базі мови-реципієнта; вони можуть виконувати функцію позначення елементів як внутрішньої, так і зовнішньої культури.

О.В.Суперанська [6, с. 36] здійснює класифікацію письмових запозичень на основі передачі їх матеріальної форми, виділяючи шість типів запозичень:

- 1) Пряме запозичення без будь-якої зміни написання запозиченого слова; воно можливе лише при тотожності графіки мови-джерела та мови-реципієнта і використовується, наприклад, при запозиченні з однієї західної мови в іншу.
- 2) Транслітерація — передача графем мови-джерела еквівалентними графемами іншої стандартизованої писемності; вона використовується у ряді спеціальних випадків.
- 3) Наукова транскрипція, фонетична й фонематична, що вживається у спеціальній науковій та підручній літературі.
- 4) Практична транскрипція, яка обмежена графемами суто своєї писемності; це саме така передача, яку слід використовувати у загальному друці, оскільки для широкого читача будь-які відхилення від звичної практики письма та звичного алфавіту є незрозумілими і непотрібними.
- 5) Морфологічна передача — заміна форм іншомовного слова формами, які відповідають граматиці рідної мови; цей тип передачі супроводжує практичну транскрипцію у ряді випадків (передача імен та назв близькоспоріднених мов, передача термінів).
- 6) Лексична передача — повний чи частковий переклад; практикується при передачі деяких традиційних назв.

Запозичені слова характеризуються рядом властивостей, специфічних рис, які виділяють їх із загальної маси інших слів: наявність певних фонем, які не є характерними для рідної мови, наявність певних морфем та акцентологічних моделей, які притаманні лише запозиченим словам. Однак метою запозичення є саме входження та асиміляція (адаптація) іншомовної лексичної одиниці у систему мови-реципієнта.

У якості **висновку** пропонуємо зафіксувати основні умови, які необхідні для входження та засвоєння запозиченої лексичної одиниці мовою-реципієнтом:

- 1) передача іншомовного слова фонетичними та графічними засобами мови-реципієнта;
- 2) співвіднесеність слова з граматичними класами та мовними категоріями мови-реципієнта;
- 3) фонетичне засвоєння іншомовного слова;
- 4) граматичне засвоєння іншомовного слова;
- 5) словотворча активність слова у мові-реципієнті;
- 6) семантичне засвоєння іншомовного слова;
- 7) регулярна вживаність у мовленні.

Як бачимо, існує велика кількість класифікацій іншомовних лексичних одиниць, в основу яких покладено різні критерії, які відображають різницю у поглядах мовознавців на суть самого процесу запозичення та його результатів. Це, у свою чергу, свідчить про неоднакові підходи до цього питання у різних лінгвістичних школах, відкриваючи таким чином перспективи для проведення подальших розвідок у цьому напрямку.

Література

1. Егорова Н.Ю. Освоение английским языком внешнекультурной терминологии / Н.Ю. Егорова // Коммуникативный и номинативный аспекты единиц языка. — Л.: Изд-во Ленинградского пед. ин-та им. А.И.Герцена, 1989. — С. 114 — 121.
2. Ефремов Л.П. Экзотизмы / Л.П. Ефремов // Русское языкознание. — Алма-Ата: Изд-во Казахского ун-та, 1973. — С. 165 — 171.
3. Кассина Т.А. Окказионализмы иноязычного происхождения в русском языке конца 17 — начала 18 века / Т.А. Кассина // Вопросы восточнославянского языкознания. — Днепропетровск: Изд-во Днепропетровского ун-та, 1985. — С. 32 — 37.
4. Коробова М.С. Ассимиляция немецких заимствований в английском языке / М.С. Коробова // Учёные записки 1-го Московского пед. ин-та иностранных языков. — М.: Изд-во Московского пед. ин-та, 1967. — Т. 37. — С. 173 — 188.
5. Крысин Л.П. Иноязычные слова в современном русском языке / Л.П. Крысин. — М.: Наука, 1968. — 208 с.

6. Суперанская А.В. Заимствование слов и практическая транскрипция / А.В. Суперанская. — М.: Изд-во АН СССР, 1962. — 48 с.
7. Суперанская А.В. Теоретические основы практической транскрипции / А.В. Суперанская. — М.: Наука, 1978. — 284 с.
8. Українська мова: Енциклопедія. — К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2000. — 752 с.
9. Хауген Э. Процесс заимствования / Э. Хауген // Новое в лингвистике. — М.: Прогресс, 1972. — Вып. 6. — С. 344 — 382.
10. Bloomfield L. Language / L. Bloomfield. — New York, 1935. — 564 p.
11. Savory T.H. The Language of Science. Its Growth, Character and Usage / T.H. Savory. — London: Townbridge Printers, LTD, 1953. — 184 p.

Summary

The present article is devoted to some theoretical problems of lexical borrowing. Numerous classifications of different types of borrowed lexical units and their analyses are presented. Different criteria of classification are closely dealt with. The article also touches upon the conditions necessary for the assimilation of borrowed lexical units in the target language.

УДК 811.112.2'373'373.421

НЕІМАТ: ДО ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ

Близиук Людмила

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Єдинак Наталія

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Кожен народ чи нація має особливі ключові поняття, у яких розкривається особливості мислення і ментальності. Одним із найважливіших понять для будь-якого народу є поняття "Батьківщина" – складне і багатогранне. Воно відображає емоційні переживання, географічні прив'язаності та історичні традиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слово Батьківщина у різних мовах завжди було об'єктом дослідження багатьох науковців. До цієї теми звертались І. Сандомирська, А. Вежбицька, В. Телія. Не виключенням були дослідження лексеми німецької мови *Heimat*. Х. М. Януш досліджувала ідеологічну

складову лексеми *Heimat*. Порівняльне дослідження національно специфічного змісту понять *Батьківщина/Heimat* на матеріалах російської і німецької мови проводила Казакова Н.Ю. Національно-культурну специфіку даного концепту досліджувала Чеснокова Л. В.

Мета даної статті полягає у розкритті суті та особливостей походження німецького концепту *Heimat* та визначення синонімічного ряду даного поняття.

Викладення основного матеріалу.

Вживаючи ті чи інші слова мало хто задумується над тим звідки пішло слово і яке його первинне значення. Звернення до словників, зокрема до етимологічних, розширює знання не тільки у сфері мовознавства, а й у сфері історії, культури.

Етимологічні дослідження слова – це звернення в минуле мови. Такі розвідки дають можливість встановити походження слова, його структуру, значення, колишні словотвірні зв'язки та фонетичні зміни.

В етимологічному словнику німецької мови дається таке тлумачення лексеми *Heimat*: "*Ort, Land, wo man geboren, wo man zu Hause ist, Vaterland*", це місце, країна, де людина народилась, почувається як вдома, Батьківщина [5]. З етимологічної довідки видно, що ця лексема не є запозиченою з інших мов, вона зустрічається в формах, які утворились від іменника *Heim* з додаванням західногерманського суфікса *-ōdja*, давньоверхньонімецького *-ōti*. ("*Die nur auf das dt. Sprachgebiet beschränkten Formen ahd. heimōti n. (11. Jh.), mhd. heimuot(e), heimōt(e), heimōde f. n., mnd. hēmōde f. n. sind Bildungen zu dem unter Heim (s. d.) behandelten Substantiv mit dem Suffix westgerm. -ōdja-, ahd. -ōti (s. Einöde sowie Armut, Kleinod, Zierat). Heimat (mit Wandel von ō zu ā) begegnet seit dem 15. Jh. und wird vom 16. Jh. an vorherrschend. Neutrales Genus ist bis ins 17. Jh. gebräuchlich, danach nur noch in Mundarten. – heimatlich Adj. 'in der Heimat vorhanden, die Heimat betreffend, zu ihr gehörend' (18. Jh.)*") [5]

У словнику "Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm" слово *Heimat* має декілька значень. В побутовому вжитку це країна або місцевість, де народились або надовго затримались ("*heimat, das land oder auch nur der landstrich, in dem man geboren ist oder bleibenden aufenthalt hat*"); рідну домівку або майно ("*selbst das elterliche Haus und besitzthum heiszt so, in Baiern*"). Ще одне значення – небо. Мається на увазі, що за християнським віруванням небо – це справжній дім християнина на противагу землі, де він живе у якості гостя ("*dem christen ist der himmel die heimat, im gegensatz zur erde, auf der er als gast oder fremdling weilt*") [1]

"Duden – Deutsches Universalwörterbuch" містить два визначення лексеми *Heimat*

a) *Land, Landesteil oder Ort, in dem, man [geboren und] aufgewachsen ist oder sich durch ständigen Aufenthalt zu Hause fühlt (oft als gefühlsbetonter Ausdruck enger Verbundenheit gegenüber einer bestimmten Gegend);*

b) *Ursprungs-, Herkunftsland eines Tiers, einer Pflanze, eines Erzeugnisses, einer Technik oder anderes* [2].

Перше з них ґрунтується на людських почуттях, на приналежності людини до того чи іншого місця в залежності від того, де він народився, ріс. Дане значення

ґрунтується на прихильності людини до якого-небудь місця. Однак з визначення також випливає, що батьківщиною людина може назвати те місце, де вона живе тривалий час.

Друге значення відображає суто матеріальну сторону, так як вказує на країну походження, зародження або ж створення тваринного, рослинного світу чи світу техніки, винаходів.

Як бачимо, слово *Heimat* співвідноситься не тільки з конкретною країною чи містом. Значення даної лексеми може відноситись до людей, до мови і до релігії.

Лексема *Heimat* походить від загально німецького кореня "*heim*". За словником братів Грімм "*heim*" – "дім", "місце проживання" або "*село*" у значенні місця де відчуваєш себе як вдома [1].

Х. М. Януш у своєму дослідженні вказує, що германський корінь "*heim*", в свою чергу, походить від індогерманського "*kei*", що означає "*liegen*" ("лежати, бути розміщеним, розташовуватися") або "*ruhen*" ("відпочивати, спочивати"). Слово "*keimai*" грецького походження і означає "*ich liege*" ("я лежу"). В готській мові зустрічаються також прикметники із коренем "*heim*". Наприклад: "*anheimig*" – *zu Hause befindlich* (той, що знаходиться вдома), "*abheimig*" – *fern von zu Hause befindlich* (той, що знаходиться далеко від дому) [8].

В давньоверхньонімецькій мові на позначення поняття "батьківщина" вживались слова "*heimingi*", "*heimoti*", "*heimwist*". Поряд з цими словами існували й інші. Наприклад "*heim*", що означає "*nach Hause*" (додому), "*heimi*" – "*zu Hause, daheim*" (вдома) und "*heimina*" – "*von Hause*" (weg) (з дому).

В давньоскандинавській мові вживали слово "*heimr*", яке означало не тільки батьківщину, але й цілу Землю або частину суші, яка заселена людьми. Для позначення місця проживання окремих людей використовували слово "*heimili*". В багатьох германських мовах зустрічається корінь "*heim*". Наприклад англійське слово "*home*" має в своїй основі давньоанглійський корінь "*hām*". Недаремно деякі назви міст зберегли цей корінь. Наприклад: Birmingham, Nottingham і т. д. [8].

Можна зробити висновок, що етимологічне походження лексеми *Heimat* вказує більше на його емоційну наповненість а не на прив'язаність до географічної точки.

Німецький словник синонімів дає такі синоніми до слова "*Heimat*": *Heimatland, Vaterland*.

За тим же словником "*Duden...*" *Heimatland* має такі значення:

1. Land, aus dem jemand stammt und in dem er seine Heimat hat (Країна, з якої хтось походить і в якій цей хтось має свою батьківщину)

2. Homeland (Батьківщина) [2]

В деяких джерелах *Heimatland* перекладається як "місце відпочинку".

Крім того синонімами концепту *Heimat* можна вважати і такі терміни: *Elternhaus* "батьківський дім", *Geburtsland* "рідна земля", *Geburtsstätte* "місце народження", *Heim* "батьківський дім", *Heimstätte* "рідне місце", *Vaterhaus* "батьківський дім", *Vaterstadt* "рідне місто" (дослівно "батьківське місто"), *Mutterland* "батьківщина", *Elternland* "край, в якому жили пращури" та ін [3].

Висновки. Таким чином, наявність Батьківщини – одна з основних духовних потреб людини. Це слово існує у всіх мовах, але кожен народ вкладає у нього свої емоційні змісти.

Особливістю німецької лексеми *Heimat* є його зв'язок з місцем (регіоном) де народилась і виросла людина, а не з великою державою. Емоційна складова лексеми *Heimat* дозволяють віднести її до одного з основних концептів німецької культури, який має три складники: понятійний, асоціативно-образний та ціннісний. Саме дослідження цих трьох складових концепту HEIMAT і буде перспективою наших подальших розвідок.

Література

1. Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig 1854-1961. Quellenverzeichnis Leipzig 1971. Online-Version vom 09.03.2016.
2. Duden – Deutsches Universalwörterbuch / hrsg. von M. Wermke. 3., neu, bearb. und erw. Aufl. Mannheim: Dudenverlag, 1996. – 1816 S.
3. Gorner Herbert. Synonym Wörterbuch / H. Gorner, G. Kempcke. – 6 Aufl. – Leipzig: VEB Bibliographisches Inst., 1980. – 644 s. – 3.85.
4. Paul Hermann. Deutsches Wörterbuch / H. Paul; bearb. von A. Schirmer. – 6 Aufl. – Halle (Saale): VEB Max Niemeyer, 1959. – 784 s.
5. Wörter und Wendungen: Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch / hrsg. von E. Agricola unter Mitw. von H. Gorner und R. Kufner. – Leipzig: VEB Bibliogr. Inst., 1962. – 792 S.
6. Казакова Н. Ю. Общечеловеческие ценности Родина/Дом/Семья – Heimat/Haus/Familie в языковом сознании: на материале русского и немецкого языков: автореферат дис. ... кандидата филологических наук: 10.02.19 / Н. Ю. Казакова; Ин-т языкознания РАН. – Москва, 2013. – 21 с.
7. Криворотова К. В. Иерархическое строение концепта Heimat (на основе анализа словарных дефиниций и диалектных данных немецкого разговорного языка) [Электронный ресурс] // Вестник ЛГУ им. А.С. Пушкина. 2012. – №4. – Режим доступа: <http://goo.gl/n7yAiZ> (дата обращения: 09.05.2016). – Заглавие с экрана.
8. Януш Х. М. Семантична реконструкція слів Heimat і Vaterland як ключових складових лінгвокультурного концепту "Батьківщина" в німецькій мові [Електронний ресурс] / Х. М. Януш // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 5. – С. 291-296. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2014_5_50 (дата звернення: 29.04.2016). – Назва з екрану.

Summary

Article is devoted to research of the German word *Heimat*. The article investigates the origin of the word *Heimat* and its etymological row. It was established that feature of the German lexeme *Heimat* is its connection with the place, where a person was born and grew up, but not with the big state. Emotionality of the lexeme *Heimat* allows to take it to one of the main concepts of the German culture.

СЕМАНТИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ НІМЕЦЬКОГО КОРЕНЯ **BEU-* У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Жук В.А.

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

У цій статті описано початковий етап формування в англійській мові значень, які походять до німецького кореня **beu-*. У перспективі доцільним видається вивчення закономірностей розвитку даних значень у середньоанглійському та новоанглійському періодах.

Диахронічні дослідження словникового складу мови відносяться до **актуальних проблем** сучасної семасіології, оскільки дозволяють краще зрозуміти сучасну лексичну систему мови та особливості її функціонування. Як справедливо зазначав О.М. Трубачов, «знання еволюції значення слова небайдуже для розуміння його нинішньої природи і структури, тому судження етимології повинно цікавити, і воно, так чи інакше, цікавить фахівця з сучасної лінгвістичної семантики» [6, с. 149]. «Відсутність достатньої кількості робіт по історичній семасіології слов'янських, германських та романських мов робить дослідження, виконані у такому плані, особливо перспективними» [3, с. 390].

Ця стаття присвячена розгляду значень, які сформувалися в давньоанглійській мові в результаті семантичної еволюції німецького кореня **beu-* з початковим значенням «рости, ставати, бути» [4, с. 85]. Корінь **beu-* є німецьким варіантом індоєвропейського кореня **bheu-*, зміна форми якого в германських мовах було зумовлено першим пересуванням приголосних (i. – e.; *bh* – *герм. *b*).

Виклад основного матеріалу. Семантичний розвиток початкового значення індоєвропейського кореня **bheu* – «рости» в прамови завершується формуванням значення «жити, мешкати». На думку Ю. Покорного, цей процес відбувається через дві проміжних ланки семантичнооголанцюга – «надувати, набухати», «виникати; бути, існувати»: «рости» > «набухати» > «виникати, бути, існувати» > «жити, мешкати» [15, с. 146].

Німецький корінь **beu-* розвивається у декількох формах, утворюючи тим самим, кілька етимологічних гілок [2, с. 103-104]. Найчисленніша етимологічний гілка включає дієслівні лексеми древніх германських мов, які восходять до прагерманської форми **bew-/bōw-/bū-* з ймовірним значенням «жити, бути» [2, с. 103]. Етимологічне гніздо даної форми упорядковується на основі зв'язку значень «жити, бути», «обробляти землю» та «будувати».

Найбільш очевидний зв'язок між цими значеннями виявляють давньосаксонське дієслово *būan* та середньоніжньонімецьке дієслово *būwen*, які володіють усіма трьома значеннями – «будувати (будинок), споруджувати; обробляти землю; жити, мешкати» [14, с. 106], а також древньверхньонімецьке дієслово *būan* (*būwan*), що має у древньверхньонімецький період значення «жити,

населяти, займатися землеробством» [16, с. 104; 14, с. 106] та розвиває значення «споруджувати» у середньовісній німецькій мові [14, с. 106]. У давньоанглійській мові, як і в інших стародавніх германських мовах, поширення набуває значення «жити, мешкати»: да. *būan* «жити, мешкати»; дфріз. *būwa* «жити»; дісл. *būa* «жити»; гот. *bauan* «жити», *gabauan* «селитися» [14, с. 106].

До цієї ж етимологічної гілки відносяться похідні іменні лексеми, значення яких формується на базі значень «жити», «обробляти землю», «будувати» та ілюструє перехід від «назви дії» до «назви діяча»: дс. *gibūr* «селянин», тобто «той, хто обробляє землю»; двн. *gibūr(o)* «селянин, співгромадянин, сусід», *būare* «житель» [16, с. 104], свн. *būwære*, *bouwære* «будівельник» [14, с. 106], тобто «той, хто будує». У давньоанглійській мові в межах даної етимологічної гілки виявляється похідна лексема *gebūr* «житель, хлібороб» [7, с. 377], тобто «той, хто живе», «той, хто обробляє землю».

До прагерманської форми **bew-/bōw-/bū-* зі значенням «жити» також восходять складні слова, серед яких староанглійська лексема *nēahgebūr* «сусід», букв. «ближній селянин» – від *nēah* «ближній, близький» та *gebūr*, *bu* «житель, селянин» [10, с. 491]. В інших германських мовах виділяються наступні родинні лексеми: двн. *nāhgibūro*, *nāhgibūr* «близько живеє», свн. *nāch(ge)būre*, *nāch(ge)būr*, дс. *nāchbūr*, снн. *nābūr*, *nāber*; дск. *nābūi*; снід. *nāghebuur*, *nābuur* з буквальним значенням «той, хто близько живе» [2, с. 104; 14, с. 906].

До етимологічної гілки прагерманської форми **bew-/bōw-/bū-* деякі етимологи також відносять і лексеми зі значенням «селянин» та «господар дому», які вважають похідними від **būandi* «той, хто живеє» – дієприкметники теперішнього часу від сканд. *būa*: дісл. *bōndi* «вільний селянин», дісл. *hūs bōndi* «господар дому» [10, с. 357; 2, с. 104]. У давньоанглійській мові до даної форми возводять да. *bōnda*, *būnda* «селянин» та да. *hūs bōnda* «господар дому». Щодо походження останньої форми, не існує єдиної думки. Так, наприклад, Е. Кляйн вважає, що да. *hūs bōnda* «господар дому» походить від скандинавської лексеми *huūs bōndi* «голова сім'ї, чоловік», що є скороченою формою дієприкметника *hūs bōandi* з буквальним значенням «той, хто живе у будинку». Цієї ж точки зору дотримується і В.В. Левицький. На думку ж Дж. Босворт, староанглійська лексема *hūs bōnda* не може вважатися похідною формою ні від скандинавського дієприкметника *būandi*, *bōandi* «ой, хто живеє», ні від давньоанглійського дієслова *būan* «жити», а походить від давньоанглійського дієслова *bindan* «пов'язувати» [7, с. 133]. Крім форми **bew-/bōw-/bū-*, німецький корінь **beu-* розвиває декілька варіантів – **būra-*, **būro-*, **būwi-*, **bōw-*, які лежать в основі найменувань житла у германських мовах. Семантичний розвиток у даному випадку відбувається від значення «жити, населяти» до значення «житло».

Так, до прагерманської форми **būra-* «житло» восходять давньоанглійська лексема *būr* «будинок, житло, кімната, комора» [7, с. 133; 8, с. 60] і ряд лексем інших давньогерманських мов: дат. *būr* «будинок» [16, с. 104], «житло, комора, погріб»; дісл. *būr* «будинок» [14, с. 106]; свн. *būr* «будинок, кімната, клітина» [2, с. 104; 10, с. 91].

Від іншої прагерманської форми, що лежить в основі виникнення найменувань житла, **bīro-*, походять такі древні німецькі лексеми, як: дісл. *bīð* «житло» [2, с. 104], «житло, лавка, сторожка» [11, с. 112] і дшв. *bōr* «хатинка, дерев'яний будинок, курінь» [14, с. 181]. У давньоанглійській мові паралель з даною прагерманською формою не виявляється, хоча у середньоанглійському періоді функціонує лексема *bothe* «будка», яка також восходить до даної форми [2, с. 104].

Ще дві прагерманської форми, які розвиваються від кореня **beu-*, є джерелом походження найменувань житла у германських мовах. Це форми **būwi-* та **bōwi-* з вихідним значенням «будинок».

До форми **būwi-* восходить дісл. *by/r* «двір», а до форми **bōwi-* дісл. *bær* «будинок»; днв. *bū* «місце проживання; резиденція» [16, с. 104]; дс. *bū* «місце проживання, житло»; дісл. *bū* «житло» [2, с. 104]. З цієї ж форми розвивається староанглійська лексема *bū* «житло, селище» [8, с. 60; 7, с. 132].

Специфічна семантика є у прагерманської форми **bōla-* «місце ліжання (звірів)», в основі значення якої лежить семантичний перехід від «житла (людини)» до «оселі (звіра)». До цієї форми сходять дісл. *bōl*; свн. *buole*; снід. *boel*, що мають однакове значення «місце ліжання диких звірів». У давньоанглійській мові таке значення не розвивається. В основі виникнення найменувань житла та його частин в германських мовах також знаходиться прагерманська форма **bōpla-/bupla-* (і.-е. **bhō(u)-tlo-*) з метатезою *pl>lp*). Від цієї форми виникли такі лексеми древніх германських мов, як дісл. *bōl* «житло, двір» та дс. *bōdlōs* «будинок і двір», а також староанглійська лексема *botl*, що означає в аналізованій період не тільки «житло», «місце проживання», а й різного роду споруди – «будинок», «палац», «маєток», «замок», «храм» [8, с. 54]. Одночасно з лексемою *botl* в давньоанглійській мові функціонує лексема *bold*, що має подібні значення: «будівля», «житло», «дім», «садиба», «замок», «палац», «храм» [7, с. 115]. В етимологічних словниках висловлюється єдина точка зору про те, що *botl* та *bold* є варіантами однієї і тієї ж лексеми [18, с. 65; 12, с. 124; 13, с. 63].

Підставою для такого висновку є наступні факти. Німецький інструментальний суфікс суфікс *-thlo-* (і.-е. *-tlo-*), що входить до складу морфологічної структури аналізованих лексем, в давньоанглійській мові функціонує в декількох формах *-plo-*, *-ðlo-*, *-tlo-* після *f*, *s* та *-ld-* замість *-dl-* (метатеза *dl>ld*). Отже, староанглійська форма *bo-ld* відповідає формі *bo-dl* (= **bo-ðlo-*) [17, с. 247–250], а *bo-tl* розглядається як «тверда» форма *bo-dl* [19]. За даними етимологічних словників, від лексеми *bold* бере начало англосаксонське дієслово **byldan*, а лексема *botl* співвідноситься з дієсловом *bytl(i)an*. В основі виникнення даних дієслів лежить характерне для давньоанглійської мови словотворення чергування голосних *o>u* [18, с. 203]: *botl>bytl(i)an*, *bold>*byldan*.

Слід зазначити, що етимологи одностайно відносять дієслово **byldan* до давньоанглійського періоду, незважаючи на те, що перша його згадка в писемних пам'ятках зафіксована тільки у середньоанглійський період (1150 рік) у формі

дієприкметника минулого часу *zebyld* [20: 1161], тому інфінітив даного дієслова представляють у реконструйованій формі.

Обидва аналізованих дієслова є відіменними і, виходячи із значення мотивуючого імені (*botl, bold*), від якого вони утворені, можливі різні варіанти їх семантичного розвитку [1, с. 158]. Оскільки давньоанглійські лексеми *botl* і *bold* мають два лексико-семантичних варіанти (ЛСВ) – «будівля, будова, призначене для житла» та «житло, місце проживання, житлове приміщення», ймовірним є виникнення, принаймні, двох дієслівних значень: на основі першого ЛСВ може виникнути значення «будувати», а на основі другого – значення «жити, мешкати». Подібний процес формування значення спостерігається, наприклад, у давньоверхньонімецькій мові: *hūs* «будинок» – *hūsōn* «будувати будинок»; *hūs* «будинок»; *husōn* «жити, мешкати» [9, с.75–77]. Питання про семантичну еволюцію дієслова **byldsn* у давньоанглійській мові, належить до області припущень, оскільки до теперішнього часу не збереглися письмові свідчення його вживання у цей період. Однак, враховуючи відіменну природу дієслова і той факт, що до середини XVI століття воно функціонує у двох можливих значеннях – «будувати» і «жити» [20, с. 1161]; ймовірним є те, що ці значення сформувалися ще у давньоанглійській мові.

Що ж стосується дієслова *bytlan(i)an*, то вивчення особливостей його функціонування в англосаксонській період показує, що дане дієслово розвиває і значення «будувати», і значення «жити, мешкати»: *Ælfrics Catholic Homilies: Pa betwux ðam odrum geseah he hwcer man bytlode ane gebytlu eal mid smcetum golde. «Тоді серед тих інших побачив він, де людина побудувала будинок весь з чистого золота».* *The Anglo-Saxon Chronicle, Manuscript A: The Parker's Chronicle: Py ilcan sipe for se here of Huntandune & of Eastenglum & worhton pæt geweorc æt Tmeseforda & hit būdon & bytledon. «Перед цим же походом війська з Хантінгдон і Східної Англії побудували фортецю в Темсфорде, оселилися і жили в ній».*

Таким чином, вивчення особливостей розвитку початкового значення німецького кореня **beu-* «рости, ставати, бути» у давньоанглійській мові дозволяє зробити наступні висновки: 1. В межах етимологічної гілки прагерманської форми **bew-/bōw-/bū* у давньоанглійській мові виникає дієслівне значення «жити, мешкати» і похідні від нього іменні значення «житель, хлібороб», «сусід», «селянин» і «господар будинку». Формування значень «хлібороб» та «селянин» свідчить про зв'язок значень «жити, мешкати» та «обробляти землю». Однак розвиток самостійного значення «обробляти землю», а також значення «будувати», які характерні для лексем інших германських мов, які восходять до цієї форми, в давньоанглійській мові не відбувається.

2. Семантичний розвиток прагерманських форм **būra-* та **bōwi-* призводять до виникнення у давньоанглійській мові найменувань житла та його частин, а також будівель, пов'язаних з домашнім господарством – «будинок», «житло», «кімната», «комора», «селище».

3. В результаті розвитку прагерманської форми **būro-* в англійській мові формується значення «будка», хоча відповідна лексема фіксується тільки у середньоанглійському періоді.

4. На основі прагерманської форми **bōpla-/bupla-* розвиваються іменні значення «будівля, будова, призначене для житла» та «житло, місце проживання, житлове приміщення» і похідні від них дієслівні значення «будувати», «жити, мешкати». 5. Прагерманська форма **bōla-* в значенні «місце ліжання (звірів)» у давньоанглійській мові подальшого розвитку не має.

У цій статті описано початковий етап формування в англійській мові значень, які восходять до німецького кореня **beu-*. У перспективі доцільним видається вивчення закономірностей розвитку даних значень у середньоанглійському та новоанглійському періодах.

Література

1. Калиущенко В.Д. Типология отыменных глаголов / В.Д. Калиущенко. – Донецк, 1994. – 422 с.
2. Левицкий В.В. Этимологический словарь германских языков / В.В.Левицкий. – Т. 1. – Черновцы: Рута, 2000. – 263 с.
3. Левицкий В.В. Семасиология / В.В.Левицкий. – Винница: Нова Книга, 2006. – 512 с.
4. Макаев Э.А. Структура слова в индоевропейских и германских языках / Э.А.Макаев. – М: Наука, 1970. – 287 с.
5. Трубачев О.Н. Этимологический словарь славянских языков / О.Н.Трубачев. – Вып. 3. – М: Наука, 1976. – 214 с.
6. Трубачев О.Н. Этимологические исследования и лексическая семантика / О.Н.Трубачев // Принципы и методы семантических исследований. – М, 1976. – С. 148 – 173.
7. Bosworth J., Toller T. An Anglo -Saxon Dictionary / J.Bosworth, T. Toller. – Oxford University Press, 1898. –1302 p.
8. Hall J. Concise Anglo – Saxon Dictionary / J.Hall. – 4 ed. – Cambridge University Press, 1975. – 452 p.
9. Kaliuscenko V.D. Deutsche denominate Verben / V.D. Kaliuscenko. – Tubingen: Narr, 1988. –180 S.
10. Klein E. A comprehensive etymological dictionary of the English language / Ernest Klein. – Amsterdam, 2003. –1776 p.
11. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache / Friedrich Kluge. – Berlin, New York, 1989. – 822 S.
12. Onions C.T. The Oxford Dictionary of English Etymology / C.T. Onions. – Oxford: Clarendon Press, 1967. –1025 p.
13. Partridge E. A Short Etymological Dictionary of Modern English / Eric Partridge. – London: Routledge & Kegan Paul, 1958. – 970 p.
14. Pfeifer W. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen / W.Pfeifer. – Deutscher Taschenbuch Verlag, 1997. – 1665 S.

15. Pokomy J. Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch / Julius Pokomy. – Francke Verlag Bern. –1959. –1182 S.
16. Schfflzeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch / R.Schfflzeichel. –1995. – 342S.
17. Skeat W. Principles of English.Etymology / Walter Skeat // 1st series: The native element. – Oxford: Clarendon Press Series, 1887. – 541 p.
18. Skeat W. Concise Etymological Dictionary of the English Language / Walter Skeat. – Oxford, 1901. – 663 p.
19. Sievers E. Angelsachslische Grammatik / Eduard Sievers. –1898. –318 S.
20. The Oxford Dictionary: A New English Dictionary on Historical Principles. – Vol. 1. – Oxford: Clarendon, 1970. – 1240 p.

(NON-)AMBIGUITY IN LEGAL LANGUAGE: SYNTACTIC PERSPECTIVE

Zeleňáková, M.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice (Slovakia)

Legal language specificities have for a long time represented an ongoing debate among linguists. When discussing the characteristics of legal English, Tiersma [1999] gives the following list of typical features: “lengthy and complex sentences, unusual sentence structure, wordiness and redundancy, conjoined phrases, frequent use of negation and impersonal constructions” [1999, p. 51]. Cao [2007] gives two general characteristics of the legal language: “impersonal constructions and extensive use of declarative sentences pronouncing rights and obligations” [2007, p. 22]. As she states, “the language used in law is predominantly prescriptive, directive and imperative. Laws are written in language the function of which is not just to express and convey knowledge or information, but also to direct, influence and or modify people’s behaviour, whether it be a legal enactment, judicial pronouncement or a contract. It authoritatively posits legal norms” [2007, pp. 13-14]. Mellinkoff [1963] states that “the language of law should not be different from the ordinary language without reason. For such differences, the following rationales are usually given: the legal language is more precise, shorter, more intelligible and more durable” [1963, p. 285]. Of these arguments, precision seems to be the leading feature of the language of law that should give reason to all the other features which are sometimes said to be its vices.

First of the above-mentioned points to be discussed here is lexical repetition in legal texts. In other words, these are *co-referential techniques* used by legal draftsmen who, in legal writing, “avoid the use of anaphoric devices or referential pronouns such as personal pronouns (*he, she, it* etc.) or the demonstrative ones (*this, that* etc.), in addition to the verb *to do* that may substitute a whole clause” [Sabra 1995, p. 31]. Pronouns can sometimes have ambiguous reference and the legal profession tends to shy away from them. This technique can indeed enhance precision. As a matter of fact, avoiding

pronouns is one of the most salient ways in which lawmakers try to enhance meticulousness of legal writing. They prefer to repeat nouns, hoping to avoid vagueness, rather than using pronouns that are common in ordinary speech. Consequently, “lawyers use pronouns only where the antecedent is very evident, and even then may decide to use a name or a noun instead. Such a procedure makes sense in documents like contracts, where it is essential to carefully distinguish the rights and obligations of two or more parties” [Tiersma 1999, p. 72].

Moreover, avoiding pronouns does have an unintended benefit: it reduces the use of sexist language. Such linguistic strategies reveal of the efforts to maintain a high degree of neutrality and correctness. As a matter of fact, the legal language is highly concerned with the exactness of reference; hence its tendency towards lexical repetition, and therefore to functional redundancy. Using anaphoric devices or referential pronouns would definitely increase ambiguity and confusion. When translating legal texts, it is commonly advocated to keep the same redundancy of the original text since it is a type of redundancy that is functional. So, the translator should ensure that the version proposed is without ambiguity, as is its original counterpart, giving way to wordiness of such documents. By way of illustration, consider these examples from the Official Journal of the EU: (1) *Re: Application for annulment of the decision rejecting **the applicant's** request for compensation for the fact that a letter concerning **the applicant** was sent by the defendant to **the applicant's** lawyer, and a claim for damages.*

(1') *Objet de l'affaire : La demande d'annuler la décision de rejet de la demande du **requérant** visant à obtenir un dédommagement du fait de l'envoi par la défenderesse d'un courrier concernant **le requérant** à **son** avocat accompagnée d'une demande indemnitaire.*

(2) *Accordingly, the role of the Community judicature is not passive and cannot be limited to assessing the merits of the positions taken by each of **the parties** to the dispute in strict adherence to the pleas and arguments put forward by **the parties**. The Community judicature does not merely act as a referee between **the parties**.*

(2') *Pour autant, le rôle du juge communautaire n'est pas passif et il ne saurait être limité à l'appréciation des mérites des positions de chacune **des parties** au litige en s'en tenant strictement aux moyens et aux arguments invoqués par **celles-ci**. En effet, le juge communautaire n'a pas seulement pour fonction d'être un arbitre.*

In (1), the noun *the applicant* / *le requérant* is repeated three times in the English sentence, two times in the French one (the presence of possessive pronoun *son* is an anaphoric device referring to the person discussed). In (2), the noun *the parties* is repeated three times in the English sentence which implies a high level of redundancy. However, the French translation is vaguer and less precise, as it makes use of a pro-form *celles-ci*. This makes us believe that it was the English language that the documents were originally drafted in. The translation does not maintain the same exactness of reference. Nevertheless, despite the use of anaphoric structures, the translators into the French language managed to keep the message of both documents quite graspable due to the grammatical devices like word order (*concernant le requérant à son avocat* – the possessive pronoun is placed as to point clearly to its referent) and gender and number

(*de chacune des parties au litige en s'en tenant strictement aux moyens et aux arguments invoqués par celles-ci* – there is no other lexical item that feminine plural pro-form *celles-ci* could refer to).

It is claimed that “the legal language has an unusual amount of negation” [Finegan 2007, p. 332]. The profession’s favouring of the negative may be related to “the old-age notion that whatever is not explicitly forbidden is permissible. Consequently, the law is primarily about what people *cannot* do, and is logically phrased in the negative (consider *the Ten Commandments* – at least eight are primarily negative). Negatives include not just words like *not* or *never*, but any element with negative meaning, like the prefix *mis-* in *misunderstanding* or *un-* in *unreal*, and even semantic negatives like the verb *deny*. Multiple negation is also very frequent in the legal language (*innocent misrecollection is not uncommon* – this expression contains no less than three negative elements in a five-word phrase). Judges also tend to favour injunctions that are negative in form rather than positive. It is easier to tell people what they cannot do, rather than what they can. In fact, the preference for the negative is reinforced by the rule that a positive (mandatory) injunction is automatically stayed on appeal, while one that is negative (prohibitory) remains in force” [Tiersma 1999, pp. 66-67]. Sentences (3) and (3’), thanks to the negative structure, are explicit and clear enough as to leave no space for exemption clauses: negative injunction thus remains in force:

(3) *No Party may indicate its consent to be bound by this Protocol without having previously or concurrently indicated its consent to be bound by the Lisbon Agreement in accordance with the provisions of Article 22.*

(3’) *Aucune partie ne peut manifester son consentement à être liée par le présent protocole sans avoir préalablement ou simultanément manifesté son consentement à être liée par l'accord de Lisbonne conformément aux dispositions de l'article 22.*

The law tends to be phrased in a highly impersonal manner. An illustration of this impersonal style is the tendency “to steer clear of the first and second person pronouns. In spoken language, such pronouns are ubiquitous. If we had to order or command someone to do something, we would use the second person pronoun. Yet legal documents are almost always in the third person (*the sex offender shall register...*). The same normally holds for pleadings (*plaintiff alleges*) and contracts (*Buyer shall pay Seller*). Other examples of impersonal constructions include the common phrase *it shall be unlawful* or the provision that certain sorts of acts are *punishable as a misdemeanor*. One reason for using the third person is that legal documents are meant to be of general applicability and address several audiences at once. Such writing promotes an aura of objectivity, greatly desired by lawmakers” [Tiersma 1999, pp. 67-68]. Sentences (4) and (4’) avoid the use of 1st or 2nd person pronouns, which, in practice, means that the legislation put forward applies to all citizens; no one is an exception to the rule. Excessively long sentences, negative expressions and impersonal constructions thus make the the legal language what it should be, i.e. formal impersonal, objective, explicit, clear, authoritative, consistent, complex and structurally predictable. Still, all the advantages may (and do) represent a reason why legal writing creates a quandary for a non-technical audience.

(4) *While **it is important to** guarantee the rights of consumers by means of provisions that cannot be derogated from by contract, **it is reasonable to** allow enterprises and organisations to enter into other agreements.*

(4') *S'**il importe de** garantir les droits des consommateurs par des dispositions auxquelles les contrats ne peuvent déroger, **il est raisonnable de** permettre aux entreprises et aux prêteurs de conclure d'autres types de contrats.*

Despite claims about the precision of the legal language, some of its attributes are “deliberately imprecise: passives and nominalisations often obscure the identity of the actor; whether done intentionally or not, it can only reduce precision. The basic sentence in English consists of a noun and then a verb, optionally followed by another noun: *The man injured the girl*. We know that *the man* is the subject of the sentence – and the actor – because it precedes an active verb. And we know that *the girl* was the person or object injured – because this noun phrase follows the verb. All we have to do is reverse the nouns to change *the girl* into the subject and *the man* into the object. Because of such a basic structure, we tend to anticipate that whenever a noun occurs at the beginning of the sentence, it will be the grammatical subject, as well as the actor, the person doing the action described by the verb. With such basic sentences, it is difficult to obscure the actor. The sentence must have a subject, and the subject is normally the actor. And what the actor did is also straightforwardly stated by a simple verb” [Tiersma 1999, p. 73].

Yet it should come as no surprise that lawyers wish to obscure or at least downplay the fact that their client was the actor who engaged in some kind of wrongful conduct. Their aim is “obfuscation, not precision. This is done by means of passive sentences that allow the speaker or writer to omit reference to the actor (as in *the girl was injured*). Lawyers use passives for strategic reasons: to deliberately de-emphasize or obscure who the real actor is. The legal language is often excoriated for overreliance on passive constructions. The possibility of leaving out the actor explains much of the profession’s affection for the passive constructions. Passives are impersonal, giving the documents an aura of objectivity and authoritativeness; this may explain why they are common in court orders. They are less common in contracts, where the parties typically wish to spell out exactly who is to do what, and thus have an interest in precise reference to the actors” [Tiersma 1999, pp. 74-75]. Consider the following some examples:

(5) *It became clear at the hearing that the security for delivery, which had been lodged by the exporter in accordance with Article 4(1) of Regulation (EEC) No 1354/83 when he removed the goods to be transported to the Middle East, was released as soon as it became clear that the goods **were damaged**.*

(5') *Il est apparu à l'audience que la caution de livraison, qui avait été constituée par l'exportateur conformément à l'article 4 paragraphe 1 du règlement (CEE) n° 1354/83 lorsqu'il a emporté l'adjudication pour le transport des marchandises vers le Moyen-Orient, a été libérée au moment où il est apparu que les marchandises **étaient endommagées**.*

These sentences prove the “objectivisation” theory: by intentionally leaving out the actor, the drafter reduces precision of the document and misleads the reader who is unable to elicit who the guilty party is. His or her identity is concealed. The document is thus

less personal, less objective and the truth remains open for further dispute that may arise when trying to find out who fulfils the role of the malefactor.

Another syntactic device, like passive constructions, also can have the effect of de-emphasizing or obscuring the identity of the actor. This is the phenomenon of *nominalisation*. At least historically, “a nominalisation is a noun derived from another word class, usually a verb. For example, the nominalised form of the verb *injure* is *injury*; the same applies to the following pairs of words: *construct* – *construction*, *demonstrate* – *demonstration*, *insure* – *insurance*, *infringe* – *infringement*, *judge* – *judgment*, *see* – *sight*, *fail* – *failure*, etc. Many nominalisations are created by means of adding the suffix *-al* to the verb (*try* – *trial*, *propose* – *proposition*), or by the suffixation of *-er* (*demur* – *demurrer*, *waive* – *waiver*). Nouns can also be created from verbs by adding the suffix *-ing* to the verb, thus forming a *gerund* or a nominalised verb: *Injuring the girl was unforgivable*” [Tiersma 1999, p. 77]. Like passive constructions, nominalisations allow the speaker “to omit reference to the actor. Rather than having to admit that *the defendant injured the girl at 5:30 P.M.*, the defendant’s attorney can write that *the girl’s injury happened at 5:30 P.M.* In fact, the lawyer can depersonalise the incident even more by leaving out mention of *the girl* entirely: *the injury happened at 5.30 P.M.*” [Tiersma 1999, p. 77]. A more legitimate reason for nominalisations is that of “allowing the actor to be omitted, they enable legal drafters to cover the possibility of *anyone* doing a specified act. This permits laws to be stated as broadly as possible, defining a number of acts as trespass, all of the expressed in form of nominalised verbs. Such a formulation is not precise at all, for the simple reason that the drafter is unable to specifically list every person, or even a class of people, who might be concerned” [Tiersma 1999, pp. 77-78], which is demonstrated the following instances of nominalisations:

(6) *The Member States shall not notify the Commission of irregularities in relation to the following cases: (a) where the irregularity consists solely of **the failure** to execute, in whole or in part, an operation included in the co-financed operational programme owing to the bankruptcy of the beneficiary; ...*

(6’) *Les États membres ne notifient pas à la Commission des irrégularités dans les cas suivants: a) lorsque l’irrégularité consiste seulement en l’**inexécution**, totale ou partielle, d’une opération couverte par le programme opérationnel cofinancé à la suite de la faillite du bénéficiaire; ...*

(7) *Provided that the provisions of the host Member State governing the duration of validity of driving licences or medical examinations may validly be applied to the holders of driving licences issued by other Member States and are not such as to undermine the principle of mutual recognition laid down by Directive 91/439, the method chosen to determine the date from which those holders must fulfil the conditions provided for in the host Member State’s legislation cannot by itself amount to **a violation** of the principle of mutual recognition of driving licences.*

(7’) *Or, dès lors que les dispositions de l’État membre d’accueil en matière de durée de validité des permis de conduire ou de contrôle médical peuvent être valablement appliquées aux titulaires de permis de conduire délivrés par d’autres État membres et ne sont pas de nature à mettre en cause l’effet utile du principe de reconnaissance mutuelle*

*posé par la directive 91/439, le mode choisi pour établir la date à partir de laquelle lesdits titulaires doivent remplir les conditions prévues par les dispositions dudit État membre d'accueil ne saurait être considéré, à lui seul, comme constituant **une violation** du principe de reconnaissance mutuelle des permis de conduire.*

From the sentences illustrating the cases of nominalisations, we can observe that in (6), the noun *the failure* turns into the French term *l'inexécution*. Similarly, the senses of the English noun *failure* (i.e. to miscarry, to misfire as related to someone coming to harm, not being able to achieve the intended purpose, missing a pre-planned objective (e.g. *the scheme to save the stranded animals miscarried; the new ad campaign misfired*)) are transformed into the French negative prefix *-in*, having the same function as the French negation *ne – aucune*.

In conclusion, the reappearance negative and impersonal constructions and the frequent use of lexical repetition contribute to the general applicability of legal documents and thus enhance the non-ambiguity of the genre. Such attributes result in prescriptive and prohibitory character of legal texts, in its, precision, authoritativeness, timelessness, credibility, impartiality, unbiasedness and objectivity. Legal texts may be, at any time, subjected to intense scrutiny by specialists, trying to discover any formal deficiency on behalf of their clients. Legal drafters are obliged to predict such efforts. This is why they cover any remotely possible eventuality, even though their practice may conflict with the goal of basic, day-to-day communication. Still, some grammatical devices like passive constructions and nominalisations are in sharp contrast with the general aims of the legal genre as they are used in order to achieve strategic imprecision, which implies nothing but aura of objectivity. However, the epistemic and pragmatic level of the legal language prevails over its surface structure. Most of the features of the genre are used to achieve maximum accuracy and universality, covering distinct nuances of a concept and avoiding any insinuations.

Literature

1. Cao, D. *Translating Law*. Clevedon: Multilingual Matters. 2007.
2. Finegan, E. *Language: Its Structure and Use*. Stamford: Cengage Learning. 2007
3. Melinkoff, D. *The Language of the Law*. Oregon: Resource Publications. 1963.
4. Sabra, A. M. M. *Translation of Contracts*. The American University of Cairo. 1995.
5. Tiersma, P. *The legal language*. Chicago: The University of Chicago Press. 1999.

Summary

This paper addresses the syntactic realisation of legal documents from the point of view of the way that they contribute to the objectivity and desired non-ambiguity of the genre in question. Despite the existence of devices that do serve the above-mentioned purpose, some features act in a completely different way. Passives and nominalisations were closely linked to the objectivisation theory dealing with strategic, deliberate imprecision in legal documents. Nevertheless, most of the syntactic devices are employed to achieve the primary aim of the genre.

Igoshev K. M.

East Ukrainian Volodymyr Dahl National University

Statement of the problem. At the beginning of the twentieth century, the linguistic thought centered around the problem of studying semantic aspects of the syntactical structures. Different scientific schools appeared at that time.

One of the most prominent scientists in pragmatics of the middle of the 20th century is John Austin. Much of his epoch-making book, “How to Do Things with Words” (at first, a series of lectures delivered at Harvard University in 1955) was first published in 1962. J. Austin’s conception is directed against oversimplified view of language. A central tenet of his theory is that no philosophical school can afford to study language in itself, without paying any attention to pragmatic aspects: “... *it was for too long the assumption of philosophers that the business of a “statement” can only be to “describe” some state of affairs, or to “state some fact”, which it must do either truly or falsely*” [cit. according to 10, p. 1]. To artificially abstract sentences from real everyday conversation and to confine one’s interest to them alone is to elude the great complexity of linguistic communication. Austin stresses that in our everyday conversation we are attuned not primarily to the sentences we utter to one another, but to the speech acts that those utterances are used to perform. Such acts are staples of communicative life, but only became a topic of sustained investigation, at least in the English-speaking world, in the middle of the twentieth century.

In the last decade, the problem of speech act and its characteristics has become the focal point of the researchers interested both in speech activity [3; 5; 12–14] and speech act theory [1; 4; 6–11; 15–20].

The urgency of the investigation in the field of Speech Act Theory can be proved by the following words of J. Searle: “*A great deal can be said in the study of language without studying speech acts, but any such purely formal theory is necessarily incomplete. It would be as if baseball were studied only as a formal system of rules and not as a game*” [Cit. according to 19, p. 17].

This scientific paper **aims** at the profound analysis of the term “speech act” and the consideration of its place in the terminological apparatus of speech act theory.

To achieve the aim we are to fulfill the following **tasks**, and namely to:

- present a short analysis of theoretical works on speech act theory;
- single out the basic central terms of speech act theory;
- clarify the term “speech act”;
- describe basic speech act classifications and point out to their advantages and disadvantages.

Findings and discussion. The central terms of the speech act theory are: a performative verb, a speech act (locutionary act, illocutionary act and perlocutionary act), illocutionary force, direct and indirect speech acts.

The main idea of the speech act theory is that we, when pronouncing a sentence in communicative situation, are committing some action or actions: moving our speech organs; mentioning people, places, objects; saying something to our interlocutor; enrapturing or annoying him/her; asking, promising, ordering, apologizing, censuring, etc. These actions are motivated by the intention of the speaker.

The term “performative” (derived from the verb “*to perform*”) was first introduced by an English linguist J. Austin. He singled out sentences which were not used to describe or merely state something, but to perform an action by saying something and named them “performative utterances” or, in short, “performatives”. He outlined the grammatical form of performatives as “*verbs in the first person singular present indicative active*” [11, p. 235]. But the phenomenon of this kind itself was described earlier in the works of E. Benvenist [2] and E. Koshmider [5]. E. Koshmider named this phenomenon “coincidence” and describes it as “*the coincidence of word and action <...> in the sense that the uttered word is in itself the indicated action <...> it is obvious, that a speaker, uttering his request <...> is not trying to expose the action of the request in the process of that action. On the contrary, the speaker is concerned only with the performing of the act of request, and performing it only with uttering the word, so that the moment of uttering is a moment of performing a request itself, the moment of performing an action, indicated by the verb*” [5, p. 163].

The notion of a *speech act* as a linguistic term had existed even before J. Austin started to deliver his lectures on speech act theory. K. Buhler in his “Theory of Language” [3] borrows the term from German philosopher Edmund Husserl. As E. Husserl before him, K. Buhler also views the speech act as a sum of speech situation, context and interpretation. In “Theory of Language” it is a far less developed notion than the other elements of K. Buhler’s “Structure of Language”. His speech act is connected with the language structure via the meaning, devised by the speaker on the basis of social context and the abstract meaning, which is an object of linguistic description [3, 83–88]. However, speech act in this sense holds no interest to us, because it does not function in terms of speech act theory, presented by J. Austin.

Although the bases of the speech act theory were laid in the early 30’s of the XXth century, it is not an easy task to give the correct definition of the term “speech act”, mainly due to the complexity of its structure. For the term “speech act” includes locutionary act, illocutionary act and perlocutionary act, which are complex concepts.

The first element of the speech act conception is the locutionary act. J. Austin subdivides the locutionary act into three constituent parts; phonetic act, phatic act and rhetic act. The phonetic act is an act of uttering noises, the phatic act is an act of uttering certain vocables and rhetic act is an act of using these vocables with a certain meaning and reference [10, p. 95]. Thus, locutionary act is a term, which J. Austin distinguishes as an act of producing certain vocables or words with a certain meaning and reference. The illocutionary act, on the other hand, is a more complex concept. J. Austin notes that to perform a locutionary act is in general, we may say, also and eo ipso to perform an illocutionary act [10, p. 98]. However, he also adds that to determine a kind of the illocutionary act we must also take into account the way in which we use locution in this

certain sentence [10, p. 98–99]. This kind of distinction seems hazy and unclear at best, the weak point here being the distinction between meaning and illocutionary force of the utterance. J. Searle, the follower and pupil of J. Austin, argues that locutionary and illocutionary act in Austin's meaning are simply two labels for one and the same phenomenon: "*Uttering the sentence with a certain meaning is, Austin tells us, performing a certain locutionary act; uttering a sentence with a certain force is performing a certain illocutionary act; but where a certain force is part of the meaning, where the meaning uniquely determines a particular force, there are not two different acts but two different labels for the same act*" [Cit. according to 17, p. 407]. The scholar insists that although the concepts of locutionary and illocutionary act are different concepts, the class of illocutionary acts will contain many members of the class of locutionary acts. He continues with the idea that the meaning of the utterance determines its illocutionary force with necessity. He goes further and proposes to abolish the notions of locutionary act and rhetic act. J. Austin's classification included locutionary act (phonetic, phatic and rhetic acts) and illocutionary act, whereas J. Searle's proposed classification is as follows: phonetic act, phatic act, propositional act and illocutionary act, all of which are mutually dependent. J. Searle characterizes a propositional act as the content (or proposition, as it is called in philosophy) of a certain utterance [17, p. 420]. In this way, by separating the meaning (content) of the utterance from its illocutionary force, J. Searle hopes to escape the ambiguity of the original J. Austin's classification.

The illocutionary force of an utterance can be roughly described as its purpose, the goal we wish to achieve by using that particular verb or phrase. Illocutionary forces became the basic tenet for J. Austin's classification of speech acts, which he describes in the second half of his course of lectures on speech act theory [10, 150].

Perlocutionary act, according to J. Austin is a speech act which is the achieving of certain effects by saying something [10, p. 120]. The effects obtained may include persuading, convincing, intimidating etc. In other words, those effects are consequences of a certain speech act. J. Austin's distinction between illocutionary and perlocutionary act seems to us strained at best. Illocutionary act, the scholar states, is an act performed by saying something by means of an explicit (direct) performative. Perlocutionary act, on the other hand, is an act performed by saying something (or as a result of saying something). Perlocutionary act is a non-conventional non-linguistic act and as with all consequences it is not in the power of the speaker. That is why J. Austin distinguishes between perlocutionary object (intended result) and sequel (unintended result). The main principle of illocutionary and perlocutionary act distinction proposed by the scholar is the impossibility of the latter to be expressed in the form of a direct performative verb. Such verbs as to persuade, to prevent are perlocutionary, not illocutionary. Thus, we may suggest that J. Austin knew there are not only explicit forms of performative verbs, but also the hidden, indirectly expressed intentions, indirect speech acts. However, he failed to explain their nature and find a place for them in his theory of speech acts which can be explained by sheer difficulty of the task or simply by fear on his part that this new inclusion would upset the delicate structure of the new theory's terminological apparatus.

However, not all speech acts are obvious in their illocutionary force. In fact, direct

speech acts constitute the lesser part of all speech acts used in written and oral everyday speech. They are indirect speech acts that are used most frequently, and to determine their illocutionary force we must carefully consider the linguistic and extralinguistic contexts. The very existence of indirect speech acts was not realized by J. Austin (he only hints at the possibility in his lectures, as we have stated here before) and even J. Searle at first did not acknowledge their existence. The phenomenon can be explained by the absence of reliable methods for indirect speech acts' illocutionary force detection. Only some time later, J. Searle was forced to include indirect speech acts in the terminological apparatus of the speech act theory. He published the article "Indirect Speech Acts" [18] in 1975 for the first time. The scholar defines them as cases in which one act is performed indirectly by way of performing another [18, p. 30]. He continues with the thought that in indirect speech acts the speaker communicates to the hearer more than he actually says by way of relying on their mutually shared background information, both linguistic and non-linguistic, together with the general powers of rationality and inference on the part of the hearer [18, p. 31]. In other words, the difference between direct and indirect speech acts is that direct speech acts have an explicit performative in their structure, whereas indirect speech act do not have it. The illocutionary force of the latter can only be inferred, guess at by the hearer (audience). Only with the inclusion of concepts such as shared background knowledge (context), rational reason (common sense) and inference we can hope to determine the appeal of the indirect speech act.

There are many speech act classifications based on different principles [1; 7; 8; 10]. Some of them are based on grammatical and semantic differences of the speech acts [1; 8], the others – on the illocutionary force and purpose of the utterance [7; 10]. Further on we will discuss some of them in comparison, but now it seems more suitable to stop on the detailed description of one of such classifications. Since J. Austin is the founder of that theory, let us begin with his classification. He distinguished the following kinds of speech acts: expositives, verdictives, commissives, exercitives and behabitives.

Expositives. Here the core of usage often has a direct form of assertion, but also at the head of its core a performative is placed, which indicates, how this assertion matches the context of the discourse (exposition itself) [10, p. 85]. This class can be argued to include instances of verdictives, exercitives, behabitives and commissives as J. Austin himself pointed out [10, p. 160]. Such ambiguity is inevitable, given the large sphere of use of this class of speech acts in our everyday speech. The use of such verbs is also possible: *to predict, to allow (in the meaning "to reason"), to testify*.

Verdictives. A verdictive is concluded or based on facts, official or non-official message or reasoning, or judgemental evaluation of facts, if they are eminent. It is essentially (as the name suggests) a verdict. It may or may not be final (as in estimates, reckoning etc) [10, p. 150–152]. The use of such verbs is also possible: *to convict, to interpret as, to rule, to estimate, to date, to rank (to evaluate), to find (as a matter of fact), to understand etc*.

Commissives are designated by promises or other obligations or commitments. They are also used for declarations or to state one's intentions [10, p. 150]. The peculiar case of taking sides, for which commissives are also used, is less clear. Examples of such

use of commissives are: *to espouse, to oppose, to champion, to side with, to declare for etc* [10, p. 157].

Exercitives are characterized by the exercising of one’s rights, influence or power. This class is somewhat similar to verdictives (as both types of speech acts are used by judges), but exercitives are an act of will and power of the speaker, of his decision that a thing *is to be* so–and–so, instead of simply stating that the thing *is* so–and–so [10, p. 150–154]. The use of such verbs is also possible: *to degrade, to demote, to name, to dismiss, to order, to command, to levy, to choose, to bequeath, to warn, to proclaim (in the sense “to issue”), to countermand, to enact, to dedicate, to vote for, to fine, to claim (in the sense “to state one’s ownership”), to pardon etc.*

Behabitives include the notion of reacting on other people’s behavior, their faith and settings, and expressing one’s own settings towards other people’s behavior in past or predicted future. In short, they are a varied class of performatives which have to do with the social side of human life [10, p. 151–159]. The use of such verbs is also possible: *to apologize, to regret, to thank, to congratulate, to sympathize, to praise, to ignore, to criticize, etc.*

In terms of this work we had also studied the classifications by J. Searle, Yu. Apresyan and I. Shatunovsky. They are somewhat different from the original scheme proposed by J. Austin, but they are still compatible with it, which can be easily shown in the following table.

Table 1

Speech Acts Classifications Comparison

J. Austin	J. Searle	Yu. Apresyan and I. Shatunovsky
Expositives Verdictives	Representatives (Assertives)	Specific messages and assertions Consents and objections
Commissives	Commissives	Promises
Exercitives Verdictives	Directives	Requests Propositions and advice Warnings and predictions Demands and orders Permissions and prohibitions
Verdictives Exercitives	Declarations	Declarations Approvals Convictions Forgiveness Specialized acts of alienation Acts of nomination and promotion
Behabitives	Expressives	Speech rituals Approvals Forgiveness Declarations Specialized acts of alienation

As it can be seen from this table, all three speech act classifications are, in fact, classifications of illocutionary acts, because they are based solely or partially on the obvious illocutionary force of the utterances. And due to the fact that illocutionary force can only be so clearly defined in direct speech acts, these classifications can only loosely be applied to indirect speech acts, which are less obvious in their purpose and means of expression. Thus, although indirect illocutionary acts can belong to the classes stated in those classifications, the class definitions given by their authors do not incorporate indirect speech acts.

The first two classifications, that by J. Austin and that by J. Searle are similar in their terminology. They both rely heavily on the illocutionary forces of the utterances in their class distinction. J. Austin had not acknowledge the existence of indirect speech acts in his theory, but this addition was made later by J. Searle. In his article on indirect speech acts the scholar gives the indirect speech act's definition and provides guidelines for its identification.

J. Austin's classification is, in fact, a classification of illocutionary verbs, which he supposes to be a mark of illocutionary acts. However, illocutionary verbs do not always constitute different illocutionary acts, what is confirmed by J. Searle's insight [7, p. 177–178]. Furthermore, in Austin's classification the definitions of classes of speech acts are ambiguous and generalized. For example, we can take behabitives, which include the notions of behavior, reaction, faith, setting and their expression (social side of human life in general, it seems). But that kind of definition is considerably lacking in brevity and strictness of terms. The same problem persists with most of other classes found in Austin's classification. Because there is no single clear principle this classification is based on, this ambiguity causes a great deal of confusion and overlapping between the notions inside the system.

J. Searle proposed his own classification [7], using J. Austin's classification as the basis, has considerably improved it. According to Searle, the point of representatives is *“to commit the speaker <...> to something's being the case, to the truth of the expressed proposition”* [7, p. 181]. Directives he characterizes as attempts of the speaker to make the hearer to do something. They can have various degree of “modesty”, however, i.e. it can be a simple invitation or a insistent urging. Searle's definition of commissives does not differ significantly from that Austin had applied before him. The point of expressives is *“to express the psychological state specified in the sincerity condition about a state of affairs specified in the propositional content”* [7, p. 183]. To be considered successful, declarations must achieve correspondence between their propositional content and reality. As we can observe, J. Searle's definitions are much clearer which precludes overlapping of notions.

The classification by Yu. Apresyan and I. Shatunovsky is mostly directed towards semantic and grammatical differentiation of utterances, and less towards their illocutionary force. Thus, this particular classification seems to us to be more suitable to the needs of practical selection and description of indirect illocutionary acts. Specific messages, consents and objections roughly coincide with Searle's representatives and their purpose is self-explanatory. Promises are, in fact, commissives. Requests,

propositions and advice, warnings and predictions, demands and orders, permissions and prohibitions are for the most part directives. Declarations, approvals, convictions, forgiveness, specialized acts of alienation and acts of nomination and promotion are all declarations in essence. Searle's expressives can be subdivided according to this classification into speech rituals, approvals, forgiveness, declarations and specialized acts of alienation. In general, Yu. Apresyan's taxonomy only further breaks classes proposed by J. Austin and J. Searle into smaller parts, the names of new elements indicating the communicative purpose of speech acts, belonging to them. The speaker's intention is the main principle of this taxonomy, which would make it more useful in the task of practical linguistic analysis of indirect speech acts in everyday speech.

In conclusion to this part of our article, we would like to present a set of speech act characteristics which were generalized and developed by V. Demiankov in one of his articles on speech act theory [4]:

1) the circumstances of success of the speech act are rooted in that, what in terms of a sentence is usually called its modus (in a sense that it is a certain part of a sentence, its performative part);

2) speech act is an atomic unit of speech, a sequence of language expressions, which is uttered by a speaker and is intelligible for at least one of the many users of a certain language;

3) it can be as well larger than a sentence (utterance) or smaller, i.e. it can be a consistent part of a sentence; in this way, a nominative word combination can be represented (although in classical speech act theory it is forbidden) as a speech act of description, more or less successful;

4) it establishes a connection between non-verbal and verbal behavior;

5) it allows us to interpret the text and its implied meaning;

6) it is connected with the term "frame" in some conceptions of modeling speech activity: there are "ritual" sequences of speech acts, which are interpreted on the basis of a mental picture of the world (which in its turn depends on the frame we had chosen) and rely on past, present and future (predicted) actions of communicants;

7) the process of understanding of an utterance, in which speech act takes place, depends on the process of deductive conclusion in everyday thinking, which brings to light a new aspect of the problem of opposition of grammar rules of language on one side and mental processes – on the other;

8) it is not appropriate to mention the understanding of a sentence only in its literal meaning: we must point out the purpose of speech act. That is why the detection of illocutionary force of the sentence is incorporated in the description of language [4, p. 226–228].

Conclusions. According to our research, speech act is an abstract complex concept. It is a separate act of speech, that in standard speech circumstances represent a bilateral process of acoustic cognition and understanding. Some of the elements in the structure of the speech act are redundant, because they create unnecessary ambiguity of definition inside the system, which must be avoided in order for this taxonomy to hold any practical value. Following J. Searle we abolished the notion of locutionary act and rhetic act (as its

element) altogether. In our subdivision we follow J. Searle's order: phonetic act (sound production), phatic act (production of vocables), prepositional act (content of the utterance), illocutionary act and perlocutionary act. J. Searle suggested that the meaning (content) of the utterance should be distinguished and separated from its illocutionary force.

The second part of the article deals with main speech act classifications, suggested by J. Austin, J. Searle and Russian linguists Yu. Апресян and I. Shatunovsky. The classification suggested by Russian linguists tries to free itself from depending on the illocutionary force of the speech act and relies instead on semantics and grammar, and to some degree can be applied to identification of indirect speech acts in speech.

The further research of indirect speech acts and ways of their identification is very important. Although many methods of their detection exist in linguistics and philosophy of language, we still lack a reliable practical toolset necessary to further our research in the field of Speech Act Theory.

Література

1. Апресян Ю. Д. Перформативы в грамматике и словаре / Ю. Д. Апресян // Известия АН СССР; Сер. Литературы и языка, 1986. – Т. 45. – №3. – С. 208–223.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – Москва: Прогресс, 1974. – 448с.
3. Бюлер К. Теория языка / К. Бюлер. – Москва: Прогресс, 1993. – 504 с.
4. Демьянков В. З. Теория речевых актов в контексте современной лингвистической литературы: (Обзор направлений) / В. З. Демьянков // Новое в зарубежной лингвистике: Вып.17. Теория речевых актов. – Москва: Прогресс, 1986. – С. 223–235.
5. Кошмидер Э. Очерк науки о видах польского глагола. Опыт синтеза / Э. Кошмидер // Вопросы глагольного вида. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1962. – С. 105–167.
6. Серль Дж. Р., Вандервекен Д. Основные понятия исчисления речевых актов / Дж. Р. Серль, Д. Вандервекен // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 18. Логический анализ естественного языка. – Москва, 1986. – С. 242–264.
7. Серль Дж. Р. Классификация иллокутивных актов / Дж. Р. Серль // Новое в зарубежной лингвистике: Вып. 17. Теория речевых актов. – Москва: Прогресс, 1986. – С. 170–195.
8. Шатуновский И. Б. Семантика вида. К проблеме инварианта / И. Б. Шатуновский // Русистика сегодня. Функционирование языка: лексика и грамматика. – Москва: Наука, 1993. – С. 55–70.
9. Allwood J. A critical look at speech act theory / J. Allwood // Logic, pragmatics and grammar; ed. by Dahl. – Lund: U. of Göteborg. – Dept. of linguistics, 1977. – P. 53–99.
10. Austin J. L. How to Do Things with Words / J. L. Austin. – London: Oxford University Press, 1962. – 167 p.
11. Austin J. L. Performative utterances / J. L. Austin // Philosophical Papers. – Oxford: Oxford University Press, 1979. – P. 233–252.

12. Grice H. P. Logic and conversation / H. P. Grice // The discourse reader; ed. by A. Jaworski, N. Coupland. – New York: Routledge, 1975. – P. 76–87.
13. Grice H. P. Presupposition and conversational implicature / H. P. Grice // Radical pragmatics; ed. by P. Cole. – New York: Academic Press, 1981. – P. 183–198.
14. Harnish R. M. A projection problem for pragmatics / R. M. Harnish // Selections from the Third Groningen Round. – New York: Academic Press, 1979. – P. 315–342.
15. Sadock J. Toward a linguistic theory of speech acts / J. Sadock. – New York: Academic Press, 1974. – 353 p.
16. Schecker M. Strategien alltäglichen Sprechhandelns / M. Schecker // Textproduktion und Textrezeption; ed. E.W. Hess–Lüttich. – Tübingen: Narr, 1983. – P. 81–89.
17. Searle J. R. Austin on Locutionary and Illocutionary Acts / John R. Searle // The Philosophical Review. – Vol. 77. – №4. – Cornell: Duke University Press, 1968. – P. 405–424.
18. Searle J. R. Indirect Speech Acts / J. R. Searle // Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – pp. 30–58.
19. Searle J. R. What is a Speech Act? / J. R. Searle // Philosophy in America; ed. by Max Black. – London: Allen and Unwin, 1965. – pp. 221–239.
20. Searle J. R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. – Cambridge: Cambridge University press, 1970. – 203 p.

Резюме

Стаття присвячена дослідженню термінологічного апарату теорії мовленнєвих актів, зокрема її центрального поняття – мовленнєвого акту. Автор розглядає теоретичні положення теорії мовленнєвих актів, спираючись на роботи засновників даної лінгвістичної теорії та їх послідовників. У першій частині статті подаються визначення складових мовленнєвого акту: локуційного, іллокуційного та перлокуційного актів, а також таких понять як перформатив, іллокуційна сила, прямий та непрямий мовленнєвий акт. Шляхом аналітичного огляду джерел з проблем теорії мовленнєвих актів автор уточнює і доповнює вищеназвані дискусійні поняття теорії мовленнєвих актів. У другій частині статті розглянуто три основні класифікації мовленнєвих актів британського лінгвіста Дж. Остіна, американського лінгвіста Дж. Серля та російських лінгвістів Ю. Апресяна та И. Шатуновського. Зазначено, що хоча вищеназвані класифікації мовленнєвих актів спираються на різні їх ознаки, однак усі вони здебільшого враховують лише їх іллокуційну силу, яка у непрямих мовленнєвих актах далеко не завжди очевидна. Тому недолік цих класифікацій у тому, що вони можуть бути використані лише для класифікації прямих мовленнєвих актів.

На завершення автор наголошує на необхідності подальшого вивчення непрямих мовленнєвих актів та методів їх ідентифікації задля подальшої розробки теорії мовленнєвих актів та розуміння принципів дії мови.

GENRE PECULIARITIES OF AMERICAN HARD-BOILED DETECTIVE STORY

Kishko O.V.

Uzhhorod National University

Detective fiction is a genre of fiction in which an investigator or a detective—either professional or amateur—investigates a crime, often a murder. This genre deals with crime, its detection, revelation of the criminals and their motives. The main hero is usually a detective accompanied by a friend or a companion. They usually act upon the rule of logic and ratio that attracts so many readers and makes detective fiction so popular. Detective fiction is based on readers' feeling they are as intelligent as the detective. Such a feeling makes them extraordinary and leads them out of their grey ordinary lives.

Even more popular is the American type of detective fiction – the hard-boiled detective fiction. Although this subgenre of the crime fiction shares to some degree its characters and settings with the classical detective story; and the hard-boiled formula resembles the main outlines of the classical detective story's, the American hard-boiled detective fiction has its own peculiarities. Hard-boiled detective fiction can be recognized by four main elements: the situation, the settings, the characters, and the action. It is a gritty detective story with a street smart professional investigator at its core. These realistic novels are generally set in a world permeated by violence and corruption. Hard-boiled fiction used graphic sex and violence, vivid but often sordid urban backgrounds, and fast-paced, slangy dialogue.

The hard-boiled detective brought a revolutionary change to the development of the whole detective genre. Representatives of the classical detective story paid little attention to the fact that the central event in the detective story – the murder or crime – is a dramatic event, or even a tragic one. Everything is imbued with drama – from the very murder to its solution. In the hard-boiled detective story the conflict of the detective with the environment is the main one. In the process of overcoming this conflict the detective comes to the solution of the mystery.

The popularity of the detective fiction as well as its hard-boiled subgenre is reflected not only in the increasing number of publications of the works themselves, but also in terms of growth of related publications: advertising in newspapers and magazines, critical articles, bibliographic compilations, etc.

The persisting popularity of the hard-boiled detective fiction contributes to the relevance of our investigation. Despite the existence of numerous studies of the hard-boiled genre, our study is still relevant, as the genre is permanently transforming, changing and improving. The **topicality** of the chosen theme of our research is determined by the need of generalization of genre characteristics of the hard-boiled detective. Nowadays there are a lot of works in this field, studying the detective genre in

general and the hard-boiled detective fiction and its features in particular. However the study of the hard-boiled genre remains relevant as it is not fully explored.

The aim of the study is analysis of some novels of chief representatives of the hard-boiled school, Dashiell Hammett and Raymond Chandler and determination and systematic description of the genre features of American detective fiction. The main **tasks** are to define the peculiarities of the hard-boiled detective and to compare them with those of the classical school.

A hard-boiled detective novel is a gritty detective story with a street smart professional investigator at its core. According to John Scaggs, the main characteristics of this type of fiction are “Californian setting”, “American vernacular” and “the portrayal of crimes that were increasingly becoming part of the everyday world of early twentieth-century America” [3, 57]. Hard-boiled fiction used graphic sex and violence, vivid but often sordid urban backgrounds, and fast-paced, slangy dialogue. The predominant element of hardboiled fiction was derived from the incidents that are very common in society. From the classical detective stories hard-boiled writers borrowed, and modified, the so-called “puzzle element,” by which the reader was implicitly invited to compete with the fictional detective as he or she looked for a solution to the crime and an answer to the question, “whodunit?”.

The emphasis in the hard-boiled story is put primarily on the action. It is characterized by very fast pace of events and movie drive. It resembles movie scenes and their fast changing and reversing. It is full of short and fast dialogues and thrilling actions and is based on the physical violence and tough guys with tough and witty talk.

The hard-boiled detective is known for its use of street vernacular. Many stories are particularly notable for their use of the shocking and violent language that characterizes the wise-cracking, hardboiled detective. Hardboiled language describes things rather than ideas. Adjectives are kept to a minimum. It reports what happened and what was said, not how it felt. As a rule, the first person narration is used. The story is told from the point of view of the detective which emphasizes the present tense, moment by moment, telling of the action story. Further, this personal point of view shows the detective's honest, though irreverent, personality and allows the reader to feel that the detective is honest and open with the reader regarding the details of the case. Despite its use of stereotyped characters, the stories are meant to be realistic mirrors of society's dark underside.

Another defining characteristic of hardboiled detective fiction is the method of detection itself. In keeping with the origins in western and romance stories, the hardboiled detective is usually presented as being on a quest.

According to Poe, there are four main patterns of the detective formula: a) situation, b) a pattern of action, c) characters and relationships, d) setting. But each of them differs in the classical detective story and the hard-boiled detective story. So by comparison of patterns of these two types of detective story we will find some specific peculiarities of the American hard-boiled detective story.

The hard-boiled detective story begins with the introduction of the detective and the presentation of crime as well as the classical detective stories, but significant

difference in the treatment of crime leads to the rather different consequences. As a rule, the classical hero faces the fact, thus the crime has left behind its mysterious clues. As a result, the greater emphasis is put on the abnormality and isolation of the crime. In the hard-boiled detective story the main hero is generally involved in the crime from the very beginning. Most hard-boiled detectives get the task, which is typically a deceitful one and seems to have nothing to do with violence. In the course of doing the task, the hero faces the first murders that lead to the revelation of the true nature of his mission. Thus, the hard-boiled detective's investigation becomes not simply a matter of finding the criminal but of defining his own moral position. In "The Maltese Falcon", for instance, *"the shape of Sam's mission keeps changing from the search for the client's sister, to the investigation of his partner's death, to the hunt for the falcon until finally it turns out that his real problem is not to find the killer but what to do about a woman he has fallen in love with and who has turned out to be a murderess."* [5, p.146]

The hard-boiled detective stories deal with reality, rather than the artificiality of the drawing room mysteries, giving us realistic crimes performed by truly fearsome and obviously despicable villains. The hard-boiled story is one where the murder no longer takes place off stage and instead took place all around our hero on an ongoing basis. Unlike the classical detective stories, its hard-boiled counterpart goes deep down into the black heart of crime. The hard-boiled detective fiction deals with the corruption, that crime can bring into society, the pain and decay it causes, the effect on the criminal and the victim, and the reason for this all.

The pattern of action of the hard-boiled formula is similar to the classical one.

Both the hard-boiled and the classical detectives begin with the introduction of the private investigator. There is a significant difference in the place where the investigator is set. While Holmes and Watsons are put in the charming apartment, the hard-boiled detectives are usually set out in the office on the margin of the city's business district. Some hard-boiled detectives begin in this office, but most of them begin with the detective on his way to the client, like Continental Op in Dashiell Hammett's "Red Harvest" goes to the home of the man who hired him, or even to the scene of crime. Sometimes, like Philip Marlowe in Raymond Chandler's "Farewell, My Lovely", the detective is plugged into violence:

The doors swung back outwards and almost settled to a stop. Before they had entirely stopped moving they opened again, violently, outwards. Something sailed across the sidewalk and landed in the gutter between two parked cars.... A hand I could have sat in came out of the dimness and took hold of my shoulder and squashed it to a pulp. Then the hand moved me through the doors and casually lifted me up a step.... The big man stared at me solemnly and went on wrecking ...[4, p.1].

The sharpest distinction between the traditional detective story and the hard-boiled type lay in the character of the detective. Firstly, the traditional amateur sleuth came from the professional classes and operated in the society of the country-house, the vicarage and the suburban house. Secondly, the new detective was more often than not a "private eye", a hired operative working on his own, separate from the police and occasionally in conflict with them. *"The hard-boiled detective is a traditional man of virtue in an amoral*

and corrupt world. His toughness protects the essence of his character, which is honorable and noble. In a world where the law is inefficient and susceptible to corruption, where the recognized social elite is too decadent and selfish to accomplish justice and protect the innocent, the private detective is forced to take over the basic moral function of exposure, protection, judgement and execution” [1, p.152].

The hard-boiled school also handled the element of danger differently. In the older detective story the sense of danger was not really strong, nor was the reader convincingly caught up with it. “Certainly the impact of World War I was great. One of the reasons for the revolt against the old-style puzzle story was that the society of the 20s and 30s was no longer the orderly, confident and secure society of the prewar years [2, p.15]. It was the world of paid-off cops, corrupt politicians, rich crooks, expensive call girls and contract murderers.

On a more philosophical or theoretical level, the hard-boiled formula constitutes an escape from the full implications of the modern naturalistic moral universe. Like the heroes of Ernest Hemingway, who must be considered a major literary influence on the genre, the hard-boiled detective finds himself up against a corrupt and violent society that threatens to destroy him.

As a result of our study we can make the conclusion that the hard-boiled fiction is a tough unsentimental style of American crime writing that brought a new tone of naturalism to the field of detective fiction. It is a literary genre that resembles the main pattern of the classical detective formula but has its own peculiarities.

Literature

1. Cawelti John G. Adventure, Mystery and Romance. Formula stories as Art and Popular Culture/ John G. Cawelti. – Chicago and London: The University of Chicago Press, 1976.—335p.
2. Rosenberg B. Genreflecting/ B. Rosenberg – Colorado.: Libraries unlimited, 1982 – 254p.
3. Scaggs J. Crime Fiction/ J. Scaggs.—London: Routledge, 2005. -170p.
4. Chandler R. Farewell, my lovely./ R. Chandler. – Moscow: Raduga Publishers, 1983 – pp. 9-220.
5. Hammett D. The Maltese Falcon./ D. Hammett. – New York: Random House, 1966.- 179p.

Резюме

Стаття розглядає основні жанрові особливості сучасного жорстокого американського детективу на прикладах з романів Р. Чандлера та Д. Хемета, а також відмінності даного напрямку від класичного детективного жанру.

ПРО ПИТАННЯ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ТА АНАЛОГІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОРЕЙСЬКОЇ НА СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ

Козловський С.

Шльонський університет (Польща)

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблеми та питання типологічного, зіставного та порівняльного аналізу фразеологічних одиниць (далі у тексті – ФО), унаслідок надзвичайно динамічного розвитку досліджень у галузі фразеології, які спричинилися до повстання чималої кількості наукових праць дотичної цієї тематики, далі залишаються дуже актуальними і досі представляють для науковців величезний інтерес. Їхня особлива своєчасність та постійне зростання зацікавленості дослідників у галузі міжмовного перекладу ФО є зумовлене передусім невеликим вивченням, а й часом навіть практичною відсутністю досліджень, у галузі зіставного аналізу ФО певних груп мов. До таких білих плям у сучасній фразеології належить, безумовно, компаративні дослідження корейських та слов'янських ФО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Семантичні та граматичні властивості фразеологізмів були предметом досліджень Н.Ф. Алефиренко, Е.Ф. Арсентьевої, В.В. Виноградова, В.П. Жукова, М.М. Копыленко, З.Д. Попової, Н.Н. Семененко, Н.М. Шанського, А.М. Чепасової та багатьох інших лінгвістів. Проблеми перекладу ФО привертати увагу вчених: В.Д. Аракін, Є. Бартмінський, В.Г. Гак, Р.П. Зорівчак, О.В. Кунін, В.М. Мокієнко. Проблему впливу культури, традиції, звичаїв на фразеологічний фонд мови досліджували Є. Бартмінський, А. Вежбіцька, І.О. Голубовська, О.П. Левченко, Ю.Л. Мосенкіс, Л.Г. Пермяков, Н.І. Толстой та інші. Практично всі вищевказані мовознавці відзначали особливо великі труднощі пов'язані з перекладом фразеологізмів, тому що «перекладач повинен вміти самостійно розбиратися в основних питаннях теорії фразеології, вміти виділяти ФО, розкривати їхнє значення та передавати їх експресивно-стилістичні функції у перекладі» [19, 145].

Цілі статті. У статті, досліджуються труднощі, пов'язані з перекладом ФО, що належать до різних мовних груп, тобто є неспорідненими та не перебувають у жодному генетичному зв'язку (у цьому випадку, це є, з одного боку, корейська та, з іншого, українська, польська та російська мови) та пошук найкращого варіанту перекладу. Під «найкращим варіантом перекладу», вслід за словами Л.А. Булаховського, що «говорячи про фразеологізми, треба безперечно у відношеннях до прислівного і особливо до приказкового матеріалу мати на увазі, що при перекладі на іноземні мови і цей матеріал часто вимагає не передачі у точній відповідності змісту цитованого вираження, а пошуків існуючого в мові, на яку

перекладають, близького за сенсом вираження» [7, 34], розуміємо що, виходячи з завдань найкращої, тобто максимально адекватної передачі оригіналу, ФО мови-джерела повинні перекладатися ФО мови-перекладу. У пропонованій статті, були піддані аналізу ФО¹ корейської мови з компонентом 뜻 , відібрані нами зі збірника 우리말속담 [22], натомість відповідники серед досліджуваних слов'янських мов з фразеологічних словників [2; 20; 21] та словників прислів'їв та приказок [3; 15; 16; 17; 18]. Розглядається також суттєвість поняття «фразеологічна одиниця», визначаються її категорії, досліджується вплив історії, культури та географії на семантику фразеологізмів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах зазначеної статті розглянемо декілька типів можливих перекладів ФО. Р.П. Зорівчак розрізняє повні еквіваленти, різноструктурні часткові еквіваленти, різнообразні часткові еквіваленти, різностильові часткові еквіваленти, різноекспресивні часткові еквіваленти та їхні комбінації [10, 60]. С. Влахов та С. Флорін виділяють фразеологічні еквіваленти, які за всіма показниками рівноцінні перекладній одиниці, вони повні й абсолютні. Між ФО не повинно бути ніяких відмінностей у відношеннях смислового змісту, стилістичної віднесеності, метафоричності і емоційно-стилістичного забарвлення, вони повинні мати приблизно однаковий компонентний склад, мати ряд однакових лексико-граматичних показників. Фразеологічні аналоги, за думкою приведених вчених, це є еквіваленти на новій метафоричній основі, де образи можуть не мати нічого спільного, однак вони справно виконують свою функцію у перекладі [8, 228-243]. Є.Ф. Арсєтьєва розділяє ФО на площині семантичного рівня (до якого залучає сигніфікативно-денотативне значення, суб'єктивно-оцінну, функціонально-стилістичну та емоційно-експресивну конотації), структурно-граматичного та компонентного рівнів виявляє наступні типи міжмовних відносин: повні еквіваленти (повна співвідносність плану вираження та плану змісту), часткова (незначні різниці у плані вираження), аналоги з приблизним збігом структурно-граматичної організації та однією однаковою лексемою в компонентному складі, аналоги з приблизним збігом структурно-граматичної організації та різним компонентним складом, аналоги з різною структурно-граматичною організацією та різним компонентним складом, безеквівалентні ФО [5, 96-120]. І.О. Голубовська, класифікуючи паремії української, російської, англійської та китайської мов, оперувала поняттями «інваріанту змісту та образної форми його втілення, що дозволили на пареміологічному мовному матеріалі продемонструвати особливості асоціативних механізмів різних колективних свідомостей» [9, 227]. Вона поділила паремії на ті, що перебувають у відношеннях повної змістової, образної та експресивно-стилістичної еквівалентності, у яких спостерігається повний збіг денотативного, сигніфікативного та експресивно-стилістичного планів, ті, які перебувають у відношеннях повної змістової, але часткової образної та експресивно-стилістичної

¹ У зазначеній статті під фразеологічною одиницею будемо розуміти словосполучення або речення, у якому семантична монолітність домінує над структурною роздільністю, що її складають [6, 503-504]

еквівалентності, ті, які перебувають у відношеннях часткової змістової та специфічної образно-стилістичної еквівалентності, та на безеквівалентні ФО [9, 208-228]. У зазначеній статті, ми будемо опиратися саме на модель І.О. Голубовської.

Досліджувані у межах зазначеної статті ФО з компонентом **똥**, який можна перекласти на українську мову як «гній, лайно, кал» тощо, ми вирішили поділити на семантичні групи, які представляють характер, зовнішність та долю людини.

Позитивні риси характеру індивіда в корейській мові найчастіше є виражені ФО пов'язаними із сільськими тваринами та сільським господарством взагалі.

Працьовитість зображають корейські ФО *먹은소똥눈다* [та корова дає гній, яка їла – тут і далі переклад автора], *여물 먹은 말이 똥도 싣다* [той кінь дає гній, який поїв],

тобто звертається увага, через порівняння труда з правильною переробкою їжі в травній системі, на те, що добре виконана праця приносить результати. Однак

наступна ФО корейської мови *똥 누고 밑 아니 씻은 게다* [немов скористувався туалетом, а папером не підтерся], нагадує, що кожену роботу треба довести до кінця.

Наведені ФО можна перекласти на аналізовані слов'янські мови лише частковими змістовими еквівалентами (укр.) *На Бога надійся, а сам не дармуй; Хто сіє, оре, не знає про горе; Кінець і вінець; Кінець діло хвалить;*

(польськ.) *Jak się człowiek przyłoży, to tu i Pan Bóg dołoży; Komu się nie leni, temu się zieleni; Koniec wieńczy dzieło;*

(рос.) *На бога надейся, а сам не плошай; Где хозяин ходит, там и хлеб родится; Конец – делу венец; Не дорого начало, а похвален конец; Дело без конца, что кобыла без хвоста.*

З працьовитістю тісно є пов'язана господарність, котра, у свою чергу, є зображена ФО, які представляють один із процесів обробки землі, а саме потребу удобрення.

(кор.) *겨울 새벽에 개똥줍는다* [взимку вранці збирати собачий кал], *집안을 망칠 자식은 돈*

쓰기를 똥 버리듯 한다 [дити, що не вміють господарювати, тратять гроші, мабуть

гній викидають], *집안을 일으킬 자식은 똥도 금 같이 아낀다* [дитина, яка вміє

господарювати, навіть гній зберігає як золото]. Слід тут зазначити, що аж до

сімдесятих років минулого століття корейські хлібороби удобрювали поля людськими та собачими екскрементами. Ф.Г. Кінг писав у 1911 році: «у Японії,

Кореї та Китаю гній завжди трактували як надзвичайно цінний скарб, з тієї причини, що він дійсно й скарбом був. Кожен шматок тваринного лайна, чи

людських екскрементів був збираний і використовувався для удобрення. Фекалії були так цінні, що китайські фермери переховували їх у спеціально забезпечених

умістилищах, щоб їх зберегти від крадіжки. Хороше виховання накладало обов'язок скористувався у гостях туалетом після обіду» [1]. Дж. Камерон, зірка

британської журналістики, у шістдесятих роках, коли подорожував потягом з Пусана в Сеул, писав із жахом: «Ніколи раніш я не перебував у місці, де в такій шкалі процвітала б торгівля людськими екскрементами» [4, 97]. У слов'янських

відповідниках можемо лише відзначити ФО, які є частковими змістовими еквівалентами корейських ФО: (укр.) *Всякі гроші хороші, та береж їх про чорний день, та про лиху годину*; (польськ.) *Oszczędnością i pracą ludzie się bogacą*; (рос.) *Бережливость спорее барышей*. Прислів'я про потрібність удобрювати землю в слов'янських мовах не затратили свого первинного характеру, та й далі вважаються актуальними: (укр.) *Гній у поле одвезеш, більше хліба привезеш; Клади гній густо – на току не буде пусто; Коли кладеш гній, то збираєш удвій*; (польськ.) *Bez gnoju rola kłep, a przy gnoju daje chleb; Gdzie gnój, tam się nie bóją; Gdzie gnoją, tam się rodzi; Kto pole gnoi, biedy się nie boi*; (рос.) *Клади навоз густо, в амбаре не будет пусто; Навоз густ, и амбар не пуст; Навоз бога обманет; На навозе и оглобля родит*.

Значно ширшим є обсяг ФО корейської мови, що представляють негативні риси характеру людини. Глузливість, основою якої є зарозумілість та відсутність критичного погляду на себе є виражена в корейській мові ФО *똥 묻은 개 계 묻은 개를 나무란다* [пес, вимазаний лайном, хулить собаку, забрудненого висівками], а саму пихатість ображає ФО *제 똥 구린 줄 모른다* [смороду від свого гівна не помічають]. Частковими образними еквівалентами для приведених вище ФО є прислів'я з компонентами *горщик* та *чавун* (укр.) *Дорікає горщик чавунові, що чорний; аж гульк – і сам у сажі*; (польськ.) *Kocioł garnkowi przygania, a sam smoli*; (рос.) *Горшок над котлом смеется*. У слов'янських мовах частковими образними еквівалентами можуть також виступати ФО, у яких стрижневе слово – тварини або рослини: (укр.) *Не бачить сова, яка сама, зате інших бачить; Не смійся, горох, ти не лучче квасолі, – розмокнеш, то й лопнеш*; (польськ.) *Ostrowidz na bliźniego, a kret na siebie samego*; (рос.) *Оглянись коза на свои рога; Посмотри сова, какая сама; Не смейся горох, не лучше бобов*. Аналогами зазначених корейських ФО можемо вважати ФО, джерелом яких є біблійний вислів (Мт 7:3) *І чого в оці брата свого ти заскалку бачиш, колоди ж у власному оці не чуєш?*

Балакучість та галасливість виявляються в корейській ФО *자질대기는 똥본오리* [галасують, як качки, що побачили гній]. У слов'янській фразеології можемо знайти лише часткові змістові еквіваленти, у яких приведені риси характеру є зображені компонентом *язик*, що є одним з основних органів мовлення. (укр.) *Порохтить язиком, наче горохом об стіну*; (польськ.) *Miele językiem jak we tłynię*; (рос.) *Вертит языком, что корова хвостом*.

Скупість у корейській мові є представлена в ФО *가늘게 먹고 가는 똥싸라* [мало поїв, кепсько випорожнився], у слов'янських мовах скупість пов'язується із зазнанням шкід та витрат (укр.) *Скупому душа дешевше гроша; Скупий, що дурний: той два рази платить, а цей два рази робить*; (польськ.) *Skąpy dwa razy traci*; (рос.) *Не жалея алтына, отдашь полтину*.

Боягузтво в усіх досліджуваних мовах є представлене симетричним протиставленням двох ситуацій, коли слабкий, використовуючи свою перевагу атакує слабкішого, та коли він, спостерігаючи сильного, утікає. (кор.) *개똥에 비하면*

호 남자요 호 남자에 비하면 개똥이라 [проти собачого лайна – добрий молодець, а проти молодця – сам собаче лайно], (укр.) *Молодець проти овець, а на молодця і сам, як вівця*; (польськ.) *W domu lew, a na wojnie tchórz*; (рос.) *Силен волк в овчарне, да слаб на псарне*. Вищеприведені ФО можемо вважати частковими образними еквівалентами корейських ФО, крім них можемо привести й часткові змістові еквіваленти: (укр.) *Хоробрий: на лежачу березу в сам верх лізе*; (польськ.) *Zuch, choć z kijem do tuch*; (рос.) *Храбер после рати, когда залез на полати*. Також лицемірність та облудність є зображені в досліджуваних мовах принципом оксиморона зі схемою вигляд людини – характер людини, який є виражений у плані красивий, але злий. На такій антитезі базуються ФО корейської мови *비단보에개똥* [собаче лайно в шовковій хустці], *겉은비단이고속은개똥이다* [назовні шовк, а всередині лайно собаче], *겉은고양도속에는똥이들어있다* [з вигляду гарний, а середина набита лайном]; *명주사루에개똥* [у шовковому мішечку – лайно]. У слов'янських мовах знаходимо часткові образні еквіваленти приведених вище корейських ФО (укр.) *З виду чоловік, а душа чортова; Очі, як зорки, а язик, як голки; Блищить, як золото, а всередині болото*; (польськ.) *Z wierzchu złoto, a w środku błoto; Urody dość, a serca tało*; (рос.) *Снаружи мил, да внутри гнил; Сверху шик, а внутри пшик; Красна ягодка, да на вкус горька*. Серед таких прислів'їв знаходяться і поради, висловлені у прямій формі: (укр.) *Не вважай на вроду, але на природу*; (рос.) *Не позираи на красоту, а на доброту*, так і аналоги, пов'язані з представленим у Біблії образом людини, що приховує погані наміри під маскою доброчесності: (Мт. 7:15) *Стережіться фальшивих пророків, що приходять до вас в одежі овечій, а всередині хижі вовки*.

Невдячність у досліджуваних мовах є виражена ФО з конструкцією акція – реакція, де відповіддю на добрий учинок є погана дія. У корейській мові *어린애들 귀에하니골에올라앉아똥싼다* [приголубив дитину, а вона паскудить на голову]; (укр) *Ворону, хоч пшеницю годуй, а все погана буде; Гадюку, як не грій, вона все одне укусить; за мій хліб, він мене каменем*; (польськ) *Odegrzej źmiję, potem Cię ugryzie; Kruk chowany i rani oko wydłubie; Naporj konia i człowieka, a on cię później obszczeka*; (рос.) *Вскорми змейку на свою шейку; Вскорми ворона, он тебе очи выклюет; Ты его спас от собак, а он тебе кажет кулак*. У перерахованих прикладах у ФО слов'янських мов можемо визначити дві основні картини: одна ґрунтується на первинній мотивації поведінки невдячної людини, натомість у підставу другої картини лягли образи тварин, які є наділені поганими властивостями, що є пов'язане з фольклорними та літературними традиціями і може охоплювати цілісні культурні ареали. Як зауважує М.М. Пазяк «через образи звірів і птахів народні маси висловлювали своє ставлення до світу природи, переносячи властивості людей на явища природи, тваринний світ» [13, 99]. Їхня символічна схожість в межах слов'янської мовної групи пояснюється певними географічними умовами

особливостей народного господарства чи приналежністю до християнського світу, де змії є символом вигнання з раю.

Корейський фразеологізм *안똥간에 똥 누고 안아가씨더러 밑씻겨 달라겠다* [побігти у жіночий туалет, щоб дівчата помили відхідник, після того як випорожнивсь] не знаходить однозначного тлумачення. З одного боку він виражає страшенна нахабність та відсутність сорому, але з іншого, разом із переоцінкою цінностей Ніцше та загальним переозначенням людських принципів, коли скромність вже не в ціні, може означати надзвичайну асертивність. Адже в слов'янських мовах також спостерігаємо подібне протиставлення: (укр.) *Нахабу б'ють по нюху, а не помагає, то й по вуху; Свиня тільки рило просуне, тоді вже й сама пролізе; Дим очі їсть, але не виїсть; З сорому очі не вилізуть; Нахабність – друге щастя;* (польськ.) *Dasz palec – odgryzą całą rękę; Od wstydu jeszcze nikt nie umarł; Wstyd nie dym – oczu nie wugryzie;* (рос.) *У него стыда – что на яйце волос; Наглому дай волю, он захочет и боле; Наглость — не порок, а средство продвижения; Стыд не дым, глаза не ест.*

Досить особливою та цікавою групою ФО, є фразеологізми-поради, фразеологізми-рекомендації, які віддзеркалюють психологію поведінки членів спільноти. Серед них знаходимо пораду не шкодити комусь, тому що у майбутньому зможемо потребувати його допомоги, яка виражена в усіх мовах образом колодязя, який є джерелом необхідної для життя води, та дією метою якої є його забруднення: (кор.) *다시갈지아니한다고 이우물에똥을늘까* [не паскудити в колодязь тому, що більше не залишишся на цьому місці?], (укр.) *Не плюй у криницю, бо прийдеться напитись;* (польськ.) *Nie pluź w studnię, bo się możesz kiedy z niej wody napić;* (рос.) *Не плюй в колодець, пригодится воды напитокся.* Як важливою є криниця для мешканців свідчить корейська ФО, що характеризує дурну, нерозбірливу, а через те шкідливу людину, як *우물에 말똥 쏟아 넣듯* [немов кінський гній в колодязь змітає]. Інша ФО стосується рекомендації не починати спілкуватися з поганими людьми, тому що можемо мати з цього приводу неприємності. Вона є зображена подібними ФО: (кор.) *똥을 무서워 피하냐? 더러워 피하지* [обходиш лайно, тому що перелякався чи тому, що смердить?], *개하고 똥 다투라* [будеш сваритися з псом з приводу лайна?]; (укр.) *Не чіпай гівно – не буде смердити; Стань, подивись, плюнь та одступись;* (польськ.) *Nie tykaj gówna, bo będzie śmierdzieć; Kto się dotyka smoły, zwala sobie poły;* (рос.) *Не тронь говно, вонять будет; Плюнь да отойди.* Таким чином зазначена порада є тісно пов'язана з ФО, що вказує на неможливість змінитися поганій людини *똥 새끼는 첫날부터 천리를 간다* [лайно, навіть як висохне, смердить], натомість у досліджуваних слов'янських мовах через призму персоніфікації, яка лягла в основу метафоризації ознаки, вона є представлена такими ФО (укр.) *Каплюху хоч родзинками нагодуй, то все буде каплюха; На свиню хоч сідло надінь – все конем не буде; Сова хоч під небо злетить, то все сова;* (польськ.) *Świnia zawsze świniaq będzie; Małpa zawsze małpą będzie, choćby w jedwabiu; Sowa zawsze sowa będzie, chociaż na złocie usiedzie;* (рос.) *Как свинью в кафтан не ряди, она свиньей и*

останется; Обезьяна и в золотом наряде обезьяна; Осел останется ослом, хоть осыпь его звездами.

До ФО, що вказують на зовнішність людини належить лише фразеологізм зі значенням «швидко рости», у корейській мові вона представлена ФО *신속에똥을담고* *ㄱ/ㄴ/ㄹ* [гній носиш у собі?], натомість у слов'янських мовах вони мають однакову мотивацію, підставою якої є спостереження над бродінням пивних дріжджів (укр.) *Росте як на дріжджах*; (польськ.) *Rosnąć jak na drożdżach*; (рос.) *Расту как на дрожжах*.

Серед ФО, що вказують на тяжку долю людини, виділяємо ФО, які представляють невдачу, біду, голод тощо. Невдача є виражена в корейській мові такими ФО, як: *소똥에미끄러져개똥에코박을일이라* [посковзнувся на коров'ячому гної і ткнувся носом в собаче лайно]; *혼인날똥싼다* [у день весілля накласти в штани]; *새바지에똥싼다* [накласти в нові штани], яким в українській мові відповідають наступні аналогічні ФО *З дощу та під ринву*; *Полішило батькові перед смертю*; у польській *Szczęści mi się jak Cyganowi rola*; *Jak nie urok to sraczka*; та в російській мові *Везет как утопленнику*; *И денег нет и собака укусила*. Такій людині не везе в житті, вона часто поносить покарання за інших, що є представлено в ФО: (кор.) *남눈똥에주저앉는다* [сів в чуже лайно]; *똥먹은강아지는안들키고재먹던강아지가들킨다* [попадається не те цуценя, що їло лайно, а те, що їло золу]; (укр.) *Винуватий, не винуватий – а раз попався – заплатиш*; *Той винний, хто є, а хто втік, той прав*; *Синиця шкоду робить, а журавель попадається*; (польськ.) *Przy winnym i niewinnym się dostanie*; *W cudzym domu drwa rąbią, a do nas wióry lecą*; (рос.) *Один в грехе, а все в ответе*; *Кого мимо, а меня в рыло*.

Біда є зображена в досліджуваних мовах нижчеприведеними ФО: (кор.) *호박앞에똥싸먹을신세* [така доля, що хоч їси гній, загорнутий в гарбузовий лист]; (укр.) *Хоч сядь та ридай*; *Хоч до Бога реви*; *У лісі ведмідь, а в домі мачуха*; (польськ.) *Tylko siąć i płakać*; *Tylko się powiesić*; *Dla jednych szczęście matka, dla innych macocha*; (рос.) *Хоть волком вой, хоть в прорубь головой*; *Хоть караул кричи*; *Кому счастье мать, кому мачеха*. Як дається зауважити, у слов'янських мовах біда людського існування представляється ФО з часткою для більшої експресивності присудка. Крім цього характерно то, що в усіх мовах біду, хоч доля є незалежною від людини, можна викликати: (кор.) *방구가 잦으면똥싸기쉽다* [якщо часто пускати гази, накласти легко]; (укр.) *Що люди говорять, то й виговорять*; (польськ.) *Co ludzie gadają, to i wygadają*; (рос.) *Люди попусту не говорят*. З бідою нерозлучно пов'язаний і голод, котрий знаходить своє вираження в корейських ФО *가랑잎으로똥싸먹겠다* [готовий з'їсти навіть гній]; *점잖은개가똥을먹는다* [шляхетний собака, що

страждає від голоду, їсть лайно]; *하기진 강아지 물자똥에 탐빈다* [цуценья, що недоїдає, кидається на лайно]. У слов'янських фразеологізмах голод, у головному, також є представлений як чинник, що спричиняється до зниклу людської гідності чи здатності розумно мислити: (укр.) *Голодний вовк і вовну їсть; Голодний живіт і камінь змеле; І мудрий здуріє, як зголодіє; З голоду й собаку з'їси*; (польськ.) *Kiedy się kto przepości, nie szuka w chlebie ości; Kiedy w brzuchu pusto, w głowie groch z kapustą*; (рос.) *При пустом желудке и в голове туман*.

Корейська ФО *개똥도 약에 쓰자면 없다* [навіть собачого лайна не знайти, коли потрібно як лік] практично є прикладом безеквівалентності у перекладі на слов'янські мови. Найчастіше вона передається викликами чи сумними зауваженнями, що завжди чогось повно, а коли потрібно як раз немає. У польській мові існує особливий фразеологізм на позначення такого стану – *złościwość rzeczy martwych*, який, базуючи на персоніфікації предмета через приписання йому якостей характерних для людини, у зазначеному випадку «злостивість, злорадство», не тільки вказує на неможливість знайти потрібну річ, але й на раптову аварію знаряддя, яким треба користуватися чи на нестачу якогось матеріалу. Як бачимо, в уяві носія польської мови, речі можуть бути дуже шкідливими у своїй поведінці, а що найважливіше – саме вони завжди винні. Коли людина лежить у ванні і тут же задзвонить телефон, то він винний, а не той, хто телефонує, коли не можна знайти документа, то він є винним, а не людина, котра не пам'ятає, де його положила. Завдяки такому «захисному механізмові», людина далі може тримати до себе повагу, адже вона хоче якомога найкраще, але речі постійно шкодять та перешкоджають. Слов'янські ФО (укр.) *Невчас даєш хліба густо, коли зубів пусто*; (польськ.) *musztarda po obiedzie*; (рос.) *дорога ложка к обеду* віддають лише один відтінок корейського фразеологізму – своєчасність.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Опосередковано можемо дійти висновку, що в корейській мові процеси пов'язані з переробкою їжі, виділенням її залишків та самі екскременти знаходять своє вираження в чималій кількості ФО, на відміну від слов'янських мов, де зазначений компонент входить як складова частина лише до фразеологізмів пов'язаних з добривом (гній) або до фразеологізмів з вульгарним забарвленням (лайно, гівно). Велика частина корейських прислів'їв та приказок зі зазначеним компонентом є звернена до моральної суті людини, рис її характеру та зовнішності, долі людини, тобто корейські ФО відображають у предметі «똥» та процесах «똥을 싸다» і «똥을 누다» найістотніші риси, якими не є лише забрудненість чи обридливість, але й корисність. Це не дозволяє нам, через призму слов'янської культури, робити висновків а'priori, щодо значення «똥» у корейській мові, тому що, як бачимо на проаналізованому фразеологічному масиві, значення можуть бути дуже різними. Адже «у кожному прислів'ї є свій вибір образів, свої пов'язані із місцевими особливостями реалії» [14, 18], крім цього, як справедливо зауважує

Ю.Л. Мосенкіс: «не раз було підкреслено, що лексичний компонент мови пов'язаний з позамовною дійсністю (зокрема, матеріальною та духовною культурою народу) значно тісніше, ніж інші мовні рівні; лексика, як відомо, особливо чутливо реагує на всі зміни в житті народу-носія» [12, 16-17]. Це стосується також приведеного матеріалу зі слов'янських мов, де семантика, граматична будова, образність, експресивність ФО можуть збігатися, що є зумовлене спільним географічним ареалом, мовними зв'язками, культурними взаємодіями, але, з іншого боку, смисловий обсяг слова, кількість закріплених за ним переносно-образних значень варіюється від мови до мови. Ця відмінність, як ми показали на приведеному матеріалі спостерігається навіть у близькоспоріднених мовах. Як зауважила А.А. Лучик, «сучасні українська та польська мови, зберігши значною мірою спільну спадщину, набувають подекуди і суттєвих відмінностей, по-різному відбивають зміни в навколишній дійсності» [11, 34]. Завдяки такій різноманітності, проаналізовані ФО виражають не тільки універсали загальнолюдського досвіду, але також національні норми етикету, природно-наукові знання, ціннісні уявлення про буття, національне світобачення. У пропонованій статті розглядалися етнолінгвістичні аспекти у фразеологічних одиницях с компонентом « FF », підтвердилося, що у мові віддзеркалюється життя народу, національна ідентичність та зразки культури, тому вважаємо, що стаття може допомагати в проблемах порівняння мовних картин світу різних народів або може зробити внесок у створення словника стереотипів.

Література

1. King F.H. Farmers of Forty Centuries; Or, Permanent Agriculture in China, Korea, and Japan [Electronic resource] / King F.H. – Electronic data. – Mode of access: World Wide Web: gutenberg.org/ebooks/5350 (viewed on July 16, 2016)
2. Kłosińska A. Słownik frazeologiczny z Bralczykiem / A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. – 590 s.
3. Masłowski W. Wielka księga przysłów polskich. / W. Masłowski, D. Masłowska. – Warszawa: Bauer-Weltbild Media, 2008. – 632 s.
4. Winiecki J. Pośpiesz się! / J. Winiecki // Polityka – 2009. – № 41. – S. 96-98.
5. Арсентьева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках) / Елена Фридриховна Арсентьева. – Казань: Издательство Казанского университета, 1989. – 128 с.
6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – Москва: КомКнига, 2005. – 576 с.
7. Булаховский Л.А. Введение в языкознание. Ч.2. / Леонид Арсеньевич Булаховский – Москва: Учпедгиз, 1953. – 180с.
8. Влахов С. Непереводимое в переводе / Сергей Влахов, Сидер Флорин. – Москва: Высшая школа, 1986. – 416 с.

9. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу / Ірина Олександрівна Голубовська. – Київ: Логос, 2004. – 284 с.
10. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української мови англійською мовою) / Роксоляна Петрівна Зорівчак. – Львів: Вища школа, 1983. – 176 с.
11. Лучик А.А. Типологія відсубстантивного словотворення іменників на позначення істот в українській та польській мовах / Алла Анатоліївна Лучик // Мовознавство – 2008. – №6. – С. 34-40.
12. Мосенкіс Ю.Л. Словесний образ Кореї в українському мовопросторі / Юрій Леонідович Мосенкіс. – Київ: Видавничий дім А+С, 2007. – 184 с.
13. Пазяк М.М. Українські прислів'я та приказки. Проблеми пареміології та пареміографії / Михайло Михайлович Пазяк. – Київ: Наукова думка, 1984. – 203с.
14. Пермяков Л.Г. Пословицы и поговорки народов Востока. Систематизированное собрание изречений двухсот народов / Григорий Львович Пермяков. – Москва: Лабиринт, 2001. – 624 с.
15. Мартынова А.Н. Пословицы. Поговорки. Загадки / А.Н. Мартынова, В.В. Митрофанова. – Москва: Современник, 1986. – 510 с.
16. Прислів'я та приказки: Взаємини між людьми. / [Упоряд. М.М. Пазяк]. – Київ: Наукова думка, 1991. – 440 с.
17. Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. / [Упоряд. М.М. Пазяк]. – Київ: Наукова думка, 1990. – 524 с.
18. Прислів'я та приказки: Природа. Господарська діяльність людини. / [Упоряд. М.М. Пазяк]. – Київ: Наукова думка, 1989. – 479 с.
19. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Яков Иосифович Рецкер. – Москва: Международные отношения, 1974. – 216 с.
20. Словник фразеологізмів української мови / [Білоноженко В.М., Гнатюк І.С., Дятчук В.В., Неровня В.Н., Федоренко Т.О.]; відповідальний редактор В.О. Винник. – Київ: Наукова думка, 2003. – 788 с.
21. Федосов И.В. Фразеологический словарь русского языка. / И.В. Федосов, А.Н. Лапицкий. – Москва: Юнвес, 2003. – 608 с.
22. 우리말 속담4000 / 우리말속담교실 – 서울: 도원미디어, 2009. – 478쪽

Summary

In this article we examined the problem of equivalence and analogy the translation of phrasal units belonging to the languages of the different language groups. As an example illustrating the problem we compared phrasal units the Korean language with component **뜻** and the possibly ways of their translation to Ukrainian, Polish and Russian languages taking into account the semantic, structural, grammatical and composition levels.

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НАРЕЧИЙ МЕРЫ И СТЕПЕНИ КАК СЛОВ-ИНТЕНСИФИКАТОРОВ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Косенко Н.М.

Красноармейский индустриальный институт

Тодорова Н.Ю.

Ужгородский национальный университет

Постановка проблемы и её определение. В современной лингвистической литературе наречие довольно часто становится предметом исследования, так как в системе частей речи наречие, наряду с именем существительным, именем прилагательным и глаголом, характеризуется высокой частотностью употребления и проявляет большое количество связей с другими частями речи.

Особый интерес представляют наречия меры и степени, поскольку они являются основным способом выражения категории интенсивности в современном английском языке. Такие наречия выражают оценочные понятия и представляют распространенное явление в языке. Они образуют многочисленные синонимические ряды, характеризующиеся широкой сферой сочетаемости, способностью передавать понятие степени признака относительно нейтрально, объективно или субъективно, эмоционально.

Наречия меры и степени известны во многих языках с давних времен. Например, в санскрите – *puru, mahi*; в латинском языке – *valde, maltum*. Староанглийское наречие *swithe* заменено наречием *very* в современном английском языке; средневерхненемецкое *vil* заменено наречием *sehr*.

Особенности семантики наречий меры и степени, их широкое и своеобразное функционирование привлекают внимание исследователей английского языка. Ученых интересуют различные проблемы, связанные с изучением данной группы слов: история развития наречий данного типа (Ю.Ф.Лях), особенности сочетаемости данных языковых единиц (В.Л.Завгородняя, Т.А.Романова, Г.М.Пахолук). В зарубежной лингвистике изучению наречий, а том числе и наречий меры и степени, посвящены работы Д.Болинджера, С.Гринбаума, З.Кверка.

Актуальность данной статьи обусловлена необходимостью углублённого изучения системной организации лексики, а именно, наречий меры и степени, поскольку данные единицы являются высокочастотными и имеют тенденцию постоянно пополнять свои синонимические ряды в процессе развития языка.

Объектом исследования послужили наречия меры и степени, которые, по данным составителей частотного словаря сочетаемости современного английского языка Н.О.Волковой, Р.З.Гинзбург и В.И.Перебейнос, принадлежат к наиболее часто употребляемым словам современного английского языка: *almost, enough*,

nearly, pretty, quite, rather, really, so, very, too (12,13).

Цель данной статьи – изучить лексические и грамматические характеристики наречий меры и степени, принимая во внимание их многозначность и способность выражать разную степень интенсивности.

Реализация данной цели предусматривает решение следующих **задач**:

1) определить долю интенсивности в семантической структуре наречий меры и степени; 2) выявить степень частотности изучаемых наречий в стиле художественной литературы; 3) рассмотреть сочетаемость наречий-интенсификаторов в процессе их функционирования в тексте.

Материалом исследования послужили 1746 словоупотреблений из произведений английских и американских авторов XX века, отобранных методом сплошной выборки.

Специфика категории интенсивности нашла свое выражение в способах обозначения данного понятия – качественном и количественном.

Количественный способ выражения интенсивности тесно связан с конкретным классом языковых единиц, денотативное значение которых выражает понятие числа, величины и т.д. в отношении определенного признака (например, *сорокаградусный мороз, ветер в 9 баллов*).

Качественный способ выражения интенсивности происходит с помощью языковых единиц, денотативное значение которых связано с понятием степени признака (*сильный мороз, штормовой ветер, очень длинный день*).

Рассматривая интенсивность как своеобразную меру изменения свойств, следует отметить, что свойства не существуют сами по себе, они неразрывно связаны с предметами и явлениями – носителями данных свойств и качеств. Соответственно, в структуре понятийной категории интенсивности могут быть выделены следующие элементы: предмет (Object), свойство (Quality), степень (Grade).

Выделение понятия интенсивности даёт почву для анализа разряда слов, выражающих данное понятие в языке.

Для обозначения такого разряда слов в современной лингвистике широко распространёнными являются термины «интенсив» и «интенсификатор». Разница между этими понятиями содержится в статусе компонента интенсивности в семантической структуре слова: принято считать, что у интенсификаторов сема интенсивности занимает ядерное, доминирующее положение в семантической структуре (например, *very*). А слова-интенсивы сохраняют свой словарный статус части речи (качественного наречия, имени прилагательного, имени существительного и др.), сема интенсивности здесь выступает в качестве дополнительного элемента наряду с ядерными значениями (например, *terribly*).

Таким образом, в роли интенсивов могут выступать разные классы слов, и в первую очередь, наречия. За основу при выделении интенсифицирующего (усиливающего) значения у наречий целесообразно, на наш взгляд, принимать следующие критерии:

1. Присутствие семы «высокая степень интенсивности» в семантической

структуре качественных наречий, например: *perfectly, exceptionally, terribly* и др.

2. Присутствие синонимичных или ассоциативных связей в семантической структуре прилагательного-ядра и наречия-адьюнкта, взаимодействие которых позволяет выделить сему интенсивности в структуре всего высказывания: *sharply critical, relentlessly rapid*.
3. В качестве интенсивов могут функционировать наречия, значение которых включает компонент степени и эмоциональный компонент: *wonderfully, incredibly, astonishingly* (1, с. 16-17).

В некоторых случаях в роли интенсивов могут выступать имена прилагательные и имена существительные, которые или утрачивают своё предметно-логическое значение (например, употребление "*dirty*" в значении "*cheap*"), или сохраняют его (употребление "*centuries*" в значении "*old*").

Интенсивами могут служить не только полнозначные, а и функциональные слова в определенных контекстах, например: *such, that, what*.

Некоторые лингвисты утверждают, что интенсификаторы, которые «генетически» связаны с наречиями меры и степени, а также слова-интенсивы, принадлежат к числу функционально-семантических разрядов слов, процесс формирования которых еще не закончился (5, с. 5).

Об открытом характере разряда интенсификаторов свидетельствует факт их постоянного пополнения в языковой системе (9, с. 18). Например, в качестве такого «неустойчивого» элемента У.Беклунд приводит в пример лексему *rather*, утверждая, что степень интенсификации признака, выраженная данным наречием, зависит от субъективного характера его интерпретации (8, с. 108).

Формирование в языке функционально-семантического разряда слов-интенсивов и слов-интенсификаторов лингвисты часто связывают с вопросом принадлежности таких слов к полнозначным или неполнозначным частям речи. Так, К.М.Суворова подчеркивает, что «интенсификаторы – функциональные слова, лишенные предметно-логического значения, семантика которых проявляется в большей, сравнивая с нормой, степени признака, обозначенного полнозначным словом, которому интенсификатор подчинен» (5, с. 7). Некоторые лингвисты (Т.А.Васильева) утверждают, что такие лексемы, как *very, so, too, quite, rather* занимают маргинальное положение между наречиями и служебными словами.

В целом, отношение слов-интенсификаторов к служебным и полнозначным частям речи неоднозначно. Многие лингвисты придерживаются точки зрения, что наречия меры и степени в роли интенсификаторов существенно отличаются от качественных наречий и наречий обстоятельств места, времени и т.д. и должны рассматриваться как самостоятельный разряд наречий, хотя далеко не однородный в семантическом отношении.

Для определения доли семы интенсивности для каждого из рассматриваемых в данной статье наречия меры и степени необходимо выяснить соотношение общего количества значений каждого из рассматриваемых наречий к количеству их значений, включающих сему интенсивности. Данные анализа доли семы интенсивности представлены в таблице 1.

Из таблицы следует, что чем меньше разница между общим количеством значений наречия и количеством значений, включающих сему интенсивности, тем более устойчивой является доля семы интенсивности в семантической структуре наречия.

Наиболее моносемантическим из изучаемых в данной статье наречий с рассматриваемой точки зрения является наречие *almost*, в семантической структуре которого выделяются, как правило, только значение *very*, *nearly*, и т.п. для выражения доли интенсивности.

Таблица 1.

Доля семы интенсивности в семантической структуре наречий меры и степени

Наречие	Общее количество значений (в %)	Количество значений, включающий сему интенсивности (в %)
<i>almost</i>	100	100
<i>enough</i>	100	67
<i>nearly</i>	100	66
<i>pretty</i>	100	52
<i>quite</i>	100	67
<i>rather</i>	100	62
<i>really</i>	100	51
<i>so</i>	100	50
<i>too</i>	100	65
<i>very</i>	100	73

Остальные изучаемые наречия меры и степени являются более многозначными словами. Например, в семантической структуре наречия *very* выделяется сема «очень», «значительно», указывающая на очень высокую степень интенсивности. Подобную сему может репрезентировать и наречие *so*. Его семантическая структура сложнее. В ней выделяются компоненты “*consequently*”, “*approximately*”, “*apparently*”, “*indeed*”.

Другие изучаемые наречия, кроме основной, доминирующей семы интенсивности, могут представлять семы разных степеней интенсивности. Такие наречия можно назвать «неустойчивыми интенсификаторами» (8, с.108):

rather – ‘quite’, ‘somewhat’, ‘to a greater degree’;

enough – ‘quite’, ‘fully’, ‘rather’, ‘to some degree’;

quite – ‘to the fullest degree’, ‘to the great degree’, ‘very’;

pretty – ‘quite, though not completely’, ‘very’;

too – ‘more than enough’, ‘extremely’, ‘very’, ‘to a higher degree that is necessary’, ‘allowable’;

really – ‘to the great degree’, ‘very’, ‘to the fullest degree’, ‘exactly’ (13).

В зависимости от частотности употребления наречий меры и степени в художественном тексте (см. таблицу 2) целесообразно выделить четыре основных уровня (показателя) частотности использования данных единиц:

1. Высокий: *so, very*;
2. Выше среднего: *quite, really, too*;
3. Средний: *enough, pretty, rather*;
4. Ниже среднего: *almost, nearly*.

Как видно из приведенной таблицы, наиболее частотными в художественных текстах являются наречия *very* (38%) и *so* (22,2%). Использование данных наречий в тексте может быть проиллюстрировано следующими примерами:

1. He held her in his arms as he had held her so many times before (17, с. 272).
2. It is very good for young Catherine (15, с. 256).

Таблица 2

Частотность употребления наречий меры и степени в художественных текстах

№ п/п	Наречие меры и степени	Количественные данные	Процентное соотношение
1	very	665	38
2	so	386	22,2
3	too	164	9,4
4	quite	157	8,9
5	really	114	6,6
6	rather	70	4,1
7	enough	68	3,8
8	pretty	44	2,5
9	almost	41	2,3
10	nearly	37	2,2
	Всего:	1746	100%

Значение наречий меры и степени, состоящее в выражении отношений градуальных отличий признака или интенсивности признака, определяет их лексическую сочетаемость.

В качестве общего положения о лексической сочетаемости изучаемых наречий с полнозначными словами, можно утверждать, что данные наречия сочетаются со словами, которые имеют указание на изменяемую степень признака. Английские термины '*gradables*' и '*intensifiables*' передают общую семантику слов, сочетающихся с интенсификаторами.

В качестве основного элемента, с которым взаимодействуют наречия меры и степени, выступает имя прилагательное, как часть, обозначающая признак предмета, качество, которое может проявляться в разной степени (*Grade*) или с разной интенсивностью (*Intensity*).

В процессе исследования нами выделено 25 тематических групп прилагательных, способных сочетаться с изучаемыми наречиями. Наиболее обширной является группа, обозначающая «эмоциональное состояние», а также группа прилагательных оценочного характера (выражающих позитивную или негативную оценку). Например:

1. I'm quite happy as I am (15, с.254).
2. But if I can make a pretty good job of it, it can't fail to do me a lot of good (15,

с. 127).

3. Is it so bad? Yes. It is so bad and worse (15, с.155).

Достаточно обширную сочетаемость с рассматриваемыми наречиями имеют имена прилагательные, описывающие физиологическое состояние человека (128 лексических единиц). Тематическая группа лексических единиц, имеющих данное значение, включает в себя имена прилагательные, обозначающие общее состояние здоровья (*healthy, ill*), общее физическое состояние человека (*tired, weary*), психическое состояние человека (*crazy, sane, mad*) и т.д. Например:

1. I'm very tired of war (15, с.155).

2. I just woke up thinking about how I was nearly crazy when I first met you (15, с.262).

В результате анализа лексической сочетаемости наречий меры и степени с именами прилагательными выяснилось, что существуют определённые границы этой сочетаемости. Чем шире, абстрактней характер значения наречия, тем больше сфера его лексической сочетаемости. Как упоминалось выше, лексическая сочетаемость рассматриваемых наречий с именами прилагательными зависит не только от значения самих наречий, но и от характера выражения признака самим прилагательным.

Тут имеются в виду абсолютные и релятивные качества, которые выражаются именами прилагательными. Под релятивным качеством имеем в виду такое, которое называет непосредственно признак предмета, явления или человека (*good, bad, clever, hungry, dark, red*). Такие лексические единицы достаточно вольно сочетаются с наречиями меры и степени, поскольку содержат сему «градуальности» в своей семантической структуре. Имена прилагательные, которые определяют абсолютное качество, называют это качество через его отношение к другим предметам или характеристикам (*formal, philological*). Как правило, специфика их семантики обуславливает сочетаемость с интенсификаторами, которые выражают полную или неопределённую степень интенсивности.

Например, наречие с высокой степенью интенсивности *very* является наиболее частотным наречием меры и степени. Абстрактность его семантики позволяет ему комбинироваться с релятивными именами прилагательными практически всех тематических групп. Семьдесят пять процентов сочетаемости наречия *very* именами прилагательными в художественном стиле составляют его сочетания с релятивными именами прилагательными таких тематических групп, как «характер и эмоции человека», «позитивная/негативная оценка», «размер», «мыслительные способности», «внешность».

В проанализированном материале не выявлено сочетаний наречия *very* с именами прилагательными, обозначающими конкретное количество и месторасположение.

Следует отметить, что в текстах художественного стиля встречаются сочетания изучаемых наречий с абсолютными именами прилагательными, которые обозначают национальность: *very German, very American*. В этих словосочетаниях,

очевидно, имена прилагательные означают не столько принадлежность к определенной национальной группе, сколько дают качественную характеристику, которая присуща той или иной национальности.

Говоря об адвербиальных сочетаниях с наречиями меры и степени, следует отметить, что в таких сочетаниях зафиксированы, в основном, наречия качественного признака, семантические разряды которых выделяются в соответствии с аналогичными разрядами имен прилагательных. Например:

She has to go almost immediately (15, с.61).

Признак может также быть представлен действием или состоянием, которое проявляется с определённой интенсивностью. Это указывает на возможность интенсификации глагола. Например:

1. *And you really think that was love?* (17, p. 180)

2. *She never quite knew what heigh-ho meant, but they used it a lot on the stage, and said with a sigh, it always sounded very sad* (16, p.234).

Из выделенных нами восьми групп глаголов наиболее многочисленными лексико-семантическими группами глаголов, сочетающимися с наречиями меры и степени, являются глаголы со значением мыслительной деятельности, глаголы, выражающие внутреннее психическое или эмоциональное состояние и глаголы физического восприятия.

Признак может также быть представлен именем существительным: *really a trouble, almost a part, quite time, almost a mystery*.

Имя существительное в этом смысле рассматривается на основе ассоциативных связей с именами прилагательными и наречиями, формально-смысловая тождественность которых приводит к сближению синтаксических свойств, а именно к сочетаемости существительных с наречиями меры и степени.

Следует отметить, что не все рассматриваемые нами наречия комбинируются с именами существительными, а лишь те, которые выражают не именно интенсивность признака, а полноту или неполноту его проявления (*quite, really, almost, nearly, rather*).

Таким образом, выделение интенсификаторов в системе языка вполне закономерно и обусловлено их семантическими и функциональными характеристиками.

Признаки, свойства, которые выражаются ключевым полнозначным словом, могут быть изменяемыми, способными к модификации наречием меры и степени. Лексическая сочетаемость наречий меры и степени в значительной мере обусловлена лексическим значением самого наречия-интенсификатора, а также значением комбинаторного партнера.

Усиление или ослабление признака имеет своей целью его преувеличение или уменьшение с помощью слов-интенсификаторов до определённой границы в рамках того же самого признака. Ведущая роль в этом процессе отводится наречиям меры и степени, являющимся интенсификаторами значений сочетающихся с ними языковых единиц.

Литература

1. Афанасьева Л.В. Действие синтагматических процессов аднекции и адъюнкции в конструкциях с интенсификатором: Дисс. ... канд.филол.наук.- Киев, 1977.- 167 с.
2. Виноградов В.Н. Лексическая сочетаемость в словаре и тексте // Слово о грамматике и словаре.- М.: Наука, 1984.- С.176-183.
3. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. – М.: ИЯ РАН, 1997.- 327с.
4. Перебийніс В.С., Муравицька М.П., Дарчук Н.П. Частотні словники та їх використання.- К.: Наукова думка, 1985.- 204 с.
5. Суворина К.М. Интенсивы в современном английском языке: Автореф. дисс. ... канд.филол.наук.- М., 1976.- 22 с.
6. Торосян О.М. Функциональные характеристики наречий меры и степени в современном английском языке: Автореф. дисс. ... канд.филол.наук.- Киев, 1998.- 16 с.
7. Уфимцева А.А. Семантика слова //Аспекты семантических исследований. – М.: Наука, 1980. - С. 5-80.
8. Backlund U. The Collocation of Adverbs of Degree in English. – Uppsala University, 1973.- 310 p.
9. Bolinger D. Degree Words. – The Hague: Mouton, 1972. – 324 p.
- 10.Granath S. The Position of Adverbs Certainly Makes a Difference. – English Today, 18(1).- Cambridge University Press, 2002. – P. 25-30.
- 11.Частотный словарь сочетаемости современного английского языка. Лексическое пособие. /Н.О.Волкова, Р.З.Гинзбург, В.И.Перебийнос и др. – М.: МГПИИЯ, 1971. – Ч. 1. – 76 с.
- 12.Частотный словарь сочетаемости современного английского языка. Лексическое пособие. /Н.О.Волкова, Р.З.Гинзбург, В.И.Перебийнос и др. – М.: МГПИИЯ, 1972. – Ч. 2. – 79 с.
- 13.Webster's II New College Dictionary of Contemporary English. – Boston – New-York: Houghton Mifflin Company, 1995. – 1514 p.
- 14.Hemingway E. A Farewell to Arms. –М.: Progress Publishers, 1976.- 320 p.
- 15.Maugham W.S. Cakes and all or the Skeleton in the Cupboard. – М.: Manager, 2004. – 254 p.
- 16.Maugham W.S. Theatre. – М.: Manager, 2002. – 311 p.

Summary

This paper studies the lexical and grammatical characteristics of adverbs of measure and degree, given their ambiguity and ability to express varying degrees of intensity. It determines the proportion of intensity in the semantic structure of adverbs of measure and degree, the degree of frequency of the adverbs under research in the style of fiction, and considers the compatibility of adverbs-intensifiers in the process of their functioning in the text. The study is based on 1746 tokens from the works of English and American writers of the twentieth century, selected by continuous sampling.

КОГНІТИВНИЙ ДИСОНАНС У МОВЛЕННЄВИХ ПОТОКАХ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ СУЧАСНИХ ФРАНЦУЗЬКИХ ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНІВ

Кравченко О.В.

Київський національний лінгвістичний університет

Постановка проблеми у загальному вигляді. Американський психолог Л. Фестингер у роботі "Теорія когнітивного дисонансу", яка вийшла в світ у 1957 році вперше дав назву феномену когнітивного дисонансу (КД). Відповідно до цієї теорії, індивід володіє певним комплексом знань, тобто когнітивною системою, яка може бути різного рівня складності, узгодженості та зв'язності. Відтак, КД – це наявність суперечливих відношень між окремими елементами у когнітивній системі знань людини, що веде до появи психологічного дискомфорту [24, с. 17]. Під терміном “знання” розуміється не тільки сукупність відомостей з певної галузі, набутих у процесі навчання; він також використовується синонімічно до поняття "точка зору". Людина формує певну точку зору і вважає, що вона є істинною, таким чином психологічно вона не відрізняється від "знання" як такого. Це твердження є вірним також стосовно переконань, цінностей, настанов [там само, с. 15—19].

Два когнітивні елементи можуть бути дисонуючими для людини, що живе в одному культурному середовищі і має один життєвий досвід, і не будуть такими для людини іншого рівня культури, іншого середовища, іншого життєвого досвіду, навіть іншої історичної епохи [1, с. 6; 24, с. 31—32]. КД може виникати через несумісність нової отриманої інформації попереднім культурологічним знанням людини. При цьому його виникнення залежить також від важливості цих знань для індивіда [29, с. 136—137].

Особливості протікання когнітивних процесів, і зокрема збій в процесах систематизації та упорядкуванні знань, що виникає через їх суперечність відносять своє відображення у зміні як мовної так і немовної поведінки індивіда.

Дослідження когнітивної діяльності персонажів, і зокрема феномена КД, на основі художнього тексту дає певні переваги, що пов'язане перш за все з тим, що ми здатні аналізувати не тільки зовнішнє мовлення, екстеріоризоване, але й внутрішнє, інтеріоризоване, а також авторське, які дають можливість комплексно слідкувати за розумовою діяльністю персонажів, загалом за когнітивними процесами їх свідомості [6, с. 180], а відповідно і за їх КД.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на той факт, що КД вперше отримав свою назву лише у ХХ столітті, проте ідеї про цей феномен вже з'являлися у роботах вчених філософів ще з давніх-давен, хоча і не носили ще такої назви.

Древньогрецький філософ Піфагор вперше помітив, що існують приємні для слуху музичні співзвуччя, які і отримали назву "консонанс". Пізніше його

послідовники, піфагорійці проводили аналогію між консонансом і гармонією світу, світовим порядком (космосом), протиставляючи йому дисонанс – дисгармонії, хаосу. На їхню думку, всю красу макрокосмосу може відчутти лише той, хто у своєму внутрішньому мікрокосмосі підтримує порядок. Ціллю піфагорійського способу життя є перенесення гармонії всесвіту у життя самої людини [12, с.141—146]. Таким чином, піфагорійці першими звернули увагу на проблему внутрішньої гармонії та дисгармонії людини.

Пізніше у роботах таких філософів як Х. Ортега-і-Гассета [21], Г.-Г. Гадамера [14], М. Бубера [9], а також таких психологів як Ф. Хайдера, Л. Виготського [13] наявні ідеї суміжні з теорією КД. В наш час незважаючи на наявність численних досліджень КД в галузі психології, цей феномен залишається маловивченим у лінгвістиці, що представлено лише поодинокими його дослідженнями у цій галузі знань. Зокрема на сучасному етапі проведений аналіз мовного вираження КД у дипломатичному [11] та устно-розмовному дискурсах [33], кінотекстах [8], англійських літературних творах XIX-XX століть [16], однак не виявлені особливості вербалізації вищезазначеного феномена саме у французькому художньому мовленні, зокрема у сучасних французьких детективних романах, що становить **новизну** нашого дослідження. Виходячи з цього ми поставили за **мету** дослідити особливості КД у мовленнєвих потоках сучасних французьких детективних романах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно виокремлюються такі основні мовленнєві потоки художнього тексту як авторський, персональний, а також їх поєднання у невластиво-прямої мовленні [19, с. 133].

Персональне мовлення художнього тексту поділяється на діалогічне та внутрішнє монологічне [там само, с. 134]. Діалогічна частина художнього твору, діалог, виокремлюється із суцільного тексту завдяки обов'язковому пунктуаційно-графічному виділенню, його головна функція полягає у відображенні безпосереднього спілкування людей, що населяють художній світ, – персонажів [там само, с. 155]. Наявні різні позиції науковців щодо характеру саме художнього діалогу. Так, лінгвіст Ш. Баллі пропонує розмежовувати художній діалог літературного твору і реальної комунікації, вважаючи, що перший завжди є свідомо стилістично та "естетично" обробленим письменником, автором твору, в той час як у другому випадку створення діалогу підпорядковується лише особистим, часто несвідомим потребам мовців. Відтак, художній діалог, який є неприродним, а заздалегідь створений автором, не може бути об'єктом дослідження у лінгвістів, а лише у літературних критиків та науковців. А саме лінгвістика повинна займатись дослідження "спонтанного", "природного" мовлення [2, с.7].

Однак у дослідженнях художнього діалогу наявна також інша точка зору, за якої у літературному тексті діалог розглядається як імітація природного діалогу спілкування, однак він містить численну кількість відмінностей [18, с. 177—178]. Так, основною з них є те, що діалог у реальному житті має природний характер і породжується безпосередньою ситуацією спілкування, саме тому в ньому обов'язково наявні певні "переривання", "еліптичні конструкції" [там само, с. 180—

183]. Те ж саме можна спостерігати і в художній комунікації, однак всі ці прийоми є завчасно продуманими, для наближення спілкування персонажів до природного, а також для досягнення певного задуму автора [19, с. 150—151].

Російський науковець М.М. Бахтін був одним із перших, хто акцентував увагу на незалежності персонажа та автономності його голосу, де слова героя є повнозначні, самостійні і ніби незалежні від автора, на наявності певної індивідуальної “самосвідомості” у кожного героя [4, с. 27—28]. Герой є ідеологічно авторитетним і самостійним. Він сприймається як творець своєї власної повновагої концепції, а не як об’єкт завершуючого художнього бачення автора [там само, с. 5]. Відтак персонаж художнього твору втілює особливу точку зору на світ і себе самого, яка може не збігатися з такою інших персонажів і цей своєрідний погляд героїв диктує манеру їх поведінки у зображуваному світі, включаючи і комунікативну поведінку [7, с. 45]. Розмаїття точок зору різних персонажів сучасного французького детективного роману створює умови для виникнення і дослідження у них КД.

Дослідження сучасного французького детективного роману вказують на то факт, що діалогічне мовлення персонажів відтворює особливості розмовного мовлення шляхом залучення еліптичних конструкцій, зменшення довжини речення, спрощення його структури, а також із використанням розмовної лексики [22, с. 159]. Відтак, у нашому дослідженні ми притримуємося точки зору, за якої створення КД у діалогах художнього твору між персонажами здійснюється по аналогії з природнім спілкуванням, з використанням мовних засобів типових для реальної ситуації спілкування, однак його використання є заздалегідь продуманим автором, змодельованим, і він створюється задля розвитку сюжету твору у певному задуманому напрямку.

Жанровою особливістю сучасного французького детективного роману є діалогічність, оскільки основним його структурно-композиційним компонентом є діалог персонажів [22, с. 60]. Дослідження французьких детективних романів вказують на наявність опозиційного або приховано-опозиційного характеру діалогічної взаємодії персонажів, що розгортається між героями, які дотримуються протилежних точок зору (слідчий, поліцейський – убивця), а також неопозиційного характеру (слідчий – поліцейський), між героями, що дотримуються схожих точок зору [там само, с. 61]. КД знаходить мовне вираження у першому та другому типах мовної діалогічної взаємодії, оскільки дотримання протилежних ідей та переконань є основою для виникнення вищеназваного феномена у учасників комунікації.

У художньому творі, окрім діалогічної форми комунікації, існує також така форма оповіді як внутрішнє мовлення [19, с. 161; 25, с. 118]. У психічному та розумовому житті людини внутрішнє мовлення є стрижневою віссю, в якій сфокусовані і знаходять своє вираження відчуття, процеси сприйняття, емоції, почуття, позавербальні процеси свідомості [32, с. 73—75].

Французький письменник Е. Дюжарден був одним із перших, хто намагався дослідити та описати передачу та зображення внутрішнього мовлення персонажів, на позначення якого він використовує термін *le monologue intérieur* (внутрішній

монолог). Згідно його досліджень така форма мовлення є певним незвученим висловлюванням, без потенційного слухача, у якому персонаж виражає найглибші, найпотаємніші свої думки, близькі до підсвідомого, з використанням речень, які мають скорочену синтаксичну структуру задля створення ефекту "необробленого", "неупорядкованого" повідомлення, що надає реальності відображенню внутрішнього мовлення. [30, с.58—59].

Російський психолог Л.С. Виготский підтверджує цю думку у своїх дослідженнях внутрішнього мовлення, вказуючи на його уривчастість, фрагментарність, максимальну синтаксичну спрощеність і чисту предикативність у побудові речень [13, с. 292]. Вчений пояснює це тим, що тема роздумів, "те, про що ми думаємо", підмет є завжди відомим індивіду, і тому не потребує складних конструкцій для оформлення думки [там само, с. 293—295]. Інші представники романських досліджень художнього тексту також вказують на наявність речень зі скороченою синтаксичною структурою: еліптичні речення, номінативні, предикативні, інфінітивні, парцельовані конструкції і т. ін. у зображенні внутрішнього мовлення, оскільки лаконічність їх будови дозволяє імітувати реальність плину думок персонажів і сфокусувати увагу на головному, суттєвому у їх роздумах [10, с. 39; 15, с. 52]. Такі особливості передачі внутрішнього мовлення використовуються у сучасних французьких детективних романах, і враховуючи специфіку КД як внутрішнього психологічного дискомфорту, служать для його вираження.

Для дослідження КД, важливою є точка зору про діалогічність внутрішнього мовлення [10, с. 53; 31, с. 57]. Так, французький лінгвіст Е. Бенвеніст використовує термін "dialogue intériorisé" на позначення внутрішнього мовлення, яке той характеризує як інтериоризований діалог, що розгортається між "moi-écoutéur" (Я-слухачем) та "moi-locuteur" (Я-мовцем) [27, с. 85].

Відтак, психологічна природа внутрішнього мовлення полягає у властивостях особистості розщеплювати свій внутрішній голос на два голоси [28, с. 95—96]. Як тільки індивід починає міркувати над певним питанням, внутрішнє мовлення набуває форм запитань і відповідей, стверджувальних і заперечень, розбивається на окремі репліки, тобто перетворюється на діалог. Найбільш чітко ця діалогічність виступає в тих випадках, коли треба прийняти певне рішення [10, с. 39; 5, с. 318—319]. Така позиція про діалогічність внутрішнього мовлення збігається з деякими принципами теорії КД. Відтак, наявність декількох суперечливих позицій, точок зору у системі знань персонажа є основою для виникнення КД [24, с. 231], що герой намагається розв'язати шляхом внутрішніх вагань та сперечань із собою, що відповідно віднаходить відображення у його внутрішньому мовленні. Таким чином, внутрішня боротьба, що супроводжує прийняття важливого рішення, зокрема приєднання до тієї чи іншої точки зору у внутрішній когнітивній суперечності, оформлюється певними мовними засобами так, ніби два опоненти ведуть відкритий, озвучуваний діалог. Такий діалог розгортається у вигляді запитально-відповідної форми, де запитання продиктовані підвищеним емоційним настроєм діючої особи (в нашому випадку спровоковані

виникнення КД), а відповіді мають роз'яснювальний, заспокійливий характер, притаманний логічному мисленню [10, с. 46; 19, с. 168—169]. Герой у суперечці з самим собою намагається розв'язати ті сумніви, що його мучать.

Відтак, однією з основних функцій внутрішнього мовлення у художньому тексті є зображення внутрішнього світу героя, і незважаючи на те, що формально він адресований власне персонажу, однак також і читачеві, якому він має бути зрозумілий [20, с. 360—362]. Будучи особливою формою передачі внутрішнього мовлення персонажа, він дає ілюзію можливості стежити за його думками. Відповідно, якщо виникнення КД у одного з персонажів ніяк не проявляється у його зовнішньому мовленні, так як герой приховує свій внутрішній емоційний стан аби не створювати конфліктних ситуацій у діалозі, або не бути представленим у невігідному для нього світлі [29, с. 35—36], то у художньому тексті завдяки внутрішньому мовленню персонажа ми маємо доступ до процесів його когнітивної діяльності, а відтак і до КД героя.

Окрім персонажного мовлення, психологічний стан героя віднаходить мовне вираження також у авторському мовленні, у якому автор звертається безпосередньо до читача від себе, а не через мовні характеристики зображуваних персонажів.

У сучасних дослідженнях французьких художніх творів виокремлюють такі первинні форм авторського мовлення як розповідь, опис, міркування й характеристика, і другорядні – авторські ремарки, авторський жестовий коментар, авторські відступи, кожна з яких бере участь у створенні образу персонажа, його характеристики, побудові психологічного портрету героя. У авторському мовленні виникає пряме зображення персонажів – через опис їх зовнішності, вчинків, подій, та непряме – через опис подій, що пов'язані з ними, асоціативних співвідношень явищ природи, світу речей з образом персонажа. [23, с. 117] Авторське мовлення поряд з внутрішнім мовленням персонажа також відіграє особливу роль у вираженні КД у художньому творі, що пов'язане з інтериоризованим, внутрішнім характером вищеназваного феномена. Часто КД залишається лише внутрішнім психологічним особистим дискомфортом індивіда, який не віддзеркалюється у його зовнішньому мовленні через швидку нейтралізацію вищеназваного феномена або навпаки намагання першого приховати свій внутрішній стан. Проте у авторському мовленні відображаються будь-які важливі зміни у стані героя, включаючи й ті, що пов'язані з внутрішнім дискомфортом КД.

Така форма оповіді художнього тексту як невласне пряма мова полягає у зображенні ситуації з позиції персонажа, однак його мовне вираження представляє контамінацію мовлення автора та персонажа. Незважаючи на домінування точки зору останнього, сигнали його мовної присутності поступаються по кількості авторському тексту і зведені до наявності декількох цитованих слів персонажа чи використання розмовних конструкцій [19, с. 172; 25, с. 124]. За допомогою невласне-прямої мови автор може несуворо дотримуватися індивідуальних мовленнєвих особливостей героя, якщо вони неважливі в даній ситуації. Він бере

тільки найбільш суттєве, необхідне для того, щоб вказати на належність думки або почуття тому чи іншому персонажу [19, с. 174].

Вперше у французькій лінгвістиці на особливу форму передачі чужого мовлення звернув увагу саме Ш. Балі, яку він вважав новим, більш пізнім різновидом класичної непрямой мови. У його роботі цей феномен отримує назву *style indirecte libre*, в якому слово *indirecte* має відношення до зміни форм займенників та дієслівних форм, а *libre* передбачає звільненість від пунктуаційних знаків, зокрема лапок. На думку вченого така форма мовлення не є застиглою, проте рухомою, і саме тому у багатьох проявах невластиве прямої-мови її важко відокремити від "*style directe*" [17, с. 10—12; 26, с. 590—597].

В наш час, враховуючи антропоцентричну спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень, вивчення невластиве прямої-мови отримує новий виток, зокрема в аспекті вивчення не тільки його структурних особливостей, але й прагматичних зокрема. Сучасні дослідження французького художнього тексту вказують на особливу роль невластиве-прямої мови у вираженні почуттів, переживань літературного персонажа. Така форма художнього мовлення є "носієм психологічного підтексту твору", яка дає можливість внести у "безладний та уривчастий плин внутрішнього мовлення персонажа порядок та стилістичну гармонійність, але в той же час вона дозволяє зберегти певну недоговореність та хиткість", що неможливо у сухій, логічній формі непрямой мови [3, с. 133]. Поряд з внутрішнім мовленням персонажа, невластиве пряма мова служить для розкриття читачу скритих думок героя, і таким чином здатна дати доступ до КД, який не знаходить мовного вираження у інших мовленнєвих потоках художнього тексту.

Висновки і перспективи подальших розвідок. КД отримує мовне вираження у персонажному діалогічному мовленні, що пов'язане з широким використанням діалогів у сучасних детективних романах, зокрема у зображенні комунікації між персонажами, що дотримуються протилежних точок зору. Якщо герой намагається приховати свій справжній психологічний стан від інших, то за таких умов КД вербалізується у його внутрішньому монолозі, або також в авторському чи невластиве-прямому мовленні. У персонажному мовленнєвому потоці ми маємо доступ до когнітивної діяльності героїв через власне мовлення персонажів, і зокрема тих різноманітних мовних засобів, з використанням яких конструюються їх репліки. В авторському мовленнєвому потоці: опис певних дій, вчинків персонажів, зміни психофізіологічного стану, зображення їх невербальної поведінки вказують на КД героїв. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Подальше вивчення КД варто зосередити на безпосередньому аналізі тих мовних засобів, які використовуються для його вербалізації і є маркерами вищезазначеного феномена.

Література

1. Аронсон Э. Теория диссонанса: прогресс и проблемы / Эллиот Аронсон // Современная зарубежная социальная психология. — М.: Издательство Московского университета, 1984. — С. 111—126.

2. Балли Ш. Французская стилистика. 2-е изд., стереотипное / Шарль Балли. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 392 с.
3. Бахтин М. М. Слово в романе / М. М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики / М. М. Бахтин — М.: 1975. — С. 72—233.
4. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / Михаил Михайлович Бахтин. — М.: Советская Россия, 1979. — 320 с.
5. Библер В. С. Понимание Выготским внутренней речи / В. С. Библер // На гранях логики культуры. — М.: Русское феноменологическое общество, 1997. — С.314—326.
6. Бондаренко Я. О. Комуникативно-когнітивна характеристика мовлення персонажа (на матеріалі мовлення М. Герцога з однойменного роману С. Беллоу) / Я. О. Бондаренко // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2001. — №. 8. — С. 180—184.
7. Бондаренко Я. О. Дискурс акцентуєваних мовних особистостей: комуникативно-когнітивний аспект (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі): дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.04 / Бондаренко Яна Олексіївна. — К., 2002. — 206 с.
8. Бондаренко Я. О. Вербалізація когнітивного дисонансу в сучасних американських кінотекстах [Електронний ресурс] / Я. О. Бондаренко // Мовні і концептуальні картини світу. — Київський університет, 2013. — Вип. 43(1). — С. 147—153. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mikks_2013_43\(1\)_23.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mikks_2013_43(1)_23.pdf).
9. Бубер М. Я и Ты / М. Бубер. — М.: Высш. шк., 1993. — 173 с.
10. Буцикіна Н. Є. Лінгвокогнітивний та комуникативний аспекти внутрішнього мовлення персонажів (на матеріалі художньої прози Ф. Моріака): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Буцикіна Надія Євгенівна — К., 2004. — 256 с.
11. Вебер Е. А. Опыт лингвистического исследования когнитивного диссонанса в английском дипломатическом дискурсе: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Елена Александровна Вебер. — Иркутск, 2004. — 213 с.
12. Волошинов А. В. Пифагор : союз истины, добра и красоты / Александр Викторович Волошинов. — М.: Просвещение, 1993. — 224 с.
13. Выготский Л. С. Мышление и речь / Лев Семёнович Выготский. — М.: Лабиринт, 1999. — 352 с.
14. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы филос. герменевтики: Пер. с нем./ / Ханс-Георг Гадамер. — М.: Прогресс, 1988. — 704 с.
15. Дегтярьова Є. О. Специфіка природи внутрішнього мовлення персонажів у французькому мінімалістичному романі кінця ХХ – початку ХХІ століть / Є. О. Дегтярьова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. : Філологія. — 2014. — Т. 17, № 2. — С. 47—56.
16. Дроздова Т. В. Когнитивный диссонанс как лингвистическая проблема (на материале английского языка): дисс. ... кандидата филол. наук: 10.02.04 / Татьяна Владимировна Дроздова. — Тула, 2011. — 174 с.

17. Иванова Л. Т. Несобственно-прямая речь в испанском языке: автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата филологических наук: спец. 10.02.05 "Романские языки" / Л. Т. Иванова. — М., 1984. — 20 с.
18. Колокольцева Т. Н. Специфические коммуникативные единицы диалогической речи / Татьяна Николаевна Колокольцева. — Волгоград: Издательство Волгоградского университета, 2001. — 260 с.
19. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / Валерия Андреевна Кухаренко. — М.: Просвещение, 1988. — 192 с.
20. Лещишин З. І. Внутрішній монолог як форма літературного викладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец.: 10.01.06 "Теорія літератури" / З. І. Лещишин. — Л., 2009. — 20 с.
21. Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды: Пер. с исп. / Хосе Ортега-и-Гассет. — М.: Весь мир, 1997. — 704 с.
22. Пономарьова О. О. Структурно-композиційні та комунікативно-прагматичні особливості французького детективного гумористичного роману: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Пономарьова Олена Олегівна — К., 2008. — 205 с.
23. Стародубцева О. А. Лексико-семантичні засоби кінетичної характеристики персонажа (на матеріалі французького роману ХХ століття): дис. ... канд. філ. наук: спец. 10.02.05 / Стародубцева Олена Анатоліївна — К., 2001. — 186 с.
24. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса: пер. с англ. / Леон Фестингер. — СПб.: Речь, 2000. — 320 с.
25. Шмид В. Нарратология / Вольф Шмид. — М.: Языки славянской культуры, 2003. — 312 с.
26. Bally Ch. Le style indirect libre en français moderne / Ch. Bally // Germanisch-Romanische Monatschrift. — 1912. — № 4. — P. 549—556.
27. Benveniste E. L'appareil formel de l'énonciation / E. Benveniste // Problèmes de linguistique générale II — 1970. — P. : Gallimard. — p. 79—88
28. Bize P. R. La communication "Moi, l'Autre" / P. R. Bize // Communication et langages. — 1969. — Vol.1 — № 1 — P. 87—97
29. Cooper J. Cognitive Dissonance : 50 Years of a Classic Theory / Joel Cooper. — SAGE Publications, 2007. — 197 p.
30. Dujardin E. Le monologue intérieur / Edouard Dujardin. — P. : Messein, 1931. — 126 p.
31. Frédéric M.-A. Un rendez-vous manqué ? Imaginaires de la ponctuation et de l'endophasie / M.-A. Frédéric // Littératures, 72. — 2015 — P. 51—66.
32. Rabatel A. Les représentations de la parole intérieure [Monologue intérieur, discours direct et indirect libres, point de vue] [Електронний ресурс] / A. Rabatel // Langue française. — 2001. — №132. La parole intérieure. — P. 72—95 — Режим доступу: http://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_2001_num_132_1_6316
33. Rabbie Jacob M. Verbalization and reactions to cognitive dissonance [Електронний ресурс] / M. Jacob Rabbie, W. Jack Brehm, R. Arthur Cohem — Journal of Personality, 1959. — Volume 27. — P. 407—417 — Режим доступу: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-6494.1959.tb02363.x/abstract>

Summary

The paper outlines the peculiarities of cognitive dissonance in the modern French detective novels. The cognitive dissonance is the mental discomfort of an individual because of the presence of some contradictory information, and it can be verbalized in characters' speech (external dialogical and internal monological), as well as in author's and free indirect speeches. All the types of speeches are analyzed in their relations with the cognitive dissonance.

УДК 811.111'37

СЕМАНТИКА ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ БАЖАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

Крайник Д.С.

Ужгородський національний університет

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний етап розвитку мовознавства характеризується посиленням інтересом до розробок проблем лексичної семантики [1, 2, 3]. Особливо перспективними в цьому напрямку виступають зіставні дослідження лексичних одиниць у споріднених та неспоріднених мовах, адже специфіка національних мов (національно-культурне багатство народів, їхня ментальність, способи сприйняття та відображення реальності тощо) найкраще представлена саме в її лексичному складі [5].

При цьому зіставний аналіз дозволяє виявити не тільки особливості кожної з мов та її культуру, а також спільні риси їхньої системно – структурної організації.

Найвагоміших результатів зіставна лексична семантика здобула в другій половині ХХ століття, коли стало зрозумілим, що "...без урахування системних зв'язків та ієрархічних відношень на всіх рівнях аналізу (семному, семемному, лексемному, лексико-семантичних груп і лексико-семантичних полів) не може бути адекватного опису лексико-семантичної системи зіставляваних мов. Значеннєвість мовної одиниці є основною категорією контрастивних досліджень і тільки через неї визначається місце мовної одиниці у певній системі" [4, с. 4].

Становленню зіставної лінгвістики сприяли праці О. О. Потєбні, Е. Сепіра, Б. Уорфа, Л. В. Щерби, В. Д. Аракіна, Ю. Д. Апресяна, В. Г. Гака, К. Джеймса, В. В. Левицького, С. В. Семчинського. Вагомий внесок у розробку проблем контрастивної лексикології зробили А. Вежбицька, В. М. Манакін, М. П. Кочерган, М.П. Фабіан, А. Е. Левицький, І. О. Голубовська, М. Г. Сенів та інші вчені.

Стаття має на меті розкрити семантику прояву бажання шляхом аналізу ключових дієслів у трьох неспоріднених мовах – англійській, французькій та українській: **to wish, to desire, to will, to want, désirer, souhaiter, vouloir та бажати, хотіти**. Завдання полягає в аналізі лексичної семантики дієслів **to wish, to desire, to will, to want, désirer, souhaiter, vouloir та бажати, хотіти**, зібраних методом суцільної вибірки з Великого Оксфордського словника у 20-ти томах, Великого словника французької мови Ларусс у 7-ми томах та Словника української мови в 11-ти томах.

Зіставлення трьох неспоріднених мов - української, англійської та французької - проводимо на матеріалі дієслів, що позначають вияв бажання зробити що-небудь.

Виклад основного матеріалу. Ключовими в нашому мовному матеріалі виступають дієслова **to wish, to desire, to will, to want, désirer, souhaiter, vouloir та бажати, хотіти**, семантику яких розкриваємо шляхом суцільного аналізу словникових дефініцій, що експліцитно чи імпліцитно містять указівки на досліджуване явище.

Семантика дієслова **to wish** розкривається за допомогою наступних формул тлумачення у **OXFORD ENGLISH DICTIONARY**:

1. *trans. To have or feel a wish for; to desire. (a) with obj. clause with mayor (formerly) pres. subj., occas. indic.: expressing a desire that the event may happen or that the fact may prove to be so, and often implying some want of confidence or fear of the opposite. (b) with obj. clause with past subj.: expressing an unrealized or unrealizable desire, or in mod. use sometimes a mild request. to wish to God: to wish intensely. (c) Occas. with admixture of the idea of intention or request for permission, as 'I wish to say a few words'.*

2. *intr. To have or feel a wish; in early use often, to long, yearn.*

3. *trans. To express a wish for; to say that one wishes... (with various const. as in 1); spec. to imprecate, invoke (an evil or curse)*

4. *spec. (with to or simple object) To desire (something, usually good) for or on behalf of a person, etc.: esp. in formulæ of greeting or expressions of goodwill; 4b. To desire, or express a desire for, the welfare or misfortune of (a person); only in evil wished, ill-wish v., well-wished.*

5. *In expressions of desire for something to be done by another, thus conveying a request; hence, to request, entreat; formerly sometimes, to bid, command: 5.a a thing or action (with various const. as in 1): cf. desire v. 5.; 5.b a person to do something: cf. desire v. 6.*

6. *To recommend (a person) to another, or to a place, etc.*

7. *To influence in a magical or occult way by wishing; to bewitch by a desire or imprecation. dial.*

8. *To foist or impose (something or someone) on (to) someone; to endow with at another's wish.*

Таким чином, дієслово **to wish** характеризується широкою семантикою та позначає вияв бажання або відчуття бажання зробити що-небудь, мати сильне,

палке бажання, а також вказує на неможливість здійснення бажання, часто по причинах, що не залежать від мовця. У структурі цього дієслова відсутня активна позиція суб'єкта бажання, орієнтована на докладання зусиль для досягнення бажання, має відтінок браку довіри або побоювання, що бажання не здійсниться. Інколи дієслово **to wish** передає м'яке прохання (тут передається ідея наміру або прохання дозволу) або просто прохання, благання виконати що-небудь. У інших конструкціях досліджуване слово виражає побажання з конотацією прокльону, заклинання, або ж побажання чогось хорошого, добробуту, достатку кому-небудь або навпаки нещастя, невдачі. Воно також використовується у формулах вітання для вираження доброзичливості. Крім того, дієслово **to wish** означає рекомендувати, впливати магічним або окультним способом, бажаючи чогось; зачаровувати, обворожити бажанням або прокльоном у діалектному значенні; підсовувати, усучити, нав'язати щось чи когось комусь; наділяти чимось за бажанням / по волі іншого.

OXFORD ENGLISH DICTIONARY розкриває семантику дієслова **to desire** наступним чином:

1. *To have a strong wish for; to long for, covet, crave. a To wish, long (to be, have, do).*
2. *To have or feel a desire.*
3. *Of things: To require, need, demand.*
4. *To long for (something lost); to feel the loss of, miss, regret, desiderate.*
5. *To express a wish for (an object); to ask for, request.*
6. *To express a wish to (a person); to request, pray, entreat.*
7. *To request to know or to be told; to ask.*
8. *To request the presence or attendance of; to invite. a To invite a course of action, etc.*

Як бачимо, дієслово **to desire**, окрім позначення власне бажання (*мати сильне бажання до чого-небудь, палко бажати, жадати, мати або відчувати бажання, прагнути (чогось втраченого), виражати бажання (про предмет, людині)*), передає також його відтінки: потреба в чомусь, вимагання цього, прохання, моління, благання про що-небудь, а також відчуття втрати, браку чогось бажаного, сумування та жалкування за цим. Дієслово **to desire** передає сильне бажання, незалежно від того, здійсненне воно чи ні, констатує факт наявності бажання. Дієслово **to desire** експлікує сильніше бажання порівняно з **to wish**.

Дієслово **to will** характеризується наступними значеннями:

1. *To wish, desire; sometimes with implication of intention: a To assert, affirm:*
2. *To direct by one's will or testament (that something be done, or something to be done). a To dispose of by will; to bequeath or devise.*
3. *To determine by the will; to attempt to cause, aim at effecting by exercise of will; to set the mind with conscious intention to the performance or occurrence of something; to choose or decide to do something, or that something shall be done or happen. a. To exercise the will; to perform the mental act of volition. b. To bring or get (into, out of, etc.) by exercise of will. c. To control (another person), or induce (another) to do something, by the mere exercise of one's will, as in hypnotism.*
4. *To express or communicate one's will or wish with regard to something: with various*

shades of meaning. a. To enjoin, order; to decree, ordain. b To pray, request, entreat; c fig. of a thing: To require, demand; also, to induce, persuade (a person to do something).

Як бачимо, дієслово **to will** найточніше передає значення бажання, не наповнюючи його поясненнями мотивів та сподівань особи. Досліджуване дієслово характеризує намір суб'єкта бажання, підкреслює наявність у мовця волі до здійснення певних дій (*керувати своєю волею, розпоряджатися заповітом, заповідати; визначати волею; намагатися змусити, намагатися здійснити виконанням волі; виконувати волю; здійснювати розумовий вольовий акт; отримати внаслідок виконання волі; контролювати (іншого), спонукати іншого зробити що-небудь простим виконанням чиеїсь волі, як у гіпнозі; виражати або передавати свою волю або бажання стосовно чогось; наказувати, розпоряджатися; видавати декрет, приписувати; спонукати, переконувати (когось зробити щось), вимагати, наказувати*), не передаючи емоційно-оцінні характеристики. Значення бажання передається також ствердженням чогось, проханням, благанням про що-небудь, потребою в чому-небудь.

Дієслово **to want** характеризується наступною семантикою в словнику англійської мови:

1. *a. To be lacking or missing; not to exist; not to be forthcoming; to be deficient in quantity or degree. b To fall short of a certain amount. c To be lacking to complete a certain total or achieve a result. d To fail; to give out; to be insufficient for (a purpose, etc.). e To fail to do something; to be wanting (in one's endeavours). f To be a defaulter; to be absent, missing.*

2. *a. Not to have; to be without, to lack; to have too little of; to be destitute of, or deficient in; to fail to have, or get. b To be free from (something undesirable). c To spare (labour). d To come short by (so much) of completing a certain total or attaining a certain result. Now chiefly impers. in telling the time of day: it wants (so many minutes) of (now more commonly to) such an hour. †Formerly often to want little, want nothing, etc. used personally and impers., const. of with vbl. n., to with inf., or negative clause, to indicate a close approach to the attainment of a certain result.*

e To be deprived of, to lose. f To feel the loss of, to miss. g To fail to recollect. j To go or do without. Usually in negative expressions, esp. with cannot, etc. k to want (gerundial inf.): to seek, not forthcoming.

3. *a To be in want of something implied by the context, or of the necessities of life. b to want of: to lack, not to have, or to have in insufficient measure: c to want for: (chiefly in negative context) to suffer from the want of; to be ill-provided with; in later use also, to be lacking in (some quality).*

4. *a. To suffer the want of; to have occasion for, need, require; to stand in need of (something salutary, but often not desired)*

5. *a. To desire, wish for. b To desire (a person) to (do something). c To wish to see, or speak to (a person); to desire the presence or assistance of one (for a specified purpose). f With ellipsis of a verb of motion, to want out (in, etc.): to wish to go out (in, etc.).*

6. *Comb.: want-grace, one who lacks grace, a reprobate: cf. lack-grace, scapegrace.*

Аналіз словникових дефініцій показав, що дієслово **to want** констатує в першу чергу факт наявності здійсненого бажання у найбільш узагальненому вигляді. При цьому *бажання* має смисловий відтінок необхідності, потреби (часто сильної, життєво необхідної). Акцентується увага на об'єкті бажання – предметі, дії, ситуації, а суб'єкт та ступінь інтенсивності не є визначальними параметрами. Як можна побачити зі словникових дефініцій, значення «*відчувати потребу, необхідність, бути позбавленим чого-небудь, бути недостатнім, не вистачати, бракувати, страждати від нестачі*» є доміантними для характеристики цього дієслова, що дозволяє зробити висновок про те, що *бажання*, яке передається дієсловом **to want** має імплікацію потреби суб'єкта в чому-небудь, викликану відсутністю, нестачею чого-небудь. повідомляючи як про наявність бажання, так і його мотивів. Таке бажання може виконуватися, а його реалізація залежить від активних дій суб'єкта.

Отже, в сучасній англійській мові *прояв бажання* надзвичайно широкогранне поняття, що має багато відтінків значень. Кожен з досліджуваних дієслів характеризує певний різновид бажання. При трактуванні бажання в англійській мові акцентується увага на здійсненості/нездійсненості бажання, можливості/неможливості його реалізації. Крім того, при тлумаченні цього поняття виділяємо такі різновиди бажання, як: бажання-прохання (багання), побажання, бажання-жалкування за чимось втраченим, бажання-спонування, бажання-наказ, бажання-потреба, бажання, що виникає від нестачі чого-небудь і т. д.

Тлумачний словник французької мови **GRAND LAROUSSE DE LA LANGUE FRANÇAISE** характеризує **désirer** наступним чином:

1. *Souhaiter pour soi ou pour autrui, la possession ou la réalisation de quelque chose : Désirer la fortune, la santé, la tranquillité.*

2. *Absol. Vouloir impatiemment obtenir quelque chose Se faire désirer, en parlant d'une personne, tarder à arriver. Laisser ou ne pas laisser à désirer, en parlant d'une chose, être défectueux, médiocre, ou être irréprochable*

3. *Spécialem. Éprouver des désirs amoureux, un attrait sensuel pour*

4. *Class. Souhaiter quelque chose à quelqu'un (avec la prép. à)*

Отже, дієслово **désirer** позначає бажати володіти чимось або здійснити щось, напр. бажати багатства, здоров'я, спокою; з нетерпінням хотіти щось отримати; відчувати любовне бажання, чуттєвий потяг до когось-небудь; побажати щось комусь.

У дієслові **souhaiter** виділяються наступні значення:

1. *Souhaiter quelque chose, désirer la possession, la jouissance, l'usage, l'accomplissement, etc., de quelque chose, pour soi-même ou pour les autres*

2. *Exprimer quelque chose sous forme de vœu : Spécialem. Sert à exprimer poliment une demande*

3. *Spécialem. et class. Désirer une amélioration*

4. *Class. Souhaiter quelqu'un, désirer sa présence.*

5. *Class. Former des souhaits, des vœux*

Як бачимо, французи розуміють слово **souhaiter** як бажання володіти чим-небудь, користуватися чим-небудь, здійснення чого-небудь для себе чи для інших, а також як висловлення побажання; бажання покращення або присутності когось-небудь, а також служить для ввічливого вираження прохання.

Дієслово **vouloir** характеризується наступним чином:

A. En parlant de personnes.

• **I. DESIRER, SOUHAITER.** 1. *Avoir l'intention déterminée de faire ou de faire faire quelque chose (avec un infinitif, une complétive ou un pronom neutre comme objet) ; Absol. Avoir de la volonté et la manifester fermement*

2. *Avoir l'intention déterminée d'obtenir quelque-chose ; Vouloir quelque chose de quelqu'un, être déterminé à obtenir cette chose de cette personne ; Vouloir quelque chose à quelqu'un, avoir quelque chose à lui demander, attendre quelque chose de cette personne ; Vouloir quelque chose à quelqu'un, souhaiter que cette personne soit pourvue de cette chose ; Vouloir du bien, du mal à quelqu'un, souhaiter que cette personne soit heureuse, malheureuse, et, spécialement., mettre divers moyens en oeuvre pour faire son bonheur, son malheur ; avoir de bonnes, de mauvaises intentions à son égard*

4. *Désirer posséder charnellement (avec un nom de personne comme objet)*

5. *Souhaiter obtenir une chose qui ait telle qualité bien déterminée, tel caractère précis (avec un attribut de l'objet)*

6. *Souhaiter accomplir quelque chose, s'y essayer, mais sans avoir les capacités requises (suivi d'un infinitif)*

7. *Au conditionnel, sert à exprimer un souhait d'une façon discrète, polie (avec un substantif ou un infinitif comme objet)*

8. *Avoir envie, si peu que ce soit, de quelque chose ; avoir quelque préférence pour une chose (avec un substantif, un infinitif ou une complétive comme objet)*

9. *Vx. Être d'un caractère qui réclame l'emploi de telle ou telle méthode (suivi d'un infinitif)*

10. *Vouloir dire, chercher à exprimer ; avoir dans l'esprit*

II. AFFIRMER. 1. *Soutenir péremptoirement et, souvent, sans preuves suffisantes (avec une complétive ou, plus rarement, un infinitif comme objet)*

2. *Dans une phrase interrogative avec le verbe à la seconde personne, « suggérer comme solution » (avec une complétive ou un pronom neutre comme objet) [le locuteur, dépassé par les problèmes ou les événements, s'en remet à son interlocuteur ou le prend à témoin du caractère inextricable de la situation]*

III. ACCEPTER. 1. *Accepter d'avoir, de garder auprès de soi (avec un nom de personne comme objet) ; Vx. Se faire bien vouloir, mal vouloir de quelqu'un, gagner l'affection de cette personne, s'attirer son inimitié*

2. *Vouloir bien, ou simplem. vouloir, consentir à quelque chose; s'emploie à l'impératif pour tempérer l'ordre contenu dans l'infinitif subséquent, soit dans des phrases neutres, soit dans des formules de politesse ; dans une phrase interrogative à valeur exclamative, s'emploie pour donner un caractère à la fois poli, ferme et insistant à la prière ou à l'ordre impliqués dans l'infinitif subséquent*

3. *Vouloir bien, ou simplem. (vx) vouloir (suivi d'une complétive), admettre comme hypothèse, par concession; Ellipt. et fam. Moi, je veux bien, formule par laquelle on donne provisoirement son accord, tout en réservant son jugement définitif*

B. En parlant de choses.

1. *Exiger de par sa nature, sa puissance, son autorité (avec un infinitif, une complétive ou un pronom neutre comme objet)*

2. *En grammaire, régir, exiger comme régime (avec un nom de chose comme objet)*

3. *En parlant d'une puissance qui échappe au contrôle de l'homme, être responsable d'un événement (suivi d'une complétive)*

4. *Avoir besoin de quelque chose pour se développer, pour s'accomplir, pour être satisfait (avec un nom, concret ou abstrait, ou un infinitif comme objet); À bouche que veux-tu, jusqu'à satiété (vieilli)*

5. *Être organisé de manière à, tendre à, s'efforcer de (suivi d'un infinitif)*

6. *Se prêter à, être en état de (suivi d'un infinitif) [toujours dans des phrases négatives]*

7. *Être sur le point de (suivi d'un infinitif) [vieilli ou régional]*

◆ *V.tr.ind.1. Vouloir de quelqu'un, de quelque chose, être décidé ou disposé à prendre, à accepter, à recevoir, à garder cette personne ou cette chose*

2. *Fam. En vouloir, faire preuve d'une forte volonté pour parvenir à ses fins*

3. *En vouloir à quelqu'un, s'en prendre, s'attaquer à cette personne (vieilli); avoir des prétentions, des vues sur cette personne (vieilli) ; désirer rencontrer cette personne, lui parler (vieilli) ; auj., avoir du ressentiment contre cette personne ; En vouloir à quelqu'un de quelque chose, lui tenir rancune de cette chose*

4. *En vouloir à quelque chose, considérer cette chose comme mauvaise, la critiquer, la condamner (vieilli) ; auj., manifester un intérêt inquiétant pour cette chose, former le projet de s'en emparer.*

Дієслово **vouloir** має надзвичайно широку семантику. Перш за все воно характеризує рішуче, конкретне бажання, підкріплене волею для його реалізації, навіть не маючи можливостей для цього. З іншого боку, воно позначає найменший прояв бажання, хотіння. Крім того, досліджуване дієслово має характеристику плотського бажання до когось. До того ж, у французькій мові бажання асоціюється зі ствердженням чогось, рішучою підтримкою якої-небудь ідеї, не маючи достатніх підстав для цього. **Vouloir** вживається, коли мовець знаходиться у заплутаній, безвихідній ситуації, яка сприймається з покірністю для пропозиції певного рішення. Бажання розуміють, як прийняття, згоду на якусь пропозицію. Досліджуване дієслово маркує м'яку, ввічливу форму наказу, прохання, яка водночас є твердою та наполегливою (напр., дослівно: «захотіти зробити що-небудь»). Специфічним для французького дієслова **vouloir** є семантика розкриття предметів та абстрактних понять для позначення вимоги, потреби в чому-небудь для свого розвитку, організації певним чином, факту бути підходящим, ось-ось здійснитися і т. ін. (напр., дослівно: «рівність хоче, щоб покарання було пропорційним правопорушенню»). У сполученні з прийменниками

воно позначає рішучу, сильну волю-бажання для досягнення чого-небудь, інтерес заволодіти чим-небудь, а також *сердитися*.

Як видно, французькі дієслова **désirer** та **souhaiter** однаково виражають загальне бажання володіти чимось або здійснити щось, а **vouloir** вказує на тверде бажання, підкріплене волею до його здійснення. У французькій мові це поняття супроводжується такими відтінками значеннями, як: хтиве бажання, ствердження як бажання, бажання-прийняття, бажання-згода, покора як бажання, м'який наказ, прохання, сердитися як бажання. Також французи наділяють бажанням неживих предметів та абстрактних понять.

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ в 11-ти томах виділяє в дієслові **бажати** наступні значення:

1. *чого або з інфін. Прагнути, мати бажання здійснити, одержати, здобути що-небудь; хотіти. // кого, розм. Хотіти, щоб хтось був поруч.*

2. *кому,- чого або з інфін. Висловлювати побажання про здійснення чого-небудь. // Хотіти чогось для кого-небудь.*

У свою чергу, семантика дієслова **хотіти** розкривається наступними формулами тлумачень:

1. *Мати бажання, охоту до чогось, відчувати потребу в чому-небудь (в їжі, відпочинку і т. ін.) // Мати бажання відчутти, пізнати що-небудь, зазнати чогось // Мати бажання робити щось, брати участь у чомусь. // Мати на меті здійснення чого-небудь, мати якусь мету. // Зичити, бажати чогось для кого-небудь. // розм. Просити, вимагати певну суму, ціну за що-небудь. ♦ Де хочу (хочеш, хоче і т. ін.) — у будь-якому місці, будь-де, де-небудь, байдуже це. — Кого хочу (хочеш, хоче і т. ін.) — будь-кого, кожного, усякого. Коли хочеш (хочете і т. ін.), у знач. вставн. сл. — уживається для вираження згоди із співрозмовником, поступки перед ним у чомусь у знач.: а) може, мабуть.; б) хай і так, можна й так; Котрий хочеш — хто-, що-небудь; Куди хочу (хочеш, хоче і т. ін.) — будь-куди, в будь-якому напрямі, в будь-яке місце; Скільки хочу (хочеш, хоче і т. ін.) — у будь-якій кількості; багато, досхочу; Хто хочеш (хоч) — будь-хто, перший-ліпший, байдуже хто; Як [собі] хочеш (хочете і т. ін.), у знач. вставн. сл.: а) як тобі (вам і т. ін.) забажається; б) все одно, незважаючи ні на що; Як хочу (хочеш, хоче і т. ін.) — будь-як, як забажається; як знаю (знаєш, знає і т. ін.).*

2. *з інфін. Мати намір, збиратися (щось робити).*

3. *з інфін. Уживається на позначення можливості, вірогідності здійснення чого-небудь.*

4. *Уживається в безсполучникових реченнях, що виражають допустовість, умову.*

Бажати і **хотіти** передають бажання у найзагальнішому вигляді. **Хотіти** передає більш конкретне бажання, з рішучістю до конкретних дій для здійснення бажання, це вже майже спрямована дія, людина має твердий намір здійснити що-небудь. **Хотіти** виражає наявність бажання, потребу в об'єкті бажання, побажання, передає намір особи, позначає можливість, ймовірність чого-небудь, в певних випадках допустовість, умову. **Хотіти** має ширшу семантику порівняно з **бажати**.

Висновки. Зіставивши дієслова, що характеризують прояв бажання в українській, англійській та французькій мовах, простежуємо певні відмінності та подібності їхньої семантики. Спільними рисами вираження бажання в українській, англійській та французькій мовах є позначення загального бажання (*мати бажання, бажати зробити що-небудь*) з або без конкретизації, до чого певна особа має бажання: *мати бажання здійснити, одержати, здобути, володіти чим-небудь*. В англійській мові знаходимо вираження сумнівів щодо здійснення бажання, або ж бажання видається нездійсненним (**to wish**). У французькій та англійській мовах простежується емотивний відтінок з нетерпінням (у французькій мові), *сильно, палко бажати чогось* (у англійській мові), *тверде, рішуче бажання* (в українській та французькій мовах).

Прояв бажання у трьох мовах пов'язаний зі значенням *побажати або висловити побажання*. В англійській мові воно уточнюється: це або побажання щастя, добра, чогось хорошого, або навпаки нещастя, прокльону, якогось заклинання (**to wish**). Формули висловлення бажання та побажання в усіх досліджуваних мовних системах широко застосовуються для вітання.

В англійській та французькій мовах вираження бажання поєднується зі значенням прохання: це ввічливе прохання у французькій мові (**souhaiter**) та прохання, моління, благання (**to wish, to desire, to will**) у англійській. В українській мові це прохання-оцінка чого-небудь, наприклад товару, послуги тощо. Також в англійській та французькій мовах це поняття супроводжується значенням виразу наказу: в англійській мові підкреслюється прагнення виявлення волі, а у французькій мові наказ таким чином пом'якшується, стає більш ввічливим та менш категоричним. В англійській та українській мовах бажання зберігає тісний семантичний зв'язок зі значенням наміру та потреби. Особливо яскраво значення потреби, нестачі, відчутності чогось простежується у семантиці англійського дієслова **to want**.

У французькій мові відмінним від двох інших зіставляваних мов є значення хтивого бажання (*відчувати любовне бажання, чуттєвий потяг до к-н.*), а також цікавими є формули тлумачення бажання як *ствердження, покори ситуації, прийняття, згоди* та наділення ним неживих предметів та абстрактних понять. В англійській мові такою є формула тлумачення *вимагати, відчувати втрату, сумувати за цим*, а також значення, пов'язані з *волевиявленням, нав'язуванням своєї волі (керувати волею, намагатися змусити, здійснювати вольовий акт, контролювати, спонукати)*. У двох інших зіставляваних мовах тлумачення *сподіватися, рекомендувати, впливати магічним або окультним способом та зачаровувати (заворожити)*, що характеризують семантику англійського дієслова **to wish**, відсутні. В українській мові відмінним є тлумачення бажання, як *можливості та умови чого-небудь*.

Проаналізувавши семантику дієслів **to wish, to desire, to will, to want, désirer, souhaiter, vouloir** та **бажати, хотіти** за авторитетними тлумачними словниками української, англійської та французької мов, доходимо висновку, що прояв бажання в українській мові відтворюється найбільш нейтрально. В

англійській мові досліджуване дієслово є найбільш багатозначним та містить значну кількість ключових дієслів. Таким чином, *прояв бажання* має широку семантику і містить у собі також прохання, сподівання, волевиявлення, жалкування за втраченим, вимогу чогось, потребу в чомусь, відсутність бажаного, ворожіння. Відмінності в семантиці дієслів **to wish, to desire, to will, to want, désirer, souhaiter, vouloir** та **бажати, хотіти** в англійській, французькій та українській мовах зумовлено тим, що кожна нація сприймає і відображає навколишню дійсність по-своєму, що спричинено власне мовними та позамовними чинниками розвитку і збагаченням словникового складу досліджуваних мовних систем. Як зазначав В. фон Гумбольдт: «різні мови – це зовсім не різні позначення однієї і тієї самої речі, а різні бачення її» [6, с. 29].

Література

1. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / Голубовська І. О. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
2. Денисова С. П. Типологія категорії лексичної семантики / Денисова С. П. – К.: Вид-во КДЛУ, 1996. – 294 с.
3. Кобозева І. М. Лингвистическая семантика / Кобозева І. М. – М.: Едиториал УССР, 2004. – 352 с.
4. Кочерган М.П. Проблеми зіставної семантики. // Збірник наукових статей. – Випуск 5. – К: КДЛУ, 2001 – 386 с.
5. Кочерган М.П. Про семантичний принцип контрактивних лінгвістичних досліджень / Кочерган М.П. // Проблеми зіставної семантики. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 3-7.
6. Манакін В.М. Деякі питання контрактивної лексикології слов'янських мов // Мовознавство, 2003 – №4. – с. 26 – 37.
7. Словник української мови: у 11-ти т. / [І. К. Білодід та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
8. Grand Larousse de la langue française en 7 vol. – Paris : Librairie Larousse, 1989.
9. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=2214674>.

Summary

The article deals with the study of the verbs expressing *wish* in three non – related languages – English, French and Ukrainian. Attention is paid to the definitions and semantic analysis of the lexical units **to wish, to desire, to will, to want, désirer, souhaiter, vouloir** та **бажати, хотіти** taken from modern English, French and Ukrainian lexicographical sources. The article focuses on both common and distinctive features of the verbs under study in presenting the actions connected with wish.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ VS СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ СТЕРЕОТИП: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Любимова С.А.

Одеська національна академія харчових технологій

Постановка проблеми. Сприйняття і усвідомлення світу людиною продукується в процесі культурно-історичного буття, інформація про яке зберігається у соціокультурних концептах і стереотипах, що спрощують та полегшують орієнтацію людини в природньому, соціальному чи інформаційному просторі. Концепти і стереотипи з'являються внаслідок однакових когнітивних процесів, але відрізняються за структурою і функціонально. Залежно від сфери функціонування, а також від аспектів вивчення виділяють різні види концептів (реальні і гіпотетичні, пізнавальні і художні, емоційні і соціальні та інш.) і стереотипів (соціальні, ментальні, культурні, етнокультурні, гендерні, професійні, стереотипи поведінки, спілкування, мовленнєві та інш.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В численних розвідках лінгвокогнітивних досліджень «картини світу», було визнано ментальну сутність концептів і стереотипів; доведено здатність мови віддзеркалювати ментальні процеси сприйняття, обробки та зберігання інформації; одиницями зберігання інформації визначено концепти і стереотипи. Дослідники зауважують, що концепти і стереотипи – це різні поняття: стереотипи культури містять в собі суб'єктивну оцінку, а концепти культури виражають об'єктивне сприйняття дійсності [13, с. 26 – 27].

Метою цієї статті є порівняння таких ментальних фрагментів людського досвіду у сфері суспільного і культурного життя як стереотипи і концепти, які виявляються у співвідношенні лінгвального, ментального, культурологічного, але спостерігаються здебільш у певних наукових парадигмах.

Виклад основного матеріалу. В когнітивній лінгвістиці концепт вважається центральним поняттям (С.А. Жаботинська, О.С. Кубрякова, О.О. Селіванова, І.А. Стернін, З.Д. Попова та інш.). В лінгвокультурології концепт також є основним терміном понятійного апарату (Н.Д. Арутюнова, А. Вежбицка, С.Г. Воркачов, В.І.Карасік, Т.В. Радзієвська, Ю.С. Степанов, В.Н. Телія та інш.).

Доведено, що концепт вміщує інформацію різного ступеня абстракції, яка зберігає понятійну, образну, ціннісну, поведінкову, культурно-історичну інформацію про певний фрагмент «картини світу» (С.Х. Ляпин, Ю.С. Степанов, В.І. Карасик). Концепт діє в системі логічних відношень і являє собою вербалізоване вираження певного культурного контексту з усім розмаїттям супровідних значень, уявлень й асоціацій, який є, у свою чергу, елементом концептуальної картини світу як окремої людини, так і людської спільноти. В основі концепту лежить вихідна прототипічна модель основного значення слова

[21, с. 73]. Об'єм і зміст концепту виявляється у найрізноманітніших засобах його вербалізації: прямих і образних номінаціях, однокореневих словах, синонімічних і синтаксичних структурах, переміях і фразеологізмах, афоризмах, суб'єктивних дефініціях, публіцистичних та художніх текстах [18, с. 94].

Когнітивна будова концепту є доволі складною. Використаючи фрейми, деякі дослідники конструюють когнітивні моделі концептів, що являють собою фрактал, тобто геометричну фігуру, яка складається з подібних цілому частин [8, с. 85 – 87].

Визнаною когнітивною моделлю є польова структура, що складається з понятійного ядра і периферії [27, с. 3 – 5] чи інтерпретаційного поля. Ядерний елемент концепту може бути представлено як чуттєвим образом, так і змістом поняття, яке оточено великим та різноманітним за складом інтерпретаційним полем чи допоміжною абстрактною периферією, що містить оцінки і трактування понятійної інформації [19, с. 110 – 111]. На периферії когнітивної структури соціокультурного концепту можна виявити стереотипи, які становлять абстрактну, емоційно сприйнятну інформацію про певні ознаки соціокультурного концепту. Складність когнітивної структури концептів залежить від типу концепта та інформації, якою володіє індивід, що оперує концептом.

В лінгвокультурологічних студіях виділяють три основні компоненти в структурі концепту: понятійний, образний і ціннісний [10, с. 3 – 16]. В понятійній складовій відбито основні ознаки і дефініції; в образній фіксовано когнітивні метафори, які підтримують концепт у мовній свідомості; значущостна складова містить етимологічні і асоціативні характеристики [6, с. 115 – 124].

Якщо концепт – це «одиниця колективного свідомого» [2, с. 269], то стереотип можна визначити як одиницю колективного несвідомого, як «неусвідомлену модель когнітивного дійства» [11, с. 177]. Соціокультурний стереотип є інваріантним образом фрагмента світу в його етнічному значенні; відбитком суспільної самосвідомості, що існує у індивідуальному несвідомому [26, с. 57 – 62].

В культурологічних розвідках акцентується етнічний характер стереотипів (Е. Бартмінський, А.К. Байбурін, Ю.Е. Прохоров, В.Н. Телія, С.М. Толстая та інш.). Стереотипу відводять роль "представника культури", "культурно-детермінованого уявлення про предмет, явище чи ситуацію" [16, с. 110]. Доведено, що стереотипи є чинниками і результатами прототипових ситуацій, що регулярно виникають і закріплюються в мові як поєднання ментального образу і вербальної оболонки [16, с. 110]. Вербалізація стереотипів визначає «...їх інтерпретативне означування в просторі концептів культури» [25, с. 25]. Як надбання культури певного народу соціокультурні стереотипи вважаються специфічними, повністю чи частково незрозумілими феноменами в іншій культурі.

В когнітивній лінгвістиці стереотипи розглядаються як фрагменти ментально-лінгвального комплексу (Ю.Д. Апресян В.В. Красних, Дж. Лакофф, О.О. Селіванова, Ю.О. Сорокін та інші), які зберігаються у виді кліше і функціонують як автоматизовані еталони, що пов'язані з семантико-когнітивною

асоціацією. Дослідники підкреслюють високу ступінь узагальнення інформації, суб'єктивність, схематичність і однобічність стереотипу, який ґрунтується на невеликій кількості рис оцінного характеру. В когнітивній лінгвістиці визначено, що стереотип належить до значеннєвої сторони мови й культури і його розглядають "як стандартну думку про соціальні групи або окремих осіб як представників цих груп" [9, с. 177]. Ця думка є поняттям поточного мислення і мовлення, невід'ємною складовою мовної картини світу [3, с. 339].

Взаємозв'язок між стереотипом і мовною картиною світу, на яку указують дослідники (Ю.Е. Прохоров, З.Д. Попова, О.О. Селіванова, В.А. Маслова та інш.), виявляється у здібності мовної картини світу бути базою виникнення і упорядкування усіх культурних стереотипів певного етносу [23, с. 260]. В процесі соціалізації людина разом з мовними навичками отримує певний спосіб світобачення й інтерпретації досвіду, в тому числі певні стереотипи [22, с. 265].

Умовою становлення стереотипу є емоційно-оцінне ставлення до об'єкту стереотипізації. Емоційна оцінка з'являється в процесі порівняння об'єкту стереотипізації з еталонними зразками категорій. Вибір ознак, що визначають оцінку, завжди ґрунтується на протиставленні якісних характеристик і відносин, притаманних соціуму. Культурно-ціннісні домінанти, які керують оцінюванням будь-яких явищ у соціумі, являють собою моральні, етичні, естетичні, релігійні, правові настанови і правила носіїв певної культури.

Соціокультурний стереотип існує у національній свідомості як гомогенна за структурою форма діяльності людської свідомості. В аспекті емоційного сприйняття, стереотип можна «розщепити» на два протилежних елемента: «поганий», що визиває негативні почуття, і «добрий», що сприймається позитивно. Ці елементи взаємозв'язані [30, с. 308], тому стереотип є амбівалентним явищем, що обговорюється та оцінюється в суспільстві і визиває уподобання чи осоружність. Пропорціональне співвідношення ознак, що викликають протилежні емоції в суспільстві, проявляється у амбівалентності стереотипу [17, с. 3–14].

Причиною стереотипізації є прагнення людини вилучити з ситуації корисну інформацію задля використання її у типових ситуаціях як динамічну звичку [4, с. 265]. Ця психологічна звичка повертає людину до ситуацій і реакцій на них, які повторюються неодноразово, бо вони зафіксовані у свідомості як автоматичні стандартні схеми і моделі мислення. Стереотипізація є намаганням звести різноманітність світу до невеликої кількості категорій і тим самим полегшити сприйняття, розуміння й оцінку [22, с. 287].

Як соціокультурні концепти, так і стереотипи виникають в процесі сенсорно-рецептивного, логіко-понятійного, емоційно-оцінного і ціннісно-морального опрацювання інформації [12, с. 225 – 234] на підґрунті накопиченого емпіричного масиву даних про соціокультурне явище. Перцептивний досвід взаємодії з оточуючим соціальним середовищем узагальнюється, і, якщо є важливим для наступних дій, отримує емоційну позначку схвалення чи осуду. Через спостереження, за допомогою попереднього досвіду, який може бути отриманим з текстів, виділяються певні властивості та ознаки, що стають атрибутами

упорядкування інформації у майбутньому. Усвідомлення інформації відбувається в процесі логічних операцій порівняння, аналізу, синтезу, абстрагування і узагальнення [13, с. 32].

Внаслідок порівняння, ототожнення і установалення подібності з вже усвідомленою інформацією з'являються нові категорії, які становляться зразками, тобто прототипами (О.Н. Лагута, Дж. Лакофф, Е. Рош, О.О. Селіванова та інш.). Прототипи є носіями еталонних ознак прецедентних феноменів, які є конкретними по суті та добре відомими явищами для усіх представників лінгвокультурного угруповання. Прецедентні феномени знаходяться у референційних відносинах зі стереотипами. Лінгвокогнітивний опис соціокультурних стереотипів припускає зіставлення з прототипами.

Властивості категорій стають ознаками внутрішніх механізмів, що регулюють освоєння людиною соціального середовища. В процесі категоризації виокремлюються не тільки значні фізичні ознаки об'єктів, но і психологічні умови, в яких відбувається освоєння світу [5, с. 194 – 196]. Підставою відокремлення деяких аспектів і ознак, що відбувається в процесі абстрагування, є «недосконалість людської пам'яті» [24, с. 71], яка не здатна зберегти усі деталі образу. Подробиці редукуються та відступають, перевага надається тільки значущим фактам, таким чином здійснюється ідентифікація образів нашої свідомості [29, с. 75].

Соціокультурний концепт і соціокультурний стереотип є добутками категоризації, але стереотип – це окремий випадок більш універсальної категоризації емоційних і ціннісних властивостей об'єкта. Ці властивості виокремлюються на підставі ціннісних, культурних і мовних критеріїв, якими оперує людина в процесі осмислення оточуючого її соціального середовища.

Матеріалізація соціокультурних концептів і стереотипів відбувається в процесі різних ментальних операцій: метафоричне уявлення породжує концепт, а метанімічне мислення формірує стереотип. Концептуальна система в значній мірі метафорична. Метафора – це перш за все спосіб осягнення одної речі в термінах другої [15, с.27]. Метафора базується на взаємодії двох структур значень – джерела і цілі. В процесі метафоризації деякі області цілі структурируються за зразком джерела, таким чином відбувається когнітивне відображення інформації про певне явище, що концептуалізується [15, с. 9].

Метонімії притаманна референційна природа, тобто метонімія дозволяє одній сутності замінювати другу [15, с. 27]. Метонімія мотивована нашим досвідом і, зазвичай, містить явні вказання на фізичні і причинні асоціації [15, с. 62]. Соціальні стереотипи виникають внаслідок метонімії, коли підкатегорія набуває суспільно визнаного статусу і позначає категорію в цілому, зазвичай з метою винесення швидких суджень про людей. Стереотип визначає культурні сподівання суспільства щодо того, якою повинна бути певна категорія [14, с. 34 – 36].

Незважаючи на те, що метафора і метонімія – це різні види ментальних процесів, вони структурують почуття, поведінку, ставлення до людей, тобто

концепти і стереотипи, які з'явилися внаслідок цих ментальних операцій відіграють центральну роль у визначенні реалій повсякденного життя людини [15, с. 64].

Концепти і стереотипи в значній мірі відображаються у мові, яка установлює напрям суспільного сприйняття соціокультурних явищ. «Нова реалія може отримати ім'я на основі знака вже знайомої реалії за схожістю, суміжністю, асоціативністю» [22, с. 265].

У мові як експліцитно, так і імпліцитно зберігаються аксіологічні орієнтири суспільства, що відображено в культурних конотаціях лексичних одиниць. Соціокультурні стереотипи стимулюють появу імплікацій, тобто культурних конотацій лексичних одиниць, в свою чергу імплікації можуть впливати на номінацію соціокультурного стереотипа. Мова фіксує оцінку об'єкта дійсності у конотаціях, які зберігають не завжди суттєві, але усталені ознаки об'єкта [1, с. 159]. Ставлення до об'єкта дійсності, що виражено у конотаціях, використовується мовцями у їх дискурсивній практиці і впливає на ужиток слова. Дискурсивні ситуації, в яких представлено стереотип, є семантичними моделями поведінки стереотипних об'єктів.

Ім'я концепту чи стереотипу, що виконує функцію репрезентанта образу соціальної групи, здатне викликати не тільки почуття, но і цілий ряд пропозицій і суджень, які містять соціокультурну інформацію. Номінація як концепту, так і стереотипу пов'язана з емоційною реакцією на образ представника чи цілої соціальної групи. Емоційне сприйняття образу, що становить основу значення слова, з'являється внаслідок інтерпретації образу з позицій, настанов та ідеалів культури, які забезпечують осмислення параметрів оцінювання об'єкту чи об'єктів соціального середовища. Але, на відміну від концепту, номінація стереотипа найчастіше відбувається на тлі осоружності, що супроводжується «ярликом-найменуванням» [28, с. 32]. За образом закріплюється певне найменування, що викликає відповідні емоції, тобто з'являється двобічний зв'язок між найменуванням та сприйняттям образу: ім'я об'єкту з'являється внаслідок певного ставлення до суспільного явища, а потім найменування викликає певний тип сприйняття.

Культурні концепти – це відмічені, вербалізовані смисли, представлені в плані вираження цілою низкою своїх мовних реалізацій, які утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму [7, с. 269]. Дослідження соціокультурних концептів полягає у фіксації та інтерпретації смислу лексичних, фразеологічних та паремійних одиниць, частотних семантичних сполучень та текстів.

Культурні стереотипи також доступні для рефлексії [26, с. 58] через їх мовне відображення. Як вважається стереотип реалізовано на різних рівнях мови [3, с. 138]. Свідчення про існування соціокультурного стереотипу проявляються в мові на лексичному рівні в імені стереотипу, на синтаксичному рівні – у пропозиційних структурах. Пропозиції відображають «суб'єктивне уявлення про предмет, яке поєднує описові і оцінні ознаки, що виокремлюються відповідно до існуючих у

суспільстві пізнавальних моделей» [20, с. 72]. Мовними ознаками присутності стереотипу в культурі народу є повторюваність певних характеристик стереотипного образу у різних видах дискурсу, а також група дериватів лексеми, що номінує стереотип, в семантиці яких домінують ці характеристики.

Деякі дослідники вважають, що стереотип не есплікується в комунікації та залишається на рівні прихованих суб'єктивних умонастрій [20, с. 82]. Інтерпретація стереотипа потребує дослідження текстів різних жанрів, за якими укладається цілісний стереотипний образ.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, соціокультурні концепти і стереотипи є фрагментами суспільної картини світу певного етносу. В концепті зберігається здебільш об'єктивна і понятійна інформація про соціокультурне явище, тоді як у стереотипі більш виражено ціннісні орієнтири етносу. Це веде до особливостей мовної реалізації цих когнітивних одиниць суспільної свідомості: наявність соціокультурного стереотипу виразно відображено у конотаціях і прагматичних пресупозиціях, тоді як концепт проявляється у всьому мовному масиві, що вербалізує концепт. Енциклопедична інформація, що зберігається у концепті, може вміщувати культурні стереотипи. Тобто, концепт є більш ємним когнітивним утворенням, ніж стереотип. Соціокультурні стереотипи є концентрованими формами зберігання зразків, що спрямовують дію ціннісних орієнтирів у суспільному житті певного етносу.

Умовою ефективності досліджень ментальних структур, що зберігають соціокультурну інформацію, є поєднання принципів і підходів когнітивної і культурологічної парадигми. Це передбачає комплексний аналіз мовного матеріалу, що проводиться з урахуванням екстралінгвістичних даних і даних суміжних наук.

Література

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды: в 2 т. / Ю. Д. Апресян. – [2-е изд., исп. и доп.]. – М.: Языки русской культуры, 1995. – Т. 1: Лексическая семантика. Синонимические средства языка. – 456 с.
2. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре теории: [Антология] / Под общ. ред. Нерознака. – М.: Academia, 1997. – С. 267 – 279.
3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий дім "Академія", 2004. – 344 с.
4. Бергсон А. Творческая эволюция; Материя и память / А. Бергсон. [Перевод с фр.]. – Мн.: Харвест, 1999. – 1407 с.
5. Бирвиш М. Семантика / М. Бирвиш // Новое в зарубежной лингвистике / Под общ. ред В. А. Звегинцева. – М.: Прогресс, 1981. – Вып. X: Лингвистическая семантика. – С. 177 – 99.

6. Воркачѳв С.Г. Безразличие как этносемантическая характеристика личности: опыт сопоставительной паремиологии // Вопросы Языкознания. – 1997. № 4. – С.115 – 124.
7. Воркачѳв С. Г. Культурный концепт и значение // Труды Кубанского государственного технологического университета. Сер. Гуманитарные науки. Т. 17, вып. 2. – Краснодар, 2003 – С. 268–276.
8. Жаботинская С. А. Геометрия смысла: концептуальные модели языка и фрактальные формы / С. А. Жаботинская // Первая российская конференция по когнитивной науке. Тезисы докладов. – Казань: Казанский гос. ун-т, 2004. – С. 85–87.
9. Демьянков В.З. Стереотип // Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. [Под общей редакцией Е.С. Кубряковой]. – М.: Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. – С. 177–179.
10. Карасик В.И. О категориях в лингвокогнитологии / Карасик В.И. //Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности. Волгоград, 2001. – С. 3 – 40.
11. Красных В.В. Этнопсихология и лингвокультурология: Курс лекций / В.В. Красных. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2002. – 284 с.
12. Корнилов, К.Н. Естественно-научные предпосылки психологии / К.Н. Корнилов. – М. – Воронеж: НПО «Модек», 1999. – 496 с.
13. Лагута О.Н. Логика и лингвистика. Новосибирск: Издательство Новосибирского государственного университета, 2000. – 116 с.
14. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1988. – Выпуск XXIII: Когнитивные аспекты языка. – С. 151 – 169.
15. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
16. Маслова В.А. Лингвокультурология: [учеб. пособие] / В. А. Маслова. – М.: Academia, 2001. – 208 с.
17. Любимова С.А. Лингвокультурный типаж «девушка-flapper» в американском дискурсе. Семантико-когнитивные и прагматические аспекты репрезентации [монография] / С.А. Любимова. – Saarbrücken : LAP Lambert Academic Publishing, 2015. – 305 с.
18. Попова З.Д., Стернин И.А. Очерки по когнитивной лингвистике. З.Д. Попова, И.А. Стернин. – Воронеж: Истоки, 2001. – 191с.
19. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток – Запад, 2010. – 314 с.
20. Прохоров Ю. Е. Национальные и социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев / Ю. Е. Прохоров. – М: Икар, 1999. – 228 с.
21. Рябцева Н.С. “Вопрос”: Прототипическое значение и концепт // Логический анализ языка. Культурные концепты – М.: Наука, 1991. – С. 72 – 77.

22. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К., 2008. – 712 с.
23. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Прогресс, 1993. – 656 с.
24. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. К. Постовалова, В. Н. Телия, А. А. Уфимцева. – М.: Наука, 1988. – 212 с.
25. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантические, прагматические, лингвокультурологические аспекты единиц фразеологического состава языка / В. Н. Телия. – М.: Языки русской культуры, 1996. – Часть III: Культурно-национальная специфика. – 288 с.
26. Уфимцева Н.В. Этнические и культурные стереотипы: кросс-культурное исследование// Известия академии наук (РАН). Серия литературы и языка. 1995. – Т.54. №3. – С.55 – 62
27. Фрумкина Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога [концепт, категория, прототип] / Р. М. Фрумкина // Научно-техническая информация. Сер. 2. – 1992. – № 3. – С. 1 – 8.
28. Allport G.W. The Nature of Prejudice / G.W. Allport. – Garden City, NY: Doubleday Anchor, 1958. – 496 p.
29. Croft W. Cognitive Linguistics / W. Croft, D. A. Cruse. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 372 p.
30. Hall S. The West and the Rest: Discourse to Power / S. Hall // Formations of Modernity / S. Hall, B. Greben (eds.). – Cambridge, 1992. – P. 270 – 310.

Summary

The article is devoted to comparison of socio-cultural concept and socio-cultural stereotype in their linguocognitive and linguocultural aspects. Being the units of mental activity aimed to identify, categorize and store the cumulative information about social and cultural environment, concepts and stereotypes appear as the results of metaphorical and metonymy comprehension accordingly. A socio-cultural concept retains more unbiased and actual information whereas a socio-cultural stereotype reflects cultural values and guides of an ethnos. The concept reveals a complicated cognitive structure; the stereotype can possibly be decomposed into positive and negative emotionally colored elements. Greater volume of information preserved in a socio-cultural concept is reflected extensively in the language. A socio-cultural stereotype displays itself mostly in connotations and pragmatic presuppositions.

РОЛЬ РЕПРЕЗЕНТАТИВНИХ СУФІКСІВ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ляшина А.Г.

Ужгородський національний університет

Постановка проблеми та її визначення. Переклад є однією з важливих форм міжкультурних взаємин. Перекладачі виступають посередниками між народами, які спілкуються в найрізноманітніших сферах життя. Окрім посередницької функції, перекладні твори виконують і творчу, продуктивну місію, бо завжди були важливим стимулом розвитку національних мов, літератур, культур. Роль перекладу як засобу обміну інформацією неухильно зростає. Саме тому в останні десятиліття став проявлятися великий інтерес до перекладу публіцистики, наукової та науково-технічної літератури.

Мова наукової літератури відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. Типовою лексичною ознакою наукової літератури є насиченість тексту спеціальними термінами, термінологічними словосполученнями. Самим яскравим та визначальним процесом у розвитку лексики мови виступає постійне та інтенсивне збагачення її за рахунок нових, раніше не відомих слів [12, с.252]. Цей процес відбувається постійно, відображаючи зміни у навколишньому світі, відповідаючи потребам носіїв мови. Отже, однією з основних функцій словотворення є поповнення словникового запасу мови. Постійний розвиток словникового складу, наголошував Ю.О. Жлуктенко, зумовлюється тим, що він в своєму існуючому стані ніколи не може відбити всю безмежність людського досвіду, безмежність навколишнього світу [5, с.126].

Усім, хто займається перекладом, добре відомо, що не всі нові слова своєчасно реєструються у словниках. Це, звичайно, характерно не тільки для наукової літератури, але й для мови в цілому, включаючи всі сфери суспільного життя. Тому й останнім часом все більше уваги приділяється способам утворення слів, їх компонентам. Тому до роботи над перекладом слова потрібно підходити не механічно, а свідомо, тобто враховувати його складові для визначення його значення в певному контексті. Тому при перекладі незнайомого слова потрібно поділити його на словотвірні елементи, тобто, як правило на префікс, корінь та суфікс. Знання значень компонентів майже завжди допомагає вибору правильного перекладу слова без допомоги словника і цим сприяє прискоренню процесу. Знання принципів суфіксації та префіксації забезпечує точніший переклад, що є необхідною умовою перекладу наукової літератури.

У сучасній англійській мові відбуваються активні словотворчі процеси, які сприяють збагаченню лексики. У численних працях, присвячених різним аспектам словотвору сучасної англійської мови, розглядаються проблеми

класифікації конститuentів словотвору за семантичними, функціональними, етимологічними ознаками (І. В. Андрусак, Ю. А. Зацний, А. Е. Левицький, О. І. Миголінець, В. І. Перебийніс, W. Francis, W. Glowka), структурні, семантичні й функціональні особливості формування композитів і складних слів синтаксичного типу (Д. І. Квеселевич, Л. Ф. Омельченко), механізми семантичної деривації та властивості семантики похідних слів (Л. М. Медведєва, Р. І. Розіна, Н. П. Тропіна, D. Cruise, P. Gardenfors, K. Nilsen), а також роль окремих способів словотвору в збагаченні словникового складу сучасної англійської мови (І. П. Гусак, Ю. А. Зацний, М. М. Полюжин, J. Aitchison, D. Crystal, A. Cutler, P. Mc Fedries).

Афікси, які виступають складовими частинами похідного слова, розглядаються у сучасному мовознавстві як лінгвістичні одиниці, що виконують певну семантичну функцію, ведучи до модифікації твірних основ. Афікс реалізує своє значення не ізольовано, а в сполученні з основою. Основними функціями суфіксів у сучасній англійській мові є їхні словотворча і семантична функції [9]. Зв'язок семантики суфіксів з їхньою функцією виявляється перш за все в тому, що при утворенні нового слова суфікс модифікує і уточнює значення основи, створюючи тим самим похідне суфіксальне слово.

Актуальність статті зумовлена відсутністю комплексного аналізу ролі словотвору у процесі перекладу. Важливість дослідження визначається функціональною роллю, яку відіграє словотвір, зокрема спосіб суфіксації у розвитку й збагаченні англійської лексики. До цього часу проводилися дослідження системи суфіксації англійської мови на основі словникової, а не текстової вибірки.

Мета цієї статті – подати результати визначення ролі репрезентативних суфіксів у процесі перекладу англійської наукової літератури.

Завдання дослідження полягає у визначенні особливостей функціонування репрезентативних суфіксів у кожному тематичному контексті англійської наукової літератури та опису їх значень.

Матеріалом дослідження слугували 14 репрезентативних суфіксів, які функціонують у текстах наукового функціонального стилю сучасної англійської літератури з економіки, юриспруденції та медицини обсягом 1500 слововживань.

Виклад основного матеріалу та отримані висновки. У запропонованій статті розглядається одне з питань стосовно ролі репрезентативних суфіксів у процесі перекладу наукової літератури. До репрезентативних суфіксів ми зараховуємо такі, які відзначаються найвищими показниками вживаності (>500) та сполучуваності з кількістю основ (>100). У результаті дослідження в кожному тематичному контексті наукової літератури був виділений також набір з 14 репрезентативних суфіксів.

Вони розподілилися у вивчених контекстах так:

- 1) -able/-ible₁ – у текстах з економіки ;
- 2) -al – у текстах з юриспруденції, економіки, медицини та художньої прози;
- 3) -ance/-ence₂ – у текстах з юриспруденції;
- 4) -ation/-ion₁ – у текстах з юриспруденції, економіки, медицини та художньої прози;

- 5) -ed₂ - у текстах з медицини та художньої прози;
- 6) -er/-or – у текстах з юриспруденції, економіки та художньої прози;
- 7) -ic – у текстах з юриспруденції, економіки та медицини;
- 8) -ing₁ – у текстах з юриспруденції, економіки та медицини;
- 9) -ity/-ty – у текстах з юриспруденції, економіки та медицини;
- 10) -ive₂ – у текстах з юриспруденції та медицини;
- 11) -ly – у текстах з юриспруденції, економіки, медицини та художньої прози;
- 12) -ment₁ – у текстах з юриспруденції, економіки та медицини;
- 13) -ness – у текстах художньої прози;
- 14) -y₁ – у текстах художньої прози.

Виділені 14 репрезентативних суфіксів у досліджуваних текстах показані в табл. 1. Таблиця дає змогу побачити, у сукупності скількох з 4 досліджуваних текстів той чи інший суфікс є репрезентативним і яке його місце стосовно решти набору репрезентативних суфіксів системи англійського словотворення.

Таблиця 1
Функціонування репрезентативних суфіксів у різних текстах

Суфікси	- able/ - ible ₁	-al	- ance/- ence ₂	- ation / -ion ₁	-ed ₂	-er/- or	- ic
Кількість текстів	1	4	1	4	2	4	3
Суфікси	-ing ₁	-ity/ -ty	-ive ₂	-ly	-ment ₁	-ness	-y ₁
Кількість текстів	3	3	2	4	3	1	1

Як видно з таблиці, репрезентативними в усіх досліджуваних текстах виявилися такі суфікси: -al, -ation/-ion₁, -er/or, -ly, -ic, ing₁, -ity/-ty, -ment₁. Дещо меншою репрезентативністю характеризуються суфікси: -ed₂ та -ive₂. До суфіксів, -ance/-ence₂, -ness та -y₁.

Сказане дає змогу зробити висновок про те, що ціла низка репрезентативних суфіксів маркує кожний окремий тематичний контекст наукової літератури.

Опис кожного репрезентативного суфікса подаємо за його загальним значенням у функціонуванні суфіксів.

Значення суфікса -able/-ible₁ (здатності або нездатності до дії) виявляється незалежно від лексико-граматичної належності основи, з якою він сполучується.

Для суфікса -al, як показує досліджений матеріал, переважно характерне значення належності до чогось.

Значення суфікса -ance/-ence₂ лежить у полі імен дії.

Для суфікса -ation/-ion₁, як показує досліджений матеріал, характерне значення дії.

Значення суфікса $-ed_2$ виявляється незалежно від лексико-граматичної належності основи, з якою він сполучується, він має значення наявності чи відсутності якості людей, предметів, явищ.

Значення суфікса $-er/-or$ лежить у межах поля агентивності: дій людей та предметів.

Значення суфікса $-ic$ знаходиться в полі оцінки осіб, предметів, явищ, речовин.

Значення суфікса $-ing_1$ знаходиться у межах поля агентивності: дій людей і предметів.

Значення суфікса $-ity/-tu$ виявляється незалежно від лексико-граматичної належності основи, з якою він сполучується.

Він має значення якості (негативної чи позитивної) та стану людей і предметів.

Значення суфікса $-ive_2$ знаходиться у межах поля якості, тобто похідні з цим суфіксом указують на наявність чи відсутність якості.

Значення суфікса $-ly$ проявляється незалежно від лексико-граматичної належності основи, з якою він сполучується, він має значення способу дії.

Суфікс $-ment_1$ у сполученні з дієслівними основами має значення розумової та фізичної діяльності.

Для суфікса $-ness$, як показує досліджений матеріал, характерні значення якості та стану.

Значення суфікса $-u_1$ відноситься до поля якості людей, предметів, подій, явищ.

У результаті дослідження виявилось, що суфікси в сучасній англійській мові дійсно відіграють значну роль у системі словотворення. Особливо це стосується текстів наукової літератури, де вони дуже широко використовуються для передачі різних значень. Спираючись на вміння виділити основу і знання семантики суфіксів, а також закономірності суфіксального словотворення, можна визначити лексичне значення невідомого похідного слова з мінімальним використанням словника.

Результати дослідження суфіксальних утворень і моделей приводять нас до висновку про те, що при відборі словотворчого матеріалу для навчання спеціалістів різних професій читанню і перекладу наукового тексту з певної галузі знань потрібно спочатку провести статистичний аналіз частотності тих чи інших мовних одиниць з метою відбору таких, що найчастіше зустрічаються в даному типі тексту. На нашу думку, необхідно використовувати також найпродуктивніші моделі в текстах різних функціональних стилів і кожної субмови науки.

Отже, правильне розуміння перекладачем закономірностей словотворчого аналізу приводить до розвитку обґрунтованої мовної здогадки, яка є важливим фактором для визначення тематичної орієнтації та перекладу наукових текстів.

Обов'язковою умовою функціонального підходу до навчання іноземним мовам взагалі і словотвору зокрема, є вивчення живого словотворення, причому з

урахуванням тієї сфери спілкування, у межах якої здійснюються дериваційні акти, що й зумовлює перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

Література

1. Багмут Й.А. Проблеми перекладу суспільно – політичної літератури українською мовою. – К.: НД, 2005. – 201 с.
2. Бик І.С. Теорія та практика перекладу. – Львів, 2008.
3. Гречина Л.Б. До проблем лексичних труднощів перекладу науково-технічної літератури//Вісник Житомирського державного університету. – 2011. – № 57.
4. Головін В.М. Переклад економічної термінології. - К.: Наука, 2005. – 187 с.
5. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия. / Ю.А.Жлуктенко - К.: Изд-во при КГУ, 1974. - 176с.
6. Зацний Ю.А. Сучасний англomовний світ і збагачення словникового складу / Ю.А.Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. – 228 с.
7. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина I. Граматичні труднощі. - Вінниця: Нова книга, 2001. - 271 с.
8. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина II. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. - Вінниця: Нова книга, 2001. - 303 с.
9. Пушкарев Е.А. Роль семантики словообразовательного суффикса в формировании лексических значений производных слов (на материале английских дериватов на –er): Автореф. дис. ... канд.филол.наук: 10.02.04 / Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. – Санкт-Петербург, 2001. – 18с.
10. Сухенко К.М. Лексичні проблеми перекладу. - К.: вид-во Київ. ун-ту, 2000. – 124с.
11. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад. – Львів: ВЛІ, 2003. – 187 с.
12. Шелудько А. В. Труднощі словотвірного характеру в англо-українському та україно-англійському художньому перекладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 “Перекладознавство” / Анна Володимирівна Шелудько .- Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – 18 с.
13. Шанский Н.М. Очерки по русскому языкознанию. – М., 1968. – С.252.

Summary

The article deals with the role of representative suffixes in the process of translation. The functional peculiarities of the representative suffixes in the system of suffixation in Modern English have been studied.

In the process of analysis there were found 14 representative suffixes. According to the results of the analysis we come to the conclusion that neither morphological nor structural type of the stems influences the meaning of the suffix.

The combinability of the suffixes with the stems of different parts of speech shows their tendency to combine with the stems of certain morphemic and/or derivational structure. The quantity and quality of all structural models depend on the context.

Having analysed semantic characteristics of the representative suffixes functioning in the English scientific literature, we came to the conclusion that they play a significant role in translation skills training as well as in the process of translation facilitating the work of the translator.

УДК 811.111'37

ТИПОЛОГІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ІМЕННИКАМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗЛА В СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Онищак Г. В.

ДВНЗ „Ужгородський національний університет”

Постановка проблеми та її визначення. В останні десятиліття перехід до антропоцентричної парадигми в лінгвістиці сприяв вивченню мови в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням, духовно-практичною діяльністю. Картину світу носія мови можливо реконструювати на основі одиниць різних мовних рівнів. У цьому відношенні лексична система мови займає особливе місце, позаяк “структура лексичних значень слів схильна до моделювання універсальних концептів загальної когнітивно-семантичної сфери засобами національно-мовних систем” [3, с. 304], і відповідно, лексика більшою мірою відповідає смисловим параметрам моделі світу.

Інформація про систему цінностей народу міститься саме в слові, тому дослідження взаємозв'язків між іменниками на позначення **зла** в англійській та українській мовах вважаємо актуальним завданням сучасного зіставного мовознавства.

Метою дослідження є типологічне вивчення взаємозв'язків між іменниками на позначення **зла** у віддалено споріднених мовах. Реалізація такої мети здійснюється шляхом виконання наступних **завдань**: 1) проаналізувати парадигматичні зв'язки між досліджуваними іменниками на позначення **зла**; 2) виявити основні закономірності формування лексико-семантичних груп (далі ЛСГ) іменників на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах.

Матеріалом дослідження служать іменники на позначення **зла**, зібрані шляхом суцільного аналізу Великого Оксфордського словника в 12-ти томах та Словника української мови в 11-ти томах.

Для зіставного аналізу лексико-семантичної групи **зла** в сучасних англійській та українській мовах користуємося методикою формалізованого аналізу лексичної семантики, яка дозволяє глибше розкрити семантику слів у досліджуваних мовах,

виявити співвідношення між словами та їхніми лексичними значеннями, виділити особливості семного складу і провести зіставно-типологічне дослідження лексико-семантичної групи **зло** як фрагмента мовної картини світу [5, с. 193]. Запропонований підхід базується на формальному, суто мовному критерії – віднесеності слів, які аналізуються, до однієї частини мови. Матричний метод представлення семантичних відношень між словами мови розглядаємо як метамову для опису досліджуваних об'єктів аналізу, а матрицю у вигляді таблиці – як модель системи семантичних зв'язків, з одного боку, та семантичної структури лексики, з іншого. Ця модель фіксує семантичні зв'язки між словами у вигляді стовпчиків та рядків однакової довжини, де плюсом позначаються співвідношення слів та їхніх значень. Списки формальних ознак і по вертикалі, і по горизонталі упорядковуються за спадною, що сприяє максимальній концентрації слів в одному з її кутів і протиставленню цього кута протилежному по діагоналі як найменш заповненому.

Виклад основного матеріалу та отримані висновки. Парадигматичні зв'язки іменників на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах утворюють ЛСГ, яка характеризується багаторівневою ієрархією, в структурі якої компоненти містять інтегральні та диференційні семантичні ознаки. Наявність не однієї, а кількох диференційних ознак при виділенні ЛСГ сприяє конкретизації об'єктивної дійсності. Об'єм лексичних одиниць у складі ЛСГ “**зло**” відображає результат когнітивної діяльності людини і показує, який “квант інформації виділений знаком із загального потоку фактів про світ” [2, с. 23].

Застосування принципу системності для опису мовних явищ допомагає розкрити різнотипні зв'язки в межах ЛСГ “**зло**” в сучасних англійській та українській мовах, які ділимо на наступні типи:

1) “*входження*”, що базується на спільності сем. Серед його різновидів виділяємо:

а) *гіперо-гіпонімічний зв'язок*, який передбачає наявність однакових сем у лексичних значеннях обох слів, проте видова одиниця включає також одну або декілька конкретних сем. Так, лексичні значення іменників **crime** та **theft** містять однакову сему “*action, deed, act, fact*” (дія, вчинок, факт), однак значення видової лексеми **theft** розкривається й через сему “*robbery, theft, larceny, taking away of the personal goods*” (крадіжка, відбирання особистих речей). В українській мові лексичні значення слів **горе**, **скорбота** та **туга** пов'язані семами “*душевні переживання, страждання, біль, мука*”, “*сум, смуток, журба*”, проте видова лексема **туга** містить сему “*важкий, невеселий, сумний настрій*”. Перехід від родового поняття до видового призводить до звуження семантики слова, тоді як перехід від видового до родового сприяє розширенню.

б) *Перетин* передбачає, що лексичні значення одиниць, які позначають **зло**, мають як спільні, так і відмінні семи. Наприклад, семантика англійських іменників **want** та **need** розкривається наявністю спільних сем “*state, condition*” (стан, умова), “*absence, want, lack (of)*” (відсутність, брак чого-небудь), кожна з них характеризується й відмінними рисами. Так, **want** містить сему “*action, deed, act,*

fact” (дія, вчинок, факт), а **need** – “*violence, cruelty, fierce impetuosity*” (жорстокість, несамовита запальність). Українські лексеми **шкода** та **збитки** містять семи “*вчинок, дія, діяльність*”, “*шкода, втрати, збитки*”, але водночас характеризуються і відмінними: “*нещастя, біда, горе, лихо*” (**шкода**), “*інтрига; злий, підступний жарт; зла витівка; підступи*” (**збитки**).

в) Між елементами ЛСГ “**зло**” існують стійкі синонімічні зв’язки, які представляють ЛСГ та визначають її характер й особливості її системно-структурної організації. У складі ЛСГ переважають багатокомпонентні синонімічні зв’язки, які сприяють найточнішому, детальному відображенню важливого для людини фрагменту позамовної дійсності. Так, іменники **скорбота, горе, жаль, туга** формують синонімічний ряд, що позначає внутрішній світ людини, її почуття та емоції. Спільним для усіх елементів досліджуваного синонімічного ряду є позначення *суму, смутку, журби*. У його межах спостерігаємо й попарні семантичні зв’язки між лексичними одиницями: **туга** та **жаль** об’єднуються спільними значеннями: *важкий настрій, що викликається якоюсь невдачею, горем і т. ін.*; *почуття глибокого жалю, жалості, співчуття*; **скорбота** та **туга** – *почуття викликане горем, невдачею, переживанням, стражданням (скорбота), відсутністю кого-, чого-небудь, хто (що) знаходиться десь далеко (туга)*. Три лексичні одиниці збігаються за позначенням *скорботи, туги, печалі (скорбота, горе, жаль)* та *душевних переживань, страждань, болю, муки (скорбота, горе, туга)*. Прикладами синонімічних відношень в ЛСГ “**зло**” в сучасній англійській мові є пара іменників **assay** та **trouble**, які характеризують зусилля (*effort*), а, вступаючи у синонімічні відношення зі словом **mischief**, розкривають семантику нещастя, лиха (*trouble, affliction*), тоді як з лексемою **corruption** – випадку, прикладу (*instance, sample*).

Наявність указаних типів зв’язків у межах досліджуваних ЛСГ свідчить про те, що досліджувані лексичні одиниці піддаються закону синонімічної атракції, в позначенні значущих для певного мовного колективу предметів та явищ за допомогою значної кількості синонімів. Отже, явище синонімізації утворює закономірність формування ЛСГ “**зло**” в сучасних англійській та українській мовах.

Досліджувана лексика в українській мові виявляє схильність до іррадіації синонімів, суть якої полягає в тому, що якщо одне зі слів у групі змінило своє значення на переносне, то й інші синонімічні слова того ж семантичного угруповання піддаються цьому процесу й починають набувати таких самих переносних значень для пояснення спільних понять. Так, слова **прах** та **руїна** в переносному значенні означають *залишки давніх часів і звичаїв (прах)* та *те, що залишилось, уціліло від чого-небудь, що зникло, минуло (руїна)*, а **тьма** та **пітьма** збігаються у семантиці *неосвіченості, відсталості у культурному відношенні*.

г) *Градуальний зв’язок* характерний для лексичних одиниць, що позначають різні рівні одного поняття й можуть відрізнятися семами “*дуже*”, “*максимально*”, “*значно*”, “*абсолютно*” та ін. Наприклад, лексичні значення іменників **offence** та **villainy**, хоч і містять спільну сему “*wrong, wrong-doing, crime, offence*”, проте

offence характеризує різний ступінь важкості злочину – лиходійство, провину (“*misdeed, misdoing, misdemeanour*”), порушення закону (“*transgression, trespass*”). Лексичні значення іменників **пиха** та **зверхність** об’єднано спільною семою “*пихатість, пиха*”, однак **пиха** позначає більшу міру вияву пихатості, що проявляється через семи “*надмірно висока думка про себе, вразливе відношення до думки про свою особу*”, “*надмірна впевненість у собі, зарозумілість, погорда, зазнайство, самовпевненість, самолюбство*”.

г) *Партитативний зв’язок* передбачає називання досліджуваними лексичними одиницями як поняття в цілому, так і його частин. Наприклад, слова **wrong** та **mischief** виступають елементами реалізації **зла**, про що свідчить наявність спільної семи “*evil*” (зло) у формулах їхніх тлумачень. Український іменник **біда** є елементом **горя**, що проявляється через семи “*нещастя, біда, горе, лихо*”, “*нещаслива, неприємна, прикра, лиха пригода / подія*”, тоді як **біда**, позначаючи ширше поняття, містить ще і семи “*неприємність, прикрість*”, “*труднощі*”.

2) “*Сходження*” базується на близькості змісту сем та має наступні різновиди:

а) *фазовий зв’язок* реалізується завдяки семам, що вказують на початкову та кінцеву фазу. Так, сема “*accomplishment, result (of)*” (досягнення, результат) об’єднує лексичні значення англійських іменників **dissolution, improvement, venture, trial, travail**, а “*загибель, смерть, кончина, скін, припинення/кінець існування, втрата життя*” – **скін, кінець, смерть, катастрофа, згуба, загибель, капут, заглядь, загуба**.

б) *тяжіння* проявляється через семи, які вказують на наступність дії. Так, семантика лексем **turn, lot** та **twinge** об’єднується завдяки семі “*twist, turn*” (поворот, зміна чого-небудь), яка розкриває зміну певного стану чи ходу подій. Українські слова **потала, руїна, катастрофа, занепад, вандалізм, бійня** об’єднуються зв’язком тяжіння семою “*руйнування, знищення кого-, чого-небудь*”.

в) *ремнісцентний зв’язок* реалізується через семи, які вказують на стан або дію, що передувала досліджуваному явищу. Сема “*circumstance*” (обставина) об’єднує ремнісцентним зв’язком лексичні значення одиниць **turn, chance, providence**, визначаючи обставину як передумову реалізації **зла**. Семантика слів **тривога, примара та острах** поєднується завдяки семі “*небезпека, загроза*”.

г) *темпоральний зв’язок* проявляється через семи, що вказують на часову віднесеність досліджуваного явища. Так, сема “*time (of), a moment, instant*” (час, мить, момент) об’єднує лексичні значення іменників **lapse, stress, bore**, а сема “*період*” – слів **скрута та сварка**.

г) *локальний зв’язок* розкривається через семи, що вказують на локальні характеристики стану або дії. Так, локальні зв’язки між лексичними значеннями іменників **spot, hole, hell, desolation, roguery** встановлено завдяки семі “*of land, city or fortress, a region/place (of), district*” (про землю, місто або фортецю, регіон). Сема “*місце*” є спільною для семантики слів **тьма, терни, пітьма, пляма, каторга**.

д) *інструментальний зв’язок* передбачає наявність сем, які характеризують існуючий стан досліджуваного явища. Так, сема “*weapon, arms, armour, engine of*

war” (зброя, військова амуніція) об’єднує лексичні значення лексем **spoil, crook, torment, dagger**, а сема “*рідина*” – **жовч, каламуть, кров**.

3) “*Розходження*” позначає зв’язок, заснований на протилежності змісту сем і містить такі різновиди:

а) *антонімічний зв’язок* передбачає полярність іменників на позначення **зла**: **chance / mischance, fortune / misfortune, hap / mishap, талан / провал, поразка, слава / неслава**. Антонімічний зв’язок може виявлятися не лише між лексичними значеннями двох слів, але і в межах окремо взятого. Наприклад, семантика іменника **felon** базується на цілковитому протиставленні лексичних значень, а це веде до *енантиосемії*: *a villain, wretch, monster* (лиходій, негідник, виродок) та *a brave man, a warrior* (хоробра людина, боєць). Таке ж явище спостерігаємо і в українському слові *слава*: *репутація, добре ім’я – ганьба, безчестя, сором*. Таким чином, явища антонімії та енантіосемії виступають закономірністю формування лексики на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах. Виникнення протилежних значень у семантичних структурах досліджуваних слів базується на реальних взаємозалежностях явищ дійсності та їхній суміжності, а також на класифікаційних зв’язках між поняттями, які вони відображають, тобто на спільності ознак виділених людиною явищ.

б) *Несумісність* проявляється через семи, які містять указівку на відсутність певної характеристики у стані чи дії. Такі семи називаємо *інклюзивними*. Так, сема “*merriment*” (веселощі, розваги), яка міститься у лексичному значенні одиниці **spleen**, виступає “інклюзивно позитивною семою”, яка не тільки не зустрічається в значенні жодного іншого іменника ЛСГ “**зло**” в сучасній англійській мові, але й додає позитивного забарвлення досліджуваній лексиці. Сема “*щастя*”, яка міститься в лексичному значенні слова **талан**, виступає “інклюзивно позитивною семою” відносно всіх інших досліджуваних сем.

в) *Протидія* реалізується через вказівку сем на протидію чому-небудь. Так, лексичне значення іменника **passion**, що містить сему “*passion, lust, lustiness*” (пристрасть), поєднується зв’язком протидії зі словом **hatred**, лексичне значення якого містить сему “*hatred, abhorrence, detestation*” (ненависть, сильна огида, відраза). Семантика українських лексем **страсть** та **злоба** розкривається протилежними семами “*любов*” та “*злоба, ворожість, недобррозичливість, ненависть*”.

Комплексний аналіз взаємозв’язків між іменниками на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах показав, що досліджувана ЛСГ є ієрархічно впорядкованою системою зі своїми структурними особливостями, які зазнають впливу як лінгвальних, так і екстралінгвальних чинників. У межах ЛСГ “**зло**” іменники характеризуються парадигматичними зв’язками, їхнім системним характером, що забезпечує безперервність смислового простору, але при цьому кожне слово має визначене місце й відіграє свою роль у лексико-семантичній системі досліджуваних мов. Зв’язок предметів та явищ зовнішнього світу сприяє зв’язкам та взаємодії лексичних одиниць, які позначають ці реалії. Таким чином, лексичні одиниці у межах ЛСГ “**зло**” в сучасних англійській та українській мовах

характеризуються різнотипними парадигматичними зв'язками, що забезпечує їхню взаємодію як у межах досліджуваної ЛСГ, так і з одиницями інших ЛСГ. Останні мотивуються природою поняття **зло** та обсягом досліджуваної ЛСГ: чим повніший склад групи, тим розмитіші її межі. Окрім того, у семній структурі лексем на позначення **зла** часто наявні декілька домінантних компонентів значення, тому вони одночасно можуть бути віднесені до різних ЛСГ, а це створює умови для перетину семантичних сфер. Національна специфіка досліджуваних ЛСГ виявляється як у кількісному, так і якісному характері відношень між їхніми елементами.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в подальшому зіставному вивченні семантики лексичних одиниць на позначення **зла** в сучасних англійській та українській мовах в їхніх зв'язках з іншими групами лексики.

Література

1. Гольдберг В. Б. Семантические святы / В. Б. Гольдберг // Контрастивный анализ лексико-семантических групп. – Тамбов: ТГПИ, 1988. – С. 12-31.
2. Кубрякова Е.С. Возвращаясь к определению знака: Памяти Р. Якобсона / Е. С. Кубрякова // Вопросы языкознания, 1993. – № 4. – С. 18-29.
3. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология: [монография] / Владимир Николаевич Манакин. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
4. Фабіан М. П. Деякі проблеми типологічного зіставлення української та англійської мов / М. П. Фабіан // Компаративний аналіз: пит. теорії і практики: Зб. наук. праць. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 69-72.
5. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах: [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство “ІВА”, 1998. – 255 с.
6. Фабіан М. П. Зіставна лексична семантика: методика дослідження / М. П. Фабіан // Проблеми зіставної семантики: зб. наук. праць. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2005. – Вип.7. – С. 134 - 138.
7. Фабіан М. П. Принцип цілісної системності в зіставних дослідженнях // Проблеми романо-германської філології: Збірник наук. праць. – Ужгород, 1999. – С. 52-55.
8. Фабіан М.П. Семантика мовного етикету: новий підхід до її вивчення // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць. – Ужгород : ПП “Аутдор-Шарк”, 2014. – Вип. 12. – С. 7-13.
9. Фабіан М. П. Типологія етикетної лексики в різноструктурних мовах / Мирослава Петрівна Фабіан // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць.– Ужгород : ФОП Бреза А.Е., 2012. – Вип. 10. – С. 7-11.
10. Словник української мови : у 11-ти т. / [І. К. Білодід та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
11. Oxford English Dictionary: in 12 vol. / [chief ed. James Murray]. – London: Oxford University Press, 1963.

Summary

The present article deals with the typology of semantic interconnections between the nouns denoting **evil** in Modern English and Ukrainian. The words within lexico-semantic group of “**evil**” in the languages under study are characterized by different paradigmatic interconnections that contribute to their interaction with the units of the same and other lexico-semantic groups. The national character of the lexico-semantic groups in question is revealed in the number of their constituent elements as well as the character type of their interconnections.

УДК 81'1

ФУНКЦИИ ФРАНЦУЗСКИХ ДИСКУРСИВНЫХ МАРКЕРОВ В АРГУМЕНТАЦИИ (ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

Парамонова С.А.

Ужгородский национальный университет

В центре внимания современной лингвистики всё чаще находятся различные практические варианты реализации языковой системы: конкретные речевые ситуации, стили, жанры, отдельные дискурсивные практики, характеризующиеся своими неповторимыми уникальными условиями. В свете данного положения вещей основательное изучение дискурсивных маркеров (в дальнейшем ДМ) в аргументации и накопление максимального количества опыта и знаний в этой сфере возможно лишь при тщательном изучении аргументативного дискурса в различных коммуникативных практиках.

На данный момент теория аргументации представляет собой обширнейшую сферу исследований, в которой пересекаются интересы самых различных дисциплин: начиная от логики и философии, заканчивая когнитологией, нейролингвистическим программированием и работами по созданию искусственного интеллекта. Лингвистическая наука интересуется самыми разными аспектами аргументации: логическими, диалектическими, дискурсивными, прагматическими, лексикологическими, стилистическими и др. [1; 4; 6; 7; 9; 12; 14]. Лингвистику интересует языковое оформление аргументативного дискурса, установление роли, функций, особенностей употребления отдельных незначительных лексических средств, так называемых ДМ, в механизмах аргументации [11].

Цель статьи — выявить и описать ДМ, характерные для маркирования аргументативных отношений во французском тексте, рассматриваемом в качестве специфической деятельности, реализация которой определяется конкретными

иллокутивными целями, комплексными речевыми действиями аргументативной направленности и конкретными видами речевых актов.

В лингводидактическом аспекте **задачей** является развитие умений у студентов правильно распознавать и интерпретировать аргументативные высказывания, стратегии, приёмы и цели в речи носителя языка, средства аргументирования и навыки разрешения проблемных ситуаций при общении с франкоязычными коммуникантами.

В свою очередь при изучении ДМ их синкретизм порождает объективные трудности: терминологическую неупорядоченность именования слов данного класса (частицы, маркеры, коннекторы, операторы и т.д.); неопределенность принципов отнесения лексических единиц к данному классу слов; чрезвычайное разнообразие определений, неточных, а порой и прямо противоречивых. Остается также нерешенным ряд вопросов, касающихся семантики ДМ. Из-за отсутствия четкого и общепризнанного определения ДМ, вопрос о качественном и количественном составе рассматриваемой категории остается открытым. Однако следует отметить, что большинство исследователей причисляют ДМ к классу единиц из того дополнительного многомерного пространства», которое «язык как бы надстраивает над линией речи» [5, с.186]. Иными словами, речь идет о «метакоммуникации», коммуникации, которая сопутствует собственно коммуникации и регулирует речевое общение средствами языка. Как отмечает М.Л. Макаров, метакоммуникация составляет ту часть общения, « которая направлена на самое себя, на общение в целом и его различные аспекты: языковую ткань дискурса, его стратегическую динамику, структуру обменов и трансакций — фаз интеракции, мену коммуникативных ролей, представление тем, взаимодействие с контекстом, регуляцию межличностных и социальных аспектов взаимодействия, нормы общения, процессы обмена информацией и ее интерпретации, эффективность канала коммуникации» [8, с.197].

Характерными чертами ДМ, выделяющих их среди других языковых единиц, принято считать факультативность (необязательное использование), многокатегориальность (отсутствие четко оформленной грамматической категории), десемантизацию (утрата пропозиционального значения) и рекуррентность (высокая частотность в речи). Ключевым фактором, определяющим, функционируют ли единицы как ДМ или же выражают пропозициональное содержание, служит контекст. В качестве ДМ может функционировать практически любая часть речи и любая синтаксическая конструкция в силу того, что контекст определяет, выполняет ли та или иная единица прагматические функции.

Функциональная специфика ДМ также позволяет говорить о них как об особой группе лексических единиц, не входящих в традиционную систему частей речи. Главным образом, ДМ функционируют как «регуляторы информационного потока и как регуляторы отношений коммуникантов», [2, с. 25]. Отметим, что в качестве регуляторов информационного потока ДМ уточняют адресату внутреннее членение и организацию текста за счет демонстрации свойств когезии

и когерентности. Под когезией, как известно, понимается наличие формальных связей дискурса. А когерентность включает семантическую, тематическую и функциональную связь дискурса. Первая определяет отношение каждого высказывания в коммуникации к общему ее плану; вторая указывает на логическую, смысловую и семантико-прагматическую связность дискурса. Выступая в качестве регуляторов взаимодействия коммуникантов, ДМ обеспечивают эффективность коммуникации, акцентируя роль адресата и адресанта, отражают авторское отношение к тексту.

А. Вежбицкая для характеристики подобных ДМ, основное назначение которых заключается в стремлении говорящего «упорядочить свой мыслительный материал», как раз использует термин «метатекст». «Метатекстовые нити проясняют „семантический узор“ основного текста, соединяют различные его элементы, усиливают, скрепляют» [3, с.421].

Это так называемые текстуальные ДМ, или коннекторы, т.е. единицы, эксплицирующие отношения между фрагментами текста. Основная их функция заключается в структурно-смысловой организации текста – оформлении и упорядочение рассуждений, связывание отдельных текстовых фрагментов.

Выступают в качестве регуляторов взаимодействия участников коммуникации так называемые межличностные ДМ - текстовые единицы, самым непосредственным образом отражающие процесс взаимодействия говорящего и слушающего, единицы, поясняющие позицию говорящего: то, как говорящий интерпретирует факты, о которых он сообщает слушающему, как он оценивает их с точки зрения важности, правдоподобности, вероятности.

Типологии дискурсивных маркеров. Место аргументативных маркеров в классификации дискурсивных маркеров

В лингвистической литературе существуют различные классификации дискурсивных маркеров, построенные на разных основаниях [подробно см. 10, с. 45- 49]. Однако можно сформулировать два ведущих принципа: «от формы» и «от функции». Следует отметить, что разграничение двух подходов носит условный характер, поскольку авторы, соотнося ДМ с грамматическими классами, учитывают и их функциональную специфику (в данном случае обеспечение связности текста), одновременно пытаясь охватить весь диапазон асимметричных отношений между формой, содержанием и функцией различных видов маркеров. Анализируя грамматический статус ДМ, лингвисты указывают на их гетерогенность и невозможность причислить их к отдельной синтаксической категории. В контексте данного исследования особую актуальность приобретает функционально-семантический подход к классификации ДМ.

После этих предварительных данных обратимся непосредственно к аргументативному дискурсу.

Аргументация, аргумент, аргументировать - наша повседневная жизнь тесно связана с этими понятиями. Мы всё время, практически, на каждом шагу вынуждены кого-то в чём-то убеждать, или быть убеждаемыми в чём-либо, нам приходится выбирать между принятиями того или иного решения, рассматривая

доводы «за» и «против», спорить, объяснять причины своих поступков и спрашивать объяснения у других, оправдываться и возражать. Общественная речевая практика (начиная с бытового коммуникативного акта и заканчивая вербальным представлением результатов научного исследования) всегда была и будет связана с необходимостью обоснования и доказательства истины, опровержения заблуждений, установления ложности фактов и убеждения собеседника в необходимости принятия выдвигаемых тезисов. Прагматическая востребованность аргументативной речевой деятельности обусловлена как субъективной, личностной, так и общественной ее ценностью. Суммируя, можно сказать, что аргументация онтологически включена в коммуникативный процесс.

Аргументация рассматривается как социальная речевая практика, реализующая коммуникативную стратегию убеждения посредством приведения логических посылок с намерением вызвать или усилить сочувствие другой стороны к выдвинутому положению.

Исключительным свойством аргументативного текста является неременная реализация в нем логико-лингвистической структуры - «аргументационной конструкции», состоящей из основного положения (тезиса) и доводов (аргументов).

В классическом аргументативном тексте тезис призван обратить внимание реципиента на важную мысль, аргументы показывают справедливость тезиса, а вывод нужен для того, чтобы автор был уверен в том, что реципиент получил правильную идею в неискаженном виде.

Между начальным и заключительным предложениями устанавливается дистантная лексико-семантическая связь, которая является сигналом начала и конца высказывания-доказательства, выполняет особую композиционную роль, организуя текст. Поясним примером:

Pourquoi arrêter le progrès?

Заглавие

1. L'autoroute électronique ne cesse de faire de nouveaux adeptes et de gagner en popularité. Malgré cela, un certain nombre d'irréductibles refusent encore d'utiliser cette technologie de pointe. Cette réticence nous paraît excessive et totalement injustifiée, surtout si l'on considère les nombreux aspects positifs du Net.

обоснование
Тезис или
принятие позиции

2. D'abord, Internet est un instrument de recherche remarquable. En effet, en quelques minutes seulement, l'utilisateur de l'autoroute électronique accède à une banque de données parmi les plus riches qui soient.

1 аргумент,
который
подтверждает
тезис

3. Ensuite, la Toile est un outil de communication d'une rare efficacité. Grâce au courrier électronique, deux amoureux temporairement isolés dans des coins diamétralement opposés du globe peuvent communiquer rapidement et facilement.

2 аргумент,
который
подтверждает
тезис

4. **Bien sûr**, certains utilisateurs abusent parfois des plaisirs que procure la navigation dans Internet et y consacrent un peu plus de temps que ne le souhaiterait leur entourage, négligeant ainsi d'autres obligations ou activités. **Mais** comment résister à une telle ouverture sur le monde? Où trouver autant de réponses, en aussi peu de temps, et tout cela depuis son domicile?

Признанный аргумент

Опровержение

5. **En somme**, l'inforoute est un merveilleux outil d'information et de communication, pourvu qu'on en use avec modération.

Вывод и переформулировка тезиса

В этом аргументативном тексте выделенные жирным шрифтом ДМ, выступают в текстообразующей роли: они обеспечивают переходы между большими частями текста и маркируют, таким образом, его общую структуру: они играют роль текстуальных организаторов. Другие ДМ, такие как *en effet* (п. 2), *grâce au* (п. 3) или *et* (п. 4) обеспечивают соединение идей между предложениями, но не обозначают перехода между частями текста или продвижения идей: они не являются текстовыми организаторами. Следует также отметить, что каждое из предыдущих рассуждений, за исключением опровержения, соответствует смена абзаца. Разделение текста на абзацы (или единицы смысла) также способствует когерентности текста.

Посмотрим, какие ДМ используются в качестве "скреп" ("мостиков") при переходе от тезиса к аргументам и от аргументов к выводу.

Тезис, как правило, не маркирован, при помощи ДМ вводятся аргументы и доводы. Дополнительные аргументы маркируются: *en effet, c'est que, c'est-à-dire, en fait, car, grâce à, étant donné que*, и иллюстрируются примерами при помощи: *notamment, par exemple, ainsi, etc.*

Как известно, в основе аргументации лежат причинно-следственные смысловые отношения [12, с. 15; 14, с.114], которые могут выражаться ДМ: *puisque, comme, parce que, en conséquence, c'est pourquoi, ainsi, alors, tellement... que, si bien... que, en définitive, enfin, etc.*

Контртезис маркируется ДМ: *mais, cependant, en revanche, en contrepartie, par contre, toutefois, néanmoins*. Сильным формальным маркером контртезисных высказываний является ДМ *même*.

Для выражения согласия и несогласия используются: *certes, heureusement, oui, voila, etc.*

Чтобы оформить вывод используются ДМ, помогающие подвести итог: *donc, ainsi, alors, en définitive, enfin, etc.*

В структуре любого текста (информативного, экспликативного и аргументативного) можно выделить устойчивые, закрепившиеся практикой ситуации, в которых реализуется та или иная коммуникативная цель. Данные ситуации можно рассматривать в качестве речевых жанров. В различных жанрах используются типичные для них аргументативные стратегии. Средствами

выражения аргументативных стратегий являются аргументативные речевые действия и соответствующие им ДМ аргументативной направленности. С одной стороны, это средства, обеспечивающие формально-грамматическую связность дискурса (текстовые организаторы), и семантико-прагматическую (коннекторы). С другой стороны, это межличностные маркеры - текстовые единицы, содержащие оценку или выражающие отношение автора к сообщаемой им информации; единицы, самым непосредственным образом отражающие процесс взаимодействия говорящего и слушающего, а также позицию говорящего: то, как говорящий интерпретирует факты, о которых он сообщает слушающему, как он оценивает их с точки зрения важности, правдоподобности, вероятности (модализаторы).

Как показал анализ материала исследования, в аргументативном тексте прибегают к использованию ДМ во всех этих функциях.

Особенность ДМ в качестве маркеров аргументативных речевых действий состоит в том, что они указывают на характер отношений между двумя высказываниями, выступая в роли операторов, структурируют речь коммуниканта образуя семантическую основу аргументативного речевого действия, так как их значение определяет направление смысла в нём. Модализаторы выступают в роли усилителей аргументации, так как выражаемые ими значения служат обоснованием к самому речевому действию. Они сообщают высказыванию субъективные смыслы и эмоции.

Думается, что изучающие иностранный язык студенты не имеют должного представления о том, насколько отличались бы их высказывания, если бы они распознавали и применяли различные аргументативные средства для достижения своих целей на различных уровнях социального взаимодействия. Но для того, чтобы овладеть аргументативной компетенцией и развить критическое мышление, недостаточно аргументировать интуитивно, а необходимо, с одной стороны, знать употребление ДМ, некоторые фундаментальные правила их применения для различных видов аргументации; с другой стороны, - необходимо уметь определять дискурсивные стратегии (обоснование, возражение и опровержение, контраргументация), которые усиливают эффективность аргументации [13]. И если учащиеся научатся идентифицировать аргументы и их языковые носители в высказываниях собеседников, они смогут достичь лучшего понимания и в дальнейшем научатся правильно высказывать свои суждения и опровергать те или иные утверждения. Когда люди приводят доводы с целью убеждения своего собеседника, они стараются заставить его изменить свое поведение, свое отношение к некоторому факту, или изменить мнение. Добиться этих изменений можно посредством аргументации. Так, любая аргументация должна способствовать достижению соглашения между говорящим и его собеседником или оппонентом. Дискурсивная деятельность, аргументация предполагает и самого собеседника, и учитывает его цели; одновременно учитываются и цели говорящего, тема обсуждения, пространственно-временные рамки, общие интересы и знания, а также социокультурные факторы [11, с. 205–218]. Реальная аргументация – это

поиск обоснования, который заключается в том, чтобы подтвердить свое мнение при помощи доказательств и доводов.

Также необходимо обратить внимание на такой аспект аргументации, как поиск средств убеждения. Механизм убеждения заключается в том, чтобы заставить своего собеседника почувствовать определенный настрой дискурса; иными словами, речь идет о том, чтобы оказать влияние на собеседника, причем обычно непрямыми средствами, и, соответственно, повести себя определенным образом.

Знать и применять данные средства необходимо студенту университета потому, что, во-первых, он должен осознать свою собственную систему ценностей и свой способ рассуждения; а во-вторых, только тогда он и сможет осуществлять синтез и принимать идеи своего собеседника с тем, чтобы в дальнейшем постепенно стать творцом своего способа мышления. Итак, следует определить языковые средства выражения аргументации во французском языке, выявить их функциональный аспект через изучение контекстов их употребления, и далее активно вводить в процесс обучение аргументации различных типов; студенты языковых факультетов и институтов должны уметь убеждать и прибегать к логике или фактам в реальной ситуации общения.

Выводы. Изучение языковых аспектов аргументации вообще и роли ДМ в частности важно для развития умения распознавать и понимать чужую аргументацию и умения самостоятельно вести аргументативный диалог на иностранном языке.

Актуальность владения навыками аргументирования как на родном, так и на иностранном языке очевидна. В ее пользу говорят современные тенденции по интеграции различных культур, расширение возможностей познания истории, традиций, обычаев и языков других народов и национальностей, расширение экономических связей с другими странами и континентами.

Немалый интерес в этой связи может представить изучение лингвистических особенностей аргументации в межкультурном аспекте. В различных культурах могут существовать свои особенности аргументирования, свои типичные стратегии и приемы. Например, у одних народов наиболее эффективным может считаться аргумент к авторитету, у других к публике, у третьих – к силе и т.п., и для вербального оформления этих аргументов будут использоваться различные языковые средства. Продолжением темы настоящего исследования могут также стать работы, связанные с проведением сравнительного анализа типичных способов аргументации в институциональных дискурсах, а также во французской устной и письменной речи. Другие перспективные направления исследований связаны с детальным изучением аргументативных стратегий и типичных ДМ, при помощи которых они воплощаются. Лингвистические аспекты теории аргументации еще достаточно мало изучены, а аргументация, как особая разновидность вербальной коммуникации, продолжает оставаться частью нашей жизни. Это позволяет утверждать, что лингвистические исследования в сфере аргументации имеют большие перспективы.

Литература

1. Арутюнова Н.Д. Статьи в Лингвистическом энциклопедическом словаре: Дискурс. – С.136; Прагматика. – С.389; Речевой акт. – С.412. – М., 1990.
2. Бергельсон, М.Б. Дискурсивные маркеры как часть речи. // Материалы Международной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения С. Д. Кацнельсона. – СПб; 2007. – 25–28 с.
3. Вежбицкая, А. Метатекст в тексте // Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистика текста. – М., 1978 – Вып.8 – 402 – 421с.
4. Дейк, Т. А. Ван. Принципы критического анализа дискурса // Перевод и лингвистика текста. – М.: ВЦП, 1994. –169–217 с.
5. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление – Л., 1972. –186 с.
6. Карасик В. И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 2000. – 5–20 с.
7. Кибрик А.Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания (универсальное, типовое и специфичное в языке). – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 336 с.
8. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК Гнозис, 2003. –280с.
9. Anscombe, J-C, Ducrot O. L'argumentation dans la langue. – Liège et Bruxelles : Mardaga, 1983. –184 p.
10. Dostie G. Pragmaticalisation et marqueurs discursifs. – Bruxelles: De Boeck, Duculot, 2004. – 296 p.
11. Delahaie J. Inventaire raisonné des marqueurs discursifs du français. Application didactique //Paillard D. et Ngan V.T. (dir.), AUF, Editions nationales de Hanoi. 2012. – P. 205–218 et.253–277.
12. Ducrot O. et al. Les Mots du discours. – P., : Les Éditions de Minuit, 1980 . – 241 p.
13. Lecavalier J. La didactique de l'écriture : les marqueurs de relation dans les cours de français du collégial. 2003. – 460 p. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://wwwlib.umi.com/cr/umontreal/fullcit?pNQ92731>
14. Plantin C. Essais sur l'argumentation. – P. : Éditions du Seuil. 1991. – 230 p.

Summary

The present article deals with the didactics of discourse markers in the French argumentative text. Discourse markers play mainly a pragmatic role, which means that they guide utterance interpretation and help the reader in context elaboration. They are subdivided into three categories: connectives, textual markers and modality markers. These categories are defined and characterized in accordance with their pragmatic and linguistic properties. We recommend teaching strategies in reading and writing in order to integrate to the French courses the learning of discourse markers.

ГЕНДЕРНА КАТЕГОРИЗАЦІЯ ЧОЛОВІЧИХ ПЕРСОНАЖІВ В АНГЛОМОВНОМУ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Петій Наталія

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Постановка проблеми та її значення. У дитинстві закладаються головні координати культурного простору дорослої людини, основи її світогляду. Світосприйняття формується постійно на основі культурних цінностей, інтерпретованих у дитячому фольклорі, зокрема в мультфільмі-казці. Субкультура сучасних дітей, що включає в себе мультиплікаційний дискурс, це - невичерпний потенціал варіантів становлення їхньої особистості. У субкультурі, як невід'ємній частині загальнокультурного середовища, формується цілісний життєвий досвід дитини. Долучаючись до неї, вона засвоює вікові норми поведінки в групі однолітків, вчиться ефективним способом виходити з важких ситуацій, досліджує межі дозволеного, розв'язує свої емоційні проблеми, вчиться впливати на інших, пізнає світ, себе і оточуючих, засвоює гендерні ролі.

Вивчення гендерної категоризації в мультиплікаційному дискурсі видається перспективним з огляду на те, що в даний час, завдяки візуалізації сучасної комунікації та культури, істотно зріс інтерес до вивчення мови у всьому різноманітті її зв'язків, в тому числі з іншими семіотичними системами. Мультиплікаційний дискурс з його можливостями візуалізації найбільш повно відображає життя певної мовної спільноти, яка зображена у фільмі, в тому числі традиції, соціальні відносини і ролі, поведінкові стратегії і стилі спілкування, культурні стереотипи і інші компоненти історично мінливих культурних концептів, до яких відноситься гендер. Викладені думки визначають **актуальність** нашого дослідження.

Метою статті є визначення моделей гендерної категоризації персоналізованого чоловічого персонажа в дискурсі англійського анімаційного фільму.

Об'єктом дослідження є англomовний мультиплікаційний дискурс на матеріалі анімаційного фільму «Коти-аристократи».

Виклад основного матеріалу. Базовим когнітивним механізмом гендерної категоризації казкових персонажів є персоналізація, яка забезпечує гендеризацію персонажа. Створюваний автором в мультиплікаційному дискурсі фікційний персонаж формується як результат проєкції двох вихідних просторів. Нова гібридна гендерно маркована сутність є результатом комбінування ознак вихідного об'єкта і соціокультурних характеристик особистості людини, що відбувається на основі принципів антропоморфізму.

Антропоморфізм розуміється як уподібнення людині, наділення людськими психічними властивостями предметів і явищ неживої природи, небесних тіл,

тварин, міфічних істот. Антропоморфізм виникає як первісна форма світогляду і виражається не тільки в наділенні тварин людською психікою, але і в приписуванні неживим предметам здатності діяти, жити і вмирати, відчувати переживання та ін. [3].

Персоніфікація як когнітивний механізм гендерної категоризації підтримується наступними засобами: 1) співвіднесенням неособових іменників із займенниками *she* або *he* [1, с. 28]; 2) використанням дієслів мислення, говоріння і психічних станів; 3) наявністю мовлення у персонажів; 4) використанням власних назв або капіталізацією загальних іменників.

Гендерна категоризація є процесом і результатом об'єднання об'єктів в категорію за гендерною ознакою. Вона є динамічним процесом, що включає два ступені: 1) гендерне позиціонування, 2) розгортання гендерного дисплея і формування гендерної референції [4, с. 4].

Під гендерним позиціонуванням розуміється віднесення об'єкта до домену фемінності чи маскулінності. Чоловіча гендерна маркованість персонажа, що розуміється як його інтерпретація в домені маскулінності, досягається в мультиплікаційному дискурсі такими засобами:

1) співвіднесеністю із займенником чоловічого роду - *he*, наприклад:

Duchess: Now, let's leave Toulouse to his painting. Now dear, you go to the piano and run along. Both of you, go ahead [6].

2) наявністю гендерно маркованого звернення (*Sir, Mr., Mister, etc.*) чи референції (*gentleman, boy, mister, monsieur, prince, king, etc*), наприклад:

Amelia: Sir. Sir? You are most fortunate we happened along.

Abigail: Yes. We're here to help you.

O'Malley (through clenched teeth): Oh no, back off girls, I'm doin' fine [6].

Duchess: Oh mademoiselles, thank you so much for helping mister O'Malley [6].

3) вказівка на стать, крім займенників чоловічого роду, може також здійснюватися через антропонім, наприклад, через чоловіче особисте ім'я, наприклад:

Duchess to wet O'Malley: Thomas, this is Amelia and Abigail Gabble [6].

Розглядаючи дискурс анімаційних фільмів, ми вважаємо своїм завданням вивчення можливих конфігурацій гендеру, втілених у конкретних образах персонажів, шляхом вивчення гендерного дисплея. Гендерний дисплей проявляється в тілесних ідіомах, символіці, стилі та змісті спілкування. Ім'я, зовнішній вигляд, тембр голосу, манера мовлення і рухів, стиль вираження почуттів - все ці множинні прояви є тією сукупністю параметрів, яка дозволяє ідентифікувати співрозмовника як чоловіка або жінку.

На другому ступені гендерної категоризації здійснюється формування гендерної референції через розгортання гендерного дисплея. Гендер проявляється в таких вимірах соціальної реальності, як гендерні ролі, гендерні норми, гендерно зумовлена поведінка та її варіативність, гендерна ідентичність, гендерні психологічні риси; пороки і чесноти, гендерно зумовлені емоції, відносини, інтереси і цінності, гендерно зумовлені вміння, гендерний символізм [5, с. 52].

Розглянемо гендерні стереотипи, якими зумовлено формування гендерної референції фікційних персонажів з позиціонуванням в домені маскулінності.

Гендерно зумовлені соціальні ролі.

Гендерний дисплей чоловічих персонажів мультфільму «Коти — аристократи» розгортається за допомогою відсилання до стереотипних гендерних ролей «чоловік — батько», «чоловік — лідер». Наприклад, гендерна роль «чоловік — батько», який необхідний для повноцінної сім'ї, актуалізується у наступному прикладі:

O'Malley: Yeah. All those little kittens, Duchess. I love 'em.

Duchess: And they are very fond of you.

Berlioz: Yeah!

Marie: Shh!

O'Malley: You know, they need-- well, you know, a sort-- well a sort of a--well, a father around [6].

Гендерна роль «чоловік — лідер», який все контролює, актуалізовано в наступному контексті:

Lafayette: Hey, Napoleon, that sounds like the end.

Napoleon: Wait a minute, I'm the leader, I'll say when it's the end. It's the end [6].

У чоловічої соціальної ролі виділяються наступні характеристики: чоловіче начало / мужність (сміливий, веде себе як личить чоловікові, сильна особистість, дамський угодник, влада, доблесть, шляхетність, захисник скривджених, джентльмен) [2, с. 34].

Наприклад:

Duchess: Oh, no more, please. I am really in a great deal of trouble.

O'Malley: Trouble? Helping beautiful dame- uh, damsels in distress is my specialty. Now, what's the hang-up, your ladyship? [6]

Гендерно зумовлені емоції, відносини, інтереси.

Коту O'Malley властиві чисто чоловічі риси: як справжній чоловік, він готовий прийти на допомогу дамі, хоча, як затятий холостяк, він не бажає брати на себе відповідальність за сім'ю, наприклад:

Duchess: Oh yes, monsieur O'Malley. These are my children.

O'Malley: Oh, how sweet.

Berlioz: Do you really have a magic carpet?

Marie: And are we really gonna ride on it?

Duchess: Now, now, Marie.

Marie: Mama, do I have sparkling sapphire eyes that dazzle too?

O'Malley: Hoo-oooh, did I say that?

Duchess: Yes. Right off your cuff.

Berlioz: And you said we're gonna ride on your magic carpet.

O'Malley: Well, now, uh-- what I meant, you see, I--

Duchess: No poetry to cover this situation, monsieur O'Malley?

O'Malley: What I had in mind was a kind of a sports model, baby. You know, one of those--

Duchess: Perhaps a magic carpet built for two?

Marie: I wouldn't take up much room.

Duchess sighs: I understand perfectly, monsieur O'Malley. Well, come along, darlings [6].

У вище поданому контексті вербалізовані чоловічі гендерно зумовлені інтереси, а саме – безтурботне життя, вільне від сімейних турбот та обов'язків.

Гендерні норми зовнішності і поведінки.

В якості мовних засобів в процесі персоніфікації персонажа — кота O'Malley використовується прикметник *handsome*, який зазвичай вживається в описі зовнішності чоловіків:

Abigail: Your husband is very charming and very handsome.

Проте, у цьому самому контексті актуалізуються і гендерно зумовлені інтереси та цінності, коли жіночі персонажі — гуски гостро критикують зовнішність та несхвалюють вчинки кота O'Malley, коли вони дізнаються, що він не чоловік кішки Duchess:

O'Malley rolling on his back: Well, uh, you see.. I, I'm not exactly her husband.

Amelia: Exactly? You either are or you're not.

O'Malley licks his paw: All right. I'm not.

Geese: Oh? Hmm?

Amelia: It's scandalous.

Abigail: He's nothing but a cad.

Amelia: Absolutely, possibly a reprobate.

Abigail: A roue. His eyes are too close together.

Amelia: Shifty too.

Abigail: And look at that crooked smile.

Amelia: His chin is very weak too.

Abigail: Obviously a philanderer who trifles with unsuspecting women's hearts [6].

Гендерно зумовлена поведінка та мовлення.

Образ кота O'Malley формується на основі гендерного стереотипу «чоловіки — захисники слабших», готові прийти на допомогу за першим покликом, наприклад:

Duchess: Oh no!

O'Malley: All right, now don't panic. Down underneath here. [The hide under the rains hugging each other. When the rain passes, Marie is down in the river]

Marie: Mama!

Duchess: Marie! Oh, Marie!

O'Malley jumps: Keep your head up, Marie! Here I come! [6]

Характеристики мужності, такі як сміливість, відвага, забійкуватість, прийнято виховувати з самого дитинства, що актуалізується в наступному прикладі:

Toulouse: I'll show him. [he snarls, hisses, and spits]

O'Malley: Hey, cool it, you little tiger. That guy's dynamite.

Toulouse: But he called us tramps! [6]

Чоловіче мовлення описується як менш “правильне” у порівнянні з жіночим. Мовлення чоловічих персонажів у фільмі “Коти-аристократи” характеризується:

- використанням різних розмовних слів та евфемізмів:

*Napoleon: Wha-wha-what's goin' on? Lafayette, what in **tarnation** you trying to do?* [6]

1. неправильними граматичними структурами, наприклад:

*Lafayette: Well, shoot fire. Don't get sore at me! **I ain't done nothin'** [6].*

*Lafayette: Hey, Napoleon! Ooh, **it's them shoes again** [6].*

- використанням пестливих звертань до жіночих персонажів (chicks, baby):

*O'Malley: Okay, okay **baby**. Hiya, **chicks**. [Geese laugh] [6]*

У мовленні кота O'Malley спостерігаємо використання компліментів в адресу жіночих персонажів, наприклад:

Abigail: We're not chickens. We're geese.

*O'Malley: No. **I thought you were swans**. [Duchess gives him a look]*

*Amelia: Oh, **flatterer** [6].*

Вживання іноземних слів у мовленні чоловічих персонажів покликане створити образ чоловіка, що відповідає стереотипу “чоловіки розумніші за жінок”, наприклад:

Duchess: How can we ever thank you?

*O'Malley: My pleasure entirely. [Truck starts moving, O'Malley stays] **Aloha. Auf weidersehen. Bon soir. Saranora**. And all those goodbye things, baby [6].*

*Lafayette: Well, **c'est la guerre**, Napoleon. I guess you can't win them all. [Napoleon hits him on the head] Ow! Ooh, ooh, ooh! **Criminiddly!** [6]*

Гендерні психологічні риси; вади та чесноти.

В процесі гендерної портретизації персонажа — гусака Waldo відбувається іронічна апеляція до культурного стереотипу «чоловік — п'яниця», актуалізуючи гендерно-зумовлені чоловічі психологічні риси та вади:

Waldo: Girls, it's outrageous! Why, you won't believe what they tried to do to your poor old uncle Waldo [hic] Look. Look at his! Prime country goose a la provencal stuffed with chestnuts and basted in white whine [hic]

*O'Malley: **Basted? He's been marinated in it.***

*Waldo: Dreadful! Being British, **I would have preferred sherry**. [Three geese laugh]*

*Waldo: **Sherry! Sherry.***

Amelia: Oh! oh, oh, oh uncle Waldo, you're just too much.

Abigail: You mean he's had too much [6].

Висновки дослідження. Зачатки світорозуміння формуються на основі знання через набутий досвід і його осмислення, тому вже з першого року життя дитина може вибудовувати певний причинно-наслідковий зв'язок універсальних форм діяльності, переглядаючи анімаційні фільми. Завдяки гендерно-диференційованим персонажам в мультиплікаційному дискурсі дитина засвоює вікові норми поведінки в групі однолітків, пізнає світ, себе і оточуючих, засвоює гендерні ролі.

Як показало дослідження, гендерна референція чоловічого персонажа може бути визначена або на основі прямої вказівки на особу чоловічої статі через системні засоби мови (займенники чоловічого роду, гендерно марковані звернення чи референції, антропоніми), або може супроводжуватися розгортанням «гендерного дисплея» з апеляцією до фонового знання про гендер (гендерні ролі, гендерні норми, гендерно зумовлена поведінка та її варіативність, гендерна ідентичність, гендерні психологічні риси; пороки і чесноти, гендерно зумовлені емоції, відносини, інтереси і цінності, гендерно зумовлені вміння, гендерний символізм).

Література

1. Иртеньева Н.Ф. Употребление личных местоимений третьего лица в современном английском языке/Н.Ф. Иртеньева// В помощь преподавателю иностранного языка средней школы. - М.: МГПИ, 1960. - С. 27-41.
2. Зыкова И.В. Способы конструирования гендера в английской фразеологии/И.В. Зыкова. - М: Едиториал УРСС, 2003. - 232 с.
3. Философская энциклопедия [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy
4. Чернышова Е.А. Гендерная категоризация объектов в английском языке (на материале английской авторской сказки) Автореф. дисс....канд. филол. наук: специальность 10.02.04 – германские языки / Е.А. Чернышова. - Тамбов, 2013. - 18с.
5. Anderson E. Feminist Epistemology: An Interpretation and Defense / E. Anderson//*Hypatia*, 10. - 1995. - P. 50–84.
6. Aristocats [Electronic Resource]. - Available from: <http://scifiscripts.com/cartoon/aristocats.txt>

Summary

The article touches upon linguistic means and parameters of the formation of gender display in the process of gender categorization of male characters in the English-language animated discourse. Gender reference of a character can be determined by direct reference to a male person by means of the language system (pronouns of masculine, gender marked terms of address or gender reference, anthroponyms), or may be accompanied by the deployment of “gender display” with an appeal to the background gender knowledge (gender roles, gender norms, gender-determined behaviour and its variability, gender identity, gender psychological traits; vices and virtues, gender-determined emotions, attitudes, interests, values, gender skills, gender symbolism).

SEMANTIC BASIS OF BIOLOGY TERMS IN THE ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

Rohach L.V.

Uzhhorod National University

Statement of the problem.

Comparative linguistics is the study of the relationships or correspondences between two or more languages and the techniques used to discover whether the languages have a common ancestor. The main task of comparative linguistics is to classify languages according to the identical and different features in the lexicon, syntax, morphological system, grammar, phonetic system, etc. of the languages under comparison.

Every comparison should lean on the specific facts of the investigated objects. When we speak about vocabulary, we should take into account the whole complexity of the word's semantic structure, connected with its logical and subjective content, representing the reflection of objective reality, its lexico- grammatical combination and correlated links of words with all the semantic system of the dictionary [2; p. 20-21].

Componential analysis, also called feature analysis or contrast analysis, refers to the description of the meaning of words through the structured sets of semantic features, which are given as "present", "absent" or "indifferent with reference to feature". Componential analysis is the linguistic method analyzing the structure of a word's meaning. Thus, it reveals the culturally important features by which speakers of the language distinguish different words in the domain [4; p.125-127]. The meaning of any word can be represented in the form of a semantic structure the components of which form a hierarchy.

Semantic components represent the conceptual constituents of senses in the same phrase markers and represent the syntactic constituents of sentences. They represent not only the atomic constituents of meaning (the simplest concept), but also the complex ones [3; p.11].

G. Leech defines the term componential analysis as "The method of reducing a word's meaning to its ultimate contrastive elements" [1]. Componential analysis allows us to provide definition for a larger set of words in terms of few components.

Newness of the study. The **relevance** of our research lies in the comparative analysis of lexical semantics of the terms of biology in English and Ukrainian with the application of componential analysis and methodology of formalized analysis of semantics of lexical units [5], which enables us to carry out the semantic investigation of terminological lexis in the English and Ukrainian languages and reveal the correlation between terminological and general language vocabulary.

The **aim of our paper** is to disclose the semantic characteristics of the terms of biology in the English and Ukrainian languages, to reveal the peculiarities of

terminological units of the sphere of biology on the background of general language system in English and Ukrainian.

The following **tasks** were put forward to achieve the aim of the paper: to select the English and Ukrainian terms of biology from the special and explanatory lexicographical sources; to compare terminological and general language meanings of terms; to investigate the semantic features of English and Ukrainian biological terms applying the methodology of formalized analysis of terms' semantics; to construct the matrices of semantic space of English and Ukrainian terms of biology; to compare the results of investigation in the languages under study.

The language **material** of the investigation was collected from the following dictionaries explanatory (Macmillan Dictionary, Словник української мови в 11-ти томах) and terminological lexicographical sources (Dictionary of Botanical and Technical Terminology, Biology-online dictionary, Медична біологія: тлумачний словник біологічних термінів і понять, Словник ботанічних термінів онлайн).

Findings and discussion. General language and special meanings of the English and Ukrainian terms of biology were studied by means of application of componential analysis of their semantics. The semes were singled out from the meanings of these lexical units as both general language words and terms. The next task of the research was to construct matrices of the semantic space of the English and Ukrainian terms of biology. They present terms, arranged in the horizontal lines and semes, which were singled out of semantics of terms as lexical units of general language and special words set in vertical lines order. On the crossing of the rows and columns, we indicate the existence of seme realizations in the investigated meanings. The ordering of the whole seme stock of the investigated material was carried out on the basis of the quantitative criterion. The most widely used semes were placed at the beginning of the matrix, the semes with an average degree of occurrence and monofunctional semes can be found at the end of the arranged list. The investigated English and Ukrainian terms are placed in the decreasing order – from the most polysemantic lexical units to the monosemantic ones.

The matrix description of the English and Ukrainian terms of biology enables us:

- 1) to define the position of terminological system of biology in generally used vocabulary of the languages under investigation;
- 2) to present the structure of its semantics in English and Ukrainian;
- 3) to point out the connection of biological terms with other terminological units and the ways of transition from one meaning to another;
- 4) to compare the main principles of the semantic space organization in the English and Ukrainian terminologies of biology.

The construction of the matrices of the semantic space of the biology terms allowed us to divide terms into three groups according to the degree of their semantics: lexical units with the highest degree of polysemy, lexical units characterized by the average degree of polysemy and monosemantic terms. In the English language material the group of terms with the highest degree of polysemy consists of 75 terms containing 12-4 meanings in their semantic structure. The polysemantic group of the Ukrainian terms consists of 28 elements having in their semantic structure from 9 to 4 semantic elements.

The analysis showed that in both terminological systems lexical units of this group are characterized by broad general language semantics. A vivid characteristic feature of this group in both languages is that the majority of biological terms of this group are also terms of other branches of human studies i.e. they are characterized by interdisciplinary polysemy. In the English language the terms of biology are frequently used in medicine, physics and chemistry, whereas in the Ukrainian language – in technical science, medicine, mathematics and linguistics. The semantic space of these lexical elements of the general language system is characterized by the combination of general language semes and terminological ones. Semantic analysis of the first group of biology terms as special and general lexical units in both languages revealed two tendencies of their semantics. In some cases terminological meaning is implicitly indicated in general language explanation. In this case we would recommend marking this meaning by the label *biol.* The opposite tendency is when biological meaning is not mentioned in the explanatory dictionary at all. In this case we suggest adding it to the rest of the meanings. In the Ukrainian language material the words of the first group contain such general language semantic features as obsolete and figurative meanings, the ability to form general language word combinations etc.

The groups of lexical units with the average degree of polysemy in both languages unite the terms having 3-2 semes in their semantic structure. As far as this group is quite numerous in our English language material we decided to divide it into several thematic subgroups: plant parts, processes, kinds of plants, substances, abnormal phenomena. In the English material this group is widely characterized by word-combinations with informal, obsolete, figurative and literary meanings, whereas the Ukrainian terminological units of this group revealed the tendency of intensification of their terminological character. In some cases the Ukrainian biological terms are characterized by terminological polysemy being also the terms of other branches of human activity.

The groups of monosemantic terms in both languages contain the units with only one meaning in their semantic structure. Monosemy is a rather spread phenomenon in English biological terminology. In the English language monosemantic terms are characterized by the process of terminologization whereas in the Ukrainian they are borrowed terms in their majority. The characteristic feature of the terms of the third group in both languages is that some of them are not registered in the explanatory dictionary as they don't have general language meanings at all. Some of the terms are registered in the explanatory dictionary being implicitly defined as the terms of biology. We suggest labeling such lexical units as the ones referring to the sphere of terminology of biology. These lexical units are not characterized by general language semantics being only terms of biology.

The seme analysis of the language material in English and Ukrainian enabled us to classify semes according to the quantitative parameter. We distinguish polyfunctional semes, semes with the average degree of occurrence and monofunctional. The group of polyfunctional semes occupies the first place in both matrices, uniting semantics of 32-6 terms (English material) and 16-6 terms (Ukrainian material). This group of semes is located in the left part of the matrix. Semantic analysis of the English terminological units

shows us that all the semes of this group have terminological character, only in some instances their terminological and general language functions coincide. In the Ukrainian language material this tendency is opposite. In the first group the majority of lexemes are united by the general language semantic components. The second and third groups of our Ukrainian language material comprises the semes that can be clearly divided into two groups – the one uniting terminological semantic features and the other – general language ones. The analysis of the seme composition of the English terms of biology proved that the majority semes of the second and third groups bear terminological character.

The results of the performed semantic analysis are presented in the matrices of semantic space of terms of biology in the English and Ukrainian languages. In the matrix of the English language material the part of the matrix reflecting the realization of frequently used semes lexical units with wide semantics are presented. This fact testifies to their significant semantic value in the semantic space of language. Here the special semantics of English biological terms very often coincides with that of general vocabulary one, thus the concretization is needed for their identification. The number of seme realizations decreases in the direction of the reduction of the degree of lexical units' polysemy and semes' frequency of occurrence.

The second matrix presents the semantic space of the corresponding terms of biology in the Ukrainian language. The Ukrainian general language lexical units are not characterized by the high degree of polysemy, which is reflected by relatively small number of seme realizations. The correlation of general and terminological meanings in this matrix is expressed by the regularities of general and terminological semes' location. In the upper part of the matrix generally used semantics is presented by a great number of seme realizations, which reflects tight correlation of the semantics inside this group of lexical units. In the central part of the matrix the semes of terminological character are rather numerous and in the majority of cases they are characterized by direct and mediated connections with one another. In the Ukrainian matrix monofunctional semes of both terminological and general language character are more numerous than in the English language material.

The comparative research of semantics of the terms of biology in English and Ukrainian enabled us to define the main similarities and differences of the semantic structure of these lexical units as the elements of terminological system and general language system and revealed the possibilities of their further semantic study.

Literature

1. Leech Geoffrey. Semantics: the study of meaning / Geoffrey Leech [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://yanjianghk.files.wordpress.com>
2. Васыгова М.Ф. О некоторых аспектах контрастивной лингвистики / М.Ф.Васыгова // Общее и сопоставительное языкознание. Сб. науч. тр. – М.: МГУ, 1986. – 96с.

3. Жирмунский В.М. О границах слова / В.М. Жирмунский // Морфологическая структура слова в языках различных типов. – Москва – Ленинград: Наука. – 1963. – с. 6 -33.
4. Котёлова Н.З. Значение слова и его сочетаемость / Н.З. Котелова. – Л.: "Наука", 1975. – 164 с.
5. Фабіан М.П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах / М.П. Фабіан. – Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство "ІВА", 1998. –256с.
7. Biology-online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.biology-online.org/dictionary/Main_Page
8. Dictionary of Botanical and Technical Terminology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www. Cactus-art/biz/notebook/Dictionary/](http://www.Cactus-art/biz/notebook/Dictionary/)
9. Macmillan Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.macmillandictionary.com/>
10. Медична біологія: тлумачний словник біологічних термінів і понять [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/biology/medical/312.html>
11. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sum.in.ua
12. Словник ботанічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1211120149169/>

Резюме

Статтю присвячено узагальненому зіставленню семантичних характеристик термінологічних систем біології у англійській та українській мовах із застосуванням комплексної методики дослідження семантики лексичних одиниць, яка полягає у поєднанні компонентного аналізу та методики формалізованого аналізу лексичної семантики. Семантику лексичних одиниць було досліджено на основі термінологічних та загальноживаних тлумачних лексикографічних джерел. Застосувавши компонентний аналіз семантики, ми виділили семи із загальноживаних та термінологічних значень досліджуваних лексичних одиниць і побудували матриці семантичного простору англійських та українських термінів біології.

СЕМАНТИКА ЕМОТИВНИХ ПРИСЛІВНИКІВ У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

Романова Н. В.

Херсонський державний університет

Порушена в заголовку статті проблема є не лише відносно новим, але й мало вивченим явищем у вітчизняній германістиці (праці М. В. Гамзюка, Н. Г. Іщенко, А. М. Манзія, О. В. Мащенко, І. В. Никифорова та ін.). Потреба ґрунтовного переосмислення природи емотивних прислівників, сутності їхньої семантики, визначення та аналіз низки диференційних ознак феномену, а також дослідження особливостей типізації його семантики зумовлюють **актуальність** обраної теми й спонукають до подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

Мета студії полягає в окресленні семантики емотивних прислівників, актуалізованої у сучасному німецькому художньому мовленні.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) розглянути поняття «художнє мовлення»; 2) виокремити емотивні прислівники в змістово-фактуальному матеріалі; 3) класифікувати семантику аналізованих слів.

Поняття «художнє мовлення» попри час і простір залишається дискусійним і неусталеним. Ідеться насамперед про те, яка ж наукова парадигма знань – лінгвістика, філологія чи лінгвопоетика – повинна вивчати феномен. Сюди додається і процес уточнення предмета художнього мовлення різними за своєю методологічною спрямованістю школами. При цьому визнається пріоритетність російського досвіду [5], який не враховує етнопсихологічний і соціокультурний аспект проблеми. Звідси виникають перекручення в оцінці терміна. Саме тому ми пропонуємо зупинитися на основних відомих поясненнях художнього мовлення вітчизняними вченими.

«Класичне» тлумачення убачає у художньому мовленні «закінчене повідомлення – цілий текст, завершений твір», що мислиться як «продукт вибирання художником «ділянки дійсності» і відображення індивідуального процесу його пізнання» [3, с. 4–5]. Виходить, що художнє мовлення – це особливий спосіб пізнання і освоєння людиною дійсності, що супроводжується певними внутрішніми переживаннями, розрахованими на те, щоб їх матеріалізували в писемній формі.

Аналізоване поняття у рамках концепції М. Крупи ґрунтується на теологічній ідеї: дослідниця ставить знак рівності між даром «Святого Духа, що сходить до народу через митця», і словесною художньою діяльністю [2, с. 6]. Тобто художнє мовлення є духовною категорією, зорієнтованою на душевний стан обраної Богом людини.

Зі структурно-функціонального погляду художнє мовлення еквівалентне поняттю «словникова тканина художнього твору» [1, с. 138–141]. Фактично

наголошується на всіх мовних засобах, використовуваних автором для створення тих чи тих словесних образів із метою самовираження та різнобічного впливу на думки й почуття людей.

На тлі сказаного художнє мовлення постає як процес і водночас результат лінгвокогнітивної та емоційно-експресивної діяльності індивідуума, що виходить за межі буденного, руйнує деякі психологічні (мислення, емоції) і динамічні (емоційна поведінка, вчинки, програми, моделі або лінії поведінки) стереотипи, ефективно реалізуючись через низку літературних жанрів, властивих художньому стилю («трагедія, комедія, драма, водевіль, роман, повість, поема, вірш, байка» [6, с. 10]).

Під **емотивними прислівниками** в нашій роботі ми розуміємо незмінну частину мови, яка містить у своїй лексико-семантичній структурі сему емоційного і виражає ознаку дії, якості або іншої ознаки.

Емотивні прислівники на лексико-граматичному рівні пояснюють: дієслова, прикметники та інші прислівники, на лексико-семантичному рівні – доповнюють, конкретизують, уточнюють або посилюють значення перелічених частин мови.

Важливо зауважити той факт, що більшість досліджуваних лексем є наслідком функціональної переорієнтації: прикметники з денотативним значенням емоції трансформуються у рамках лінгвістичного або стилістичного контексту та вживаються як незмінна частина мови – прислівник. У таких номінативних одиницях простежується дія двох протилежних тенденцій німецької мови: аналітизація (конверсія) та синтезація (прикметникові суфікси *-haft*, *-ig*, *-isch*, *-lich* та дієприкметникові *-nd*, *-t*).

Генетично емотивні прислівники можна поділити на похідні й складні.

Похідні емотивні прислівники утворюються за допомогою кореня і словотвірних афіксів, що легко відокремлюються від кореня і повторюються у різних словах, наприклад: *feige* – «боягузливо», *erstaunlich* – «дивовижно», *lachhaft* – «смішно», *spöttisch* – «насмішкувато», *Unruhig* – «знервовано, неспокійно».

Складні емотивні прислівники складаються із двох або кількох словотвірних основ, наприклад: *wehmütig* – «сумно». У структурі наведеного елемента поєднується іменник *Weh* – «біль, скорбота, горе» й прикметник *mutig* – «сміливий, мужній, хоробрий», що зазнає умлаутизації та десемантизації.

Зафіксовано й емотивні прислівники, що виникли зі словосполучення, а саме: прийменник давального відмінка + (означений артикль) + емотивний іменник, наприклад: *zum Glück* – «на щастя», *mit Gelächter* – «сміхом», заперечний займенник + емотивний іменник, наприклад: *Kein Wunder* – «недивно». У цьому контексті емотивні прислівники виражають суб'єктивну модальність і репрезентують вторинну номінацію. Цей тип словотворення – зрушення – зумовлений семантичною і функціональною єдністю прислівника й прийменника, демонструє релікти нерозчленованості предмета і його ознак [4, с. 69, 7].

Основне призначення емотивних прислівників у романі Г. Грасса «Die Rätin» [7] – служити:

1) **станівником** емоційного стану (позитив): *Von Anbeginn war **erstaunlich**, wie nackt ihr Schwanz lang und daß sie fünffingrig ist wie der Mensch* [S. 7], (негатив і водночас граничність поширення емоційного): *Ein Jammer auch um die vielen Lehrer; nur, daß wir es gewesen sein sollen, die euer Ende verursacht, die eure Schule geschlossen, eure Lehrpläne und Lehrstellen gestrichen haben, ist **gar nicht komisch**, ist **lachhaft** nur als allerletzter menschlicher Witz* [S. 129];

2) **якістю** динаміки місця (негатив): *Unruhig auf und ab, dann wieder starr, bis auf die zitternden Witterhaare, hält sie alle Träume besetzt* [S. 13];

3) **ознакою обмеження** послідовності дії у часі (негатив): *Unruhig auf und ab, dann wieder **starr**, bis auf die zitternden Witterhaare, hält sie alle Träume besetzt* [S. 13];

4) ознакою **ментальних** процесів (негатив): *Anfangs **ängstlich** auf meine Fingerkuppen bedacht, beginne ich sie zu verwöhnen: mit Rosinen, Käsebröcklein, dem Gelben vom Ei* [S. 9];

5) **темпоральною** ознакою співу (негатив): *Mal fistelt sie **bedauernd**, als wolle sie jüngste Würfe lehren, uns nachzutruern, mal höhnt ihr Rattenwelsch, als wirke Haß auf unsereins nach: Weg seid ihr, weg!* [S. 10];

6) **оцінною** ознакою 1) сенсорики (зір) (негатив): *Jämmerlich war anzusehen, wie das biblische Rattenpaar aus dem Zottelfell langwolliger Schafe, unterm tiefhängenden Bauch des Flußpferdes mit Stöcken aufgestöbert, von der Rampe geprügelt wurde* [S. 25], 2) правового поля (негатив): *Einfach **lachhaft** und **abgeschmackt!*** [S. 44], 3) мовлення (позитив): *Ich bat, winselte, sagte **zärtlich** Rättlein, Weihnachtsratte zu ihr* [S. 70], (нейтральне): *Gar nicht erstaunt sagt sie ihren Text für den Untertitel: «Na, Kinder! Da seid ihr ja endlich!»* [S. 124], 4) інтенсивності розмірковування (позитив): *Mir fiel nichts Besseres ein, als **Schade**, wie **schade!** zu sagen* [S. 74], 5) скаузованого руху (позитив): *Lustig mag sie bei leichter Brise zwischen Vormast und Steuerhaus flattern* [S. 94], 6) реакції на скасування навчання (негатив): *[...], und heute, genauer, seit gestern ist Schulschluß. **Entsetzlich!** rufen wir* [S. 129], 7) здоров'я (позитив): *Doch **zum Glück**, rief die Rätin, paßten sich jene Sippen den Staubstürmen und deren strahlernder Mitgift an, die sich während der auslaufenden Humanzeit in Kernkraftwerken und Atommüllzwischenlagern angesiedelt und resistent gemacht hatten* [8, S. 201], 8) емоційного стану тварини (негатив): *Lächerlich! rief sie. Sowa denken nur Menschenhirne sich aus* [S. 207], 9) професійної поведінки (негатив): *Leider hat der Edelholzhänfler aus Montevideo absagen müssen; aber jener ehemalige Matrose, der über Schweden nach Afrika fand, kommt und heißt als Hotelmanager noch immer Kurbiella* [S. 210];

7) **якістю тривалості** часу (позитив): *Erstaunlich noch immer, wie jedes Gewölbe auf seinen Schlussstein zueilt* [S. 35];

8) **ірреальною** ознакою форми мовлення (негатив): *Dieses Zischeln, Plaudern und fistelnde Eswareinmal, als sei schon alles vorbei, als gäbe es uns im Rückblick nur noch, als müsse uns nachgerufen werden, **spöttisch** und pietätvoll zugleich – das ist nicht mehr unser bucklicht Männlein, das ist sie, die Rätin, von der mit träumt* [S. 42];

9) ознакою **фізичної** дії (позитив): *Sie trugen sie **zärtlich** auf der Schulter, im offenen Hemd oder in ihre Frisuren gebettet* [S. 43], (негатив): *Sooft wir von Ratten*

hörten, die, nach menschlichem Urteil, **feige** ein Schiff verlassen hatten, so prompt wurde uns wenig später der Untergang der verlassenen Schiffs bestätigt [S. 67];

10) ознакою **психічного стану** (негатив): *Es wunderte uns, wie **scheu** und heftig zugleich die jungen Leute mit uns intim waren, besonders mit dem Müll zugeordneten Punks* [S. 44], (позитив): ***Zufrieden** wie nie zuvor laufen alle / in falsche Richtung den Schildern nach / und hoffen, daß sie falsch sind / und wir gerettet nochmal* [S. 222];

11) ознакою **номінативних процесів** (позитив): *Nannten einander auch so **zärtlich** und fordernd* [S. 45];

12) **кінесичною** ознакою (негатив): *Worauf wir Wilhelm Grimm **traurig** lächeln sehen* [S. 51], (позитив): *Die Polizisten danken der Kapitänin **mit Gelächter*** [S. 252];

13) **волюнтативною** ознакою інтенсивної форми мовлення (негатив): ***Verzweifelt** mochte ich schreien: Wir sind noch! Es gibt uns! Wir geben nicht auf! – sie blieb ungerührt und sprach von vergangenen Zeiten: wehmütig und geduldig, als wollte sie mich bemuttern* [S. 67];

14) **ірреальною волюнтативною** ознакою (негатив): *Verzweifelt mochte ich schreien: Wir sind noch! Es gibt uns! Wir geben nicht auf! – sie blieb ungerührt und sprach von vergangenen Zeiten: **wehmütig** und geduldig, als wollte sie mich bemuttern* [8, S. 67];

15) ознакою **сукупного** переміщення у просторі (негатив): ***Leider** liefen auch unsere Punks mit, die wir liebgewonnen, die uns liebgewonnen hatten* [S. 69];

16) **модальною** ознакою мовлення (негатив) ***Erstaunlich**, wie es den Macheffels, ihren Politikern gelang, die Wörter geschmeidig und sich gefügig zu machen* [S. 71];

17) ознакою **необміркованих учинків** (негатив): *Ich tat **erstaunt**: Und? Das gab doch Panik, was? Ein einziger Aufschrei – oder?* [S. 73];

18) ознакою **ретроспективних поглядів** (негатив): *Was die Rätin sagte, klang müde und noch im Rückblick **enttäuscht**: Zwar hörten wir Schreie entsetzter Passanten, die unsere demonstrierte Massenflucht vielleicht sogar richtig deuteten, zwar waren alle Fensterfronten der Hauptstraßen von Gaffern besetzt, doch sonst geschah nichts [...]* [S. 73–74];

19) ознакою **відчуттів** тварини (негатив): ***Beunruhigt** wittert sie, sobald ich neben dem Käfig Prozeßberichte, Glossen ausbreite, etwa unter dem Titel «Ein ostpreußischer Eulenspiegel»* [S. 77];

20) **протиставною** обмеженою ознакою інтенсивного руху (негатив): *Aber sie huscht nur **unruhig** in ihrer Sägespanstreu und nimmt keinen Anteil an meinen Rückblenden* [S. 80];

21) **ексклюзивною** характеристикою об'єкта (позитив): *Besonders **schade** um die mit uns zärtlichen Punks* [S. 81];

22) **тактильною** ознакою (негатив): *Alles **schamlos** befingern* [S. 94];

23) **результативною** ознакою ментальних процесів (негатив): *Das verstehe sie nicht, sagt die Maschinistin und redet sich hinterdrein: «**Leider**»* [S. 95–96];

24) обмеженою **гендерною** ознакою обертового руху (негатив): [...] *seitlich gekauert, und zwischen der Alten und der Steuermännin wälzt sich **unruhig** die Maschinistin* [S. 97];

25) ознакою **колективної** сенсорики (зір) (негатив): ***Verlegen** sehen wir ihn, fehl am Platze* [S. 109];

26) ознакою сукупної **наукової** сенсорики (перенесено зір), направленої на суб'єкт як носія емоційного стану (негатив): *Als Forscher sehen die Grimmbrüder sich **ironisch*** [S. 119];

27) **уточнюючою** ознакою фізичної дії, направленої проти об'єкта як носія емоційного стану (негатив): *Der humpelnde Kellner Rumpelstilzchen zeigt ein in Spiritus konserviertes Bein, das er sich, wie manche Fassungen des nach ihm benannten Märchens behauten, **zornig**, weil, sein Name erraten wurde, ausgerissen haben soll* [8, S. 127];

28) ознакою **магічної** волюнтативної сукупної дії (негатив): *Auf ein Zeichnen der Hexe beginnen sie zu tanzen, dann durch die Stube um den Zauberspiegel herum den humpelnden Kellner Rumpelstilzchen zu verfolgen, der **jammernd** mitspielt und gelinge Schläge einsteckt, als habe er Prügel verdient* [S. 128];

29) **альтернативною** ознакою невербальної емоційної поведінки (негатив-позитив): *Die Rätin, von der mir träumt, lachte, **höhnisch** oder **herzhaft**, **lauthals** oder **gutmütig** zu lachen* [S. 129];

30) **порівняльно-ірреальною** ознакою (нейтральне): ***Ruhig**, als wäre mein Einwurf schon lange fällig gewesen, sagte sie: Hör zu, Alterchen* [S. 202];

31) ознакою **перерваного** мовлення (негатив): ***Zornig** fiel ich ihr ins Wort, als sie zu längerem Bericht ausholte: Das war nach dem Großen Knall...* [S. 219];

32) **етикетною** ознакою (позитив): *Und **freudig** werden Hänsel und Gretel, der vierte Zwerg und die abgehauenen Hände begrüßt* [S. 278];

33) ознакою психічних **процесів**, пов'язаних із соціальними проявами, зокрема із дуже гучною музикою (негатив): ***Kein Wunder**, daß die Frauen keinen Schlaf finden. Allzu mächtig ist diese Musik* [S. 279];

34) **буттєвою** ознакою (позитив): ***Ruhig** und ohne überflüssige Schlagzeilen, die sich von Tag zu Tag aufheben, ohne diesen tagtäglichen Katastrophenrapport könnt ihr endlich rategerecht für euch leben* [S. 295];

35) ознакою **знервованого** пересування (негатив): ***Unruhig** huschten sie hin und her* [S. 296];

36) невербальною емоційною **поведінковою** ознакою групування (позитив): ***Lachend**, aus kleinen Gläsern trinkend, doch immer auch dem Weinen nah, insgesamt lebenslustig und gottergeben gruppieren sich die Geburtstagsgäste links und rechts vor dem mit Pfingstrosen geschmückten Lehnstuhl, den der Prälat und der Postsekretär flankieren* [S. 303];

37) **кількісною** ознакою сенсорики (зір) (позитив): *Zum zweitenmal sehen die Gäste **staunend**, was alles der Herr Matzerath aus dem Westen mitgebracht hat* [8, S. 305–306];

38) культурною ознакою, що трансформується із негативу реальної дійсності в позитив художньо зафіксованої дійсності через раціональну оцінку: *Entsetzt und vor Entsetzen starr sieht die Geburtstagsgesellschaft auf dem Bildschirm, wie sich alle einen Videofilm anschauen, der eine Geburtstagsgesellschaft zeigt, die sich fröhlich und guten Glaubens einem Videofilm aussetzt, den der Prälat aus Oliva vorhin noch lächelnd als technische Version göttlicher Vorsehung hinnahm, doch nun mit Hilfe geschlagener Kreuzzeichen zu bannen sucht, weil des Filmes Handlungsverlauf folgerichtig...* [S. 307].

Аналіз показує, що емотивні прислівники реалізуються у чотирьох значеннях: негативному, позитивному, негативно-позитивному та нейтральному. Переважає негативне значення, що підтверджує факт неоднорідності прошарку емотивних прислівників.

Важливу роль у зображуваному відіграє зір і дотик. Слух, смак, нюх перебувають на периферії. За таких обставин абсолютизується аксіологічне ставлення людини до навколишнього світу, що заломлюється формально через емоційну, чуттєву і раціональну оцінки.

Емоційну оцінку можна градувати за полюсною оцінною лінійкою «позитив – негатив», чуттєву – за температурною оцінною лінійкою «гаряче – холодне» та якісною – «м'яке – тверде», «еластичне – нееластичне», «гладеньке – шорстке», «тупе – гостре», «мокре – сухе», «опукле – запале», раціональну – за практично-прагматичною оцінною лінійкою «добре – погане».

Емотивні прислівники вживаються у художньому мовленні як для антропоморфного, так і зооморфного опису зазначених вище ознак. Такий динамічний характер семантики емотивних прислівників свідчить про схожість природи людського й тваринного, про взаємозв'язок між емоційним і біологічним, про взаємодію соціального й культурного процесів, що впливають на формування перелічених оцінок.

Отже, в процесі виконання дослідження було встановлено структурно-семантичний потенціал емотивних прислівників у сучасному художньому німецькому мовленні. Виявлено, що емотивні прислівники вживаються у ініціальной і фінальній позиції до дієслів різних семантичних груп, прислівників місця, синтаксичних конструкцій, які поділяються на реальні й ірреальні. Без перебільшення можна сказати, що семантика емотивних прислівників зорієнтована на потреби й інтереси мовця: багатопланова за змістом, мінлива, динамічна, здебільше стандартна за характером уживання.

Проведене дослідження відкриває подальші **перспективи** для висвітлення розвитку семантики емотивних прислівників у сучасному поетичному мовленні та вивчення їх функціональних особливостей із лінгвокогнітивних позицій.

Література

1. Клименко О. Оказіоналізми в англійському художньому мовленні / Ольга Клименко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного

- університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2013. – Вип. 18. – С. 138–142.
2. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / Марія Крупа. – Тернопіль: Підручники й посібники, 2005. – 416 с.
 3. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.
 4. Левицкий В. В. Основы сравнительной морфологии германских языков / В. В. Левицкий. – Черновцы: Рута, 2004. – 127 с.
 5. Марченко М. О. Художнє мовлення як предмет дослідження новітньої філології [Електронний ресурс] / М. О. Марченко. – Режим доступу до ст.: <http://www.confcontact.com/2009ip/marchenko.php>. – Назва з титулу екрану.
 6. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення / С. В. Шевчук. – К. : ВШ, 2006. – 304 с.
 7. G. Grass Die Rättin / Günter Grass. – München: dtv, 2007. – 496 S.

Summary

The article focuses on the semantics of emotive adverbs in modern German artistic speech. The concepts of artistic speech and emotive adverbs are highlighted. Nearly forty lexical and semantic subgroups of emotive adverbs, which realized in four trends of modality: negative, positive, negative and positive, neutral are revealed. The structural and semantic potential of emotive adverbs in modern German artistic speech is determined. It is proved that the semantics of emotive adverbs correlates with communicative needs and interests of the speaker.

THE REFLECTION OF FAMILY BACKGROUND IN M.THATCHER'S POLITICAL CAREER

Sabolíková K.

P.J.Šafárik University, Košice (Slovakia)

Margaret Thatcher was one of the dominant political figures of the 20th century Britain. By historians, most Conservatives but even by her critics she is regarded as one of the three most significant British political leaders alongside David Lloyd George and Winston Churchill.

She was a politician who produced dramatic changes in many aspects of public life, both in Britain and abroad. Although it is early to be sure, it is no exaggeration to say that Margaret Thatcher changed the face of Great Britain and left a lasting legacy in politics, economy as well as in social sphere. In her own words: “We offered a complete change in direction. I think we have altered the balance between the person and the state in a favourable way.” Prime Ministers or political leaders have their career interpreted by

historians or analysts. Judgements are usually made easier the less controversial the leader. Mrs. Thatcher belongs to those controversial leaders that have divided historians, since several various perspectives have been introduced on her period as party leader and mainly Prime Minister.

She won three successive general elections, while the last two with landslide majorities. She was the longest serving Prime Minister of the century, serving 11 and a half years as the head of the Government and 15 years as the head of the Conservative Party. She held the office for a longer continuous period than anyone for more than a century and a half – in fact, since Lord Liverpool's fifteen-year tenure was prematurely halted by a stroke.

Past with its historical context is by historians explained as a source for present. Margaret Thatcher is a good example since she herself turned many times to her past, her family background to find reasons both for her opinions and decisions within the political career. Berlinski, one of those dealing with Margaret Thatcher and Thatcherism, stresses that “We must take a biographical detour. Don't skim this part! You must understand where she came from to understand what she accomplished” [Berlinski, 2008:]

Let me try to summarize the moments when Margaret Thatcher repeatedly returned to her childhood and the influences which shaped her personality and inspired her political career. Primarily, it was her father, Alfred Roberts, who was mentioned most frequently. *“I just owe almost everything to my father and it's passionately interesting for me that the things that I learned in a small town, in a very modest home, are just the things that I believe have won the election”* [Blundell, 2008: 193]. Alfred Roberts represented such virtues as self-sufficiency, strenuousness and honesty. Margaret Thatcher explained what were those values and faith: *“His simple conviction that some things are right, and some are wrong. His belief that life is ultimately about character, that character comes from what you make of yourself. You must work hard to earn money to support yourself, but hard work was even more important in the formation of character. You must learn to stand on your own feet. There was great emphasis on learning to stand on your own feet. There are many things which ought never to be done for money - marriage, for instance. Money was only a means to an end. Ends never justified means”* [Harris. 1988: 42].

Moreover, Alfred Roberts believed in a strong individuality and he had a strong belief in a free market; the values Margaret Roberts accepted and followed all her life long. “I had grown up in a household that was neither poor nor rich. We had to economize each day in order to enjoy the occasional luxury. My father's background as a grocer is sometimes cited as the basis for my economic philosophy. So it was – and is... . Before I read a line from the great liberal economists, I knew from my father's accounts that the free market was like a vast sensitive nervous system, responding to events and signals all over the world to meet the ever – changing needs of people in different countries, from different classes, of different religions, with a kind of benign indifference to their status” [Thatcher, 1993 :14].

Generally, early life of Margaret Roberts was dominated by constant work at home or in the shop and religious activity. Her daughter Carol remembers: “She never experienced nothingness” [Moore, 2013: 6]. Sunday was a day of the religious activity.

There was Sunday school at 10 o'clock, morning service at 11 o'clock, afternoon Sunday school after lunch and another church service in the early evening. Alfred Roberts, as a lay preacher and "as a devout Methodist, he made no distinction between commercial, political and religious values. His Methodism was a religion of personal salvation. His preaching was fundamentalist, Bible - based, concerned with the individual's responsibility to God for his own behaviour" [Campbell, 2012: 4]. Thus, the cornerstone of Alfred Robert's philosophy was individual responsibility. "A man's duty was to keep his own soul clean, mind his own business, and care for his own family" [Campbell, 2012: 4].

To conclude, the most important lesson Alfred Roberts taught his daughter as she always insisted was to follow her own convictions. "Never do things just because other people do them," he told her when she wanted to go dancing. "Make up your own mind what you are going to do and persuade people to go your way. Never go with the crowd" [Campbell, 2012: 6], she paraphrased his advice in 1982. To sum up, one may recognize that Margaret took three things from her father, "a habit of hard work, tireless community activity and powerful moral sense" [Ibid., p. 7].

Literature

1. THATCHER, Margaret. *The Path to Power*. London: Harper Collins Publisher, 1995.
2. THATCHER, Margaret. *The Downing Street Years*. London: Harper Collins Publisher, 1993.
3. BLUNDELL, John. *Margaret Thatcher. A portrait of the Iron Lady*, New York: Algora Publishing, 2008.
4. CAMPBELL, John. *The Iron Lady. Margaret Thatcher. From Grocer's daughter to Iron Lady*, London 2012.
5. HARRIS, Kenneth. *Thatcher*, Fontana, 1988.
6. FAJMON, Hynek. 2010. *Margaret Thatcherová a její politika*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CKD), 2010.

Summary

The paper presents a few examples of the reflection of family background in Margaret Thatcher's political career. It is widely known that past is a source of knowledge for present. Margaret Thatcher's political life and career had its source in her family background. She repeatedly pointed out to the moments in her early years which later shaped her character and inspired her political decisions.

ROLE OF THE BRITISH NATIONAL NEWSPAPERS IN SHAPING THE BRITISH SOCIETY

Saboviková A.

P. J. Šafárik University, Košice (Slovakia)

Mass media have become an important part of people's everyday life whether consciously or unconsciously. It is not surprising, taking into consideration that their general functions are to inform, educate and entertain. The general public has been very keen on making the most of these functions and usually sees mass media as a provider of information of any kind. However, mass media have evolved significantly over period of time what resulted in various new common platforms being added. Consequently, most common current platforms for mass media are newspapers, magazines (usually collectively called the press), television, radio, and the Internet. The newspapers, being the original platform for mass media, have retained their important role in shaping the society through their readership.

In Britain, as in many other countries, the newspapers operate on national and local (and/or regional) level. As of 2015, there are twelve national daily newspapers published in Britain. This number, when compared to other countries in Europe or elsewhere, is rather extensive and therefore the competition among newspapers is fierce, with each one striving to acquire as large a share of the market as possible [Conboy 2006]. The British local newspapers have “grown ever more local; increasingly [becoming] a vehicle whose prime purpose is to deliver classified and retail advertising” [Tunstall 1996: 60]. As Tunstall [1996] further acknowledges:

“ ‘Newspaper’ has come to mean for most British adults either a super-local freesheet or a supernational London tabloid. While the national press has migrated towards East London, the regional press has melted down towards the parish pump and local classified advertising” [Tunstall 1996: 75].

The British national newspapers are internationally known for a rather sharp division into two very distinctive groups – quality and popular papers. “The quality – popular distinction was sharply drawn by 1945” [Seymour-Ure 1991:32]. This polarization has generally been based on content, circulation and sources of finance. The quality papers, also called broadsheets, present themselves as providing predominantly serious news typically publishing longer stories. Popular papers, called tabloids, on the other hand, focus on light news, human interest stories and the entertaining touch. They are often characterized as a “‘quick read’ material with stories running to less than 400 words” [Tunstall 1996: 11]. As for different sources of finance, “the broadsheets rely primarily on advertising revenue, while tabloids rely primarily on sales or circulation revenue” [Tunstall 1996: 12]. In terms of circulation, tabloids have retained their supremacy over the broadsheets [ABCs: National daily newspaper circulation January 2014]. The British national daily newspapers reach estimated 6.9 million readers every day [Ponsford 2015]. Although the number of readers per day has decreased lately, national daily papers in Britain have maintained their power to influence and shape British

society not only by the stories they choose to publish but also by the language they use to tell the stories.

Each type of newspaper, through its journalists, has long been “a story-telling medium” [Tunstall 1996: 197]. Journalists, who usually tell us factual stories, need to be well aware of what type of story fits notably well with the particular newspaper they write for. However, proper type of story is not the only priority for the journalists, the language they use to write the story is of equal importance. “As part of their distinctive voice, particular newspapers each have their own house version of the English language and the British sense of humour” [Tunstall 1996: 197]. Using language specific to particular newspapers is one of editorial strategies how to target the readers. Referring to the distinction made earlier, quality papers typically use neutral language and tabloids are known for ‘emotionally charged’ language [Conboy 2006: 25].

One more typical trait of the British national newspapers has to be added to the already discussed list and that is their partisanship. As Seymour-Ure [1991] has pointed out:

“Papers of all kinds – national and local, daily and weekly, newspapers and journals of opinion – have a natural affinity with parties. Politicians and voters have traditionally expected, and often banked on, press partisanship” [Seymour-Ure 1991: 193].

Although individual newspapers are obviously in favour of the policies of one political party and possibly even more obviously against the policies of another party, none of the national newspapers is a direct organ of a political party. However, each newspaper knows what kind of readers it is appealing to and thus has a rather predictable political outlook. Therefore British national newspapers can be seen occupying a certain position on the right-left spectrum.

As Tunstall [1996] concluded “the newspapers are likely to remain the most politically interested, most policy focused, most partisan, and most potent of the mass media” [Tunstall 1996: 427]. The British national newspapers will most probably continue to be extremely powerful in shaping the British society.

Literature

1. *ABCs: National daily newspaper circulation January 2014*. The Guardian. 14 February 2014. Available at < <http://www.theguardian.com/media/table/2014/mar/14/abcs-national-newspapers>>
2. Conboy M. *Tabloid Britain: Constructing a Community through Language*. Abingdon: Routledge, 2006.
3. Ponsford D. *ABCs: Ten National Press Titles Lose More than Ten Per cent of Print Sale in August*. In *Pressgazette*, 04 September 2015 Available at <<http://www.pressgazette.co.uk/abcs-ten-national-press-titles-lose-more-ten-ent-print-sales-august>>
4. Seymour-Ure C. *The British Press and Broadcasting since 1945*. Oxford: Blackwell Publishers, 1991.

5. Tunstall J. Newspaper Power: The New National Press in Britain. Oxford: Oxford Univ. Press, 1996.

Summary

This paper analyses British national newspapers and their position within the framework of the British press. More importantly it examines the role of British newspapers in shaping the British society by using specific language targeted on their readers, implying predictable political outlook of the newspapers.

УДК:811.111'374.3:81-115

РЕАЛІЯ І ТЕРМІН В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМУ ДИСКУРСІ

Сливка М.І.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми та її визначення. Національні особливості повною мов мірою виявляють себе на матеріалі текстів історико-культурного дискурсу, що має міжстильову та міжжанрову природу. Лінгвокультурологічні дослідження вказують на те, що в ході перекладу відбувається процес адаптації фрагментів ціннісного досвіду однієї лінгвокультурної спільноти представниками іншої культури. Це призводить до заповнення когнітивних лакун шляхом розкриття змісту певного слова, належного незнайомій реципієнтові культурі. Інтерпретація реалії з позицій когнітивної лінгвістики дає змогу уточнити природу і багатоманітні вияви цього процесу та його результатів.

У перекладі історико-культурних текстів особливого значення набуває близькість понять термін і реалія. Інтерпретація реалії з позицій когнітивної лінгвістики дає змогу уточнити природу і багатоманітні вияви цього поняття. Цим і зумовлюється **актуальність** пропонованого дослідження, що є спробою комплексного аналізу когнітивних і функціональних особливостей реалій. **Метою** статті є інтерпретувати поняття «реалія» з позицій когнітивної лінгвістики та дослідити перекладознавчу специфіку наукового історико-культурного дискурсу. **Завданнями** статті є висвітлити сучасні теоретичні погляди на поняття “реалія” та “термін”. **Матеріалом** дослідження стали теоретичні й практичні розвідки провідних лінгвістів-когнітологів.

Виклад основного матеріалу та отримані висновки. Основною функцією текстів історико-культурного дискурсу є передача інформації, суттєва частина якої зосереджена в термінології. Незважаючи на деякі жанрові та стилістичні відмінності творів історичного дискурсу, спільним для них є те, що лексичний склад характеризують елементи загальноживаної лексики, які поєднуються із термінологією.

У перекладі історико-культурних текстів особливого значення набуває близькість понять термін і реалія. Попри відмінності в різних дефініціях терміна, більшість науковців погоджуються в тому, що цю категорію мовних знаків об'єднують насамперед такі спільні риси: 1) тяжіння до однозначності, зокрема в межах певної термінологічної системи, 2) точність та відносна незалежність його семантики від контексту, 3) значення терміна дорівнює поняттю в обсязі пізнаного, 4) стилістична нейтральність, 5) системність, 6) конвенційність, 7) наявність дефініції [10, с. 146-147]. Функціональний підхід до вивчення показує що процеси термінологізації та детермінологізації в мові тісно пов'язані і перебувають у постійній взаємодії. Покидаючи свою мікросистему, термін втрачає частину чи більшість зазначених вище характеристик. З іншого боку, слово з повсякденного вжитку, набуваючи термінологічного статусу, вступає в складні багаторівневі зв'язки з концептосферою галузевої терміносистеми та окремими одиницями цієї системи.

У контексті лінгвокогнітивного дослідження мовних явищ особливого значення набуває те, що терміни з одного боку є «повнокровними» складниками національної загальноживаної мови, а з іншого боку належать до спеціалізованої підсистеми, де властивості слів виявляються більш визначено, регламентовано, відповідно до вимог професійного спілкування та взаєморозуміння. Розвиток когнітивної лінгвістики відкриває нові можливості у вивченні відомих явищ. Сьогодні відбувається формування нового напрямку в термінології – когнітивне термінознавство, в якому по-новому розкриваються поняття терміносистеми, термінотворення, способу представлення структури знань у термінології національної мови тощо.

Вплив поняттєво-термінологічного апарату лінгвокогнітивних досліджень на термінознавство виявився, зокрема, в тому, що багато лінгвістів не визнають наявності у мові багатоосновних термінів, називаючи їх концептуальними об'єднаннями. Поява складених композицій має свої об'єктивні причини, складені терміни максимально точно відображають поняття, яке вони виражають, вони підкреслюють і уточнюють появу нових диференційних ознак у ньому, визначаючи тим самим його розвиток і зміну.

На близькість понять *термін* і *реалія* вказує Р.П.Зорівчак в ґрунтовному монографічному дослідженні, спеціально присвяченому проблемі відтворення реалій у перекладі [6, с.68]. У цій роботі в науковий обіг вводиться поняття *терміни-реалії* [6, с.69], яке відбиває кореляцію реалій з термінами як мовними знаками, що репрезентують наукові поняття спеціальної професійної галузі знань. Так, наприклад, мовні знаки, що стосуються військової справи, можуть розглядатися і як терміни (оскільки вони належать до спеціальної військової підмови), і як реалії.

Дефініція реалії як перекладознавчої категорії, запропонована Р.П.Зорівчак, може служити теоретичною основою для ідентифікації реалій української історії і культури та оцінки їх функціональної реалізації у тексті: "Реалії — це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного

зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача" [6, с.58]. З цього визначення випливають такі важливі для розуміння реалії положення:

1) йдеться про категорію змінну, відносну, що пізнається при бінарному, контрастивному зіставленні конкретних мов і культур;

2) обсяг реалій мови джерела змінюється залежно від словникового складу цільової мови, особливостей матеріальної і духовної культури сприймача, від інтенсивності культурних і етнічних контактів відповідних мовних колективів. Інакше кажучи реалія виявляється у кожній конкретній парі мов, бо те, що може виявитись реалією в одній мові, може бути позбавлене такого статусу в іншій мові, оскільки в її духовній культурі, історії нації немає відповідного референта.

У цьому контексті важко прийняти точку зору в С.Влахова і С.Флоріна, які вважають, що реалії можуть бути як своїми, так і чужими [3, с. 65]. До своїх реалій вони зараховують споконвічні і засвоєні мовою слова, наприклад, *самовар*, *вече* тощо. Солідарні з цього питання із зазначеними болгарськими ученими й деякі російські дослідники, на що вказують, зокрема, назви дисертаційних робіт Ю.А.Зеленкової "Проблема собственных и чужих реалий в оригинале и переводе в связи с эволюцией переводческих принципов (на материале романа Б.Стокера «Дракула» и его переводов на русский язык)" (М., 2004) та Н.А.Мартиновой «Именованіе инокультурных реалий (передача имен русскокультурных реалий в англоязычном дискурсе)» (Орел, 2004).

Поняття реалія активно використовується в перекладознавстві. У зіставному мовознавстві (контрастивній лінгвістиці) поширенішим є термін лакуна, що за своїм змістом частково співвідносний з реалією. Лакуни більш, ніж будь-яке інше явище, характеризують особливості даної мови у порівнянні з іншими. Відомо, що все (чи майже все), що висловлено однією мовою, можна при певних витратах зусиль, передати іншою мовою. Однак, як справедливо зауважив Ч.Хоккет, "мови відрізняються не стільки тим, що з їх допомогою можна висловити, скільки тим, що з їх допомогою висловлюється відносно легко" [11, р. 122].

Користуючись термінологією В. Дорошевського, можна сказати, що лакуни – це те, що в одних мовах і культурах позначається як "окремішності", а в інших "не сигналізується, тобто не знаходить суспільно закріпленого вираження" [4, с. 73]. Цікаві спостереження, що ілюструють цю тезу, пропонує В.І.Жельвіс, порівнюючи лексичні системи англійської та російської мов: "Чи існувало б у російській мові поняття *теща*, якби в російській мові на було відповідного слова, а зазначені родинні стосунки позначалися тільки словосполучення *мать жены*? Якби *мать жены* в цьому випадку не сприймалося як ідіома, то довелося б визнати, що без *тещі* можна говорити тільки про наявність понять *жена*, *мать* і певних відношеннях між ними. (...) Росіянин чудово розумів би про кого з родичів іде мова, але все-таки окремого поняття *теща* у нього не було б. Можна стверджувати, що в сучасній англійській мові немає поняття *теща*, тому що слово *mother-in-law* уживається як у значенні *теща*, так і в значенні *свекруха*" [5, с. 141].

Близьким до понять лакуна і реалія є терміносполука "безеквівалентна

лексика”, яка має дещо ширше значення. На думку М. П. Кочергана, “терміни безеквівалентна лексика і лакуна часто вживаються як синонімічні й трактуються як слова, що відсутні в певній мові й не перекладаються ‘на загальних підставах’” [8, с. 326]. Безеквівалентність лексем ... пов’язана не тільки з етнолокальною унікальністю реалій на денотативному рівні, а й також “із особливим способом ‘включеності’ цих реалій у процеси повсякденної життєдіяльності й у відповідне соціокультурне середовище” [7, с. 209].

Термін “безеквівалентна лексика” використовується як у зіставному мовознавстві, так і в перекладознавстві. Л.С.Бархударов до безеквівалентної лексики відносить такі основні групи слів: 1) власні імена, 2) так звані реалії, тобто слова, що позначають предмети, поняття і ситуації, які не існують у практичному досвіді людей, що говорять іншою мовою, 3) лексичні одиниці, які можна назвати випадковими лакунами, ... ті одиниці словника однієї мови, що з якихось причин (не завжди зрозумілих) не мають відповідників у лексичному складі (у вигляді слів чи стійких словосполучень) іншої мови.” [1, с.94-95]. Він наголошує, що термін “безеквівалентна лексика” вживається тільки в сенсі відсутності відповідника тій чи іншій лексичній одиниці в словниковому складі іншої мови, але неправильно було б розуміти цей термін у сенсі “неможливості перекладу” зазначеної лексики [1, с. 96].

Не слід забувати, що значна частина загальнолітературних слів поряд із загальноновживаними значеннями включає у свою смислову структуру й термінологічні значення. У галузевому дискурсі (наприклад, історичному) відповідне слово в термінологічному значенні сприймається як самостійна одиниця терміносистеми (наприклад, *народ*). Таким чином, умовно кажучи «звичайні слова» набувають здатності виконувати функції терміна завдяки так званій кумулятивній функції мови [2, с. 42], нагромаджуючи у фоновій частині своєї семантики певний обсяг відомостей, зібраних у процесі пізнання.

Досить широке коло номінацій охоплює визначення реалії, яке дає О.Б.Паньків: “Реалії — це поняття, що позначають предмети матеріальної культури, факти історії, імена національних героїв та героїв фольклору, міфологічні істоти і т.п., властиві тільки певним націям і народам. Порівняно з іншими словами мови характерною рисою реалії є її предметний зміст, тобто тісний зв’язок позначеного реалією предмета, поняття чи явища з народом (країною) — з одного боку, та з історичним відрізком часу — з іншого. Отже, реалії є властивий відповідний національний (місцевий) або історичний колорит” [9, с. 256].

Однією з найважливіших умов існування терміна є системність. Термін може існувати лише як елемент терміносистеми, що є впорядкованою сукупністю термінів, які адекватно висловлюють систему понять теорії, що описують певну спеціальну сферу людських знань чи діяльності. Якщо термін може існувати як елемент терміносистеми, то реалія може існувати і як окремий елемент, що зустрічається як у науковій літературі, так і в художніх текстах. Історичному текстові притаманний високий ступінь насиченості реаліями. В одному реченні може водночас уживатися декілька національно специфічних одиниць різного типу:

“An indication of the peasant’s low status was the penalty imposed by the formulators of the *Ruska Pravda* on those responsible for the death of a *smerd*: the blood money was in such cases set at 5 hryvnia ...“ [12, p.46). Переклад наукового тексту є різновидом його комунікативної інтерпретації і має інтертекстуальний дискурсивний характер. Комунікативно адекватний переклад великою мірою залежить від глибокого розуміння перекладачем національних концептуально-мовних систем. Важливою рисою історичного дискурсу, яка визначає лінгвокогнітивний потенціал більшості реалій, є зв’язок з прецедентними текстами, що виявляється через прямі посилання на джерела, а також підтекстові алюзії. Історичний дискурс є багаторівневою структурою, що включає взаємозалежні асоціативні мережі, а кожний історичний текст є частиною своєрідного гіпертексту.

Висновки. Основна відмінність між терміном і реалією закладена в функціонально-стилістичній сфері. На відміну від термінів, що є базовим елементом професійного чи наукового дискурсу і не існують поза терміносистемою, яка попри національні особливості, тяжіє до міжмовної інваріантності основних диференційних ознак своїх терміноодиниць, реалії виділяються лише в плані міжмовного зіставлення і функціонують у професійному і повсякденному мовленні, в художньому тексті, у мовленні ЗМІ тощо як окремі сутності. При цьому вони зберігають зв’язок з тезаурусом національної мови, що визначає особливості концептосфери, до складу якої входить відповідна одиниця, та її лінгвокогнітивний потенціал. Реалія значною мірою пов’язана з художньою літературою, де є одним і з засобів передачі місцевого та часового колориту. У науковому тексті реалії нерідко відіграють роль звичайних термінів. Але якщо терміни завжди створюються штучно, реалія, навпаки, є неповторною ознакою природного словотвору.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків у дослідженні національно-маркованої лексики в перекладі є поєднання лінгвокогнітивного підходу з лінгвостатистичним, зокрема для зіставного вивчення методологічних пріоритетів українських і зарубіжних авторів та перекладачів.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. / Л.С. Бархударов. – М., 1975. - 239 с.
2. Верещагин Е.М. Лингвострановедческая теория слова. / Е.М.Верещагин, В.Г Костомаров. –М.: Русский язык, 1980. - 320 с.
3. Влахов С. Непереводимое в переводе. / С.Влахов, С.Флорин. – М.: Высшая школа, 1986. - С.416.
4. Дорошевский В. Элементы лексикологии и семантики. / В.Дорошевский. – М., 1973. - С. 273.
5. Жельвис В. И. К вопросу о характере русских и английских лакун // В. И. Жельвис. Национально-культурная специфика речевого поведения. – М.: Наука, 1977. – С. 136-146.
6. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад. На матеріалі англomовних перекладів української прози. / Р.П. Зорівчак. – Львів: Видав. при Львів. ун-ті, 1989 - 215 с.

7. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до теорії мовного релятивізму). / Р.Кісь. – Львів: Літопис, 2003. – 303 с.
8. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. / М.П.Кочерган. – К: ВЦ Академія, 2006. - 424 с.
9. Паньків О.Б. Національний колорит англomовних реалій та його відтворення в українських перекладах // О.Б.Паньків. Язык и культура. Четвертая международная конференция. Материалы. – К,1996. – С. 256-258.
- 10.Панько Т.І. Українське термінознавство. / Т.І. Панько, І.М.Кочан, Г.П.Мацюк – Львів.: Світ, 1994. - 216 с.
- 11.Hockett Ch.F. Chinese versus English: an exploration of the Whorfian thesis // Ch.F. Hockett. Language and Culture. – Chicago, 1954. – P. 120-143.
- 12.Subtelny O. Ukraine: a history. / O.Subtelny. – Toronto, 1994. – 692 p.

Summary

The article considers the cognitive potential of the nationally colored terminological and other conceptually loaded elements of the historical scholarly discourse. The research demonstrates that the cognitive potential of realia-terms can be adequately represented in translation only through the prism of a variety of systemic links which take into account not only individual text choices and preferences, but the historical and cultural discourse as a whole.

УДК 81'42+811.11

COMMUNICATIVE-PRAGMATIC RESPONDENT'S STRATEGIES IN MODERN PUBLICISTIC INTERVIEW (ON MATERIAL OF THE GERMAN-LANGUAGE AND ENGLISH-LAGUAGE PRESS)

Markowska A. V., Salamatina O.O.
Mykolayiv National Agrarian University

Statement of the problem. Modern linguistics is characterized by the tendency to study publicistic texts of different genres as one of the main sources of society's information reception: newspaper sports discourse (A. Kikalo [7]), scientific and technical abstract (V. Mironova [8]), diagnostic news (D. Maynard [21]) and others. However an interview is one of the brightest speech genres in general and publicism in particular, that help to distribute social information on the mass and distant located audience and have the accurately expressed communicative organization and pragmatic potential.

Lately expressive, emotional and estimated descriptions of publicistic interview (K. Oleksandrenko [9], B. Volek [23]); functional and stylistic features of interview in

press (M. Podolyan [10], V. Provotorov [11], G. Solganik [13], S. Heusinger [20], Ü. Püschel [22]) in particular in correlation with other types of discourse (T. Bukhinska [5], W. Fleischer [19]) and cognitive signs of publicistic interview (L. Bezugla [2], S. Felix [18]) have acted as object of the analysis.

Nowadays in spite of different linguistic researches of separate features in publicistic interview the problem of analysis of linguistic specificity of interview in press as a speech genre, taking into account its communicative pragmatic signs, remains unsolved. This fact stipulated the choice of theme of this work which is based on material of the modern German-language and English-language press.

The objectives of the article are to analyze linguistic specificity of interview in press as a speech genre; to determine and characterize the respondent's speech tactics, aimed at realizing his communicative intention and pragmatic objective with the help of German-language and English-language press.

Findings and discussion. As interviewer and respondent pursue obvious and hidden aims in texts of interview, they are forced to use the certain pragmatic strategies, each of which consists of different speech tactics, that help to use these strategies during the interview. Pragmatic strategy is determined as planning of construction of speech interaction process depending on the certain conditions of dialogue, interviewer's and respondent's personalities [15, p. 107].

The tactics of speech interaction is expressed by the certain speech actions which have for a purpose realization of influence on the other participant of communication on the certain stage of interaction. The orientation of various tactical receptions on achievement of certain pragmatic objective lines up in speech strategy [12, p. 163; 14, p. 96; 16, p. 99].

By analysis of interviews in the modern German-language and English-language press the respondent's speech strategies are determined: the speech strategy of information granting and the point of view expression.

The research displayed, that the indicated strategies may be either peaceful [3, p. 115; 6, p. 35], or conflict [1, p. 76; 17, p. 92] in dependence on respondent's and interviewer's interaction method: by cooperation or through a conflict. That's why we need to consider the features of the respondent's strategies on the example of interview in the modern German-language and English-language press, and also to define general descriptions of speech tactics, used by respondent in order to achieve his pragmatic objective.

The peaceful speech strategy of information granting is connected with respondent's desire to give information to interviewer. For realization of this strategy interviewer uses several tactics.

The tactics **“direkte Antwort”/ “direct answer”** is used in all researched interviews of the modern German-language and English-language press, for example:

– *Last week Prime Minister Netanyahu unveiled a new peace plan. What do you think of it?*

– *It's a flagrant breach of the peace agreements signed with the Israelis* (Newsweek, 16.06/2007).

In this example respondent has chosen the tactics “direct answer” for realization of his pragmatic strategy. In this case it is a reaction on interrogative speech act which is actually an inquiry of information.

It can be combined in some cases with a joke:

– *Schmeichelt es Ihnen, wenn Sie mit Ihrem Landsmann Helmut Kohl, der auch lange unterschätzt wurde, verglichen werden?*

– *(Lacht). Na, da fehlen mir doch noch einige Kilo. Aber im Ernst: Der Vergleich schmeichelt mir nicht besonders* (Bunte, 21/2007).

The tactics “direct answer” connected with a joke helps respondent to facilitate the process of communication. In the offered minimum dialogue it is a reaction on the unpleasant question and tactical motion of the strategy “positive self-presentation”.

In some cases respondent can’t or does not want to answer “yes” or no” on the interviewer’s question. That’s why he uses the tactics “**verbreitete Antwort**”/ “**unwrapped answer**”, answering more thoroughly, for example:

– *Have the World Wide Web and MTV made us incapable of dealing with any idea that cannot be expressed in 20-second bursts?*

– *In the 18th century we used to sit on wooden benches in unheated churches to listen to five-hour sermons on divine inspiration. If today some of those messages can be imparted and absorbed in 30 minutes or even 30 seconds, I appreciate that opportunity. Those who still wish to get the full five-hour version can find it in its fullness. Thanks to the Internet* (Newsweek, 08.11/2009).

In this example respondent elects the tactics “unwrapped answer” which is the ground of negative answer of the interviewer’s question. Respondent says that in the 18th century people sat on wooden benches in the unheated churches and listened five-hour sermons about divine inspiration. He values possibility to expound and perceive information for 30 minutes or even for 30 seconds. Those, who wish to get a complete five-hour version, in respondent’s opinion, can get it in full due to the Internet.

Using the explaining answer, respondent enables interviewer to estimate the propositional content of the question from point of reality or authenticity.

Sometimes respondent uses the tactics “**die Verwaltung**”/ “**management**”. In interviews of the modern German-language and English-language press such tactics consists in an exchange of roles between interviewer and respondent, in respondent’s possibility to change the role of listener on the role of speaker [14, p. 103], for example:

– *Was muß der Kandidat haben?*

– *Darf ich erklären? Die Fähigkeit, dieses Amt zu führen, Erfahrung, Durchsetzungsfähigkeit und ein Gespür für Menschen und ihre Probleme* (Politische Studien, 2/2001).

In the offered minimum dialogue respondent uses the tactics “management”, which is expressed by the rhetorical question for introduction of the new information which is reported by the speaker. Respondent asks for permission to explain the opinion. Question *Darf ich erklären?* appeals to the personal interest of interlocutor with the purpose of paying his attention to the next report. Respondent wishes to prove the answer, to give as much information as possible about him.

The analysis of interview in the modern German-language and English-language press displayed that the tactics “management” is more or less widespread in the texts of interview, but within the limits of one text respondent usually elects this tactics only in one minimum dialogue unit which is explained by the social roles of interaction participants and institutional nature of the interview of press.

As it was mentioned above, unlike interviewer respondent does not always use peaceful speech strategies. Let’s consider **the conflict speech strategy of information granting**. It is explained by unwillingness of respondent to give information or discuss a certain problem. In texts of interview it is presented by several tactics.

The tactics “**die Verweisung auf die ungehörige Frage**”/ “**instructions on irrelevance of a question**”:

- *Hat Ihre Reputation im Ergebnis der Publizität gelitten?*
- *Ich denke jetzt nicht daran. Meine Aufgabe ist mich zu bemühen, das entstehende Problem erfolgreich zu entscheiden* (Österreich Spiegel, 3/2009).

In the analyzed minimum dialogue respondent’s reaction upon the direct request of information is conflict. Evading from the direct answer of the question about influence of making of the problem public on his reputation, respondent marks that the question is not appropriate in the present situation (“at the wrong door”). Negative sentence testifies to it.

Sometimes respondent uses the tactics “**kurze Antwort**”/ “**short answer**” answering just “yes” or “no”, for example:

- *Do you believe, that the visitors of our National Park will display the keen interest?*
- *Yes, I do* (The Times Magazine 22.12/2001).

Such tactics demonstrates the unwillingness of respondent to continue the conversation on the offered theme. Respondent’s speech motion which is a simple sentence testifies to it. An interviewer can not be satisfied with such answer, as he expects the detailed description of the national park and its entertaining programs.

As the analysis of the researched interviews of the modern German-language and English-language press testifies, interviewer may use the tactics “**Die Gegenfrage**”/ “**counter question**”, for example:

- *Are you happy now?*
- *And you?* (Financial Times 03.11/2000)

Such tactics allows respondent to ignore the interviewer’s question. It specifies on the respondent’s unwillingness to answer the question of intimate character; he tries to remove the moment of answering it.

The other conflict tactics of the information granting strategy is the tactics “**das Ignorieren**”/ “**ignoring**”:

- *Wo würden Sie denn eine Kompromißlinie sehen, wenn es zu solchen direkten Verhandlungen käme?*
- *Es wäre nötig... dringend nötig, daß der Iran und die USA in direkten Kontakt treten* (Die Presse, 22.4/2000).

In the offered example respondent does not know the answer of the interviewer’s question and that is why repeats phrases which have already been said.

The speech strategy of the point of view expression is used by respondent as a reaction upon hidden request of information. Reacting on speech motion of interviewer, respondent expresses his point of view-attitude to the certain situation or point of view-explanation of reasons, phenomena and facts, expressed by interviewer. **The peaceful strategy of the point of view expression** is represented by several speech tactics.

The tactics **“direkte Korellation”/ “direct consent”** is represented by the complete coincidence of the dialogue partners’ aims, interviewer’s and respondent’s informative volumes of remarks:

– *Zudem sollen Küsse stärker als Morphinum wirken. Diese Wirkung ergibt sich aus dem entkrampfenden Effekt des Küssens und den freigesetzten Endorphinen.*

– *Und Eskimos küssen generell nur auf Körperstellen, um die Schmerzen zu lindern* (Live, 4/2007).

In this example the interviewer’s remark can be examined as the hidden inquiry of confirmation of the information correctness. The respondent’s remark expresses confirmation and shows the correctness of interviewer’s information.

The tactics **“die Erklärung”/ “explanation”** foresees respondent’s explanation of the interviewer’s initial remark content, for example:

– *All your songs are about Love.*

– *Love is the most important thing in my life. And my marriage has proved it* (Financial Times 03.11/2000).

In the analyzed minimum dialogue respondent expresses the explanation of the phenomenon, which interviewer specifies in.

Such explanation can concretize the content of the interviewer’s initial remark or summarize it, for example:

– *Darmstadt ist Ihre Lieblingsstadt...*

– *Ja, ich komme aus dieser Stadt der Künste und der Wissenschaften. Die Technische Universität, die Fachhochschule und die zahlreichen Forschungsinstitute machen Darmstadt zur Wissenschaftsstadt erster Güte* (Deutschland, 5/2004).

Respondent elects the tactics **“konkretisierte Erklärung”/ “concretising explanation”** in this example. Specifying correlation is set between objective nominations (native town Darmstadt: city of arts and sciences...).

Let’s consider another example:

– *When you were called a moral historian, I think what was also meant was that there is a sense of morality running through your work.*

– *Good writers have to be moralists. You must have values. Without values you can’t write. I can’t think of a good writer who has not been a moralist* (Newsweek, 16.03/2008).

In this minimum dialogue respondent uses the tactics **“verallgemeinerte Erklärung”/ “generalising explanation”**. It is set between subject nominations replacing the personal pronoun *you* with a noun with the summarizing value *good writers*.

The conflict speech strategy of the point of view expression is also represented by several tactics.

During communication interviewer’s and respondent’s positions appear to be opposite quite often. Under the tactics **“die Entgegensetzung”/ “opposition”** we

understand a type of dialogical cooperation where the separate elements of answer are matched against the separate elements of initial remark on the basis of equation of most elements which are included in both remarks [1, p. 93]. In the field of contrasting the tactics “**vollständige Nichtübereinstimmung**”/ “**full discrepancy**” and “**teilweise Nichtübereinstimmung**”/ “**partial discrepancy**” have been realized.

“Full discrepancy” expresses diametrical contrast of the phenomena in the initial and reactive remarks. Respondent fully disagrees with the interviewer’s claim, for example:

- *Aber er hat sich aufgegeben und die Therapie abgebrochen!*
- *Nein, das ist totaler Quatsch (Gala, 43/2006).*

In this example respondent elects the tactics “full discrepancy” which is expressed by the sentence *Nein, das ist totaler Quatsch*.

The respondent’s remark may express partial disagreement; a limit on absolute truth of the interviewer’s report is here imposed, for example:

- *Sie haben eine Aktion zur Rettung der Verfassung gemacht: ein Sondertreffen der EU-Außenminister einberufen.*
- *Das ist keine Aktion zur Rettung der EU-Verfassung. Es wird hier während der österreichischen Präsidentschaft sicher keine Lösung geben. Dafür ist die Diskussion in zu vielen Mitgliedstaaten noch nicht ausgereift genug. Beim Sondertreffen wollen wir den Europäischen Rat im Juni vorbereiten und Zukunftsfragen besprechen (Die Presse, 6.4/2000).*

As respondent of the offered interview does not fully agree with interviewer, he uses the tactics “partial discrepancy” fixing attention on details which he considers wrong and using negative sentence. Though in this example respondent does not deny the fact of the foreign policy ministers’ meeting, but he also does not consider this event the action of EU constitution rescue, respondent’s denial is partial.

The tactics “**die Erklärung der Uneinigkeit**”/ “**disagreement explanation**” of respondent explains, why exactly respondent disagrees with the interviewer’s claim, for example:

- *You have spoken too much about death.*
- *You have misunderstood me. I have only mentioned that I am afraid of death. I’m not going to die, I’m happy to live (The Times 30.05/2001).*

In this example respondent also uses the tactics “disagreement explanation”. Respondent was not understood, it is supported by the arguments: *I have only mentioned that I am afraid of death*. He did not say, that he wanted to die he remembered only, that he was afraid of death. He is very happy to live.

The conflict speech strategy of the point of view expression can be realized by the tactics “**verschobene Antwort**”/ “**displaced answer**”, which is related to the forced or relaxed inadequate interpretation of interviewer’s communicative intention and propositional content of the initial remark. The result of interpretation inadequacy is violation of logical motion of the dialogue, related to incuriosity of respondent to keep ball rolling on the offered theme:

– Die Zeitschrift “Bunte” berichtet, daß Sie Ihrem Vater 10000 Dollar monatlichen Lohnausfall zahlen. Er gab seinen Job auf, um Ihnen aus der Krise zu helfen.

– Die Journalisten können das nicht wissen. Sie verfügen über die genauen Informationen nicht (Gala, 37/2004).

In this example respondent uses the tactics “displaced answer”. Its reaction is directed on qualifying presupposition of the persons, whose report is pointed by interviewer (journalists of magazine “Bunte”). Respondent (Britni Spirs) discredits them as experts in the certain problem: in her opinion, the journalists of “Bunte” can not know the noted facts, as they do not have exact and reliable information.

The tactics **“die Verweisung auf die ungehörige Aussage”/ “instructions on irrelevance of the statement”** specifies on irrelevance and absurdity of the interviewer’s remark content. The respondent’s purpose is to stop talking on a certain theme or changing its character, for example:

– Der Außenminister hat gesagt, daß dieses Abkommen eine Bedingung der Verhandlungen wird.

– Sie können nicht erwarten, daß wir mittels der deutschen Periodika verhandeln werden. Es soll zwischen uns und dem Außenminister gemacht sein (Der Spiegel, 16/2008).

The respondent’s remark displays that he disagrees with the interviewer’s claim and considers his remark inappropriate: in respondent’s opinion, it is impossible to expect that he will negotiate on the pages of German editions. Thus respondent tries to change the direction of this conversation.

Respondent sometimes uses the tactics **“das Schweigen”/ “silence”**. Under “silence” we understand the communicative meaningful silence which executes a certain sign function in verbal communication [4, p. 12], for example:

– Probably you have already thought of the child.

– [Laughter] (People 29.12/2004-05.01/2005).

In the offered example silence means the respondent’s unwillingness to diffuse prematurely the information about his plans for the future, and it is clear to interviewer. Silence definitely confirms the interviewer’s remark.

It should be noted that in the researched texts of interview in the modern German-language and English-language press “silence” is rarely used, it isn’t typical for this kind of discourse.

So, the article reveals the communicators’ interaction specificity in modern publicistic interview. By analysis of the interviews in the modern German-language and English-language press the respondent’s peaceful and conflict strategies are determined: the speech strategy of information granting and the point of view expression which depend on desire or unwillingness to give the socially important information to the interviewer and on positive or negative attitude to the interviewer’s remark. With the help of German and English languages the respondent’s speech tactics, aimed at realizing his communicative intention and pragmatic objective have been characterized. The speech strategy of information granting is represented by such peaceful tactics: “direct answer”, “unwrapped answer”, “management” and by the conflict tactics: “instructions on

irrelevance of a question”, “short answer”, “counter question” and “ignoring”. The point of view expression is presented by the peaceful speech tactics: “direct consent”, “explanation”, which includes “concretising explanation” and “generalising explanation”, and also by the conflict tactics: “opposition”, “full discrepancy”, “partial discrepancy”, “disagreement explanation”, “displaced answer”, “instructions on irrelevance of the statement” and “silence”. The results of this work can be used for subsequent linguistic researches of the communicative and pragmatic features of texts of different types.

Literature

1. Артеменко Т. Н. Прагматика и семантика инициального констативно-ответного микродиалога: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 „Германские языки” / Т. Н. Артеменко. – К., 1991. – 20с.
2. Безугла Л. Р. Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Безугла Лілія Ростиславівна. – Х., 2008. – 428 с.
3. Бендецкая М. Е. Стратегии и тактики речевого убеждения / М. Е. Бендецкая // Стратегии коммуникативного поведения : междунар. науч. конф., 3-4 мая 2001 г. : тезисы докл. – Минск, 2001. – С. 115–118.
4. Богданов В. В. Молчание как нулевой речевой акт и его роль в вербальной коммуникации / В. В. Богданов // Языковое общение и его единицы: межвуз. сб. науч. тр. – Калинин: Калининск. гос. ун-т, 1986. – С. 12–17.
5. Бухінська Т. В. Розмір та частота вживання різних типів речень у німецькій мові (на матеріалі художньої прози та публіцистики) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Бухінська Тетяна Вікторівна. – Ч., 2007. – 250 с.
6. Зинченко Я. Р. Коммуникативные стратегии в дискурсе Гельмута Коля / Я. Р. Зинченко // Стратегии коммуникативного поведения : междунар. науч. конф., 3-4 мая 2001 г. : тезисы докл. – Минск, 2001. – С. 35–37.
7. Кікало А. В. Комуникативно-прагматичні особливості спортивного тексту французької преси: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Кікало Анжеліка Василівна. – Ужгород, 1995. – 154 с.
8. Миронова В. Ю. Лингвистическая характеристика речевого жанра научно-технического реферата (на материале немецких научно-технических реферативных журналов): автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 „Германские языки” / В. Ю. Миронова. – М., 1975. – 20 с.
9. Олександренко К. В. Екстралінгвістичні фактори створення експресивності у газетній комунікації / К. В. Олександренко // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. пр. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – Вип. 3. – С. 94–96.
10. Подолян М. П. Публіцистика як система жанрів / Подолян М. П. – К. : Наукова думка, 1998. – 220 с.

11. Провоторов В. И. Очерки по жанровой стилистике текста (на материале немецкого языка) / Провоторов В. И. – Курск: изд-во РОСИ, 2001. – 288 с.
12. Семенцова И. М. Комунікативна стратегія як елемент теорії комунікації / И. М. Семенцова // Мовні концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : Прайм-М, 2002. – № 6. – С. 161–166.
13. Солганик Г. Я. К проблеме классификации функциональных стилей на интралингвистической основе / Г. Я. Солганик // Основные понятия и категории лингвостилистики: межвуз. сб. науч. тр. – Пермь : Пермский ун-т, 1982. – С. 43–52.
14. Сысоева Т. А. Реализация стратегий автора в текстах массовой коммуникации / Т. А. Сысоева // Стратегии коммуникативного поведения: междунар. науч. конф., 3-4 мая 2001 г. : тезисы докл. – Минск, 2001. – С. 95–99.
15. Тарасова И. П. Речевое общение, толкуемое с юмором, но всерьёз / Тарасова И. П. – М. : Высшая школа, 1992. – 174 с.
16. Ухванова И. Ф. Тематические коммуникативные стратегии в дискурсе печатного издания Европарламента “Tribune Pour l’Europe” / И. Ф. Ухванова, А. А. Маркович // Стратегии коммуникативного поведения: междунар. науч. конф., 3-4 мая 2001 г. : тезисы докл. – Минск, 2001. – С. 94–104.
17. Чайка Л. В. Питальні висловлювання у комунікативному аспекті (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Чайка Лариса Василівна. – К., 1998. – 165 с.
18. Felix S. W. Kognitive linguistik. Repräsentation und Prozesse / Felix S. W., Habel C., Rickheit G. – Opladen : Westdt. Verl., 2004. – 320 S.
19. Fleischer W. Stilistik der Deutschen Gegenwartssprache / Fleischer W., Michel G., Starke G. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern: Peter Lang, 1996. – 341 S.
20. Heusinger S. Texterzeugung, Textanalyse; Stilgestaltung und Stilwirkungen in der sprachlichen Kommunikation / Heusinger S. – Frankfurt am Main: Lang, 1995. – 162 S.
21. Maynard D. W. The perspective-display series and the delivery and receipt of diagnostic news / D. W. Maynard // Talk and Social Structure / [Ed. by D. Boden and D. H. Zimmerman]. – Cambridge: Polity Press, 1991. – P. 164–192.
22. Püschel Ü. Die Zeitung – das altjunge Medium / Ü. Püschel // Kommunikation und Lernen mit alten und neuen Medien / [unter Leitung von B. Rüschoff, U. Schmitz]. – Frankfurt/M. : Peter Lang, 1996. – S. 28–38.
23. Volek B. Die Kategorie der Emotionalität in der Sprache / B. Volek // Papiere zur Linguistik. – 1977. – № 18. – S. 123–148.

Illustrative material

1. Bunte, 21/2007.
2. Der Spiegel, 16/2008.
3. Deutschland, 5/2004.
4. Die Presse, 6.4/2000; 22.4/2000.
5. Financial Times 03.11/2000.

6. Gala, 37/2004; 43/2006.
7. Live, 4/2007.
8. Newsweek, 16.06/2007; 16.03/2008; 08.11/2009.
9. Österreich Spiegel, 3/2009.
10. People 29.12/2004-05.01/2005.
11. Politische Studien, 2/2001.
12. The Times 30.05/2001.
13. The Times Magazine 22.12/2001.

Резюме

Стаття присвячена розкриттю специфіки взаємодії учасників комунікації в сучасному публіцистичному інтерв'ю. Шляхом аналізу інтерв'ю сучасної німецькомовної та англomовної преси виокремлено неконфліктні та конфліктні стратегії респондента: мовленнєву стратегію надання інформації та мовленнєву стратегію вираження точки зору, які залежать від бажання чи небажання надати інтерв'юєру суспільно важливу інформацію. На прикладі німецької та англійської мов охарактеризовано тактики респондента (складові стратегій), які спрямовані на реалізацію комунікативного наміру та прагматичної настанови респондента.

УДК 81'22 (811.161.2+811.111): 81'37

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМНОГО СПІВВІДНОШЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ АКСІОНОМЕНІВ

Сорока Т.В.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Постановка проблеми. Лінгвістичне дослідження системи філософсько-світоглядних, наукових, громадсько-політичних, соціальних, моральних, релігійних, правових та естетичних цінностей в сучасних українській та англійській мовах пов'язане з розробкою теоретичних та практичних проблем загального та зіставно-типологічного мовознавства, а найголовніше – наукового розгляду національної специфіки мови через вивчення лексичної семантики аксіологічних категорій з точки зору маніфестації ними навколишньої дійсності у фрагментах мовної картини світу соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні семасіологічні розвідки акцентують увагу на дослідженні великих груп слів, пов'язаних між собою в межах не лише лексико-семантичного поля як специфічного угруповання слів, а й матриці як фрагмента лексичної системи і моделі семантичних зв'язків слів певної мови.

В низці статей, присвячених аналізу мовної об'єктивації аксіологічних категорій духовної культури українського та англійського народів [2; 3; 4], викладено результати авторського наукового дослідження співвідношень за спільними семантичними ознаками груп аксіономенів¹ окремо як з найвищим і середнім ступенем полісемії, так і моносемантів на матеріалі двох мов із застосуванням матричного підходу. Однак, і досі не розв'язаним залишається питання щодо типів зв'язків між українськими та англійськими аксіономенами різних ступенів полісемії.

Постановка завдання. Мовний характер аксіономенної лексики сучасної української мови передається за допомогою 157 іменників, переважна більшість яких полісемічні, та 749 їхніх лексичних значень. Досліджувана лексика на позначення духовних цінностей в сучасній англійській мові кількісно менша за українську і нараховує 150 мовних одиниць, яким відповідають 1192 семи. Списки ціннісно-обумовлених реєстрових одиниць, отриманих шляхом суцільного аналізу Словника української мови в 11-ти томах і Великого Оксфордського словника в 12-ти томах [6; 7], кваліфікуємо як лексико-семантичні класи мовних засобів вираження аксіологічного знання українського та англійського етнолінгвокультур, що займають почесні місця в досліджуваних мовних системах.

Мета дослідження полягає в розкритті системних семантичних зв'язків, заснованих на спільності, близькості або протилежності змісту сем українських та англійських аксіономенів у межах матриць неспоріднених мов.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи семантику слів на позначення цінностей через розкриття їхніх системних зв'язків, виділяємо наступні типи відношень: “*входження*”, “*сходження*” і “*розходження*” [1], які, в свою чергу, діляться на підвиди:

I. “*Входження*” – це тип зв'язку, який базується на спільності сем. Його підвиди: а) *гіперо-гіпонімічний* (родо-видовий) зв'язок, який передбачає, що обидві одиниці мають однакові семи, однак видова одиниця включає також одну або декілька конкретних сем. Напр., аксіономени *довершеність* і *майстерність* характеризують повноту позитивних людських якостей (спільні семи “*висока якість, довершеність*”, “*ступінь досконалості*”), однак видова мовна одиниця *майстерність* різниться семою “*умілість, вправність*”, що розкриває добрі навички до чогось. Аксіономени *life* і *vitality* пов'язані через сему “*animation*” (жвавість; життя, життєдіяльність), в той час як видова лексема *vitality* диференціюється семою “*ability, capacity*” (здібності, здатність (до чого-небудь, на що-небудь)).

Збігаючись за значенням прихильності, любові, відданості (“*affection, attachment*”), гіперонім *love* і гіпонім *devotion* відрізняються один від одного вказівками на пристрасну прихильність (*love*: “*passionate affection*”), втілення давньогрецького міфологічного бога кохання Еросу або Купідона (*love*: “*a*

¹ *Аксіономен* (від грецького *ἀξία* – “цінність” і латинського – *nomēn* – “ім'я, назва”) - термін, уведений в науковий обіг автором статті для позначення найменування цінності.

personification of sexual affection, as Eros or Cupid") та релігійне завзяття (*devotion: "religious fervor"*).

Гіперо-гіпонімічний зв'язок установлюється також між аксіономенами *grace* і *beauty*, які мають спільну сему "*charm*" (чарівність, шарм; привабливість), однак видовою лексемою *beauty* (красуня) позначається дуже красива молода дівчина або жінка ("*a very attractive and well-formed girl or woman*"). У порівнянні з англійськими прикладами українські аксіономени *краса* і *грація* однаково вживаються для називання "*красунею*" вродливої дівчини, жінки, проте гіпонімічний елемент *грація* відрізняється від гіпероніма *краса* семою "*витонченість*".

б) *перетин* передбачає, що лексичні одиниці на позначення цінностей мають спільні та відмінні семи. Так, відповідно до багатofункціональних еквівалентних сем "*вигук*" і "*exclamation*", українські (*Бог, віра, доля, здоров'я, людина, слава, щастя*) й англійські аксіономени (*soul, faith, beauty, God, peace, goodness, health*), вживаючись у складі фраз, семантизуються як вольові або почуттєві вияви. Лексичні одиниці *spirit, love, style, soul, space, memory, morality, glory, patience, vitality* пов'язані через сему "*another word for*", виступаючи словами-замінниками. Наскрізна ідея декларування добра як позитивного фактора життєдіяльності людей проходить крізь перетин лексичних значень аксіономенів двох мов за відповідними семами: *честь, слава* ("добре ім'я"); *благо, благодать, благополуччя, блаженство, добро, користь, щастя* ("добро, щастя"); *mercy, good, charity, benevolence, goodness, humanism, generosity* ("kindness" – доброта);

в) *синонімічний зв'язок* передбачає перетин та гіперо-гіпонімічний зв'язок між одиницями, які належать до спільного чи сусідніх ієрархічних рівнів. Напр., іменники *доброчесність, чесність* і *порядність* мають однакові семи "*властивість/якість за значенням*", "*втілення чесності, порядності*", однак, значення лексеми *доброчесність* розкривається за рахунок семи "*позитивна риса, якість*", а *чесність* – "*ставлення*". Слова *знання* і *компетентність* об'єднані синонімічним зв'язком через спільну сему "*поінформованість, обізнаність*"; крім того, іменник *знання* тлумачиться як "*рівень пізнання*", "*достовірні відомості*", а семантика слова *компетентність* розкривається через сему "*властивість/якість за значенням компетентний*". Аксіономени *благоговіння* і *благочестя* пов'язані семою "*побожність, набожність*", яка встановлює синонімічний зв'язок. На відміну від лексеми *благоговіння*, що додатково експлікуються як "*зовнішній вияв поваги*", "*ставлення*", слово *благочестя* семантизується як "*додержання приписів релігії*", "*православна віра, православ'я*".

Семою "*aid*" (допомога; підтримка) перетинається пара синонімів *benevolence* (добррозичливість; благодійність) і *charity* (благодійництво, доброчинність), в якій гіперонім *benevolence* додатково тлумачиться як податок ("*tax*"), а гіпонім *charity* – як неупереджена любов ("*impartial love*");

г) *градуальний зв'язок* об'єднує синонімічні одиниці, що вказують на різні ступені або рівні позначуваного поняття і відрізняються семами типу "дуже", "незначне", "максимально". Напр., іменники *щастя* і *блаженство* характеризують

певні рівні цих станів (спільна сема “добро, щастя”), однак **блаженство** різняться семами “велика насолода”, “раювання”, розкриваючи вищий ступінь задоволення. Аксіономени **blessing** (блаженство, щастя) і **felicity** (блаженство) однаково маніфестують відчуття глибокого вдоволення (“bliss”), викликаного Божою милістю (**blessing**: “favour bestowed by God”) або перебуванням у стані великого щастя (**felicity**: “great happiness”);

д) **партитивний зв’язок** передбачає, що досліджувані аксіономени позначають відповідні цінності в цілому і їхні частини через зв’язок між семами в лексичних значеннях, а також характеризуються здатністю в словникових дефініціях виступати взаємними визначниками. Наприклад, **врода** є частиною **краси**, пов’язуючи семи в лексичних значеннях цих іменників: “краса, вродливість” (**врода**), “гарна, приваблива зовнішність; врода” (**краса**). Перша сема десятизначного аксіономена **свобода** (“відсутність політичного й економічного гноблення, утиску та обмежень; воля”) підтверджує той факт, що слово **свобода** є частиною семантики шістнадцятизначного аксіономена **воля**, який, в свою чергу, тлумачиться через сему “свобода, незалежність”.

Партитивність між англійськими аксіономенами **luck** (удача) і **fortune** (щастя; удача) визначається спільною семою “good fortune” (щастя, удача, везіння) (Пор.: **fortune**: *luck, especially good luck*; **luck**: *something fortunate that happens to somebody*), але в кожному окремому випадку має місце додаткове непряме значення, як-от: майно, статок (**fortune**: “property”) та факт, подія (**luck**: “fact (of), event”);

II. Під “сходженням” маємо на увазі зв’язок, заснований на близькості змісту сем. Сходження включає такі різновиди:

а) **фазовий зв’язок** виявляється через семи, які вказують на початкову та кінцеву фазу. Так, семою початкової фази “напря́м” як шлях розвитку чого-небудь; спрямованість якоїсь дії, явища об’єднані лексичні значення аксіономенів **доля** (“напря́м життєвого шляху людини”), **дух** (“загальний напря́м думок”), **наука** (“напря́м у якій-небудь галузі знань, названий ім’ям його засновника”), **раціоналізм** (“напря́м у теорії пізнання, який вважає розум єдиним джерелом і критерієм пізнання”), а заданий курс (сема “course”) сприяє розвитку життя (**life**), прогресу (**progress**) та кар’єрі (**career**).

Сема “source (of)” (джерело, основа; початок, першопричина) характеризує лексичні одиниці **pride, authority, comfort, care, hope, felicity**, а “enthusiasm” - слова **spirit, love, devotion**, акцентуючи увагу саме на первинному бажанні людини здійснити що-небудь.

Сутність кінцевої фази розкривається семою “добрі вчинки, наслідки, результати”, яка є спільною для полісемантів **добро, користь, справедливість, удача, успіх**, або семами “дозвіл, зняття заборони”, “творча знахідка, досягнення”, характеризуючи в першому випадку аксіономени **воля, добро, право, свобода**, а в другому – **удачу, успіх, щастя**. Семою кінцевої фазової дії “achievement” (досягнення) об’єднано лексеми **success** і **career**, а семою “approval, sanction” – аксіономени **authority** і **blessing**, констатуючи офіційний дозвіл, санкції влади (**authority**: “official permission; sanction”) і схвалення як благословення (**blessing**:

“*approval or good wishes*”);

б) *тяжіння* проявляється через семи, які вказують на наступну дію або стан. Такі семи мають семантичні ознаки “можливість, допустимість чого-небудь”, “потреба в чомусь”, “прагнення до чогось”. Так, семою “*прагнення до мети*” об’єднуються лексичні значення аксіономенів *воля, мрія, цілеспрямованість*, так само як семою “*intention, purpose*” (намір, мета, прагнення) – *spirit, mind, dream, will*.

Лексичні значення українських іменників *життя, історія, прогрес* і англійських слів *culture, perfection, education, civilization, progress* об’єднуються через семи “*розвиток*” і “*development, improvement*” (розвиток; удосконалювання), завдяки яким однаково експлікується процес, унаслідок чого відбувається зміна, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого;

в) *ремінісцентний зв’язок* виявляється через семи, які вказують на стан або дію, що передували теперішньому. Такі семи мають семантичні ознаки “після, внаслідок (чогось)”, “через щось”. Напр., лексичні значення іменників *доля і удача* поєднано ремінісцентним зв’язком через сему “*перебіг подій, збіг обставин*”, експлікуючи їх як такі, що ніби не залежать від бажання, волі людини. Вказівки на “*угоду, договір*” і “*agreement, conformity*” (договір, погодженість, узгодженість) констатують заздалегідь встановлені взаємні зобов’язання сторін, об’єднуючи ремінісцентним зв’язком лексичні значення аксіономенів *злагода, мир, право* і полісемантів *order, sympathy, justice, virtue, harmony, peace, legality, decency, solidarity, consensus*.

Сема “*training*” (навчання; підготовка; освіта) пояснює сутність навчально-виховного процесу як передумови, що закладає підвалини культури (*culture*), дисципліни (*discipline*) і освіти (*education*).

Високі, благородні почуття людини можуть слугувати підґрунтям для формування соціальних, моральних і релігійних цінностей. Так, вказівки на “*почуття задоволення*” (*блаженство, гордість, добро, щастя*) і калькований еквівалент “*pleasure*” (насолада; задоволення) (*love, honour, pride, happiness*), “*почуття поваги*” (*благоговіння, любов, повага, честь*), “*почуття прихильності, доброзичливості*” (*благоговіння, доброта, любов, співчуття, симпатія, уважність*), відданість (“*affection, attachment*”) релігійно-християнським традиціям (*spirituality, religiosity*), милість (“*favour*”) (*grace, sympathy, mercy, blessing, respect, benevolence, friendship, kindness*) об’єднують лексичні значення як українських, так і англійських аксіономенів;

г) *темпоральний зв’язок* проявляється через семи, що вказують на часову віднесеність стану, і мають семантичну ознаку “в певний період”. Так, іменники *життя, час* поєднано темпоральним зв’язком через сему “*період часу, вік, літа*”. Англійськими відповідниками зазначених українських аксіономенів виступають іменники *life, time*, які, в свою чергу, семантизують тривалість життя (“*lifetime*”). Вказівка на проміжок часу, обмежений певними датами, подіями (“*period*”), є загальною для аксіономенів *life, time, grace, space, pride*, а сема “*interval*” (інтервал) тлумачить мовні одиниці *time, space*. Лексичне значення *zenit* як вершини

розвитку людського життя (“*the heyday of human life*”) або найкращого періоду, розквіту чогось (“*the heyday of something / the best period of something*”) поєднує аксіономени **time** і **pride**;

д) *локальний зв'язок* розкривається через семи, що мають локальні характеристики. Так, семи “маєток, помістя, володіння”, “країна” об'єднують лексичні значення аксіономенів **держава** і **батьківщина**.

Спільна для слів **space**, **civilization** сема “*area(s)*” (площа, ділянка), так само як “*world, universe*” (світ, всесвіт) для лексичних одиниць **nature**, **space** представляють семантичний аспект «локальності», розкриваючи сутність певного простору придатного для користування (**space**: “*an area available for use*”), заселених районів на противагу рідко заселеним областям, пустелям тощо (**civilization**: “*populated areas, as contrasted with sparsely inhabited areas, deserts, etc*”), матеріального світу, всесвіту в сукупності всіх феноменів (**nature**: “*the physical world, the universe, with all its phenomena*”), світу; космосу (**space**: “*world, universe*”);

е) *інструментальний зв'язок* виявляється через семи позитивного або негативного забарвлення, які вказують на предмет, речовину, явище, що зумовили певний стан речей. Такі семи можуть мати характер метамовного або мовного позначення. Так, метамовне позначення сем “*те(мі), що(чим)...*”, “*що-небудь (щось)...*” з уточнюючою характеристикою трансформується в архісему (предмет, явище, стан і т.і.) для формування конкретності і визначеності дефініцій аксіономенів **гордість** (“*те, чим гордяться*”), **життя** (“*те, що реально існує*”), **культура** (“*те, що створюється для задоволення духовних потреб людини*”), **мрія** (“*те, що створене уявою, фантазією*”), **надія** (“*те, на що можна надіятися, покладатися, що є вірадою, опорою для кого-небудь*”), **наука** (“*те, що повчає, дає життєвий досвід; порада, урок, напучення*”), **обов'язок** (“*те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління*”), **пам'ять** (“*те, що нагадує про кого-, що-небудь*”), **честь** (“*те, що дає право на шану, повагу, визнання*”), **щастя** (“*те, що викликає відчуття найвищого задоволення життям, дає радість кому-небудь*”), **творчість** (“*те, що створено внаслідок такої діяльності, сукупність створеного кимось*”), **закон** (“*що-небудь неминуче, незаперечне*”), **життя** (“*щось дороге, необхідне, важливе*”), **мудрість** (“*що-небудь складне, трудне*”), **мрія** (“*щось нереальне, нездійсненне*”).

На матеріалі англійської мови метамовне позначення “*non-physical part of a person*” (нематеріальна частина людини) уточнюється в тлумаченнях аксіономенів **spirit** (“*the non-physical part of a person which is the seat of emotions and character or manifested as an apparition after their death; a ghost*” – нефізична частина людини, яка уособлює місце зосередження емоцій і характеру, або представ в якості духа померлого, привиджується деяким людям) і **soul** (“*the complex of human attributes that manifests as consciousness, thought, feeling, and will, regarded as distinct from the physical body*” – сукупність рис людини, що на відміну від фізичного тіла проявляється як свідомість, міркування, почуття і воля).

Мовні позначення сем репрезентують конкретизованіші засоби, способи для досягнення чогось. Наприклад, семи “*твір (твори), витвір*” (**праця, мрія**), “*чинні закони, правила*” (**закон, порядок, право**), “*наказ, вимога, розпорядження*” (**воля, закон**), “*положення, твердження, судження*” (**істина, логіка**) об’єднують відповідні аксіономени інструментальним зв’язком і предметно визначають їхню семантику, а саме: **праця** – “літературний твір, наукова робота або витвір мистецтва”, **мрія** – “витвір уяви”; **закон** – “встановлене найвищим органом державної влади загальнообов’язкове правило, яке має найвищу юридичну силу”, “сукупність таких загальнообов’язкових правил та державних постанов, що визначають суспільні відносини людей”, **порядок** – “чинні де-небудь закони, правила”, **право** – “система встановлених або санкціонованих державою загальнообов’язкових правил, що виражають волю панівного класу або всього народу”; **воля** – “вимога, наказ”, **закон** – “розпорядження, веління, обов’язкове для неухильного виконання”; **істина** – “положення, твердження, судження, перевірене практикою, досвідом”, **логіка** – “формалізовані судження, знання і правила виведення нових суджень”.

У досліджуваному англomовному матеріалі знаходимо сему “*legal document*” на позначення юридичного документа, яким визначається право на здійснення влади (**power**), реалізацію волі (**will**), упровадження конституції (**constitution**). Семантична структура аксіономени **law, style, will, truth, constitution** вміщує посилання на твердження, вираження чого-небудь (“*statement, expression*”), надаючи кожному з них обов’язкову силу. На певних правилах (“*rule(s)*”), що входять до семантики мовних одиниць **law, style, art, democracy**, або принципах (“*principle(s)*”), які покладено в основу лексем **life, right, spirit, law, soul, truth, morality, justice, logic, democracy, humanism, rationalism**, базується характер і специфіка досліджуваних слів на позначення громадсько-політичних, соціальних, моральних, релігійних, правових та естетичних цінностей. Аксіономени **art** і **culture** об’єднано семою “*arts collectively*”, за якою мистецтво зумовлюється наявністю всіх його видів загалом: живописом, музикою, літературою й танцями (**art**: “*arts collectively, such as painting, music, literature, and dance*”), а культура – мистецтвом, музикою, літературою та пов’язаних з ними іншими видами інтелектуальної діяльності, що також розглядаються разом (**culture**: “*art, music, literature, and related intellectual activities, considered collectively*”).

Семою “*particular detail (point)*” детермінуються відмінні особливості трьох слів **time, style, respect**, що визначають точку в часі на годиннику (**time**: “*a particular or definite point in time, as indicated by a clock*”), специфічну або відмінну форму конструкції (будови) характерну якомусь типу мистецтва або твору (**style**: “*a particular or distinctive form of construction in any art or work*”), певний аспект, момент, деталь (**respect**: “*a particular aspect, point, or detail*”).

III. “*Розходження*” позначає зв’язок, заснований на протилежності змісту сем і включає такі види:

а) *антонімічний зв’язок*, що передбачає полярність як слів на позначення цінностей, так і сем, що їх структурують. Наприклад, серед протиставлених

аксіономенів знаходимо наступні варіанти слів: *користь* (у значенні “матеріальна вигода для кого-небудь”) / *щедрість*; *стриманість* / *наполегливість*; *людина* / *Бог*; *незалежність*, *суверенітет* / *солідарність*, *соборність*; *privacy* (приватність) / *solidarity* (солідарність); *humility* (сором’язливість) / *initiative* (ініціатива, спритність); *informality* (неформальність) / *legality* (легальність; дотримання букви закону).

Контрастність сем за значенням виявляється і в наступних прикладах: “страждання” (*терпіння*) / “раювання” (*блаженство*); “інтимність” (*любов*) / “невинність, цнотливість” (*добродієність, честь*); “привид, примара”, “фантазія” (*мрія*) / “дійсність, реальність” (*доля, життя, істина, правда*); “пихатість”, “надмірно висока думка про себе і зневага до інших” (*гордість*) / “людинолюбство” (*гуманізм, людяність*); “дозвілля” (*свобода, час*) / “труд, робота, служба” (*праця*); “самотійність” (*ініціатива, суверенітет*) / “колективна співпраця” (*колективізм*); “переносне, іронічне значення” (*добро, закон*) / “солідність, серйозність” (*авторитет, відповідальність, повага*); “restraint” (стриманість): *chastity, moderation, temperance* / “energy” (енергія): *life, spirit, soul, power, will, vitality*; “sexual intercourse” (статеві стосунки): *love, knowledge* / “virginity; celibacy” (невинність, цнотливість): *honour, virtue, chastity, honesty*; “splendour, magnificence” (блиск, велич, розкіш, пишнота): *pride, glory* / “simplicity” (простота): *chastity, modesty*; “secrecy” (секретність, таємність): *privacy, confidence* / “reputon” (слава, популярність): *glory, fame, prestige*; “silence” (тиша; мовчання, безмовність): *order, peace* / “joy” (радість; веселощі): *felicity, happiness*; “fantasy” (уява, фантазія), “daydream, reverie” (мрії; сон наяву; повітряні замки): *dream* / “reality” (дійсність, реальність; реальне існування): *nature, objectivity, life*; “self-effacement” (прагнення триматися в тіні): *humility* / “bravery” (хоробрість, сміливість, мужність): *virtue, courage*;

б) *несумісність* проявляється через так звані “інклюзивні негативні семи” (в термінах Стерніна Й. А.), які мають відбивальний характер і генетично не залежать від якихось інших сем в семемі. Їхня наявність в структурі значення пояснюється самою специфікою об’єкта номінації [5]. Досліджуваний мовний матеріал засвідчив, що в словникових тлумаченнях деяких аксіономенів зустрічаються вказівки на експліцитне (наявність негативних морфем) або імпліцитне заперечення. Напр., словами *воля* і *свобода* через експліцитно-інклюзивну негативну сему “*перебування не в неволі*” пояснюється перебування не під арештом, не ув’язненим, не в клітці, не на ланцюгу і т. ін. Додатковими лексичними значеннями для вказаних аксіономенів виступають однофункціональні семи: “*особисте життя вдома*” (на противагу військовій службі, перебуванню в навчальному закладі закритого типу тощо), “*звільнення від кріпацтва*” (*воля*) і “*легкість, відсутність утруднень у чому-небудь*”, “*простота, невимушеність у поведженні*” (*свобода*).

Україномовний аксіономен *слава* через інклюзивні негативні семи “*поговор, пересуди*”, “*безчестя, ганьба*” (імпліцитна негація) і англomовний аксіономен *fame* в архаїчному значенні “*rumour*” (чутка, погоска, погос) актуалізують свідомо

неправдиві або викликані необізнаністю з фактами чутки, звістки про кого-, що-небудь; плітки або те, що завдає неслави. Вказані семи виконують диференційні функції, відмежовуючи лексичні значення негативного забарвлення від інших додаткових значень тематичного ряду позитивної семантики: **слава**: “загально визнане значення”, “визнання”, “добре ім’я”, “героїчні подвиги”, “бойовий поклик, ура”; **fame**: “reputation, standing” (репутація; слава, добре ім’я), “celebrity” (славетна людина, знаменитість).

Аксіономени **art** і **diplomacy** об’єднуються семою “artfulness or cunning in dealing with people” на позначення хитрощів, підступництва, лукавства в формі неправдивих слів, що інколи застосовуються як маніпуляції в спілкуванні між людьми. Негативна за ознакою сема “prison sentence” (вирок) характеризує аксіономен **life** в сленговій формі як довічне ув’язнення (“a sentence of life imprisonment”), а **time** – як строк позбавлення волі (“a term in prison”). Полісемант **care**, наприклад, у формі множини (cares) за імпліцитно-інклюзивною негативною семою означає тривогу, неспокій, занепокоєння (“trouble; anxiety”), а в однині – опіку (“guardianship”), медичний догляд (“medical treatment”);

в) **протидія** виявляється як дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджаючи їй. Так, у п’ятій групі аксіономенів із середнім ступенем полісемії сучасної української мови наявні контрастні семи “відмовлення від життєвих благ” і “в науці”, які вказують на протидію і об’єднують лексичні значення шестизначного слова **аскетизм**. Дія “відмовлення від життєвих благ” у відлюдництві і як наслідок “умертвіння плоті” через надзвичайну стриманість для досягнення моральної досконалості, спрямована проти іншої дії – наукового обґрунтування положень **аскетизму** як релігійно-етичного вчення, і, по суті, перешкоджає їй.

Протидія сем спостерігається в семантичній структурі аксіономенів **liberty** і **freedom**, де контрастують указівки на фамільярність, безцеремонність в усному мовленні або поведінці (“familiarity in oral speech or behaviour”) і право користуватися всіма привілеями спільноти (“the right to enjoy all the privileges in a community”). Подібна протилежно-зорієнтована спрямованість функціонування сем має місце і в лексичній структурі аксіономенів **time** і **mercy**. Перший іменник уживається для передачі як родового акту пологів (“childbirth”), так і смерті як припинення життєдіяльності (“death”), а другий – для опису милосердного ставлення до злочинця, ворога; суперника (“an attitude towards an offender, adversary, who is in one's power or care”) і випадку, що заслуговує на подяку, оскільки перешкодив чомусь неприємному або полегшив страждання (“an event to be grateful for, because it prevents something unpleasant or provides relief from suffering”).

Висновки дослідження. Отже, провівши аналіз функціонування сем українських та англійських аксіономенів у межах матриць відповідно до виділених типів зв’язків “входження”, “сходження” і “розходження”, відмітимо, що всі представлені їхні підвиди (“входження”: гіперо-гіпонімічний (родо-видовий) зв’язок, перетин, синонімічний зв’язок, градуальний зв’язок, партитивний зв’язок; “сходження”: фазовий зв’язок, тяжіння, ремінісцентний зв’язок, темпоральний зв’язок, локальний зв’язок, інструментальний зв’язок; “розходження”:

антонімічний зв'язок, несумісність) детально охарактеризовано прикладами співвідношень аксіономенів досліджуваних аксіологічних фрагментів лексичних систем двох мов.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в поглибленому вивченні ціннісних парадигм українського, англійського та французького мовних соціумів, досліджуючи багатозначну та моносемічну структуру аксіономенів.

Література

1. Полевые структуры в системе языка: сб. науч. труд. / [под ред. З. Д. Поповой]. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1989. – 198 с.
2. Сорока Т. В. Семантика найбільш багатозначних англійських аксіономенів / Т. В. Сорока // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць / відп. ред. Фабіан М. П. – Ужгород : ПП «Антдор-Шарк», 2014. – Вип. 12. – С. 189–200.
3. Сорока Т. В. Семантична структура англійських аксіономенів із середнім ступенем полісемії / Т. В. Сорока // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія : «Філологія» : зб. наук. праць / гол. ред. І. В. Ступак – Одеса, 2014. – Вип. 11. – Т. 2. – С. 64–67.
4. Сорока Т. В. Семантична характеристика аксіономенних спільностей (на матеріалі сучасної англійської мови) / Т. В. Сорока // Мова і культура : (Наук. журнал). – К.: ВД Дм. Бураго. – 2014, – Вип. 17. – Т. II (170). – С. 288–296.
5. Стернин И.А. Лексическое значение слова в речи / Стернин И.А. – Воронеж: Изд-во Воронежск. гос. ун-та, 1985. – 221 с.
6. Словник української мови: у 11-ти т. / [І. К. Білодід та ін.]. – К. : Наукова думка. – Т. 1. – 1970. – 799 с. – Т. 2. – 1971. – 550 с. – Т. 3. – 1972. – 744 с. – Т. 4. – 1973. – 840 с. – Т. 5. – 1974. – 840 с. – Т. 6. – 1975. – 832 с. – Т. 7. – 1976. – 723 с. – Т. 8. – 1977. – 927 с. – Т. 9. – 1978. – 916 с. – Т. 10. – 1979. – 658 с. – Т. 11. – 1980. – 699 с.
7. Oxford English Dictionary: in 12 vol. / [chief ed. James Murray]. – London: Oxford University Press, 1963. – V. I – 1240 p. – V. II. – 1308 p. – V. III. – 488 p. – V. IV. – 532 p. – V. V. – 758 p. – V. VI. – 820 p. – V. VII. – 1216 p. – V. VIII. – 936 p. – V. IX. – 386 p. – V. X. – 396 p. – V. XI. – 493 p. – V. XII. – 105 p.

Summary

The purpose of the article is to highlight system-defined semantic relations between Modern Ukrainian and English axionomens of different degrees of polysemy within matrices. The object of the study is lexico-semantic groupings of words denoting philosophical, world outlook, scientific, social, political, moral, religious, legal, aesthetic values of distantly related languages. The subject of the study is structurally-defined

organization of axionomens qualified as determined linguistic units taken from the Ukrainian and English lexicographical sources. Semantic types of axionomen relations based on identity, proximity and contrast of semes' content make up the findings of our research. The usage of three basic types of semantic connections ("entry", "convergence", "divergence") and their subtypes has been justified. The practical value of the research lies in the use of its results for fundamental studies of all lexico-semantic sub-systems denoting value paradigms in Ukrainian, English and French language societies.

УДК 811.133.1'367

ПЕРШИЙ СТУПІНЬ ДИНАМІКИ СИНТАКСИЧНОЇ КОГЕЗІЇ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ (на матеріалі художньої оповіді)

Станіслав О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Постановка наукової проблеми та її значення. Предметом нашої зацікавленості став синтаксис сучасної французької мови, а саме – синтаксичні зв'язки, сполучуваність елементів у межах висловлення, надфразової єдності, тексту тощо. Попри значні напрацювання у даній сфері, питання синтаксичної зв'язності (у нашій інтерпретації – когезії) залишається актуальною темою дослідження для лінгвістів.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання синтаксичної зв'язності були неодноразово у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних синтаксистів (О. Андрієвської, О. С. Ахманової, Л. Г. Ведіної, В. Г. Гака, К. Долініна, Л. І. Ілії, О. Реферовської, О. М. Рочняка, Н. О. Шигаревської, Ch. Bally, F. Brunot, J. Damourette, J. Dubois, A. Martinet, A. Sauvageot, A. Séchehaye, R.-L. Wagner та багатьох інших). Як правило, дослідники у своїх розвідках орієнтувались на: 1) опис форми, засобів мови (план вираження), 2) семантичне значення мовлення (план змісту), 3) функціональне призначення мови (комунікативний план) [2]. На основі цього у французькому мовознавстві окреслились численні напрямки та підходи до вивчення синтаксису. Варто вказати, що більшість із них зосередились на аналізі синтаксичної зв'язності слів, словосполучень, окремих речень. У нашому дослідженні ми розглянемо засоби синтаксичної зв'язності не речень між собою, а речень у межах висловлення, тексту, тобто, коли вони мають текстоутворююче значення. Власне у текстоутворюючій функції синтаксична зв'язність набуває статусу когезії.

Мета і завдання статті. За законами діалектики, когезія (як і будь-яка інша форма, явище, процес) розвивається, оновлюється, видозмінюється, перебуває у

постійному русі, динаміці. Як наслідок, може знаходитися в сильній / слабкій / нейтральній позиції абощо. Метою нашої розвідки є розглянути функціонування когезії у синтагматичному типі синтаксису реалістичної прози, тобто на першому ступені своєї динаміки. Головне завдання даної статті полягає в аналізі засобів когезійної зв'язності тексту, обґрунтуванні їхньої кореляції з визначальними рисами французької реалістичної літератури ХХ століття. На матеріалі художньої оповіді роману Ромена Ролана „Жан-Крістоф” доведемо, що синтаксична когезія у творі реалістичного напрямку знаходиться у сильній функціональній позиції та відіграє важливу роль у творенні семантико-синтаксичного простору тексту.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відомо, що синтаксична когезія – це категорія логічного плану, що встановлює структурно-граматичні, контекстуальні види сполучуваності речень у висловленні та регулюється в синтагматичному розрізі синтаксису. Синтагматичний тип синтаксису – це конструктивний синтаксис, що представлений розгалуженою системою засобів зв'язку, які знаходяться в ієрархічній співвіднесеності. У синтаксичній структурі, підтримуючи і розвиваючи традиції синтагматичного типу синтаксису, саме когезія забезпечує сполучуваність усіх елементів у зв'язний текст.

Результати аналізу свідчать, що синтагматичний тип синтаксису безпосередньо співвідноситься з традиціями реалізму в літературі. Дослідження показало, що принципи літературного реалізму корелюють з такими ознаками синтагматичного синтаксису, як: вагомий потенціал логічних міжреченневих засобів зв'язку; чіткий поділ теми і реми (модусу і диктуму); пряма кореляція функціонального значення речення і його граматичної структури; актуалізація висловлення за допомогою граматичних засобів; значна кількість чітко структурованих, стилістично диференційованих синтаксичних структур та інші.

Можна констатувати, що в цілому синтаксис французької реалістичної прози носить традиційний, класичний, унормований характер, а це, у свою чергу, дає підстави стверджувати, що французька реалістична література представлена синтагматичним, ієрархічним типом синтаксису. Конструктивним фактором, домінантою такого типу синтаксису виступає синтагматичне зв'язування – когезія.

Перейдемо до розгляду фактичного матеріалу. Передусім нагадаємо, що Ромен Ролан (Romain Rolland, 1866-1944) є одним із визначних французьких письменників-реалістів ХХ століття. Відомий письменник-гуманіст, знаний фахівець у царині історії музики, філософії, мистецтва, Р. Роллан віддав усі свої сили боротьбі за людину, за її гідність і свободу духу; все своє життя він захищав правдиве і героїчне мистецтво. В постанові Шведської Академії про присудження Нобелівської премії Р. Роллану за 1915 рік були відзначені „піднесений ідеалізм його літературної творчості” та „проникнута симпатією точність, з якою він зумів змалювати різні людські типи”.

Основу поглядів Р. Роллана, його творчі принципи становила глибока віра в людину, в можливість її духовного удосконалення, впевненість у перемозі добра над злом. Його реалістичний роман у десяти книгах „Жан-Крістоф” («Jean

Christophe», 1912 р.) увійшов у коло літературних творів, що визначили обличчя художньої культури ХХ століття. Роман „Жан-Крістоф” – це широка панорама життя кількох європейських країн протягом півстоліття, яка всебічно, різнопланово, максимально правдиво представляє соціальні, культурні та інші проблеми різних народів кінця ХІХ – початку ХХ століття. Сюжет твору логічно вибудований, події розгортаються послідовно відповідно до соціальних законів, історичних закономірностей розвитку. Всі ці ознаки дозволяють з упевненістю віднести даний твір до реалістичного напрямку французької літератури ХХ століття. Р. Ролан відтворив сучасність у великих сюжетних лініях, у головних тенденціях часу, передавши загальний дух епохи, її драматизм та оптимістичні можливості разом.

На тлі загальної оповіді розгортається історія про геніальну особистість, людину відважної і щедрої душі. Перед нами ціле життя музиканта Жан-Крістофа: від його народження до смерті. У ході розвитку подій читач спостерігає за його становленням, пошуками, творчими сходженнями як композитора, як людини-бунтівника за своїм духом, проте, далекої від політичної боротьби за суттю своєї професії. Образ Жан-Крістофа – це образ яскравого, виразного, вольового характеру, що поєднав у собі і риси бунтаря, і риси творця, і великого гуманіста.

Образ Крістофа співвідноситься з принципами реалізму ХХ століття: Жан Крістоф – це не просто правдиве зображення конкретного соціального типу народного інтелігента (за принципами реалізму ХІХ століття), не ідеальний, позитивний герой, осередок чеснот, втілення мудрості і таланта (за принципами романтизму), а це жива людина зі своєю мораллю, життєвими поглядами, помилками, успіхами і невдачами, соціальними та національними особливостями (за оновленими принципам реалізму ХХ століття).

На користь реалістичності образу головного персонажа виступає і зізнання самого автора роману, який писав, що „Жан-Крістоф” завжди видавався мені рікою”, а в річці „води не перестають текти і мінятися”. На шляху цієї людини-ріки встають круті пороги, його особистість розвивається, проходячи через гострі, часом жорстокі моральні кризи та випробування.

Творчість Жан-Крістофа – смілива, новаторська й водночас пов’язана з реалістичними, істинно народними музичними традиціями. Втім, класичні симфонії, ораторії молодого композитора не приймається ні французькими поціновувачами музики, ні німецькими побратимами. Декадентам художні пошуки композитора видаються не достатньо сміливими, мало рішучими; консерваторам, навпаки, – надмірними; позаяк одні ставили йому в провину тісний зв’язок із традиціями, інші – музичну новизну. Залишаючись протягом багатьох років незрозумілим, невизнаним, Крістоф не впав у відчай і не пішов на поступки. Все його життя перетворилося на боротьбу, з якої він вийшов переможцем: на схилі років, коли композитор вже припинив надіятись на творче визнання, до нього нарешті прийшли і успіх, і світова слава.

Можна стверджувати, що піднявши проблему необхідності поєднання національних традицій і новаторських ідей, питання збереження принципів

послідовності, логічності, наступності, дотримання принципів гуманізму, просвітництва, Р. Ролан убачав шлях до загального порозуміння та гармонії.

Видається, що навіть такий побіжний огляд „Жан-Крістофа” як роману нового типу, засвідчує його приналежність до літератури реалістичного напрямку. Подальшим етапом розвідки є довести на конкретному мовному матеріалі, що принципи літературного реалізму безпосередньо співвідносяться з ознаками синтагматичного синтаксису, а його основу становить синтаксична когезійна зв'язність.

Спочатку, розглянемо приклади зв'язності тексту з точки зору композиційних, структурних особливостей. Приклад перший:

Il (Jean Christophe) est à l'église avec grand-père (1). Il s'ennuie (2). Il n'est pas très à son aise (3). On lui défend de remuer, et les gens disent ensemble des mots qu'il ne comprend pas, et puis se taisent ensemble (4). Ils ont tous une figure solennelle et morose (5). Il les regardent, intimidé (6). La vieille Lina, la voisine, assise à côté de lui, a pris un air méchant ; à des moments, il ne reconnaît même plus son grand-père (7). Il a un peu peur (8). Puis il s'habitue, et il cherche à se désennuyer par tous le moyens dont il dispose (9). Il se balance, il se tord le cou pour regarder au plafond, il fait des grimaces, il tire grand-père par son habit, il étudie les pailles de sa chaise, il tâche d'y faire un trou avec ses doigts, il écoute les cris d'oiseaux, il bâille à se décrocher la mâchoire (10).

Приклад другий:

Soudain, une cataracte de sons : l'orgue joue (1). Un frisson lui court le long de l'échine (2). Il se retourne, le menton appuyé sur le dossier de sa chaise, et il reste très sage (3). Il ne comprend rien à ce bruit, il ne sait pas ce que cela veut dire : cela brille, cela tourbillonne, on ne peut rien distinguer (4). Mais c'est bon (5). C'est comme si on n'était plus assis, depuis une heure, sur une chaise qui fait mal, dans une ennuyeuse vieille maison (6). On est suspendu dans l'air, comme un oiseau ; et quand le fleuve de sons ruisselle d'un bout à l'autre de l'église, remplissant les voûtes, rejaillissant contre les murs, on est emporté avec lui, on vole à tire-d'aile, de-ci, de-là, on n'a qu'à se laisser faire (7). On est libre, on est heureux, il fait soleil...(8). Il s'asoupit (9) (Romain Rolland. Jean Christophe. L'aube, p. 30).

Наведений вище перший уривок – це зразок цілісного, завершеного висловлення синтагматичного типу синтаксису. За структурою, перше речення (*Il (Jean Christophe) est à l'église avec grand-père*) виступає змістовим, синтаксичним центром, зачином висловлення. В ньому міститься рема (місце розгортання подій та герої), яка позначає розвиток нової думки. Останнє речення вказує на структурну й семантичну завершеність висловлення, це його кінець. Він маркований імпліцитною когезією: змістовою співвіднесеністю речень, відповідним модальним забарвленням синтаксичної структури (вказує на кінець одного модального стану та передумови для виникнення іншого), просодичними засобами (зниження тону, тембру голосу, відповідна паузалізація).

Указаний фрагмент представляє художній текст оповідного характеру. Речення у структурі висловлення сполученні найбільш поширеним комбінованим типом когезійного зв'язку. Так, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 сполучені з першим реченням паралельним типом зв'язку; співвідносяться з ним як із головним реченням

висловлення, в якому зазначені дійові особи, місце подій (відвідування вперше церкви Жан-Крістофом із дідусем). Паралельний тип когезії підкріплений синтаксичним паралелізмом. 1, 2, 3, 6, 8, 10 речення побудовані за однією синтаксичною моделлю: наявність спільного підмета (*Il*) на початку речення та однотипність синтаксичної структури. 9 і 10 речення сполучені між собою послідовним типом когезії: рема дев'ятого речення (Крістоф нудьгує й намагається хоча б чимось розважитись) стає темою для десятого речення (розхитується, закидає голову, дивиться в стелю, робить гримаси, смикає дідуса за рукави й т.п.).

Другий уривок є змістовим продовженням першого висловлення. Він також представляє яскравий зразок синтагматичного типу синтаксису, де речення зв'язані когезійними способами. Перше речення – зачин, семантичне ядро висловлення. Наступні речення – розвивають думку – 2, 3, 4, 5; вони сполучені паралельним способом першого типу (корелюють з першим реченням), мають оповідний характер. 6, 7, 8, 9 – сполучені послідовним типом когезійної зв'язності (представляють гаму почуттів, емоцій героя від уперше почутої органної музики), мають описовий тип. Останнє речення (9) – своєрідне підведення підсумків, кінець, завершення висловлення.

Як бачимо, з точки зору композиційно-структурних особливостей, наведені уривки представляють зразки синтагматичного типу синтаксису. Це виявляється в чіткому виокремленні теми і реми висловлень, їхній структурній завершеності, логічній побудові, ієрархічності, підпорядкованості частин у межах цілого, у відповідності функціонального значення речення і його граматичної структури. Всі ці характеристики когезійної зв'язності безпосередньо корелюють із принципами літературного реалізму.

Перейдемо до аналізу власне способів синтаксичної зв'язності у межах висловлення, надфразової єдності; з'ясуємо основні когезійні засоби, що виконують важливу текстоутворюючу функцію. Розглянемо фрагмент із роману „Жан-Крістоф”, в якому описується становище сім'ї Крафтів після смерті батька та необхідність переїзду на нову квартиру:

Ses deux frères, effrayés par le silence de la maison en deuil, s'étaient empressés de la fuir (1). Rodolphe était entré dans la maison de commerce de son oncle Théodore, et il logeait chez lui (2). Quant à Ernst, après avoir essayé de deux ou trois métiers, il s'était engagé sur un des bateaux du Rhin, qui font le service entre Mayence et Cologne ; et il ne reparaissait que quand il avait besoin d'argent (3). Christophe restait donc seul avec sa mère dans la maison trop grande ; et l'exiguïté des ressources, le paiement de certaines dettes qui s'étaient découvertes après la mort du père, les avaient décidés, quelque peine qu'ils en eussent, à chercher un autre logement plus humble et moins coûteux (4).

Ils trouvèrent un petit étage – deux ou trois chambres au second d'une maison de la rue du Marché (5). Le quartier était bruyant, au centre de la ville, loin du fleuve, loin des arbres et de tous les lieux familiers (6). Mais il fallait consulter la raison, et non le sentiment ; Christophe avait là une belle occasion de satisfaire à son besoin chagrin de mortification (7). D'ailleurs, le propriétaire de la maison, le vieux greffier Euler, était un

ami de grand-père, il connaissait la famille : c'était assez pour décider Loisa, perdue dans sa maison vide, et irrésistiblement attirée vers ceux qui gardaient le souvenir des êtres qu'elle avait aimés (8) (Romain Rolland. Jean Christophe. L'adolescent, p. 222).

Відзначаємо, що кожне з речень є завершеним як у граматичному, структурному, так і в змістовому плані. Низка речень (1, 2, 3, 4) побудовані за принципом ідентичності структур. Усі речення є когезійно зв'язаними між собою, представляють цілісну синтаксичну будову висловлення. Когезійна зв'язність у кожному з речень укріплює таку визначальну характеристику французького речення, як синтаксична структурна завершеність, коли опущення одного з компонентів конструкції є неможливим. Нормативною для французької мови виступає модель речення з повним набором необхідних елементів: постійних (службові слова) та перемінних (повнозначні слова та їхні замітники) [1, с. 789]. Дана властивість когезії стверджує класичний, унормований тип французького синтаксису, який є характерним для французької літератури реалістичного напрямку.

Зауважимо, що всі речення зберігають фіксований порядок слів. Отже, наразі когезія зміцнює ще одну ознаку французького речення: прогресивний порядок слів, що уможлиблює побудову чітких, логічно-структурованих синтаксичних структур, які характеризують синтагматичний (ієрархічний) синтаксис.

Спостерігаємо сполучення 7 та 8 речень граматичними засобами когезії: використання сполучника та сполучникового слова (*Mais... D'ailleurs...*). Сполучникова підрядність, коли окремі речення інтегруються в ускладнене за своєю внутрішньою організацією висловлення, в якому всі відношення між елементами є маркованим, взаємозв'язаними і взаємозалежними вербально позначає синтагматичний тип реалістичної прози [3, с. 124]. Це ще раз указує на логічність когезійних засобів зв'язку, субординацію відношень між синтаксичними елементами, їхній експліцитний характер.

Виняткового значення набувають різного роду логічні когезійні зв'язки за участі слів-замінників – субститутів [4, с. 17-18], як то: *Rodolphe – il, Ernst – il, Christophe, sa mère – ils*; відзначаємо тісний взаємозумовлений прономінальний когезійний зв'язок речень. Когезійні функції особових займенників доповнюють присвійні, вказівні, безособові, неозначені займенники тощо: *ses deux frères, son oncle, chez lui, sa maison, sa mère, ceux qui..., certaines dettes, tous les lieux familiers*.

Аналіз фактичного матеріалу доводить важливість такої лексико-граматичної когезійної зв'язності в тексті, оскільки вона (когезія) розвиває, уточнює відношення між частинам висловлення й тим самим розширює потенціал логічних міжреченневих засобів зв'язку.

Когезія в ієрархічному типі прозі зумовлює не лише граматичні, змістові зв'язки між елементами висловлення, але й комунікативну нерівність повідомлень у ході оповіді. Комунікативну ієрархію висловлень у тексті експліцитно засвідчують як вищерозглянуті синтаксичні структури підрядності, субститути, так і лексико-семантичні засоби когезії. Проаналізуємо їх.

Означений фрагмент – це висловлення описово-оповідного характеру, в якому всі речення об'єднані спільною мікротемою – ситуація у родині Крафтів

після смерті батька (Мельхіора) та переїзд Крістофа і Луїзи на нову квартиру. У межах висловлення виокремлюється наступні лексико-семантичних поля: 1) лексика на позначення родинних зв'язків (*la famille, les frères, l'oncle, la mère, le père, le grand-père*), 2) лексеми, що позначають житло (*la maison, le logement, un petit étage, les chambres*), 3) слова, що маркують різноманітні почуття героїв, їхній внутрішній стан (*effrayés par le silence, la raison, le sentiment, chagrin de mortification, perdue dans sa maison vide, le souvenir des êtres qu'elle avait aimés*).

Систему когезійного зв'язування виразно представляють такі експліцитні засоби, як слова-кореляти. Для прикладу, таким чином сполучені між собою 4 та 5 речення, а також 5 і 6 речення. За допомогою синонімічних позначень (*un autre logement plus humble et moins coûteux (4) – un petit étage – deux ou trois chambres au second (5); la rue du Marché (5) – le quartier (6)*) на основі явища кореференції (повторної номінації) відбувається когезійна зв'язність речень.

Серед яскравих імпліцитних засобів когезії назвемо хоча б стилістичний паралелізм, яким сполучені 1, 2, 3, 4 речення; вживання стилістичних синонімів (*rue – quartier, maison – logement – petit étage – chambre, Rodolphe, Ernst – deux frères*); антонімів (*la maison trop grande – la maison vide, centre – loin de*); часткового повтору (*la famille – les lieux familiaux*) тощо, які уможливають не лише логічну сполучуваність речень, але й надають їм стилістичного забарвлення та визначають комунікативне значення висловлення.

Як засвідчує аналіз, думка про нову Людину, про справжню цілісну особистість наштовхувала Р. Ролана на пошуки незвичних художніх засобів, визначала напружену, часом трагедійну, але в кінцевому рахунку життєствердуючу атмосферу в його великому романі. При описі емоційного стану свого героя, його творчого натхнення або пригнічення Р. Ролан часто звертається до розгорнутої метафори, як імпліцитного засобу образної когезійної зв'язності.

У цьому сенсі особливе місце в творі займає образ величного „Старого Рейну”. На його берегах народився головний герой, шум ріки буде маритися Крістофу й у передсмертну годину. Образ повноводної ріки в її невпинному русі символічно втілює характер Крістофа, який розкривається в динаміці, як потік, що спрямований уперед, крізь перешкоди, через усе несуттєве. До образу Рейну автор повертається неодноразово, переважно в ті моменти, що відображають процес творчості героя, його переживання, душевні потрясіння. Образ ріки з її бурхливими водами, свіжий вітер, буревії та інші розгорнуті епічні метафори, що пов'язані зі стихійними явищами, силами природи, супроводжують Крістофа протягом усього роману. Для прикладу:

Le Fleuve... Les Cloches... Si loin qu'il se souviene – dans les lointains du temps, à quelque heure de sa vie que ce soit –, toujours leurs voix profondes et familières chantent...

La nuit – à demi endormi... Une pâle lueur blanchait la vitre... Le fleuve gronde. Dans le silence, sa voix monte toute-puissante ; elle règne sur les êtres. Tantôt elle caresse leur sommeil et semble près de s'assoupir elle-même, au bruissement de ses flots. Tantôt elle s'irrite, elle hurle, comme une bête enragée qui veut mordre. La vocifération

s'apaise : c'est maintenant un murmure d'une infinie douceur, des timbres argentins, de claires clochettes, des rires d'enfants, de tendres voix qui chantent, une musique qui danse. Grande voix maternelle, qui s'endort jamais ! Elle berce l'enfant, ainsi qu'elle berça pendant des siècles, de la naissance à la mort, les générations qui furent avant lui ; elle pénètre sa pensée, elle imprègne ses rêves, elle l'entoure du manteau de ses fluides harmonies, qui l'envelopperont encore, quand il sera couché dans le petit cimetière qui dort au bord de l'eau et que baigne le Rhin... (Romain Rolland. Jean Christophe. L'aube, p. 27-28).

Спостерігаємо образну когезію, яка своєрідним чином зв'язує суспіль частини тексту. Образна когезія впливає найперше на афективну сферу читача, викликає в нього різні емоції, почуття, підсилює чуттєвість твору, піднесеність стилю. У даному випадку засвідчимо використання таких імпліцитних засобів когезії, що слугують увиразненню висловлення, як: персоніфікація (*les voix du fleuve et des cloches chantent, la voix du fleuve gronde, elle règne sur les êtres, elle caresse le sommeil, la voix hurle, elle berce l'enfant, elle pénètre sa pensée, elle imprègne ses rêves, elle l'entoure du manteau de ses fluides harmonie* і т.п.), порівняння (*la voix du fleuve hurle, comme une bête enragée qui veut mordre*), стилістичні синоніми (*le fleuve – le bord de l'eau – le Rhin*), синтаксичний паралелізм з анафоричним повтором (*Tantôt elle caresse... Tantôt elle s'irrite...*), евфемізм (*être couché dans le petit cimetière*) та інших. Спільно з експліцитними засобами зв'язності вони сприяють послідовному, системному, більш глибокому осмисленню, сприйняттю самого тексту, його образної системи, мистецького значення.

Окремо вкажемо на просодичні особливості когезійного зв'язування. Використання підрядних сполучників, різних форм анафоричної сполучуваності, синтаксичного паралелізму, повторів та тому подібне складають основу для сприйняття художньої прози як прози ритмічної, когезійно зв'язної. Зазвичай, просодичні засоби когезії тісно поєднанні зі стилістичними прийомами, разом вони створюють емоційно-ліричний настрій оповіді та її зв'язність [5, с. 67].

Речення, що оформленні пунктуаційними знаками, які за своєю природою, суттю є інтонаційними (три крапки, знак оклику) стверджують у синтагматичному типі синтаксису свій основний зміст, функціональне призначення. Три крапки позначають незавершеність висловлення, що відображається в подовжених паузах, протяжності тону. Знак оклику, який традиційно маркує емотивність висловлення, створює його особливу окличну інтонацію, що виражається не тільки і не стільки висхідним тоном, скільки додатковим наголосом і паузою, довготою голосних та приголосних. Інтонаційний контур окличного речення (*Grande voix maternelle, qui s'endort jamais !*) передає емоції, афективний стан ліричного героя, відтворює його винятково теплі почуття до матері. У нашому випадку знак оклику, змінюючи загальну тональність висловлення, змінює його модальність – наповнює висловлення неповторним ліризмом та поетичністю.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, можемо стверджувати, що основним, визначальним чинником творення семантико-синтаксичного простору реалістичного художнього тексту виступає когезійна

зв'язність, яка в синтагматичному типі синтаксису перебуває на першому ступені динаміки, а відтак, у сильній функціональній позиції.

Проведена розвідка показала, що Р. Ролан своєю творчістю продовжував розвивати кращі традиції реалістичного напрямку у французькій літературі ХХ століття. Доведено, що синтаксичну тканину реалістичного твору (оповіді та опису зокрема) складає класичний, синтагматичний тип синтаксису. Обґрунтовано, що власне когезія на основі формальних структурно-композиційних, експліцитних та імпліцитних засобів сполучуваності речень у висловленні забезпечує його зв'язність, цілісність та становить базис синтагматичного синтаксису. Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з аналізом другого ступеня динаміки синтаксичної когезії на матеріалі сучасної французької літератури. Актуальним було б також з'ясувати особливості когезії у текстах різних художніх жанрів, літературних напрямків і т. п.

Література

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка / В. Г. Гак. – М.: Добросвет-2000, 2004. – 839 с.
2. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису: Монографія. – Видання 2-ге, вип. і доп. / Анатолій Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 294 с.
3. Реферовская Е. А. Синтаксис французского языка / Е. А. Реферовская. – Ленинград: Наука, 1969. – 237 с.
4. Рочняк А. М. Способы соединения макросинтагматических конструкций в тексте (на материале современного французского языка): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.05. «Романские языки» / А. М. Рочняк. – Львов, 1972. – 20с.
5. Шигаревская Н. А. Новое в современном французском синтаксисе / Н. А. Шигаревская. – М.: Просвещение, 1977. – 103 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

Rolland R. Jean Christophe / Romain Rolland. – Éditions Albin Michel, 1989. – 498 P.

Summary

Our research reveals the main question of function of cohesion in syntagmatic type of syntax of realistic prose that is the first stage of its dynamics that is the first degree of the dynamics. It was established that the main structural composites, explicit and implicit cohesive connectedness means of text is closely correlated with the main features of the French realistic literature of XX century, and consequently, are in strong functional position.

КОНЦЕПТОСФЕРА ДОМУ У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ ПАРЕМІОЛОГІЇ НА КОНТРАСТИВНОМУ ТЛІ

Тищенко О.В.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження концептосфер (І.Голубовська, В.Маслова, Н.Красавський, Н.Слухай, О.Снитко) в різномовних лексико-семантичних системах і концептополях дає змогу виявити спільні та відмінні закономірності вербалізації знаків матеріальної і духовної культури, особливості народного побуту, традицій, фольклору, поведінкових і ритуальних культурних стереотипів, відображених у паремійних та фразеологічних системах певної мови. В етнолінгвістичній перспективі вивчення категорій простору і часу передбачає «реконструкцію відповідних параметрів традиційної картини світу на підставі даних мови, фольклору, міфологічних уявлень, вірувань, звичаїв, обрядів, побутової практики» [Толстая 2011: 10]. З огляду на сказане дослідники ставлять за мету «продемонструвати моделі і механізми семіотизації, міфологізації і оцінки простору й часу в усній народній традиції (зазвичай ці механізми універсальні для різних її жанрів), відображаючи основні способи магічного впливу на поведінку людини процесі «засвоєння» і «підпорядкування» свого і чужого [op.cit., с. 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Передусім варто згадати найновіше опрацювання цього концепту в польській, грецькій, литовській, чеській, білоруській, болгарській, сербській, хорватській, англійській (британський варіант), німецькій, французькій, португальській, японській лінгвокультурах, соціолекті лемків, а також у мові суахілі, традиції кочових племен Сахари, представлений у колективній монографії *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów.T.1. Dom/red.J.Bartmiński, I.Bielińska-Gardziel, Beata Żywicka, Lublin: UMCS, 2015*. У дослідженні Г.Яворської [Яворская 2004: 723]. Концепт *xata* розглянуто в українській мові з когнітивного і семантичного погляду та представлено його семантичне наповнення в українських художніх та фольклорних текстах; в межах семантичного поля концепту *Дім* з огляду на ядерну і периферійну зону його функціонування в російській, англійській та французькій мовних картинах світу Сорока Т.В. виділила кілька мікрополів 1.Споруда (зона ближньої периферії) та 2. Сім'я (зона дальньої периферії); структура концепту *Home* включає відповідно 1.Місце проживання та 2.Сім'я, 3.Спорідненість. 4.Шлюб [Сорока 2006: 6]; до культурологічного аспекту *Дому* в народній побутовій свідомості та міфології зверталися автори словника «Славянская мифология», російський етнограф А.Байбурин, який описав обрядову символіку традиційного слов'янського житла, зокрема й обрядодії, пов'язані із закладенням хати в межах універсальних семантичних протиставлень «своє»-

«чуже», «старе»-«нове» та ін. *Дім* – символ сімейного добробуту, родинного тепла, багатства, локус багатьох календарних і сімейних обрядів... протиставлений зовнішньому світу, який функціонує у складі різноманітних магічних захисних та оберегових ритуалів [СМ: 142-144]. В полі зору польських етнологів З.Бенедиктовича та ін. перебувала з космо-теологічна і антропоморфна символічна реконструкція традиційного польського житла, виражена в обрядах і звичаях родинного циклу на широкому тлі слов'янської дохристиянської культури [Benedyktowicz, Benedyktowicz 1992: 10].

У капітальній колективній монографії, яка не так давно побачила світ, *Дім* описується як семантична і культурна універсалія, при цьому не йдеться про дім «лише в аспекті архітектонічному (вигляд людського житла, будинку, їх зовнішня будова, будова приміщень), тобто матеріально-технічний план, а передусім звертається увага на культурний аспект дому, ментальні уявлення про дім, розуміння його ролі у житті людини, тобто «ідея дому» розглядається у нерозривному зв'язку з мовними засобами його осмислення і вираження» [Bartmiński 2015: 18-19].

«Dom ma dla człowieka fundamentalną wartość bytową jako miejsce schronienia i zarazem wartość społeczno-kulturową, jako gniazdo rodzinne... w systemach mitologicznych jest pojmowany jako centrum i obraz całego kosmosu, *imago mundi*, także analogon ludzkiego ciała, czemu towarzyszy przekonanie, że ciało używa duszy schronienia (Eliade, Kopaliński, Chevalier, Gheerbant, Herder)» [Bartmiński, Op.cit., s. 16].

Стрижневою і ключовою моделлю опису концепта *Дім* у згаданій колективній монографії (*Lublin, 2015*), за Є.Бартмінським, є впорядкована певним чином таксономічна цілісність таких фасетів, що формують спільний гештальт: **{[PODMIOT] + [Zdarzenie] + [Locum] + [Funkcja]}**. При цьому до семантичних ділянок опису цього концепта включено, крім словникових (лексикографічних) дефініцій, семантичної мотивації назви, її ономасіологічної основи (перісного культурно-семантичного етимону) й дериватів, такі його виміри, як «*хто є суб'єктом дому, який в ньому живе*», «*дія як опертя для індивідууму, особистості*», «*публічні інституції*», «*одомашнені і домашні тварини і місця їх утримання*», «*домашні духи, опікуни дому, інші міфологічні постаті*», «*місце*» (просторовий, фізичний вимір дому у поєднанні з суспільним, життєвим), **аксіологія дому** (*свій-чужий, близький-далекий, внутрішній-зовнішній, атмосфера дому*), «*родинне гніздо*» (як суспільнопсихологічна домена), «*безпечне пристанище*», «*дах над головою*», «*власний кут*» (соціально-побутова домена)), **метафорика дому** (розширена метафорика дому – *країна, батьківщина, спільний європейський дім*) на ідеологічну противагу тій же радянській «*комунальці*» чи звужена метафора дому, зведена до **партонімів** (фізичних, архітектурних його частин – *дах, стіни* (безпека, спокій, затишок), *пори́г, двері* (границя, межа між своїм і чужим простором), *піч* (домашнє вогнище), *вікно* (функціонує як очі в тілі людини, канал зв'язку із зовнішнім світом), **тіло людини як дім, фольклорно-культурні нарративні кореляції Дому** (*будівництво дому,*

мотив залишення отчого дому і мандрівка в світ, повернення додому), **профілі Дому** – матеріальний, дім як родинне гніздечко, феміністичний, дім як рухома субстанція (відірваність від дому, еміграція, ностальгія), номадичний (стабільність), ліберальний (відкритий дім), релігійний (Небо-Бог) [Bartmiński 2015: 22-31].

Метою пропонованої розвідки є семантико-когнітивний та лінгвокультурологічний аналіз паремій та деяких стійких сполук слів, які концептуалізують просторові уявлення, пов'язані з *Домом* та окремими його частинами, освоєним людиною господарським простором, елементами матеріальної культури, моделями гостинності й родинно-побутової обрядовості в різних етнокультурах. Інакше кажучи, особливу увагу звернено на «наївну картину світу», зв'язану з Домом, побутовими, оціночними, звичаєвими та до певної міри суспільно-ритуальними уявленнями про Дім в польському, українському та інших лінгвально-семіотичних фразеосемантичних (паремійних) континуумах.

Завдання статті полягає у спробі представити мвоно-культурний стереотип дому у традиційному діахронічному його вимірі, який передбачає реконструкцію кількох концептосфер і фреймів, пов'язаних як з архітектурними, артефактними, побутовими, господарськими, обрядовими, соціальними його проявами за допомогою когнітивного моделювання паремійних одиниць у межах кількох фреїв, концептуально зв'язаних із протиставленням «своє-чуже» та простежити відображену у прислів'ях та приказках архаїчну ритуальну символіку будівництва традиційного житла й семіосферу відповідних реалій та предметів внутрішнього та зовнішнього простору з урахуванням особливостей первісної наївної міфологічної і побутової свідомості конкретної лінгвоспільноти.

До семантичного аналізу залучено образні номінації, прислів'я, приказки, порівняння і з інших мов європейського культурного ареалу (приміром італійської), що здійснено задля зіставлення мотиваційної природи міжмовних етнокультурних паралелей, з'ясування глибинних засад когнітивного і структурно-семантичного моделювання паремій за усталеними у зіставній ідеографії і когнітивній семантиці методиками (синонімічною варіативністю логіко-семантичної структури одиниць, аплікативною моделлю міжмовних перекладних еквівалентів, фреймове моделювання культурних смислів тощо).

Аналіз різномовних паремійних тематичних груп з компонентом *хата* та інших вербалізаторів дав змогу з'ясувати семантичне наповнення універсального семіотичного протиставлення «своє-чуже» в межах категорії *Дім*, яка є спільним для багатьох народів предметним кодом культури, співвіднесеним із соматичним, часовим, зооморфним та ін. кодами, які до цього часу не розглядались у зіставній етнолінгвістичній теорії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Враховуючи прямі і перехресні корелятивні зв'язки між опозиціями «своє-чуже» і «добро-зло», українська дослідниця З.Коцюба виокремлює чотири універсальні базові паремійні тематичні моделі: 1. модель «своє- добре (краще від

чужого)»; 2. кваліфікація чужого як негативного, що виявляється в тематичній моделі «чуже-зло»: *Гіркий чужий хліб, Чужий хліб рот дере (у рот не лізе)*, ілюстрацією вказаної моделі слугують і деякі польські контексти: *Cudzy ogień nie grzeje, Co własnego, zawsze jest mniej mile*; 3. «чуже добре (краще від свого)»: *Чужі лемеші хороші, Солодка морква та в сусідовому городі, Добра риба на чужому блюді* [див: Коцюба 2010: 255-256]. Похідна комбінована тематична модель «чуже – добре, своє – краще» реалізується лише у слов'янських мовах: *Чуже миле, своє наймиліше, чуже святоє, своє пренайсвятіше, Чуже красне, своє найкрасніше, Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej, Wszędzie dobrze, lepiej między swymi, Всюди добре, а дома найліше, Твое дороже (краснее, белее), а свое милее*; 4. Інверсована модель «своє- погане» (гірше від чужого) кількісно і якісно не репрезентативна (*Чужа жінка медом помазана, а своя смолю*) [Коцюба 2010: 258].

Аналіз різномовних паремійних тематичних груп, які містять відповідники до аналізованої концептосфери, виводить на універсальне семіотичне протиставлення «своє- чуже», а також сягає уже згадуваного концепту *дім*, що є спільним для багатьох народів предметним кодом культури. За переконанням З.Коцюби, саме ці чинники пояснюють існування кількісно репрезентативного паремійного блоку з ключовим словом «хата» в українській мові – 222 одиниці, серед яких багатоваріантне прислів'я *Своя хата покривка*, яке можна вважати найближчим українським еквівалентом англійської паремії *My house is my castle* [Коцюба 2010: 268]. Із домом у носіїв англійської і російської мови, з одного боку, асоціюється *рідна земля*, проте в англійській *дім* концептуалізується за допомогою реалізації одного із найважливіших для англійської ментальності поняття «*privacy*» у його кореляції з *home*, в якому вбачають ідею відокремленості, відмежованості від усього світу... Саме концепти «*home*» і «*privacy*» слугують основою для тлумачення прислів'я *An Englishman's house (home) is his castle...*, які репрезентують ідею про те, що *дім* людини (*home*) є тим місцем, де вона може усамітнитися (*be private*), бути в безпеці і поводитися так, як їй подобається [див. детальніше: Коцюба 2010: 266-267].

Універсальна тенденція до ідеалізації *свого*, широко відображена в прислів'ях і приказках різних мов, є віддзеркаленням людського егоцентризму, про що свідчить незмінна актуальність логем, які були реалізовані ще в латинських пареміях: *Tunica pallio prior est – Туніка ближча, ніж плащ* і *Omnes homines callent ad quaestum suum – Всі люди дбають про свою користь*. Так, перша з них має не лише відповідники в досліджуваних мовах, пор.: *Всякому своя сорочка ближче до тіла, Своя пазуха ближче, Своя губа ближче, Своя рубашка к телу ближче, Своя кожа рубахи дороже; Bliższa koszula ciału, niż suknia (kaftan, kabat)...*, але й кожен з різномовних еквівалентів набув уже на національному ґрунті багатьох варіантів. Так, український відповідник аналізованого прислів'я має близько двадцяти варіантів. Проте якщо образна структура різномовних відповідників названого прислів'я варіюється лише в межах назв частин тіла й одиниць одягу, то численні еквіваленти другої латинської паремії (особливо у слов'янських мовах) побудовані з використанням різнотипних образів, що (як і побутування безобразних

еквівалентів-приказок) свідчить про їх частовживаність і звідси – актуальність реалізованої логемі в колективній свідомості носіїв досліджуваних мов: *Всяк клопоче, добра собі хоче, Всякий за себе дбає, Ніхто собі не мачуха, Кожний сват собі брат* [Коцюба 2010: 253-254].

Наші спостереження над образними одиницями, які концептуалізують *Дім*, його окремі частини, елементи зовнішнього і внутрішнього простору, освоєного і неосвоєного моделі гостинності тощо дають підставу стверджувати, що варіативна складова цих одиниць зосереджена навколо різноманітних предметів матеріальної культури, при цьому навіть при позначенні одних і тих самих десигнатів паремії мотивуються фрагментами спільного поля господарських, побутових, утилітарних артефактів чи знарядь виробництва. Зіставлення культурних аналогів і внутрішня модифікація зв'язаних з ними реалій, тобто варіативність предметного коду, його трансформації (в одній мові - *начиння*, в іншій- *злак*) демонструють, приміром, такі білорусько-українські паралелі: *За мое карыта ды мне набіта* [Рабкевіч: 45] – укр. *За моє жито мене бито*. Свій простір (*хата*) може концептуалізуватися через предмети побуту, домашній посуд, назви їжі і номінацію кінця життєвого циклу людини: *Хоч і умирай, але у свій горнець заглядай* – своєї хати не покидай до смерти [Плав'юк: 294], а чужий простір у білорусів концептуалізується через назви сільськогосподарських знарядь: *У чужой старане наклонішся баране* – на чужині важко відчувати себе рівним з іншими [Юрчанка: 145]. Водночас категоризація міжособистісних взаємин між людьми як вираження свого, освоєного, близького трансформується у бік соціалізації значення, передається через образ посуду: *Z jednej miski jeść z kim, Barszcz z tobą z jednej misy chlapał* [НКРР II: 494] в прямому значенні «бути з кимось в близьких стосунках» і переносному – «мати стосунки з дівчиною легкої поведінки». До того ж в семантичне концептополе *свого й чужого* включені інші елементи як внутрішнього простору та інтер'єру хати, символіка побутових і сільськогосподарських реалій, посуд та зв'язані з ними етикетно-стереотипні приписи, заборони, рекомендації: *На чужій соломі спить, та ще й шелестить* – в чужій хаті нарікає на вигоду [Плав'юк: 347], *W cudzej misce ryba ceni się taniej grzyba* [НКРР II: 494], *Wycierają cudze kąty Isć pójść na bok, w ką* [Клосіńska: 65], *Пришло сидеть у печки сватье; застала осень в летнем платье* [БСРП:656], *Nie pożyczaj z domu miotły, aby czary się nie splotły* – застереження [НКРР II: 491].

Наголосимо, що етнологічна реконструкція Дому здійснюється шляхом поєднання технічно-матеріальної архітектоники Дому (деталей архітектури, типів конструкцій і технічних рішень, планування внутрішнього простору й приміщень) з космо-теологічною і антропоморфною символікою традиційного житла, вираженою в обрядах і звичаях родинного циклу та Біблії [Benedyktowicz, Benedyktowicz 1992: 10]. Це у свою чергу дозволяє представити будівництво житла і інтер'єр хати, хатній побут з огляду на просторово-часові параметри Дому, у їхній кореляції з опозицією *внутрішній-зовнішній, сакральне-профанне*.

Вартими уваги є вербалізовані у пареміях сегменти народного побуту, наприклад, деякі господарські споруди, посуд, сільськогосподарські знаряддя

тощо, об'єктивовані на рівні наївно-побутового мислення у проverbsіальному семіотичному просторі. Так, в російській етнокультурі своєрідну роль відіграє *матица* (балка, що підтримує стелю і ділить традиційну російську оселю (*избу*) на дві частини. Про її маркованість під час традиційного російського обряду сватання згадує у своїх працях російський етнограф А.Байбурін; згадаємо і про вербальний супровід під час обряду будівництва хати: *Матица не катится – несите калачи (калачей)* – 'вигук, яким супроводжують пригощання після встановлення будівельниками матиці в околицях м. Печори'; на узагальнено-метафоричне значення цього предмета натрапляємо і в такому пермському вислові: *Через матицу не плюнешь* 'без згоди голови сімейства нічого не зробиш' [БСРП: 519].

Стереотип дому, який включає в себе кілька концептосфер і фреймів, пов'язаних як з архітектурними, артефактними, побутовими, господарськими, обрядовими його ознаками, на семантико-когнітивному рівні маніфестує втілені у пареміях партитивні слоти (частина-ціле, пор. *пори́г* як частина дому і утілення домашньої оселі та життєвого шляху загалом) та деякі аксіологічні, морально-етичні, соціальні і родинно-побутові субфрейми. Зрідка образ Дому концептуалізується через холонімний субфрейм у плані первинної концептуалізації основного концепта: *хата* і її партонімів у згадуваному метафоричному смислі *пори́г, стіни, дах, вікно*. Пор. одиниці *Всякая, избушка своей кровлей (крышей) крыта* [БСРП: 388], *Всякая избушка своей крышей крыта* [БСРП: 388], *В своем доме углы/стены помогают* [БСРП:291], в яких актуалізується згадуваний мотив близькості свого (кожному своє є ближчим, ніж чуже). Ідея неосвоєного, залишеного, занедбаного життєвого простору концептуалізується через образ пустоти і нечистоти: *Порожньої хати і муха не держиться* [Фр ГРНП 3: 334], *Навіть кілочка свого не має* – говорять про бідного, безхатнього чоловіка, *Пойдешь со двора – дома порастет трава* [БСРП:236], *В нежилом доме нечисто, В нежилом доме одна нежить* [БСРП: 291]. Інші негативні ознаки можуть приписуватися Дому в таких оціночних контекстах: *Хата глуха не варта ніц (глуха хата – без пса)*, Гендерний профіль дому литовці і серби вбачають у таких одиницях (литов. *Без жінки (господині) дім порожній*, серб. *Na zeni kusa stoi* – Хата на жінці стоїть) [Bartmiński 2015: 26].

За спостереженнями Г.Яворської [Яворская 2004: 723], *хата* в українській мові сприймається як частина більшого простору, який складається з окремих частин: «природно-культурного» - *садок, город*, а також господарського – *двір, подвір'я, клуня*. [Коцюба 2010: 259-260]. Таке перенесення меж «свого» і «чужого», хоч і дещо архаїзоване, все ж можливе, коли йдеться про власне сільську традиційну українську хату-господу. Однак воно не унікальне і виявляє себе в інших етнокультурах, про що свідчить аналіз фразеологізмів і паремій із ключовим словом *ворота*, проведений Г.Мироновою [Миронова 1993: 68-69]. За свідченням В.Колесова, який аналізує російський концепт дім, якщо двері – межа житлового простору, то ворота – вихід у світ, межа між світом «своїх і «чужих». Звідси паремія *Не переходи чужої межі*, адже «чуже» (те, що за межею рідного дому чи країни) в народних уявленнях – це не лише щось невідоме, але й небезпечне: *Співай, доню*,

дома, бо в людях наплачешся, В чужий край не залітай, щоб крилечка мати, Чужина в'ялить людину як билину, Научит горюна чужая сторона, W obczyźnie, to w zgniliznie [НКРР 2: 662].

Якщо йдеться про українську лінгвоментальність, то хата семантично часто поєднується з іншими концептосферами традиційної народної культури – *Родина, Сім'я, Гостинність* тощо. Як зазначає український етнолог А.Горинь, «часто високорозвинене почуття власної гідності, страх громадського осуду по-своєму диктували поведінку жінки в тій сім'ї, де не було згагоди. Вона терпіла наругу й побої, лише б не пускати неславу на свій дім, бо що для жінки могло більше важити, як добре слово про її рід (*Що ся в хаті діє, най ся за порогом не віє*). А в пісні з Коломийщини ця думка передана ще виразніше: «*Не бий мене на улиці, Не роби ми встиду в лиці! Заведи мя та й до хати/Будуть лишень стіни знати*» [Горинь 1993: 171]. Подружня зрада і позашлюбні стосунки в українській етнокультурі й фольклорі також мають негативну аксіологію, виражаються через маркери чужого господарського простору – *двір, клуня, поле, межа*. Пор., наприклад, засвідчений в лемківській діалектній фразеології вислів: *ходити до чужого ревіру* – порушувати подружню вірність, зраджувати [Вархол: 112], *В чужий горох ходити* – робити іншому кривду, зводити його жінку [Фр ГРНП 3: 431]. Зауважимо, що в англійській ідеографії ці культурні мотиви мають аналоги, позначені образом серпа у чужому полі: *Put your sickle in another man's corn Commit adultery* - букв. встромляти серп в чиесь жито [ТЕТМ, 159]. Виразне фольклорне походження мають паремійні контексти, пов'язані зі звичаєвістю приймацтва, життя в чужій хаті, злою свекрухою, мотивами невдалого одруження, обмеження волі, свободи, не-Долі у східнослов'янській родинно-побутовій обрядовості й фольклорі: *Збудуй хату з лободи, а в чужую не веди* (прохання чи бажання дівчини мати свою власну хатинку, хоч малу та з лихого матеріалу, але свою власну) [Плав'юк: 31], пор. рос. *Хоть в лесной избушке жить, да с любимым быть* [БСРП: 388]; *Хата чужая как свекруха лихая* [БСРП:946]; укр. *Чужа хата як свекроха, мачоха* [Фр ГРНП 3: 433], рос. *Во дворе жить у тёщи ни в дворе доли, ни в жене воли* [БСРП:236], укр. *Чужа хата гірше ката* [ППрНН: 134], *Ліпше своя хатка, як чужа палатка* [Плав'юк: 186], *В чужій хаті й кочерги б'ють* [ППрНН: 134].

«Концепт «хата» в українській колективній свідомості, - наголошує З.Коцюба,- позначений різноманітними (синонімічними й антонімічними) семантичними дистрибутивними маркерами, що свідчить про його визначальне місце в свідомості народу і виявляється в різноаспектних атрибутивних характеристиках досліджуваного об'єкта концептуалізації». З цього погляду йому у проverbs'яльному семіотичному просторі приписуються різні ознаки, які в культурі набувають символічної маркованості через протиставлення *старого і нового, порожнього і повного, чистого і брудного, сприятливого і несприятливого: В новом доме старой грязи не место* [БСРП:291], *К старому дому легче щепку кинуть* (бросить) [БСРП:292], укр. *Нова хата – велика втрата*, стереотипи, застереження: *Не при хаті згадуючи* – відворотна поговорка, коли в розмові згадують про злого духа, щасливе-нещасливе вдале-невдале місце; *Не гаразд у*

хаті, де курка піє – піяне курки віщує нещастє, *Не виноси того з хати* – не розпускай сплетень про хатні справи [Фр ГРНП 3: 332], подекуди актуалізуються і соціальні кореляції: хата – бідність: *Хто родився до торби, той хати мати не буде*. Чиста (охайна, доглянута оселя) протиставлена ідеї нечистого (у сенсі фізичної, а не моральної чистоти), що, власне, маємо в таких образних компаративах : *В хаті, як у люстрі/ як у пуделочку/раю, В хаті, як у загаті* – тепло і затишно, як це маємо в українській лінгвокультурі, *Знає хата, що господаря дома нема*. Явно вторинний семіозис побуту і хатніх речей, інтер'єру дому простежується і такому російському вислові, як *И в богатом доме нечистая посуда есть* [БСРП: 291], *В избе теснота, да в душе чистота* [БСРП: 387] (метафора чистого і брудного), *Был дом, да оборотился дном* [БСРП: 289], *Дом не яма: любит стоять прямо* [БСРП: 290]. Останні паремії аксіологізують просторові метафори (верху-низу, прямого-кривого), окремі з них корелюють з ідеєю соціального низу, бідності, дна.

Концептосфера Дому і його структура виявляється космогонічною, де елементи свого і чужого простору протиставляються як сакральнo-магічне і профанно-побутове (*угол, кут, покуття, поріг, ворота, піч*). Наприклад, рос. *Святой бранится, да за печку держится* [БСРП: 656], *Саджати в передній кут* – виявляти гостинність або пошану [ФПСслов.: 141], стереотипи гостинності часто поєднуються з прескриптивними нормами, регламентацією поведінки особи, ставленням до гостей та їхньою оцінкою: рос. *В передний угол посох не ставят, В переднем углу либо поп, либо дурак, Умнога сажают в красный угол для чести, дурака - для смеха, Красный угол - красному гостю* [БСРП: 921], *Просили в избу: красному гостю красное место* [БСРП: 387]. *Піч* виступає в народній культурі своїм локусом (на ній сидять, це символ домашнього вогнища у весільному обряді, *печоглядини, печоглади, запечанин*): *Кто сидел на печи, тот уже не гость, а свой* [БСРП:656]. Згадувана соціальна концептосфера етикету, пригостання, гостей, гостинності представлена і такими контекстами: *Войдешь в дом со поклончиком - уйдешь со гостинчиком* [БСРП:289], *Твой дом - твои и гости* (твоя и воля) [БСРП:291], *Свои в кут, як гости ідуть* – товариська форма велить, щоб свої уступили місце гостям [Плав'юк: 294], *Сідати на лавці біля порога* - у весільному обряді [ФПСслов.: 143].

Синкретизм моделі пригостання–гостювання передусім виявляється на рівні домістикованого простору, його символізації в таких етикетних проявах: *Гість в дім – Бог в дім*. Останні відбивають сакральну функцію *першого гостя*, зазнаючи при цьому в процесі своєї еволюції різноманітних структурно-семантичних перетворень в дискурсі народного мовлення, різноманітних ситуаціях в побуті, причому в різних мовах ці процеси відбиті ідіотнічними образами: якщо в італійській лінгвокультурі ідея чужого простору передається через образ частини тіла людини (*ноги*) у її дистрибутивно-синтагматичних зв'язках з дієсловами зі звуковою ознакою *in casa d'altri bisogna bussare coi piedi* - букв.: В чужий дім треба стукати ногами, то в слов'янському лінгвокультурному континуумі їм відповідає інший образ, поєднаний з мотивом пустої руки і дару: *В гості з порожніми руками не ходять* [ІРФС: 129].

Концептуалізація дому на рівні наївної свідомості і магічних стереотипів поведінки людини. Як слушно зауважує український етнограф В.Балушок, обрядові дії по вибору місця для будівництва житла теслі й мулярі здійснювали спільно з господарями як людьми, найбільше зацікавленими у вірності вибору. Конкретно дії по вибору місця будівництва житла (прирівнювалось в етнографії і народному осмисленні до акту першотворення, ушанування, святості): *Избу ставят – Бога славят* [БСРП: 387], важливій справі - *Дом постройте - не шапку на голову надеть* [БСРП: 290]. Обряд будівництва хати здійснювався, за свідченням етнографів, в *три етапи*. Спочатку відбиралися місця, придатні з практичних міркувань. Другий етап пов'язаний із загальним поділом відібраного простору на щасливий («чистий») з ритуальної точки зору і нещасливий («нечистий»). Низка діалектних позначень в російській мові виражає цю ознаку ще на рівні первинної концептуалізації розглядуваних понять, пов'язаних із будівництвом хати як певною конструкцією: *чистый угол* «угол дома, срубленный в лапу» (*Круглый угол нечистой, нонче чистой угол делают*) [СРГК: 795]; з ними корелюють деякі польські діалектні позначення: *Чисти вугол, чисти угол* «ріг у рубленій хаті, в якому кінці колод відрізаються рівно, під прямим кутом» [СПГ: 281]. Непідходящим, «нечистим» вважалося місце біля перехрестя доріг, а також на межі, що не належать нікому, і тому служить дорогою для злих духів. Не можна було ставити житло там, де з кимось сталося нещастя, хтось помер неприродною смертю і т.ін., що об'єктивовано в таких застереженнях: *Біля границі не випада будувати світлиці, рос. Близ границы не строй светлицы* [БСРП: 219]. Не дозволялося будувати житла і господарських будівель на місці, де росла бузина, бо вважалося, що у «бузині чорт живе».

За В.Балушком, визначниками доброго місця виступали або постійні ознаки, що належали в моделі світу до категорії негативних або ж okazійні ознаки чи події, зафіксовані колективною пам'яттю, що також розцінювались як негативні. Пор. наївну модель світу, втілену в різних найдавніших стереотипних уявленнях про те, що деякі дерева, матеріал для будівництва можуть бути невдало підібраними і навіть небезпечними, на що звертають увагу факти вербальної магії: *В тій хаті, бачу, на сварню зарубано* [Фр ГРНП 3: 173], *Знать, дом этот заложен на куриную голову* [БСРП: 290], *Не гаразд у хаті, де курка піє* – піяне курки віщує нещасте; знаком відкляття може виступати формула, в якій двір або хата (домашній простір, господарство) виступають об'єктом, на які повертається небезпека: *А чтоб тебе пригодилось да на свой двор же воротилось* [БСРП:235], *Не при хаті згадуючи* – відворотна поговорка, коли в розмові згадують про злого духа, пор. ще білоруське побажання смерті: *штоб табе на том свете хатку пастроілі* [БДФ: 80]. Вартими уваги є обрядодії зв'язані із закладенням фундаменту хати і відповідною символікою предметів – грошей, шерсті («Заставливая (закладывая) избу, кладут под угол деньги для богатства, шерсть – для тепла, ладан – для святости [БСРП: 387]. На третьому етапі щасливі місця піддавалися додатковій перевірці, що стосувалася конкретно даної ситуації будівництва. Шукали відповідь на питання: чи є це місце щасливим саме для того, щоб на ньому стояв новий будинок. Як

зазначає етнограф А.К.Байбурін, при цьому за допомогою гадань прогнозувалося не стільки майбутнє конструкції, скільки майбутнє сім'ї, яка мала жити в новій хаті, зв'язане в решті-решт з уявленнями про долю, щастя, багатство, життя чи їх протилежності. Для цього часто спеціально запрошували ворожіїв [Балушок 1993: 44].

Як згадувалось, з *порогом* чи *межею* зв'язані численні побутові стереотипи-застереження, які відбивають їхню сакральну оберегову та апотропеїчну функцію: *Не ставай на порозі, як гримит* [Фр ГРНП 3: 441]. Окремі номени чітко регламентують дозволене і недозволене, і в ритуальному хронотопі представлені через образ границі, *межі*: рос. *Межа – святое дело* ДП 2 231, *Межа хуже ножа, Потеряется межа, так не достанется и кола, Кто межу ломает, тот веку не доживает, Через межу и конь не ступит, На межах да на распутьях нечистая сила, Межи да грани держат людей в брани, Межи да грани – ссоры та брани, Нам с тобою межи не делить* [БСРП: 527]. *Топленика хоронят на межи* – читаємо у І.Франка: утопленика, коли витягують його з води, за звичаєм треба класти лицем до землі, бо коли його покласти лицем до сонця, то незабаром буде велика повінь [Фр ГРНП 3: 217], *Не спи на межи* – застерігають народні вірування «бо вчепиться щось лихе, лихий дух».

Спільними для багатьох культур є народні уявлення про *пори́г* власного дому, його сакралізація. Не випадково лексеми *пори́г*, *межа*, *грань*, *границя*, *початок*, *передень* в українській мові включені, за С.Караванським, до одного синонімічного ряду [Коцюба 2010: 259]. Сакральна і профанна функція порогу і зв'язаних з ним культурних стереотипів поведінки представлена в деяких регіональних джерелах української мови: *Біля порогу* – не шановане місце [ФПСслоб.: 201]; *Перелити поріг* *Вірування: якщо відьма перелле поріг, то той, хто його перейде, стане «порченим»; *Сідати на порозі хати* *На Новий рік баби примушують першого посівальника сісти на порозі хати й квоктати по-курячому, щоб курчата в цьому році були ранні; *Ставати біля порога* – одна з дій парубка й дівчини при сватанні; *Через поріг не треба руки подавати* – прощатися (*Через поріг не треба руки подавати, як прощаєтесь, а то полаєтесь*) [див.: ФПСслоб.: 200]. На особливе символічне значення порога вказує і сербське прислів'я *Кутьни је праг најветя планина*, яке стверджує, що *переступити через рідний поріг важче, ніж через найвищу гору* (Буслаев: 25) [цит. за: Коцюба 2010: 259]. Діалектна назва *запорожці* уживається на позначення незапрошених на весілля гостей (парубків, ровесників молодого), які під час обряду обдарування, розподілу весільного короваю стоять за порогом хати. Ймовірно, в цьому разі саме *пори́г*, як і *стіл*, виступає у весільному обряді тим локусом, який розмежовує не-учасників (чужих) і учасників (своїх). Пор. *За чийм столом сидит, того й пісню співає* (від гостини в чужому домі або від чиеї ласки або протекції залежиш, тому й підкоряйся) [Фр ГРНП 3: 233]. Згідно з ритуалом певна суспільна рівновага і усталений порядок підтримуються обрядодіями, в яких людина співвідноситься із космосом і ідеєю першопочатку; стан цієї рівноваги порушується в так званих рубіжних, пограничних ритуальних ситуаціях, тобто в момент зміни стану і переходу в інший

стан, про що, власне, й свідчать символічні обряди переходу. Етнографічні дослідження над семантикою дару дозволяють дійти висновку, що він становить «знак, джерело життя», позаяк виражає діалог між людиною і людиною, формує, за К.Леві-Стросом, опозицію між мною та іншими [Маї 1985: 96].

Категорія *своє-чуже* охоплює як протиріччя між членами свого й чужого роду, так і ставлення до свого і чужого майна, присвоєння чужих благ. Згадувані вище моделі «свій дім - добро», «чужий дім - зло» в названій групі прислів'їв і приказок не набувають обернених зв'язків у комбінації з опозицією «добро-зло», що характерно для семіотичного протиставлення «своє-чуже», а лише утворюють перехресні моделі «свій поганий дім – добрий, чужий добрий дім – поганий і свій поганий (бідний) дім кращий від чужого доброго (багатого)» з використанням кваліфікаторів, які в тексті паремій імплікують семи добре і погане. Такими ситуативними кваліфікаторами [Коцюба 2000: 272] найчастіше виступають лексеми на позначення житла: по-перше, *хата, світлиця, каменные хоромы, pałac*, по-друге, *курінь, мазанка, уголок, хижина, хатка, chatka, domek mały*: *Чужа хата гірше ката: хоч курінь, аби свій, Своя мазанка ліпша чужої світлиці, Свій уголок – хоть боком пролезть, а все лучше, Хижина своя лучше каменных хоромов чужих* (В.Даль), *Własny domek mały milszy jest niż cudze pałace*.

Окремі одиниці реалізують ідею домістикованого простору як освоєного, близького, безпечного, рідного дому (*порогу, кута, оселі і суміжних реалій*): *Кабы куст был не мил, соловей гнезда бы не вил* [БСРП:469], *Як маєш куток, живи потихеньку та їж мовчки кусок* [ФПСслоб.: 142], *На ласий кусок знайдеться куток* [ФПСслоб.: 141]. В польській і українській побутовій свідомості *свій кут* кодується через образ сміття як вираження позитивного домашнього локусу. Спільна логема «кожен є господарем у власному домі» в усіх зіставлюваних лінгвокультурах реалізується в пареміях із ключовими словами-зоонімами (найтиповіші – *собака, курка, півень*), в основі яких – перенесення стереотипів поведінки представників тваринного світу на поведінку і дії людини [Коцюба 2000: 272]: *Śmielszy kur (Var. Śmielsza kokosz) na swoich śmieciach, niż na cudzych wrotach, Śmielsza kura na swoich śmieciach, niż wilk na cudzej oborze, Pies i kur zawsze śmielszy na swej śmieci, Śmielszy wróbel na swoich śmieciach niż wilk w cudzej owczarni, На своїм подвір'ю і собака пан, рос. Кожен кулик на своїм болоте велик, На батьковому смітнику і півень воевода, І півень на своїм сміттю господар, В своїм гнізді і ворона яструбові очі виколе, Хозяин в дому, что медведь в бору, На свем попелище и курица бьет укр. Кождий на своїм сміттю пан, На старе сміття вертайся* (про необхідність повернення на своє місце народження, до отчого дому, до яких повертається людина наприкінці життя, переносно: 'про людину, що вертається до своїх попередніх вад') [Фр ГРНП 3: 173], *Що на своїм сміттю, то не згине* – про витривалість свого, старого як більш надійного і випробуваного [Фр ГРНП 3: 173]. Натомість в російських прислів'ях такий образ сміття не зафіксований, натомість сміття ціннісно позначає бруд, наговори, плітки, тобто ідею нечистоти у метафоричному сенсі.

Друга тематична група паремій маніфестує модель «своє ближче і краще, ніж чуже». Образно-смісловим стрижнем одиниць, що входять до її складу, здебільшого виступають внутрішні і зовнішні локуси – *дім, кут, поріг, двір, ніч, назви одягу*, деякі частини тіла людини, назви спорідненості, матеріальна культура та її об'єкти, рослини, начиння, їжа - у дистрибутивній кореляції з концептами волі, свободи, відкритого, необмеженого простору, метафоризації ідеї легкого. Категорія Дому в цьому разі виражається як через родові поняття *дім*, так і через його видові вербалізатори – *изба, избушка, хата*, зокрема й метонімічні партоніми (*угол*): *Своя избушка - свой простор* [БСРП: 388], *Свой угол - свой простор* [БСРП: 921], *Не свой дом – не своя воля* [БСРП: 290], *Свой дом - не беремя, Свой дом - своя и воля, В родном углу всё по нутру* [БСРП: 921], *В своём дворе и шелка бьёт* [БСРП: 236], *Своя изба – молчанка, чужая – торчанка* [БСРП: 387], *Своя хатка - родная (родна) matka* [БСРП: 947], *Хоть худенькая избушка, а свой уголок* [БСРП: 388], *В своём дому хоть болячкой сяду - нет дела никому* [БСРП: 292], укр. *Лутша своя сірачина, як чужа сурдутина* [Фр ГРНП 3: 89], *Пильнуй свого, не кожуха мого* [Фр ГРНП 3: 173], *Хоч вмирай, а в свій горнец зазирай, Бодай то і умирати, а в своє горня зазирати* [Фр ГРНП 3: 90], *Імієш свою хату, то найдеш угол, де умирать* [ППрНН: 134], *Свій борц хоть не солений, ліпший ніж чужа юшка* [Фр ГРНП 3: 90], *Своє миле, хоть зогниле*. Зрідка маємо дистрибутивні кореляції із назвами частин тіла людини, які реалізують фольклорну опозицію *дім – ліс, далеке-близьке*: *Своє не видить під носом, а чуже видить під лісом* [Фр ГРНП 3: 91], *Своє піде і за кулаком, а чуже не піде й за колачом, Родной куст и зайцу дорог* [БСРП: 469], укр. *У своїй хаті й кутки помагають* [ППрНН: 134]. В українських пареміях номінація своєї хати протиставлена іншим об'єктам з густативними кваліфікаторами: *Своя хата, своя правда, а комірщина гірка* [Фр ГРНП 3: 92], внутрішня форма російських паремій модифікує образ свого і чужого, зв'язуючи його з густативними і параметричними номенами, символікою бідності, порожнечі: *Где работало, там и густо, а в ленивом дому - пусто, Горько тому, кто в чужом дому* [БСРП: 292]; польський відповідник, крім спільного локусу, містить ще й символізацію оніма: *Wolność Tomku w swoim domku* [DereńSJPfr., 111]. Ідея близькості свого, на відміну від чужого в окремих мовах передається через термінологію ткацтва: польськ. *Každy wije na swoje motowidło, Každy rad na swoje motowidło prędzę zwija* Tzn 'ciągnie na siebie, swój zysk, ma na myśli'. Елементи внутрішнього простору хати (*угол, ніч, поріг*) також концептуалізують своє як близьке, засвоєне, позитивне через протиставлення соціальних понять: *Хорош угол, да чужой, плохой, да свой* [БСРП: 921], *В своих углах не староста указчик* [БСРП: 921], *В своей-то печи и дрова ярче горят* [БСРП: 656], *На своей печи и ногам горячее* [БСРП: 657], *Из своей печи и дым не горек* [БСРП: 656], укр. *Зо своєї печі і дим солодкий – своя хата хоч і курна та миліша ча чужу* [Плав'юк: 254], *Своя ніч найліпше гріє* – у своїй хаті знайдеш лише вдоволення [Плав'юк: 293]. Натомість в італійській лінгвокультурі ця ідея передається через образ свого хліба, який господар готує на свій розсуд: *il pane a casa propria, ciascuno lo fa come vuole* - букв.: *В своєму домі кожен робить хліб так, як хоче* - *Кожен у своєму домі господар* [РФС: 716], а в російській ця ідея

потрактуюється ще й через одиниці виміру: *Свой золотничок чужого пуда дороже* [БСРП: 380]. В італійській мовній свідомості ідея свого як ближчого, надійного передається через метафору будівництва, спорудження хати (метафора ненадійного її фундаменту передається через образ вапна, на відміну від надійного ґрунту – землі): *è meglio (avere) casa a terra, che vendere a calcina* - букв.: Краще (мати хату) на землі, ніж продавати на вапні - *Краще бідна хата, та своя* [ІРФС: 206], *Дом высок, да под ним песок* – про ненадійне місце [БСРП: 290]. В італійській фразеології ідея марнотратства образно поєднується з елементами дому (відкритого, незамкненого простору): *gettare la casa fuori delle finestre* - букв.: Викинути хату через вікно - *Розбазарювати своє майно, бути марнотратним* [ІРФС: 205]. Зазначена тематика має і регіональне утілення через концепт Дому і суміжні з ним локуси - перешкоди, границі: *Свій своєму через тин не плюне* [ФПСслоб.: 254]. У нижньонадніпрянській діалектній традиції засвідчено чимало контекстів, які маніфестують свій домістикований простір, простір хати, вербалізують Дім у поєднанні із назвами частин тіла людини, назвами артефактів, господарчих реалій, протиставлення свого і гостя: *Дома і рука, і нога оддыхає* [ППрНН: 43], *Дома й солома їдома* [ППрНН: 43], *Дома й солома їдома, а в гостях і сіна не хочеться* [МСППрНН: 43], *Дом - не ворог: коли схочеш, тоді й запалиш* Вар. [ППрНН: 43]. Зрідка російські паремії відбивають ситуацію, коли своє набридає, є невиносимим, важким, тягарем: *Родной дом хуже медведя* [БСРП: 291], що в романській лінгвокультурі маркується узагальненим образом домашнього хліба: *il pane di casa stufa* - Домашній хліб набридає - *Навіть рідний дім може набридлинути* [ІРФС: 716].

Дім може виконувати функцію соціального корективу у боротьбі із негативними сторонами побуту. В центрі уваги таких паремій перебувають явища, які заважають створенню нормальних взаємовідносин між членами суспільства - сварки, негаразди, проблеми, недоліки, неприємності, негаразди, біди, соціальна невлаштованість, до яких треба ставитись толерантно, цінувати здобуте, досягнуте або хоча б не «оприлюднювати ці негаразди», тобто «не виносити сміття з хати»: *Де будь, там будь, а свій кут не гудь* [Плав'юк: 293], *Сиди с кути да говори с пути* [БСРП:469], 'займати не своє місце, бути не на своєму місці': *Не в том куте сидишь, не те песни поёшь* [БСРП:469], рос. *В каждой избушке свои попечушки* [БСРП: 388], **Попечушки - заботы, неприятности, Каждая хата своим горем напхата* [БСРП:946], польськ. *Każdy kąt ma swój swąd* [НКРР I: 145], укр. *Мети, дочко, хату, та сміття не викидай на двір* [ФПСслоб.: 99], чимало подібних синонімічних контекстів на позначення метафорично вираженого бруду, сміття, семантики вимітання, очищення як вторинного позначення пліток, обмов, пересудів, сварок тощо представлено в російських пареміях: *В дому не пачкай* [БСРП: 292], *Из избы в избу сор не носят, Из избы сору не выноси, а в уголок копи (а под лавку копи [да в печь]), Из избы сору не выноси [а смети да в уголок сгребь], Не выноси из избы сору, [так меньше будет вздору]* [БСРП: 387], *Каждый двор выметай свой сор* [БСРП: 236], *Мети в избе, а сор не выбрасывай* [БСРП: 387], *С избы сор не возится* [БСРП: 388], *Избушку мети, а сор под порог не клади* [БСРП:

388] '*Г.е. не сплетничай на дому, *Всяк двор мети свой сор* [БСРП:235], *Что дом то содом; что двор, то гомор; что улица, то блудница* [БСРП: 291], *Из дому содом не выносит* [БСРП: 292] (де *Содом* – 'домашние дразги'), *Нет того дому, чтоб не было содому* [БСРП: 292].

Для універсальності зроблених висновків наведемо деякі фразеологічні аналоги в інших мовах, зокрема в італійській, де паремії і фраземи мають неоднакову внутрішню форму:

- характер, манера мовлення, комунікативна діяльність (намагання в розмові, конфліктній ситуації згладити гострі кути): *a cose di casa, lingua rasa* - букв. Про домашні речі мова гладенька - *не виносьте сміття з хати*. [ІРФС: 545];

- запахів номінації (з семантизацією поганого запаху) у поєднанні з ідеєю віддаленого простору: *chi ha giudizio porta la puzza lontano da casa* - букв.: Хто має глузд, виносить/тримає сморід подалі від хати - *Розсудлива людина повинна, в першу чергу, оберегати свій дім* [ІРФС: 476], інший варіант - *chi sa far fuoco sa far casa* - Хто має рішення приносить запах далеко від дому [ІРФС: 442];

- акціональні сценарії *прання брудного одягу* (сценарна метафора прання як очищення від бруду, пліток тощо): *i cenci sudici vanno lavati in casa* - букв.: Брудні ганчірки перуть удома - *Не винось сміття з хати* [ІРФС: 529], які в українській, російській чи польській культурах виявляються типологічно подібними, пор. російське: *В чужом доме побывать - в своём гнилое бревно увидать* [БСРП: 291];

- вивішування брудного (старого) одягу сушитися на сонці: *mettere i cenci di casa al sole (або alle finestre)* - букв.: Вивісити домашнє лахміття на сонце /у вікна - *виставляти напоказ свої проріхи, розповідати всім про свої негаразди* [ІРФС: 219].

Особливий статус рідного дому, - зазначає українська дослідниця З.Коцюба, - в стереотипних національних уявленнях носіїв європейських мов, набутий ним ще на початкових етапах розвитку людської свідомості, очевидно, сприяв запозиченню латинського прислів'я *Turpis avis, proprium quae foedat stercore nidum* – *Нікчемний той птах, який бруднить своє гніздо послідом* сучасні паремійні корпуси, які мають численні варіанти, в яких гніздо асоціюється не лише зі своїм домом, але й рідною землею: *Добра птиця свого гнізда не каляє, Поганий той птах, що ся свого гнізда брудить, Zły (podły, paskudny, ostatni) to ptak, co swe gniazdo plugawi (paskudzi, kala, łajni)* [НКРР 2: 1152].

Третя тематична група паремій об'єктивує осудження соціумом втручання в чужі справи, Фрейм «чуже (матеріальні блага, достаток, власність) краще ніж своє» детально розглянула російська дослідниця Л.Араєва [Араєва 2000]. У цій групі представлені як нейтральні контексти, які кодують ідею належності до чогось комусь, один предмет (матеріальний, господарський, природний об'єкт) належить іншому на праві власності: *Чья горница, тем она и кормится* [БСРП: 205], *Чей двор, того и хоромы* [БСРП: 236], *Чей двор, того и хоромы; чей берег того и рыба; чей конь, того и воз; чья земля, того и сено* [БСРП: 236], *В приданом печь топить, а в своем в церковь ходит* [БСРП: 657].

Інші пейоративні контексти, що представляють ідею незаконного присвоєння чужих благ, формують кілька субфреймів: «не зазіхай на чуже», «не втручайся у чужі справи, чужу розмову, пильнуй краще свого і не дивись, що робиться у іншого», «не затримуйся і не шукай в чужому місці добра, пристанку, даху над головою». Образними кваліфікаторами в таких пареміях виступає соматичний код, ремісничий інструментарій, функція деяких знарядь, предмети одягу, предмети побуту, елементи освоєного людиною господарського простору зі своєрідною аксіологічною модальністю (морально-етичними настановами і нормами, пересторогами й застереженнями). В межах розгляданого субфрейму представлено кілька слотів: **слот 1.** «присвоєння чужого не призведе до добра, чуже – це зло»: *Сиди подле печи, да грей плечи, а к чужой не приставай речи* [БСРП:657], *В чужом углу не угнѣзживайся* [БСРП: 921], *Не садись под чужой забор* [БСРП: 355], *На чужой двор вилами не указывай* [БСРП: 236], укр. *У чужу хату свій віник не неси* [ППрНН: 134], *Wdzierać się w cudze rzemiosło niejednemu skodę przyniosło* [НКРР III: 129], *Крой свою крышу, а сквозь чужую не замочит* [БСРП: 236]. В російській і українській лінгвокультурах зазначена ідея об'єктивується через неодноразово згадуваний концепт нечистоти – бруду, сміття та синтагматично зв'язаних з ними дій – підмітання, очищення: *Не підмітай чужу хату, дивись, чи твоя підметена* [ППрНН: 134]. У польській побутовій свідомості натрапляємо й на такі, що містять у своїй образній структурі елементи внутрішнього простору хати (*komin* як символ домашнього вогнища, родини, родинного тепла): *Cudzy komin nie zagrzeje* [НКРР II: 108], якому в українській лінгвокультурі відповідають одиниці, що містять реалії традиційного господарства, добробуту, достатку: укр. *В чужій кошарі овець не розведеш* - на чужім не доробишся [Плав'юк: 347], *В чужій загороді скотини не розведеш* [ФПСслов.: 110], *В чужині то й углової підпори слухай* [Фр ГРНП 3: 173]; *Чужий хлівець не намножить овець* [Плав'юк: 348], *Чужий добиток не прийде в пожиток* [Фр ГРНП 3: 434] *Не рипай чужих дверей* – не докучай людям своїми відвідинами, бо зненавидять [Плав'юк: 236], *На чужий коровай – очей не зривай* – за чужою жінкою не заглядай [Плав'юк: 166], *В чужу траву в'їхатися* – напакостити, *В чужім селі і тріски б'ють* тощо. Згадувані матеріальні артефакти, інструментарій виступають, як вже зазначалось, поруч з деякими соматизмами та господарчими об'єктами: *Чужим ціпом лиш терне молотити, Чужим потом не загреєшся, Чужими руками добре гада ловити/грань брати/огонь брати* [Фр ГРНП 3: 173], польськ. *Cudzą miotłą którą swoją umiatać* [НКРР II: 491], *Чужий хліб рот дере* і под., рос. *Не указывай на чужой двор пальцем, не указали бы на твой [двор] вилами* [БСРП:236], *У чужому кожусі не нагрієшся* (Куш.). [ПрНн: 66], рос. *Чужую крышу кроет, а своя каплет/течет* [БСРП: 455]. Предмети побуту, інтер'єр традиційного українського житла (*стіл* як метонімічне заміщення дому, сім'ї, гостини в домі) поєднуються з мотивами права, правого: *За чужим столом сиди, а право суди, За чужим столом сиди, не співай, лиш гуди* [Фр ГРНП 3: 431], *На чужій постели нема досніху* [Фр ГРНП 3: 432].

Слот 2. «чужа жінка краща, ніж своя», «чуже (гірше) краще ніж своє»: *W cudzą żonę diabeł wsadził dwie łyżki miodu, a swoją jedną* [НКРР III: 960], *Plastrem*

karią wargi cudzej żony, a gładsze niż oliwa podniebienie jej [НКРР III: 960], *У чужу криницю легше заглядать, чим свою викопать* [ППрНН: 62]. Варто зауважити, що в італійській мові наведеним смислам відповідають згадувані аксіологічні сценарії підмітання бруду біля своїх дверей, тобто біля своєї хати, а в польській пареміології - образи обміну, купівлі-продажу об'єкта: *Co kupne, to pulchne; co swoje, to stoi* (*Kupne – szczupne, szupłe, niewystarczające* [НКРР II: 252]).

Слот 3. «жити за чийсь рахунок», «розпоряджатися чужим майном», «незаконне присвоєння власності об'єкта, зазіхання на чуже», «неможливість впливу на дії або вчинки когось» (метафори *ворота – рот* і под. тут додають додаткової експресії): *Унеси что с чужого двора вором назовут, Что взято с чужого двора, да внесено в свои ворота, так уж будто украдено?* [БСРП:236], *Чужі ворота тяжко заперти, де то пуски* [Фр ГРНП 3: 434], рос. *Широки ворота заперёшь, а мирского ротка не заперёшь* [БСРП:157].

Семантичний ряд чужості знову ж таки відсилає нас до образного кодування умістищ, які метонімічно позначають харчі, їжу, матеріальні речі, утримання когось: *Wylizywać cudze garnki* – жити за чийсь рахунок, *być pieczeniарzem, Zaglądać w cudze garnki* роср. – втручатись у чийсь справи, в чуже життя [Muld-Nieck.: 228]. Словники польської мови фіксують ці образи як антонімічне протиставлення свого і чужого, заробленого-даремного, матеріально самодостатньої людини і того, хто перебуває на утриманні: догляді: *Być na cudzym /na czyimś/u kogoś na garnuszku* 'залежати від когось', 'бути на чиємусь утриманні', *Być na swoim garnuszku; Oddawać kogoś na czyjś garnuszek* przest., роср., 'довіряти певній особі комусь догляд за кимось, зазвичай, за дітьми' (*Na czas remontu oddaliśmy dzieci na babcię garnuszek*) – *przechodzić na swój garnuszek* – переходити на власний хліб. Наголосимо, що в італійській лінгвокультурі йдеться про перевагу свого локусу (дверей) у контекстуальному зв'язку з акціональними сценаріями - підмітання: *Muspazzare l'uscio di casa sua* - букв.: Підмітати біля дверей власного дому - Не лізти в чужі справи [ІРФС: 1009], а у французькій мові це значення об'єктивується через внутрішню форму сільськогосподарських знарядь: *il ne faut pas jeter la faux en la moisson d'autrui* [<http://www.classes.ru>] – не потрібно кидати косу на урожай іншого 'не треба зазіхати на права інших';

Слот 4. «не чини зла об'єкту Х, бо тобі також буде зле» (акція-реакція). Паремії російської мови, які його здебільшого репрезентують, казують партитивну образну складову (йдеться про таксономію частини тіла, нижні кінцівки людини - *ногу* як родове, загальне поняття і *п'яту* як її частину або протиставлення артефактів типу *плеть-дубина*): *Не бей в чужие ворота плетью: не ударили бы в твои дубиною (дубиной)* [БСРП: 157], *Не бей в чужие ворота пятою: не ударят в твои целою ногою* [БСРП: 157], *Нэ бый в чужии ворота пятой, бо, як бы нэ вдарылы в твои ногой* [БСРП: 157].

Слот 5. Репрезентує «неможливість адекватної оцінки свого і чужого: своє добро, як і чуже зло, гіперболізується, а своє зло (недоліки, вади, помилки) або ігнорується, або недооцінюється»: *Свого горба чоловік не видит, В чужім оці і порошок бачиш, а своїм і бревно не примічаєш, Сміялася верша з болота, а сама*

в болоті, Под лесом соломинку видит, а под. носом бревна не видит, W cudzym oku źdźbło, a w swoim belki nie widzi, Nikt garbu własnego nie widzi, a nad cudzym się wydziwa [Коцюба 2000: 263]; «намагатия привернути увагу до негативних рис, постави і поведінки інших, осуджувати когось, не помічаючи своїх власних недоліків, негараздів»: білор. *Нечаго сварыцца за чужое карыцца* – нема потреби присвоювати чуже [Юрчанка: 145], *Вимети сміття перш за своєї хати, а опісля заглядай у чужу* – перш позбудься своїх помилок, а відтак заглядай за чужими [Плав'юк: 313], *Przed cudzymi wrotami śmieci zamiata, a przed swoimi ich nie widzi* [НКРР III: 774].

Перспективою подальших розшуків у напрямку структурно-семантичного і когнітивного моделювання категорій простору, внутрішнього і зовнішнього, простору дому і зв'язаних із ним побутових і господарських реалій, слід вважати їхнє функціонування у пісенному фольклорі, замовляннях, текстах загадок та народних прикмет у зіставляваних культурно-семіотичних і мовних просторах споріднених й неблизько споріднених мов і культур.

Література

1. Араева Л. Мир во фразеологизмах мира // *Słowo.Tekst.Czas*, red. M.Aleksiejenko i M. Gordy, Szczecin-Greifswald, 2014. Т. 2., с.15-23.
2. Балущок В. Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників.- К.: Наукова думка, 1993.
3. БДФ - Ройзензон Л.И., Балясников А.В. Словарь белорусской диалектной фразеологии деревни Гребени (Лельчицкого р-на Гомельской обл.) // *Вопросы фразеологии.-VIII. Труды Самаркандского гос. Университета.- С.72-83.*
4. БСРП - Мокиенко В.М., Никитина Т.Г., Николаева Е.К. Большой словарь русских пословиц. Москва: ЗАО ОЛМА Медиа групп, 2010.
5. Вархол – Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Пряшев: Словацьке педагогічне видавництво в Брастиславі, 1990.
6. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX – 30-ті роки ХХ ст.).- Київ: Наукова думка, 1993
7. ІРФС – Італьянско-русский фразеологический словарь // <http://www.lingvo.ua/ru>.
8. Коцюба З. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbsіальному просторі (від універсального до національного): Монографія.- Львів: ДП Видавничий дім «Укрпол», 2010.- 472
9. Миронова Г.М. Культурологические аспекты паремийного фонда национального языка // *Лінгводидактика слов'янських мов як феномен культури: Темат. зб. наук. праць.- К.:ІСДО, 1993.- С.65-69.*
10. Плав'юк – Плав'юк С. Приповідки, або українсько-народня філософія. Зібрав, підготував до друку та опублікував Володимир С. Плав'юк. Едмонтон: Канада, 1998.

11. ПрНН – Чабаненко В. Мудре слово. Прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя: Запорізький держ. Університет, 1992.
12. Рабкевіч - Рабкевіч В.І. Паслухай, што людзі кажучь: Беларуская народныя прыказкі, прымаўкі, прыкметы, жарты. Мінск: Мастацкая літаратура, 1985.
13. Сорока Т.В. Концепти «дім» і «родина» в російській, англійській та французькій мовній свідомості.- Автореф. дис...канд..філол. наук /10.02.15 – загальне мовознавство, Донецьк, 2006.-20с.
14. СМ - Славянская мифология. Энциклопедический словарь, изд.2-е Москва: Международные отношения, 2002.
15. СПГ- Лисенко П.С. Словник поліських говорів.- К.: Наукова думка, 1974.
16. СРГК – Словарь русских говоров и сопредельных областей. Вып.3 Котнемовый /отв. ред. О.А.Черепанова.- СПб, 1996.
17. ТЕТМ - Wilkinson P.R. A thesaurus of traditional English metaphors / P. R. Wilkinson, London; New York : Routledge 1993.
18. Толстая С.М. Пространство и время в этнолингвистической перспективе (вместо предисловия) // Пространство и время в языке и культуре /отв. ред. С.М.Толстая.- М.: Индрик, 2011.- С.7-12.
19. ФПСлоб. – Ужченко В.Д., Ужченко Д.В., Барвіна Н.О. Фразеологічно-паремійний словник Східної Слобожанщини ХІХ ст. Луганськ: ДЗ ЛНУ ім.Т.Шевченка, 2013.
20. Фр.ГРНП – Франко І. Галицько-руські народні приповідки. У 3-х т. 2-е вид. Львів: Львівський державний університет, 2006.
21. Юрчанка - Юрчанка Г.Ф. Народнае мудраслоўе. Слоўнік. Мінск: Беларуская навука, 2002.
22. Яворская Г.М. О концепте ДОМ в украинском языке // Сокровенные смыслы. Слово.Текст.Культура: Сб.статей в честь Н.Д.Арутюновой.- М.: Языки славянской культуры, 2004.- С.716-728.
23. Bartmiński J. *Dom* – koncept uniwersalny i specyficzny kulturowo // Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów.T.1. *Dom*/red.J.Bartmiński, I.Bielińska-Gardziel, Beata Żywicka, Lublin: UMCS, 2015.- S.15-33.
24. Benedyktowicz D., Benedyktowicz Z., *Dom* w tradycji ludowej. Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Studia i materiały, Wrocław:Wiedza o kulturze, 1992.
25. DereńSJPfr.- E. Dereń, T. Nowak, E. Polański, Słownik języka polskiego z frazeologizmami i przysłowiami, red.E.Polański, Warszawa 2008.
26. Kłosińska – Kłosińska A. Słownik frazeologiczny. Warszawa: PWN, 2010.
27. Maj M, Zambrzycka-Kunachowicz A. Obrzędowa wymiana darów w kulturze ludowej // «Etnografia Polska», t.XXIX, 1985, z.1, S. 93-98.
28. Muld.-Nieck.- Muldner-Nieckowski, S. Carofano-Bugajska, Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego, Warszawa 2003.
29. NKPP - Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich.T.1-4. J.Krzyżanowski (red.), S. Swirko. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1969-1978.

Summary

The object of the proposed research is idioms and some stable word compounds in Polish, Ukrainian and Russian, which conceptualize the spatial representation associated with the HOUSE and its parts, domestic space, material culture elements, hospitality and family household rituals' models in different ethnic cultures. Semantic analysis also covers icon nominations, proverbs, sayings, other languages of the European cultural area (eg. Italian) comparisons which is done for the motivational nature comparison of interlanguage ethnocultural parallels, finding out the underlying principles of idioms' cognitive, structural and semantic modeling according to the established in comparable ideography techniques (units logical-semantic structure synonymous variability, applicative model of cross-language translated equivalents etc.).

Analysis of the multilingual idiom thematic groups with the HOUSE component and other verbalizers gives the possibility to find the semantic content of universal semiotic opposition "not strange - alien" within the category of House, which is common to many people's objective code of culture correlated with physical, temporal, zoomorphic, etc. codes.

УДК 811.14'373.47

ОЦІННО-ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА У ЗАГОЛОВКАХ ГРЕЦЬКИХ ГАЗЕТНИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Тищенко О.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

В останні роки зростає інтерес лінгвістів до засобів вираження емотивної сфери людства внаслідок домінуючого антропологічного підходу до наукових досліджень. Заголовки газетних публікацій дуже часто апелюють саме до емоцій читачів з метою привернення їхньої уваги. Для цього використовується палітра мовних засобів, складовою яких є оцінно-експресивна лексика. **Актуальність** дослідження полягає в необхідності вивчення функціонування оцінно-експресивної лексики на матеріалі заголовків газетних публікацій Греції, оскільки використання такої лексики є надзвичайно поширеним, проте цей напрям є малодослідженим.

Дослідженням оцінно-експресивної лексики присвячено роботи вітчизняних мовознавців **М.А.Жовтобрюха, А.П.Грищенка, Н.В.Гуйванюк, Н.І.Бойко**. Серед грецьких дослідників питання оцінно-експресивної лексики торкаються у своїх працях, присвячених особливостям газетного стилю **С.Хатзисаввідіс, Т.Дізелос, Я. Тзаннетакос, Н.Леандрос, Д.Пападопулу, М.Псіла**.

Мета статті полягає у встановленні того, які саме частини мови використовуються в заголовках грецьких газетних статей для вираження оцінки, а також з'ясування того, для вираження якої саме оцінки (позитивної чи негативної) вони використовуються.

Виклад основного матеріалу. Заголовки газетних публікацій відіграють значну роль у формуванні емоційного впливу на читача. Заголовок часто спрямований на те, щоб викликати у читача певні емоції. Таким чином, заголовки виконують оцінно-експресивну функцію.

Д.Е.Розенталь виділяє три функції заголовку: номінативно-інформативну, рекламно-експресивну та графічно-видільну. На думку дослідника, основне призначення рекламно-експресивної функції полягає в тому, щоб зацікавити читача, змусити його прочитати матеріал [5, с.205].

Грецький народ відомий своєю емоційністю, що не могло не знайти свого відображення у публіцистичному стилі. Як наслідок цього, для лексики заголовків і публікацій в цілому нерідко характерна емоційність, особливо в авторських колонках ΑΠΟΨΕΙΣ (*погляди*) та ΓΝΩΜΕΣ (*думки*). Оцінно-експресивна лексика допомагає авторам публікацій не лише небайдуже описати певну подію, а й виразити власну позицію, або позицію газети, а й можливо грецького суспільства до неї. Як зазначає А.П.Коваль, “емоційно забарвлені слова не лише називають предмети, а й певним чином пропонують читачеві їх оцінку” [4]. Таким чином, читачеві пропонується соціальна оцінка події.

Ми розділяємо думку Н.В.Гуйванюк, яка стверджує, що “емоційні слова завжди оцінні”, оскільки “Під час актуалізації наявність емоційності передбачає оцінність” [2, с.89]. На основі цього, вона оперує термінами „емоційна”, „емоційно-оцінна лексика” та „емоційно-експресивна” лексика як взаємозамінними [2, с.89].

За визначенням М.А.Жовтобрюха, емоційно забарвлена лексика – це слова, які виражають різні почуття, а також емоційні відтінки в оцінці явищ дійсності, осіб, подій і т. д. У публіцистичному стилі “емоційне забарвлення певних слів є доконечною умовою, без цього неможливий глибокий вплив на читача чи слухача” [3, с.73]. Подібну думку розділяє і А.П.Коваль, який зазначає, що “прагнення до експресії, до увиразнення викладу – органічна властивість журналістської майстерності” [4].

М.А.Жовтобрюх до емоційно забарвленої лексики відносить:

1) деякі слова, що означають назви певних почуттів і є емоційними вже своїм лексичним значенням;

2) слова, які виражають позитивну чи негативну оцінку явищ і предметів дійсності або почуття й стан людини. Вони так само, як і попередня група слів, активно вживаються в художній і публіцистичній літературі для емоційного забарвлення мови;

3) всі поетичні слова, властиві художній літературі і народній творчості та емоційно забарвлені синоніми до слів, уживаних у звичайному значенні;

4) слова, емоційність яких досягається засобами словотворення, використанням спеціальних суфіксів [3, с.73-74].

Крім того, на думку дослідника, одним із способів емоційного забарвлення мови є вживання слів у переносному значенні [3, с.74]. Важливим є також твердження мовознавця про те, що “Емоційне забарвлення слова дуже часто залежить від сполучення його з іншими словами і може змінюватися в різному словесному оточенні” [3, с.74].

Аналіз було здійснено на основі заголовків публікацій газети Η Καθημερινή [6]. Із 500 заголовків 55 заголовків містили оцінно-експресивну лексику. Загалом, можна зробити висновок, що оцінно-експресивна лексика, яка використовується у заголовках статей грецьких газет, переважно виражає негативну оцінку.

Найчастіше в заголовках грецьких газетних публікацій використовуються оцінні прикметники. Це пов’язано з тим, що саме завдяки вживанню прикметників автор публікації може стисло повідомити читачу про те, якою була певна подія, названа іменником. Більш того, саме оцінний прикметник найбільше зацікавлює читача, роблячи подію неординарною.

Прикметники виражають переважно пейоративну оцінку. Позитивна оцінка присутня головним чином в публікаціях, що стосуються мистецтва для опису талановитих митців та їхніх творів. Серед дібраного матеріалу ми зустріли такі: *αψεγάδιαστος* (бездоганний), *υπέροχος* (прекрасний), *σπάνιος* (рідкісний), *απίστευτος* (неймовірний), *καλός* (гарний) у заголовках *Αψεγάδιαστη δεξιοτεχνία από τον πιανίστα Δημήτρη Κούκο* (Η Καθημερινή 26/06/2016) – Бездоганна віртуозність піаніста Димітріса Кукоса, *Η υπέροχη κυρία Πάτι Σμιθ* (Η Καθημερινή 24/06/2016) – Прекрасна пані Паті Сміт, *Το σπάνιο ταλέντο του Β. Βαρβαρέσου* (Η Καθημερινή 26/06/2016) – Рідкісний талант В.Варваресоса, *Μια απίστευτη επιστολή στον Μέσι* (Η Καθημερινή 29/06/2016) – Неймовірний лист до Мессі, *Καλές εντυπώσεις άφησε ο Ολυμπιακός στο πρώτο τεστ* (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Після першого випробування Олімпіакос залишив гарні враження. Такі прикметники виражають неординарність особистості або певної події, нерідко найвищий ступінь їхньої ознаки.

Серед прикметників, що виражають негативну оцінку нерідко вживається прикметник *βαρύς, -ιά, ύ* (тяжкий): *Βαριά ήττα η Εθνική από τη Σερβία με 91-76* (Η Καθημερινή 29/06/2016) – Тяжка поразка національної команди від Сербії 91-76, *Βαρύ το κλίμα στη Σύνοδο Κορυφής* (Η Καθημερινή 29/06/2016) – Напружена атмосфера на саміті. Пейоративну оцінку виражають прикметники *απογοητευτικός* (невтішний), *δύσκολος* (важкий, складний), *σκληρός* (жорсткий), *ευάλωτος* (вразливий), *αβέβαιος* (невпевнений, невизначений), *μίζερος* (жалюгідний), *αδύναμος* (слабкий, безсилий). Наведемо такі заголовки: *Απογοητευτική η αντιμετώπιση των απорρισιμάτων από τους δήμους* (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Незадовільне подолання проблеми відходів муніципалітетами, *Μια δύσκολη συζήτηση με πιέσεις στο παρασκήνιο* (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Складна розмова під тиском у кулуарах, *Το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα υιοθετεί σκληρή στάση* (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Європейська народна партія приймає жорстку позицію, *Ευάλωτες στις αναταράξεις του Brexit οι αναδόμενες αγορές* (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Ринки, що розвиваються, є вразливими до коливань через Брексіт, *Αβέβαιο πολιτικό σκηνικό στην Ισπανία* (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Невизначена політична ситуація в Іспанії,

Από αυτοκρατορία, δύο μίζερα νησιά (Η Καθημερινή 26/06/2016) – Від імперії – два жалюгідних острови, Αδύναμοι σε έναν κόσμο που αλλάζει (Η Καθημερινή 25/06/2016) – Безсилі в мінливому світі.

Негативну оцінку виражають також і діеприкметники: *πνιγμένος (потонулий), χαμένος (втрачений), τρομαγμένος (наляканий), τεταμένος (напружений): «Πνιγμένη» στα σκουπίδια η Κέρκυρα (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Керкіра потонула у смітті, Χαμένη ευκαιρία για την Ελλάδα και την ποντοπόρο ναυτιλία το Brexit (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Брексіт – втрачена можливість для Греції і морського флоту, Τρομαγμένη η Ευρώπη αναζητεί τώρα Plan B (Η Καθημερινή 26/06/2016) – Налякана Європа в пошуках плану Б, Τεταμένο κλίμα στη διαδήλωση στο Παρίσι (Η Καθημερινή 24/06/2016) – Напружена атмосфера на демонстрації в Парижі.*

Як згадувалося вище, прикметник *απίστευτος (неймовірний)* може виражати позитивну оцінку. Крім того, такий прикметник може вживатися і в інших контекстах. Згідно з С.С.Баланюк, яка розглядає англійські прикметники оцінки “особливий”, існують прикметники, оцінне значення яких суттєво відрізняється від інших оцінок загального типу, де розглядається якісна орієнтованість щодо того “добрий” предмет чи “недобрий”. Підставою для цього є те, що він визначається протиставленням не того, позитивна оцінка чи негативна, а наскільки об’єкт відрізняється від інших, або якою мірою суб’єкт схвалює чи не схвалює ціннісний характер об’єкта [1, с.68]. Прикметник *απίστευτος*, як видно із заголовку *Το απίστευτο πραξικόπημα του Brexit (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Неймовірний переворот Брексіта* виражає значення розмаху події, тобто те, наскільки така подія відрізняється від подібних.

Оцінний прикметник *μεγάλος (великий)* може вживатися як з позитивним, так і з негативним значенням. Позитивну оцінку він виражає часто, коли йдеться про значного діяча культури, мистецтва, літератури. Залежно від контексту, він може також виражати негативну оцінку, як наприклад у заголовку *Μεγάλη καταστροφή στα Δερβενοχώρια (Η Καθημερινή 28/06/2016) – Велика катастрофа у Дервенохорья*, або ж оцінювати масштабність певної події, не протиставляючи при цьому її позитивність чи негативність: *Το μεγάλο δίλημμα για την εξυγίανση της Μεβγάλ (Η Καθημερινή 25/06/2016) – Велика дилема для реорганізації компанії Мевгал, Brexit: Ένα μεγάλο άλμα προς το άγνωστο (Η Καθημερινή 25/06/2016) – Брексіт: Великий стрибок у невідоме.* З подібним значенням використовується оцінний прикметник *γιγάντιος (величезний): Γιγάντια μαύρη τρύπα στο κέντρο του γαλαξία (Η Καθημερινή 24/06/2016) – Величезна чорна діра в центрі галактики.*

На основі зібраного матеріалу можна стверджувати, що порівняно з прикметниками у заголовках грецьких газетних публікацій іменники зі значенням оцінки використовуються не так часто. Як і прикметники, вони виражають переважно пейоративну оцінку. Виняток становлять лексеми *αγάπη (кохання, любов), ειλικρίνεια (щирість)* тощо: *Αγάπη καλοκαιρινή (Η Καθημερινή 20/05/2016) – Літнє кохання, Η ποιητική ειλικρίνεια των καϊκιών (Η Καθημερινή 28/04/2016) – Поетична щирість човнів.*

Одним з найпоширеніших іменників, який виражає пейоративну оцінку, що вживається у заголовках, є іменник *φόβοι* (побоювання): *Φόβοι για ντόμινο πτωχεύσεων από ενδεχόμενη κατάρρευση της Μαρινόπουλος Α.Ε* (Н Καθημερινή 29/06/2016) – *Побоювання банкрутств за принципом доміно від можливого розпаду АТ Марінопулос*, *Φόβοι για επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια* (Н Καθημερινή 28/06/2016) – *Побоювання наслідків для міжнародної безпеки*, *Φόβοι για λιγότερους Βρετανούς τουρίστες φέτος λόγω στερλίνας* (Н Καθημερινή 28/06/2016) – *Побоювання щодо меншої кількості британських туристів цього року через фунт стерлінгів*.

Серед інших іменників негативної оцінки, що вживаються у заголовках газетних публікацій є іменники *απειλή* (погроза), *ντροπή* (сором, ганьба), *μίσος* (ненависть), *ανευθυνότητα* (безвідповідальність), *σοκ* (шок), *καταστροφή* (катастрофа), *κλυδωνισμός* (сум'яття) тощо: *Απειλή για την ένταξη βαλκανικών χωρών* (Н Καθημερινή 29/06/2016) – *Загроза для інтеграції балканських країн*, *Εικόνες ντροπής* (Н Καθημερινή 28/06/2016) – *Картини ганьби*, *Το μίσος για τη Δύση* (Н Καθημερινή 17/04/2016) – *Ненависть до Заходу*, *Ανευθυνότητα ηγετών και δημοψηφίσματα* (Н Καθημερινή 26/06/2016) – *Безвідповідальність лідерів і референдуми*, *Σε κατάσταση σοκ παραμένουν οι αγορές* (Н Καθημερινή 28/06/2016) – *Ринки залишаються у стані шоку*, *Σοκ στις αγορές από το Brexit* (Н Καθημερινή 26/06/2016) – *Шок на ринках через Брексіт*, *Μεγάλη καταστροφή στα Δερβενοχώρια* (Н Καθημερινή 28/06/2016) – *Велика катастрофа у Дервенохорья*, *Αποψη: Κλυδωνισμοί στη χώρα μας* (Н Καθημερινή 23/06/2016) – *Погляд: Сум'яття в нашій країні*.

Оцінне значення в заголовках грецьких газет виражають також дієслова. Серед проаналізованих заголовків усі дієслова виражають негативну оцінку: *πλήττω* (негативно впливати), *βυθίζομαι* (затонути), *βουλιάζω* (занурюватися, тонуть) *υπολείπομαι* (не дотягувати) у заголовках *Οι εξελίξεις στη Βρετανία δεν πλήττουν τη Folli Follie* (Н Καθημερινή 28/06/2016) – *Події у Великобританії не впливають на Folli Follie*, *Βυθίστηκε στα... ρηχά η Αγγλία* (Н Καθημερινή 28/06/2016) – *Англія затонула на ...мілководді*, *Γιατί η Ελλάδα βουλιάζει ζανά στην αβεβαιότητα* (Н Καθημερινή 27/06/2016) – *Чому Греція знову занурюється у невизначеність*, *Το Brexit «βούλιαξε» το ελληνικό χρηματιστήριο* (Н Καθημερινή 25/06/2016) – *Брексіт "потопив" грецьку фондову біржу*, *Υπολείπονται σε δεξιότητες οι Ελληνες* (Н Καθημερινή 29/06/2016) – *Греки "не дотягують" у навичках*.

У заголовках зрідка використовуються прислівники з оцінним значенням: *Ευτυχώς, η αξιολόγηση έκλεισε πριν από το Brexit* (Н Καθημερινή 26/06/2016) – *На щастя, оцінювання було проведено до Брексіту*. Прислівник *ευτυχώς* (на щастя) виражає позитивну оцінку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в заголовках грецьких газетних публікацій оцінку найчастіше виражають прикметники та дієприкметники. Оцінно-експресивна лексика використовується у них здебільшого для вираження негативної оцінки. Встановлення семантичних груп оцінно-емоційних лексем, що вживаються у заголовках грецьких газетних публікацій, становить інтерес для подальших досліджень.

Література

1. Баланюк С.С. Енантіосемія в значенні англійських прикметників оцінки “особливий” / С.С.Баланюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки: Серія "Філологічні науки. Мовознавство". – Луцьк, 2011. – № 3 (ч.2). – С.67-71.
2. Гуйванюк Н.В. Емоційно-оцінна лексика у “Словнику буковинських говірок” / Н.В. Гуйванюк // Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць. – Черкаси, 2011. – Випуск 12–13. – С.88-95.
3. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української мови. Частина I / М.А.Жовтобрюх, Б.М.Кулик. – К.: “Радянська школа”, 1965. – 424 с.
4. Коваль А. П. Газета і мовна норма / А.П.Коваль // Журналістика. Преса. Телебачення. Радіо. – К.: Вища школа, 1977. – Вип. 3. – С. 9-18.
5. Розенталь Д. Э. Стилистика газетных жанров / Д. Э. Розенталь. – М., 1981. – 230 с.
6. Η Καθημερινή [Електронний ресурс] – Режим доступу до газети: www.kathimerini.gr

Summary

The article deals with functions and peculiarities of evaluative and evocative vocabulary used in the headlines of Greek newspaper articles. The evaluation (positive or negative) expressed by evaluative and evocative lexemes as well as the most frequent parts of speech used in such headlines are determined.

УДК: 811.111 – 26 : 81’373.46

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ МОРСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Філюк Л.М.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

Постановка проблеми. Інтерес до спеціальної лексики, в тому числі термінології, у сучасному мовознавстві зумовлений як підвищенням ролі науки і техніки в розвитку людства, так і зростанням ролі термінології в сучасних мовах. У лінгвістичній літературі наголошується на тому факті, що в результаті бурхливого зростання знань у наш час більше 90% нових слів, які з'явилися в сучасних мовах, представляє спеціальна лексика. Зростання числа термінів різних наук випереджає зростання кількості загальноновживаних слів. Крім того, значна частина загальнономовних процесів і явищ у термінології легше піддаються

дослідженню, оскільки вони мають більш чіткий характер, зумовлений точністю самих термінів та їхніх міжсистемних зв'язків [9, С. 66].

Мета даної статті – охарактеризувати основні способи утворення морської термінології англійської мови.

Аналіз основних досліджень. Поряд із чітким і конкретним визначенням термінів, суть самого слова «термін» серед сучасних дослідників розуміється по-різному, оскільки на сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення цього поняття. Це пояснюється тим, що термін є об'єктом дослідження цілого ряду наук, у кожній з яких він трактується з точки зору виділення найбільш характерних і суттєвих для даної науки ознак. Кожен термін базується на лексичній одиниці певної мови (В.М. Лейчик [11] називає її субстратом терміна), яка набуває специфічних ознак у термінології. У той же час терміну властиві загальні лексичні ознаки, зокрема, він зберігає здатність існувати в сукупності варіантів (так само, як і звичайне слово). Терміни – це не особливі слова, а слова з особливою функцією – бути знаком поняття в терміносистемі. Дослідниками визнається той факт, що термін, як і будь-яка інша лексема, має фонетичні, словотвірні, морфологічні, словосполучні та інші ознаки одиниць природної мови.

Л.М. Алексєєва вважає, що найбільш слабкою ланкою в теорії термінознавства досі залишається з'ясування природи терміна, оскільки він є не тільки багатоаспектним, але і внутрішньо суперечливим об'єктом дослідження [0, С. 28]. У сучасній науці спостерігається кілька підходів до визначення терміна: одні вчені дають йому логічне визначення; другі – описово розкривають зміст, приписуючи йому характерні ознаки; треті – виділяють термін шляхом його протиставлення іншій мовній одиниці. Така багатоаспектність визначення терміна пояснюється тим, що він є об'єктом одночасно декількох наук. Відомо, що один і той самий термін може входити в різні термінологічні системи даної мови, що, на думку О.О. Реформатського, створює міжнаукову термінологічну омонімію [12, С. 65].

З.І. Комарова, підкреслюючи номінативний характер терміна, дає наступне визначення: це «інваріант (слово або словосполучення), який позначає спеціальний предмет чи наукове поняття, обмежене дефініцією та місцем у певній терміносистемі» [10, С. 49]. У визначенні Б.Н. Головіна термін – це «окреме слово або утворене на базі іменника підрядне словосполучення, що означає професійне поняття і призначене для задоволення специфічних потреб спілкування у сфері певної професії (наукової, технічної, виробничої, управлінської)» [6, С. 89].

У В.П. Даниленка термін – це «слово (або словосполучення) спеціальної сфери вживання, яке є найменуванням спеціального поняття і потребує дефініції» [8, С. 94]. На думку О.Н. Баранова, «терміни можна визначити як слова (словосполучення) метамови науки та програм наукових дисциплін, а також слова, що позначають специфічні реалії областей конкретної практичної діяльності людини» [4, С. 158]. М.Н. Володіна вказує, що «під терміном розуміється слово або словосполучення спеціальної сфери вживання, створюване для точного вираження спеціальних понять і засноване на дефініції» [5, С. 12]. В.М. Лейчик дає наступне

визначення терміна: це «лексична одиниця певної мови для спеціальних цілей, що позначає спільне – конкретне або абстрактне – поняття теорії певної спеціальної галузі знань або діяльності» [11, С. 38]. На основі всього вищесказаного можна зробити висновок, що термін – це слово або словосполучення, що має дефініцію та позначає спеціальне поняття або предмет певної галузі знання або людської діяльності.

Виклад основного матеріалу. У своєму дослідженні ми дотримуємося визначення І.В. Арнольд: «Терміном називається слово або стійке поєднання, що служить уточненим найменуванням поняття, специфічного для певної галузі знання, виробництва, культури» [2, С. 267]. Виходячи з даної дефініції і спираючись на результати проведеного нами дослідження морської термінології, морські терміни можна визначити як слова і словосполучення, що описують реалії, пов'язані з морем, судноплавством, суднобудівництвом та морськими перевезеннями вантажів, і вживаються для позначення точно сформульованих понять даної галузі знань. Також ми хочемо відзначити той факт, що морська термінологія багато в чому відрізняється від наукових термінів тим, що її елементи не відповідають таким вимогам, як однозначність, відсутність синонімів і омонімів. Навпаки, багато з них виникли в результаті семантичних змін.

Так, із 700 термінів, відібраних нами для аналізу, 138 утворені семантичним способом, що становить 20% від загальної кількості слів. З них 73 слова (53% від числа утворених семантичним способом) з'явилися в результаті звуження значення загальноновживаних слів (наприклад, *to launch* (кидати з силою, запускати) в якості морського терміна позначає "shifting the vessel on the water from the ground or a dock after her building or repair"). З терміна (2%) утворилися шляхом поліпшення значення (наприклад, *to beat* (бити, ударяти, бити), що позначає руйнівну дію, стає позитивним за значенням "to sail often changing the course so that to evade the head wind" і тепер відображає спосіб маневрування, що допомагає уникнути руйнівного впливу вітру).

З слова (2%) утворилися за допомогою метонімічного перенесення. Матеріал, з якого зроблені пристрої або частини судна, може стати назвою цих пристроїв (наприклад, *a lead* "a lead weight or any weight, serving for sounding the depth of the water"). В результаті метафоричного перенесення значення за подібністю положення, форми або функції утворено 59 термінів (43%) (наприклад, слово *bow* (дуга, дужка, арка) в морській термінології позначає «the forepart of a vessel, which has an arched shape"), в тому числі 5 слів утворено за допомогою функціонального перенесення. Так, наприклад *a knee* (коліно) має схожість із людським коліном не тільки за формою, але й за позицією та функцією - це "a tool, joining beams with ribs" (книця – деталь, що з'єднує бімси зі шпангоутами).

Разом з тим, дослідження показало, що кореневих слів, які не мають синонімів або омонімів в інших галузях знання, вдвічі менше – 76 термінів (11%). Причому споконвічно англійських слів виявлено тільки 6 (1%). Решта 65 слів (9%) прийшли в англійську морську термінологію з різних мов світу (28 термінів є запозиченнями з французької мови (наприклад, *salvage* (порятунок судна, команди,

вантажу) від французького salvage "payment for saving a ship from wreck or capture", 15 – з німецької (наприклад, *veneer* (шпон) від німецького Furnier "to cover with a veneer, inlay"), 6 – з латинської (наприклад, *anchor* (якір) від латинського ancora), 5 – з голландської (напр., *a pump* (помпа, насос), від голландського pompe "water conduit, pipe"), а також поодинокі приклади з арабської, норвезької, грецької, іспанської, португальської мов та мови гінді).

Як уже було згадано вище, морська термінологія не тільки сповнена запозичених слів, але також не позбавлена у своєму складі цілого ряду синонімічних пар. Дана особливість зумовлена, перш за все, багатовіковою історією судноплавства Британії, його загарбницькою функцією, і, як наслідок, широтою міжнародних контактів, що спричинило утворення синонімічних термінів від коренів, взятих із різних мов. Наприклад, терміни *skipper* і *shopman* у морській термінології мають однакове значення «шкіпер» (owner or master of a vessel in mercantile fleet). Однак перше слово прийшло в англійську мову з голландської: *scipper* (*scip* means "ship"), а друге утворилося в результаті словоскладання *shop* (від давньоанглійського *scoppa*) і *man*.

Крім того, значну роль відіграють скорочення в утвореннях англійських морських термінів, що пов'язано з необхідністю здійснення радіозв'язку між судами, ділової переписки між капітаном судна і судовласником, агентом за допомогою супутникового зв'язку Інмарсат (який, хоча і забезпечує надійний зв'язок навіть у віддалених районах, передає лише обмежену кількість знаків в одному повідомленні). Наше дослідження показало, що терміни, утворені за допомогою абрєвіації (209 слів), складають 30% від загальної кількості відібраних слів. 198 слів (тобто 28%) з'явилося в результаті афіксації.

Серед них найчастіше зустрічаються терміни, утворені за моделями V + -er / -or (49 слів, тобто 25%), наприклад, *navigator*, *turner*, *pusher*; V + -ing (36, тобто 18%), наприклад, *ballasting*, *husbanding*, *bearing*; V + -ion (19, тобто 10%), наприклад, *distribution*, *aberration*; a- + N (14 слів, 7%), наприклад, *afloat*, *aground*, *astern*, *ashore*, *aboard*; V + -ment (6, тобто 3%), наприклад, *measurement*, *displacement*, *adjustment*; V + -age (6 слів, 3%), наприклад, *group-age*, *stow-age*, *dock-age*. Словоскладанням утворено 50 слів (тобто 7%). Вони утворені за моделями: N + N (35 слів, тобто 70% від числа вироблених способом словоскладання), наприклад, *lifebuoy* (рятувальний круг), *cockboat* (суднова шлюпка), *boottop* (пояс змінної ватерлінії), V + N (4 слова, тобто 8%), наприклад, *crankshaft* (колінчастий вал), Adj + N (4, тобто 8%), наприклад, *deadweight* (дедвейт, повна вантажопідйомність судна), *hotwell* (теплий ящик у живильної системі котла).

В результаті словотвірного аналізу термінів ми виявили лише 28 слів, що з'явилися в результаті конверсії за наступними словотворчим моделям: V>N (16, тобто 57% від загальної кількості похідних за конверсією слів), наприклад, *sheer* (відхилення від курсу) from to sheer "to lean to one side"; N>V (4, тобто 14%), наприклад, to *surge* (відчувати вертикальну качку) from surge "high, rolling swell of water"; V>Adj (1, тобто 4%), наприклад, *girt* (пришвартований на коротких швартовках) from to gird "to put on a stern and bow anchors"; Adj>N (7, тобто 25%),

наприклад, *manifest* (вантажний маніфест) from *manifest* "clearly revealed". Ми дійшли висновку, що конверсія в морській термінології частіше використовується для утворення іменників (23, тобто 82%).

В ході аналізу морської термінології нами було визначено, що багато слів, що входять до її складу, також входять до складу авіаційної термінології. Наприклад, *a pilot* (мор.) – лоцман, (авіа.) – льотчик, пілот; *a stewardess* (мор.) – покоївка на пасажирському судні, (авіа.) – стюардеса; *to glide* (мор.) – гліссувати, (авіа.) – планувати, *to bail* (мор.) – осушувати трюми, зливати воду, (авіа.) – стрибати з парашутом. Деякі морські терміни з'явилися сотні років назад і в подальшому послужили базою для утворення нових слів, що відносяться до загальноживаної лексики (наприклад, *a gig* - "a small boat" (1790), "a light two-wheeled carriage, usually drawn by one horse" (1791).

Висновки. Підводячи підсумок, можна зробити висновок про те, що утворення морської термінології англійської мови відбувалося за допомогою семантичних способів, скорочення, афіксації, конверсії, словоскладання і запозичення слів з інших мов. Найбільш характерними для морської термінології є скорочення і афіксація, а найменш характерними – словоскладання і конверсія.

Література

1. Алексеева Л.М. Проблемы термина и терминообразования / Л.М. Алексеева. – Пермь: Пермский государственный университет, 1998. – 120 с.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – М.: Флинта; Наука, 2012. – 296 с.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: Либроком, 2014. – 576 с.
4. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику / А.Н. Баранов. – М.: Либроком, 2013. – 368 с.
5. Володина М.Н. Термин как средство специальной информации / М.Н. Володина. – М.: Изд-во Московского университета, 1996. – 74 с.
6. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. – М.: Высшая школа, 1987. – 103 с.
7. Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение / С.В. Гринев-Гриневиц. – М.: Академия, 2008. – 304 с.
8. Даниленко В.П. Ономазиологическое направление в грамматике / В.П. Даниленко. – М.: Либроком, 2009. – 344 с.
9. Казарина С.Г. Типологические исследования в терминоведении / С.Г. Казарина // Филологические науки. – 2008. - №12. – С. 66 – 73.
10. Комарова З.И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике / З.И. Комарова. – М.: Флинта; Наука, 2013. – 832 с.
11. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – М.: Либроком, 2009. – 256 с.
12. Реформатский А.А. Введение в языковедение / А.А. Реформатский. – М.:

АспектПресс, 2010. – 536 с.

13. Суперанская А.В. Общая терминология: Вопросы теории / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева. – М.: Либроком, 2012. – 248 с.

Summary

The article dwells upon the examination of the main ways of formation of English marine terminology. The author formulates the definition of marine terms and lays stress on that marine terminology differs from scientific terms in some points as its elements don't follow such requirements as having a single meaning, absence of synonyms and homonyms. The results of analysis of 700 units of marine terminology are given here. Summing up the investigation, the author draws a conclusion that the formation of English marine terminology happened with the help of semantic ways, abbreviation, affixation, conversion, compounding and word-borrowing from other languages. The most typical ways of formation of marine terminology are abbreviation and affixation and the least ones are compounding and conversion.

УДК 811.111'38

МЕТАФОРА В СИСТЕМІ ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ МОВИ

Чендей Н. В.

Ужгородський національний університет

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Когнітивною лінгвістикою метафорі відводиться центральна роль у розумінні та структуруванні дійсності [2; 3; 7; 13; 14], відображенні культурних традицій вибору засобів осмислення абстрактних категорій, існування яких обумовлено різними екстралінгвальними факторами (фоновими знаннями про світ), типовими для певного мовного колективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор. Попри те, що метафорі в цілому присвячено чимало праць мовознавців, літературознавців, філософів, психологів та антропологів, проблема метафоризації залишається надзвичайно складною, можливо, навіть, однією з найскладніших у сучасній лінгвістиці, адже „йдеться про процеси мислення, в яких породжуються знання про світ” [7, с. 24]. У зв'язку з цим одним із ключових у когнітивній науці є поняття *концептуальної метафори*, що розглядається як результат репрезентації (conceptual mapping) знань про одну концептуальну сферу (conceptual domain) в термінах іншої. Теоретичні положення концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона стали основою її подальшого вивчення у різних функціональних стилях.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження метафори в когнітивному аспекті дає можливість краще зрозуміти взаємозв'язок між мовою і мисленням, визначити засоби концептуалізації світу, а, відтак, розкрити універсальне в мисленні людини й національне у мовних картинах світу. Окрему увагу при цьому зосереджуємо на співвідношенні метафори з образними засобами мови, з якими вона більшою або меншою мірою перетинається.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення метафори в системі образних засобів мови для більш повного представлення її функціонування в мові загалом, та особливостей її вербалізації зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відома широка традиція вивчення метафори, пов'язана з необхідністю її відмежування від інших образних засобів мови (видів тропів): порівняння [5; 13], метаморфози [12], символу [8], метонімії [1] та оксиморону [10]. У контексті теорії еліптичного порівняння Анни Вежицької метафора є імпліцитним, стиснутим чи згорнутим порівнянням, тому в певному розумінні всі метафори еліптичні *ex definitione* [5, с. 149]. Однак дослідниця наголошує, що теорію еліптичного порівняння застосовують тільки для пояснення дериваційних відношень метафори й порівняння, адже сказати, що метафора – це скорочене, редуковане порівняння, – означає сказати, що відмінність між двома тропами не є семантичною. Насправді ж метафора й порівняння різняться глибинними структурами, тому для їхнього опису виникає необхідність пошуку двох адекватних семантичних формул. Проте серед учених не існує однастайності щодо їх визначення, внаслідок чого відома ціла низка теорій семантичних формул метафори й порівняння. Зокрема, Д. Девідсон найбільш суттєве семантичне розмежування *метафори* й *порівняння* вбачає в тому, що всі порівняння істинні, а більшість метафор – неправдиві [6, с. 185], залишаючи поза увагою смислову специфіку тропів.

Метафора, виражаючи сталу подібність, розкриває сутність предмета, що врешті-решт стає його постійною ознакою. Порівняння вказує на подібність двох предметів незалежно від того, якою вона є – постійною чи перехідною, обмеженою одним аспектом чи глобальною. Ці два тропи змушують нас порівнювати й зіставляти, спрямувавши увагу до колись непомічених явищ навколишнього світу. В основі метафори лежать неназвані порівняння одного предмета з іншим на підставі спільної для обох ознаки. Ось чому метафора відрізняється від порівняння тим, що „в ній слово фігурує тільки у своєму переносному значенні, а його пряме значення усвідомлюється невиразно” [1, с. 7]. Саме завдяки своїй лаконічності метафора легко входить у „тісноту” віршового рядка, уникаючи модифікаторів, пояснень і обґрунтувань. Метафора, таким чином, скорочує мовлення, порівняння ж його розширює. Ці два тропи слугують різним тенденціям поетичної мови [там само, с. 27]. Таким чином, метафора на основі часткової подібності двох об'єктів робить неправдиве твердження про їхню повну тотожність. Саме таке

перебільшення, що порушує межі істини, надає метафорі поетичної сили. Адже краса метафори починає сяяти тоді, коли закінчується її істинність [11, с. 74]. Порівняння, що міститься в метафорі, дозволяє не тільки назвати предмет, але й дати йому оцінку, смислову насиченість.

В науковій концепції Р. Якобсона *метафора* є однією з кінцевих „ланок” *метаморфози* [12, с. 235]. І справді метафора дуже близько співвідноситься з поняттям метаморфози, але в жодному разі не є їй тотожна. На нашу думку, О. О. Потебня вдало розкриває відмінність між двома тропами, вказуючи, що метафорі властиве проникнення у сферу семантики, тоді як метаморфоза відображає „частковий” збіг субстанцій і не вирізняється в мові у вигляді особливого способу перетворення й породження значень [11, с. 85]. Будучи засобом характеристики об’єкта, метафора завжди зберігає орієнтування на нього. Натомість у процесі створення метаморфози основний суб’єкт ніби зникає, а зберігається тільки „результат” його перетворення.

Відомо, що *метафора* тісно пов’язана з категорією *символу*. Так, російський філософ О. Ф. Лосєв, автор теорії символу, вказує, що „в метафорі метафоризоване поняття ототожнюється з метафоризуючим на основі узагальнюючих ознак” [8, с. 94]. Учений проводить чітке розмежування між метафорою і символом та наголошує на тому, що хоча ідея речі й образ речі пронизують одне одного і в метафорі, і в символі, метафора позбавлена того загадкового плетива, на який би її ідейна образність тільки вказувала як на щось стороннє. Насправді предмет повністю розчинений у цій образності і не є таким, для якого метафора була б символом. Підставою для зближення метафори й символу слугує образ. Однак, відштовхуючись від образу, метафора й символ „спрямовують” його у різних напрямках. У метафорі зберігається цілісність образу, в символі розбиття образу на символічні елементи дає можливість його прочитання. В основі метафори – категоріальний пересув, який ніби приглушує її образність і висуває на перший план значення, що набуває чіткості й може увійти у лексичний фонд мови. У символі „стабілізується” форма, а образ, що лежить в його основі, перетворюється у „текст” [2, с. 23-24].

Метафора й *метонімія* ґрунтуються на різних асоціативних основах. Так, метафора як перенесення за подібністю базується на парадигматичних асоціаціях, метонімія як перенесення за суміжністю – на синтагматичних. Метонімія, на відміну від метафори, тяжіє до позиції суб’єкта, вона не може бути вжита у предикаті. Проте вагоміша відмінність метафори від метонімії приховується у закономірностях їхньої семантичної сполучуваності, що впливає з природи кожного тропу. Завдання метонімії – ідентифікувати ціле за характерною для нього частиною. Саме тому метонімія отримує визначення, яке співвідноситься з частиною, а не з цілим. Метафора схильна до семантичного розгортання, тобто здійснення семантичного узгодження крізь усе речення (або весь віршовий текст), яке перетворює метафору в образ (як особливий художній прийом) [1, с. 32]. Метафора – це перш за все пересув у значенні, метонімія – пересув у референції.

Формування когнітивної парадигми в лінгвістиці зумовило нові аспекти вивчення тропів, вживання яких розглядається однією із форм концептуалізації – когнітивного процесу осмислення й упорядкування досвіду людини, її уявлень про об'єкти, явища дійсності та їх ознаки, а також формування нових понять [7, с. 277]. Оскільки людина мислить не тільки метафорично, а й метонімічно і навіть парадоксально, контрастивно [10, с. 13], розрізняють метафоричний, метонімічний та оксиморонний когнітивні процеси концептуалізації.

Метафорична концептуалізація, або концептуальна метафора, – це спосіб осмислення однієї галузі знань крізь призму іншої [7, с. 10]. В основі метафоричного мислення – аналогове осмислення світу людиною, тобто встановлення аналогії між гетерогенними сутностями різної природи та їхнього переосмислення у термінах інших сутностей [14]. Отже, метафорична модель [X подібне до (аналогічне)A] є основним когнітивним засобом обробки інформації.

Натомість метонімічна концептуалізація, або концептуальна метонімія, – „когнітивний процес, в якому одна концептуальна сутність (джерело) забезпечує ментальний доступ до іншої концептуальної сутності (мети) у рамках однієї концептуальної сфери” [7, с. 39]. В основі метонімічного мислення – асоціативне осмислення світу людиною, тобто на відміну від метафори, метонімія оперує не аналогічною подібністю, а реальною суміжністю позначуваних об'єктів або їх парціальністю [14]. У метонімічній моделі [X (частина) стоїть замість A (ціле)] є дві сутності – „частина”, що стоїть замість цілого, – *vehicle*, та „ціле”, що стоїть замість „частини”, – *target* – відрізняються від елементів метафоричної моделі (*source / target*), оскільки вони належать до однієї концептуальної сфери [там само]. Таким чином, метонімія розглядається як одна з базових характеристик когніції, як результат суміжності ментальних просторів у межах однієї концептуальної царини.

Оксиморонна концептуалізація, або концептуальний оксиморон, – це когнітивний процес осмислення явищ і подій, в якому створюється нове поняття в результаті поєднання протилежних, семантично несуміжних понять і протиставлення їх суттєвих ознак і властивостей. Основою оксиморона є парадоксальне (контрастивне) мислення. Модель, в основі якої лежить семантичне неузгодження, можна подати у вигляді схем: [X суперечить A; A суперечить X].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Хоча набір трьох основних схем – метафоричної, метонімічної та оксиморонної – формує образно-асоціативний шар художнього концепту, саме концептуальні метафори є основним засобом пізнання об'єктів, ключем до розуміння основ мислення, пізнання та створення образу світу.

Перспективним є вивчення метафори у структурі мовної картини світу.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова; [пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз., общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной] // Теория метафоры: сборник. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5 – 32.

2. Арутюнова Н. Д. Образ, метафора, символ в контексте жизни и культуры / Н. Д. Арутюнова // RES PHILOLOGIA. Филологические исследования памяти академика Г. В. Степанова. – М. : Наука, 1990. – С. 71 – 88.
3. Баранов А. Н. Очерк когнитивной теории метафоры / Баранов А. Н., Караулов Ю. Н. // Русская политическая метафора : Материалы к словарю. – М.: Институт русского языка АН СССР, 1991. – С.184 – 193.
4. Буйнова Д. Ю. Универсальные и специфические черты процесса метафоризации / Д. Ю. Буйнова // Лингвистические исследования к 75-летию проф. В. Г. Гака. – Дубна: ДГУ, 2001. – С. 49 – 66.
5. Вежбицкая А. Сравнение – градация – метафора / А. Вежбицкая; [пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз., общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной] // Теория метафоры: сборник. – М.: Прогресс, 1990. – С. 133-153.
6. Дэвидсон Д. Что означают метафоры / Д. Дэвидсон ; [пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз., общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной] // Теория метафоры : сборник. – М.: Прогресс, 1990. – С. 173 – 193.
7. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / Джордж Лакофф, Марк Джонсон ; [пер. с англ., под ред. и с предисл. А. Н. Баранова]. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256с.
8. Лосев А.Ф. Знак. Символ. Миф: труды по языкознанию / Алексей Федорович Лосев. – М. : Изд-во МГУ, 1982. – 479с.
9. Маковский М. М. Язык – миф – культура. Символы жизни и жизнь символов / Марк Михайлович Маковский. – М. : Институт русского языка им. В. Виноградова, 1996. – 329с.
10. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезиці Шекспіра: монографія / Віра Григорівна Ніконова. – Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2007. – 364с.
11. Потебня О. О. Эстетика і поезика слова: збірник / Олександр Опанасович Потебня. – К. : Мистецтво, 1985. – 302с.
12. Якобсон Р. Работы по поэтике / Роман Якобсон. – М. : Прогресс, 1987. – 464с.
13. Kövecses Z. Metaphor and Metonymy in Cognitive Linguistics / Z. Kövecses // Cognitive Linguistics : A User-Friendly Approach / Ed. by Kamila Turewicz. – Szczecin : Uniwersytet Szczecinski, 2005. – P. 13 – 84.
14. Lacoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / G. Lacoff // Metaphor and Thought / Ed. by Andrew Ortony. – 2-nd edition. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 202 – 251.

Summary

The problem of metaphor and its place in the system of language imagery means is in the limelight of the article. Three aspects of metaphor have been taken into consideration: figurative (image-bearing), nominative and cognitive. Metaphor proves to be central due to its possibility to correlate with all language imagery means.

PROBLÈME DE LA CONCEPTUALISATION LITTÉRAIRE DANS L'ASPECT DIACHRONIQUE

Tchystiak D. O.

Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv

Formulation du problème. L'étude de la conceptualisation littéraire dans la lignée des recherches des images du monde des écrivains les plus divers devient de plus en plus présente dans le paysage linguistique contemporain, et non seulement dans les sciences du langage mais également dans les sciences humaines en général. Les chercheurs ukrainiens ont réussi à produire quelques études de fond sur la délimitation de la notion du concept, de sa structure, et même des méthodes d'analyse de ce phénomène de langue et de la culture (recherches d'A. Prykhodko et d'O. Selivanova). Il existe un certain nombre des travaux consacrés à la conceptualisation littéraire (études d'I. Bekhta, de L. Belekhova, de T. Viltchynska, de V. Ivachtchenko, d'O. Kaganovska, de V. Nikonova) que nous pourrions caractériser par une forte pluralité des analyses qui produisent des interprétations multiples et, par conséquent, disparates sans introduire une idée stricte sur la délimitation du concept littéraire, sans formuler ses particularités par rapport au concept linguistique ou culturel, sans caractériser la structure conceptuelle, ni proposer une méthode claire d'analyse de ce phénomène textuel. Par ailleurs, les problèmes d'interaction cognitive et imaginative dans la structure du concept littéraire restent non-résolus bien qu'ils aient été étudiés dans les études linguistiques les plus diverses. L'étude du concept littéraire s'avère plus productive dans les recherches qui cernent le dynamisme diachronique des structures du texte littéraire (L. Belekhova, T. Viltchynska, N. Sloukhāi).

Il nous apparaît perspectif d'assurer une analyse intégrale imaginaire-cognitive (entrevue dans les recherches de F. Rastier, L. Hébert, J.-L. Chiss et J. Delacour, entre autres) qui pourrait être menée après une remise en question du **problème non-résolu** des rapports entre ces deux volets de la sémiotique littéraire qui semblent s'opposer dans l'analyse linguistique dans les recherches ukrainiennes. Afin de passer outre cette opposition il faudrait examiner les rapports entre la cognition et l'imagination dans les procédés de production du message littéraire dans la diachronie, avec l'utilisation des données de la philosophie du langage lors d'une recherche linguo-esthétique complexe allant de l'Antiquité jusqu'à la révolution post-structuraliste qui pourrait fonder une branche nouvelle des recherches du langage, à savoir, la conceptologie littéraire diachronique. **Le but** de cet article serait donc de modeler les particularités principales dans l'analyse linguo-cognitive de la conceptualisation littéraire dans l'esthétique de l'Antiquité grecque (de ses origines à Aristote). **Les objectifs de la recherche** comportent: a) la délimitation de la notion du concept littéraire dans un contexte linguo-culturel, linguo-esthétique et linguo-cognitif de l'Antiquité grecque; b) la délimitation des structures principales qui font partie du processus de la conceptualisation

littéraire; c) l'étude comparée des recherches de conceptualisation littéraire dans la diachronie; e) la recherche de corrélations entre l'analyse linguo-cognitive, linguo-poétique et linguo-mythopoétique dans l'étude du concept littéraire dans les recherches esthétiques de l'Antiquité grecque. **L'objet de l'étude** serait la conceptualisation littéraire dans l'union des phénomènes mentaux et imaginatifs réalisés dans le texte littéraire (qui est le matériel de l'étude) qui est une forme sémiotique complexe de l'activité psychique, langagière et cognitive de l'homme, une activité ayant pour but la pragmatique esthétique.

Nous proposons pour la première fois une analyse critique de l'analyse linguo-cognitive de la conceptualisation littéraire dans l'esthétique de l'Antiquité grecque (de ses origines à Aristote) ce qui comporte **la nouveauté de notre étude** (bien que les études non-cognitives aient été esquissées dans les recherches de J. Burnett, A. Bogomolov, J. Zafiropoulo, F. Kessidi, F. Cornford, A. Losev et O. Polichtchouk) et cette recherche s'ancre dans l'ensemble de nos travaux sur la sémantique du texte littéraire. Nos méthodes de recherche se basent sur les données philosophiques du fonctionnement de l'objectif et du subjectif dans la langue et la pensée, dans la structure et dans le système langagier dans la synchronie et dans la diachronie. Nous utilisons également les **méthodes** comparative et typologique pour l'analyse des tendances linguo-poétiques, linguo-cognitives et linguo-mythopoétiques dans la philologie ukrainienne contemporaine avec ses corrélations avec le paradigme antique.

L'exposé du matériel principal. La période la plus ancienne dans les recherches de la conceptualisation littéraire dans la culture européenne serait à positionner dans l'Antiquité grecque, à savoir dans la période de la formation de la pensée philosophique et esthétique grecque. Cependant, il faudrait noter que les textes littéraires mythopoétiques relèvent également des réflexions concernant la nature de la source de la création littéraire qui est toujours délimitée comme une inspiration divine. Ainsi, dans la «Théogonie» d'Hésiode la conceptualisation littéraire est produite par les complexes mythiques Dieux Olympiens (notamment par le mytheme de Zeus) et par les Muses. Si l'invocation initiale de Homère à la Muse dans «L'Odyssée» est connue de tout philologue [6, p. 27], dans le Chant VIII du même poème on notera également un lien entre l'aède et le complexe mythique des Muses [6, p. 135]; par ailleurs, on devinera les liens des héros chez Homère avec les mythes d'Athéna, d'Apollon et de Héphaïstos.

Malgré le caractère disparate des fragments des textes de la philosophie présocratique et une forte tendance mythopoétique, sans oublier le contexte socio-culturel très prononcé, on arrive à reconstituer d'une certaine manière la conceptualisation de la création littéraire à cette période. En effet, certaines considérations dans le domaine de l'esthétique des auteurs anciens constituent un système de raisonnement. On devra noter les éléments de l'idée de l'Esprit Unique dans les fragments d'Anaxagore, où on pourra apercevoir un accent sur la subjectivité de la création littéraire dans chaque individu et, par conséquent, interpréter cette idée comme un fait de création imaginative. On devra également noter la considération de ce philosophe grec sur l'idée de la chose comme un symbole du Cosmos global, ainsi que l'idée sur la pensée intérieure, présente dans les structures dynamiques de chaque âme individuelle [8, p. 43–64]. On pourra suggérer que

la proto-conceptualisation littéraire chez Anaxagore se réalisait par les liens créés entre l'âme individuelle de l'homme et les âmes intérieures d'autres structures cosmiques régies par la force énergétique de l'Unique. Sur le fond, cette interprétation des problèmes de la production littéraire est similaire à la conception platonicienne, mais on pourrait la trouver également chez Thalès (son idée hilozoïste sur l'âme comme un principe mouvant des choses et de l'esprit). Chez Démocrite on trouve une dichotomie de la création littéraire en tant que mimesis dans le progrès évolutif de la société humaine [11, p. 352] et en tant qu'inspiration divine lors de l'acte individuel de la création [11, p. 381].

La conception pythagoricienne de la conceptualisation littéraire comporte plusieurs procédés gnoséologiques et propose de trouver des proportions entre les liens qui unissent ces procédés. Dans l'interprétation d'A. Losev le concept d'*épistémé* désigne une connaissance poétique pure dans ses données sacrées tandis que le concept *dianoia* est lié à l'interprétation discursive de la réalité à partir des conclusions logiques et des preuves. Le concept *pistis* désigne l'union sensuelle directe avec la matière, tandis que le concept *eikasias* dénote la métamorphose de la conscience humaine dans son identification avec la matière sensuelle. Les deux premières paires de concepts sont caractérisés comme des procédés de cognition (noiesin), tandis que les deux derniers – comme des attributs à la formation de la pensée (doxan). Nous terminerons par la citation de cette pensée pythagoricienne: «la pensée se réfère à la formation, la cognition – à l'essence. Et comme l'essence se réfère à la formation, de même sorte la cognition se réfère à la pensée, et de même sorte que la cognition se réfère à la pensée, la connaissance se réfère à la croyance et l'intelligence – à la similitude» [9, p. 318].

Dans la reconstitution de l'esthétique héraclitéenne on notera la délimitation de la notion «daimones» que l'on pourrait considérer comme une interprétation originale du concept «âme intérieure» d'Anaximandre par une délimitation à partir de l'âme individuelle [5, p. 67]. L'un des commentateurs d'Héraclite atteste pertinamment: «en prenant conscience de ce démon, d'un autre soi-même, on rassemble son esprit, dispersé par le flot quotidien, dans l'étincelle de l'intelligence, on se fait sage dans sa créativité, on ressent dans son âme un logos créatif, celui qui est capable d'une auto-génération, dans ce logos on retrouve le logos universel sans parler, sans rien cacher, il profère, il produit des symboles» [9, p. 384]. Ce qui caractérise la pensée d'Héraclite, c'est son intérêt non pas pour l'âme sensorielle et intelligente (à l'instar de l'âme intérieure chez Anaximandre) dans la structure de daimones mais uniquement pour son côté intellectuel. Par ailleurs, comme l'a remarqué F. Kessidi, le créateur par une créativité intuitive dans l'union avec d'autres éléments de la nature doit «symboliser le tout», doit «démontrer par les signes l'essence de la structure cosmique» [7, p. 180]. Une conception similaire se retrouve dans les fragments de Parménide d'Élée [24]. Cette dernière constatation nous semble primordiale puisqu'elle semble générer la délimitation des paradigmes de création littéraire dans la culture européenne en sensorielles, sensoriell-conceptuelles et uniquement conceptuelles.

Toutefois, on trouve un premier système de la conceptualisation littéraire seulement dans la philosophie de Platon. Dans ses dialogues «Ion» et «Alcibiade», ainsi que dans «La République» ce philosophe atteste l'origine divine de l'acte de la création.

Dans «Cratyle» il l'apparente à l'inspiration et également à l'obtention de la sagesse dans un instant concret de la vie en tant que saisissement du tourbillon puisque toute la réalité semble galoper: dans ces idées platoniciennes on retrouve assez clairement l'interprétation critique de la conception héraclitienne. Par ailleurs, dans le dialogue «Timée» il faut noter l'élaboration par Platon de la théorie de l'origine Unique et Bonne dans la trinité des principes transcendants: celui de la première image de la création (concept du paradigme), la notion du créateur-démiurge et de l'image de la nourricière (en tant qu'espace potentiellement actif pour la réalisation de l'oeuvre). L'auteur souligne le caractère de l'immanence et l'axiologie de la beauté en tant que principes de la création littéraire, puisque la création est déterminée par l'image première du Bon. Dans «L'Apologie de Socrate» Platon introduit une réalité intermédiaire entre le créateur et la divinité (en effet, l'image du daimones) qui agit dans la conscience du créateur, comme l'a fort bien remarqué V. Iakovlev, «au moment du blocage de la pensée» [15, p. 150]

Les procédés de la conceptualisation littéraire chez Platon sont marqués par l'anamnèse de l'idéologème Eidos, lors de la réflexion méditative profonde (concept de sophrosyne), «la découverte de la divinité en nous-mêmes» [10, p. 169]. L'une des réalisations de cette anamnèse de l'idéal par l'âme éternelle humaine serait le concept d'Eros (on le voit dans le dialogue «Le Banquet») en tant que progression perspective de l'amour pour un beau corps vers la beauté de l'âme, des sciences, puis vers le saisissement de l'idée de la beauté pure [13, p. 168]. La création dans ce contexte est d'ailleurs désignée par la métaphore «tomber enceinte du sacré» [13, p. 163]. Ces idées de Platon peuvent en fait être des modifications des idées orphiques sur Eros, ainsi que des idées sur l'unité dialectique entre les concepts Amour et Haine chez Empédocle ce qui a inspiré A.-J. Festugière pour élaborer son interprétation contemplative de la mystique platonicienne [20].

On l'a bien vu, la conceptualisation littéraire chez Platon est liée aux substances transcendentes, à une transmission partielle de cette réalité de l'au-delà par voie des sens, lors de l'inspiration et par le reflet de l'Eidos dans l'âme humaine (concept du noème) qui est translatée dans la création poétique soit en tant qu'une copie de la réalité (elle-même est une copie de l'Eidos) soit en tant qu'un contact substantiel avec la Divinité ou la Muse. Par contre, il ne faudrait pas reporter l'Eidos au terme générique [12, p. 24] – il s'agit bien d'une réalité ontologiquement indépendante, une forme idéale, un prototype des idées et de la matière. On devra souligner que Platon a une nette préférence pour le contact mystique via l'imagination et non pas à la copie de la vie quotidienne via ses sens. V. Asmus avait raison de noter que la conceptualisation chez Platon peut se former soit dans l'intelligence (le monde des Idées), soit dans l'esprit (le monde des choses), soit via la croyance et la similitude (le monde de la matière) [4, p. 150]. Il faudrait ajouter à ces considérations la possibilité de l'intelligence humaine de sortir dans la sphère de l'esprit soit par voie de participation mystique de l'âme individuelle avec son prototype-daimones, soit par voie d'abstraction de l'intelligence libre de la conscience habituelle pendant l'anamnèse vers le monde des idées abstraites, corrélés aux Idées. Dans ce contexte on devrait noter des analyses de réduction transcendantale chez Platon un peu

éloignées du contexte socio-culturel de l'époque mais somme toute adéquates par V. Semenov [14] et l'analyse de l'idéologème de l'Âme du Monde par J. Moreau [22].

Une analyse plus développée de la conceptualisation littéraire se trouve dans les écrits d'Aristote. Comme Platon, le Stagirite note l'origine divine du monde, tout en refusant l'existence des Idées transcendantes [23]. Dans les Chapitres VII et VIII de sa «Physique» [2, p. 75–79] on trouve le concept dynamis, la puissance de la vie éternelle qui se pense et qui «pense l'intellection» («Métaphysique», XII, 9 [1, p. 316]), sans intervenir dans la vie de ce monde. C'est la Nature aux facettes multiples, créée par la divinité intellectualisante qui régit et crée la vie d'ici-bas (on voit clairement une influence du concept Nous par Anaxagore) et qui aspire à l'union finale avec le Logos dans le Bien («L'Éthique à Nicomaque», I, 4 [3, p. 60]). Le créateur est une partie de ce Logos de la Nature et lors de la conceptualisation littéraire l'Âme humaine acquiert les capacités de s'immerger dans les profondeurs eidétiques de la Nature, rejoignant ainsi l'énergie du Logos qui est une projection du principe créateur de l'Univers (dynamis) [19, p. 120]. Cette idée d'Aristote se caractérise par la présence des liens substantiels entre les Idées de l'Âme humaine et des Idées des choses, les composantes de la Nature lors du contact de celle-ci avec les aspirations de l'énergie de l'individu et l'énergie naturelle (concept de l'entéléchie).

D'après Aristote, le but principal de la conceptualisation littéraire par l'âme humaine serait l'harmonisation de la vie matérielle via le développement des formes et des logos des entités de la vie environnante (on notera la métaphore du corps comme esclave et outil dans le Chapitre 13 du Livre 8 de «L'Éthique à Nicomaque» [3, c. 236]). La créativité de l'âme se fait par deux voies: par le mouvement (l'action) et par la connaissance (considérations et sensations) («Métaphysique», Livre 7, Chapitre 9 [1, p. 199]) qui sont également les projections de l'eidos de l'âme sur l'eidos de la nature. Par ailleurs, l'eidos de l'individu, et par conséquent l'âme de l'individu «ne se pense jamais sans recours aux images» («De l'âme», Livre 3, Chapitre 7 [1, p. 438]), puisque l'énergie de l'entéléchie ne peut se réaliser pleinement lors de l'acte créatif sans avoir recours aux sensations. Par contre, dans l'art «naissent les choses dont l'eidos est déjà présent dans l'âme» («Métaphysique», Livre 7, Chapitre 7 [1, p. 198]) comme les caractéristiques de ces choses. Cette conceptualisation de mimesis est développée dans les recherches de H. Arens [16] et de P. Aubenque [17].

Il est à noter que la base eidétique de l'acte créatif est inséparable de la créativité individuelle dans l'âme du créateur. On lit dans «L'Éthique à Nicomaque» que la nature de l'acte créatif dépend de la nature de son créateur [3, c. 54] qui oeuvre pour le bien des autres grâce à son talent d'après sa nature (par conséquent, il est sujet aux métamorphoses, et arrive à la copier) ou bien grâce à la sensation de l'union avec l'énergie (concept de l'extase, «Poétique», 17, 1455a [3, p. 664]). A. Losev [10] a souligné que le disciple d'Aristote, Dicéarque de Messine, préconisait un idéal individuel de la vie humaine sans que cette conception puisse nous être accessible comme les documents nous manquent. Il est de toute façon à noter que pour Aristote la connaissance créative de l'eidos est effectuée via la contemplation de l'intelligence (la conceptualisation), par le contact de l'intelligence avec la vie réelle des sentiments (concept de l'esprit, dianoia) et également

par voie d'imagination (à commencer par les sens distincts, puis par une interaction des sens dans leur projection via Eidos). Cette unité dialectique des sensations et du rationnel dans la conceptualisation littéraire génère à notre avis la dichotomie de la création conceptuelle et imagée dans l'esthétique et dans la philologie européenne postérieure. Il est à noter cependant qu'Aristote préconisait la préférence de l'intelligence sur les émotions car l'esprit humain peut surmonter les affectations et illuminer l'être «à l'instar de la lumière» («De l'âme», Livre 3, Chapitre 5 [1, p. 435]), ce qui fait allusion à la sémantique de la lumière dans la philosophie antérieure (notamment chez Platon) et à la création divine.

Conclusions de la recherche. L'analyse diachronique des procédés de la conceptualisation littéraire dans la philosophie pré-socratique atteste une décomposition prospective du syncrétisme mythopoétique du monde des Dieux et des Hommes (comportant les complexes mythiques des Dieux Olympiens et des Muses présents chez la plupart des poètes et des philosophes de cette période) et l'élaboration d'un système des concepts philosophiques des auteurs anciens qui servent de médiateurs entre le monde sacré et la conceptualisation du créateur du message littéraire. Ce sont les concepts philosophiques comme l'ÂME chez Thalès et Parménide, l'ÂME, L'UNIQUE et le NOUS chez Anaxagore, EROS chez Empédocle, l'ÂME INTÉRIEURE chez Anaximandre, DAIMONES chez Héraclite et Platon, EIDOS, EROS, LE BIEN ET SOPHROSYNE chez Platon ainsi qu'une classification de la conceptualisation dans l'esthétique pythagoricienne. L'analyse comparée des problèmes de conceptualisation littéraire dans l'esthétique platonicienne et aristotélicienne nous incite à délimiter plusieurs concepts textuels qui génèrent une vision systématique de la conceptualisation créatrice. La philosophie aristotélicienne développe la sphère conceptuelle du Bien, de l'Âme et des Eidos dans les catégories de Dynamis, de la Forme et de l'Entéléchie qui innovent le système d'interprétation platonicien en intégrant dans les procédés de création poétique les composantes sensorielle, intellectuelle, imaginative et transcendente.

Perspectives de la recherche. Il nous apparaît très important de tracer des concepts esthétiquement marqués dans la période de la Grèce et de Rome à l'époque de l'hellénisme, puis dans la tradition néo-platonicienne (notamment byzantine), avant de se pencher sur l'esthétique du Moyen Âge, de la Renaissance, puis des Temps Nouveaux, et tout particulièrement de l'esthétique romantique et symboliste (notamment, francophone) ce qui nous intéresse dans le cadre de notre recherche post-doctorale. Par ailleurs, nous tenons à souligner une fois de plus que l'analyse diachronique de la conceptualisation créatrice devrait éclaircir les particularités de sémantique et de structure des concepts des auteurs européens marqués par le contexte culturel des époques différentes dans les traditions littéraires et nationales les plus variées.

Littérature

1. Аристотель. Сочинения в 4 томах. Т.1 / под ред. В.Ф. Асмуса / Аристотель. – М.: Мысль, 1976. – 550 с.
2. Аристотель. Сочинения в 4 томах. Т.3 / под ред. И.Д. Рожанского / Аристотель. – М.: Мысль, 1981. – 613 с.

3. Аристотель. Сочинения в 4 томах. Т.4 / под ред. А. И. Доватура / Аристотель. – М.: Мысль, 1983. – 830 с.
4. Асмус В. Ф. Античная философия / Валентин Фердинандович Асмус. – М.: Высшая школа, 2005. – 451 с.
5. Богомолов А. С. Диалектический логос: Становление античной диалектики / Алексей Сергеевич Богомолов. – М.: Мысль, 1982. – 263 с.
6. Гомер. Одиссея / пер. із старогрец. Бориса Тена / Гомер. – К.: Дніпро, 1968. – 464с.
7. Кессиди Ф. Х. Гераклит / Фофари Харлампиевич Кессиди. – М.: Мысль, 1982. – 200с.
8. Комарова В.Я. К текстологическому анализу античной философии. Вып. 2 / Вера Яковлевна Комарова. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1974. – 88 с.
9. Лосев А. Ф. История античной эстетики. – Т. 1. Ранняя классика. – М.: Высшая школа, 1963. – 583 с.
10. Лосев А. Ф. Платон. Аристотель: 2-е изд., испр. и доп. / А.Ф. Лосев, А.А. Тахо-Годи. – М.: Молодая Гвардия, 2000. – 391 с.
11. Лурье С. Я. Демокрит. Тексты. Перевод. Исследования / Соломон Яковлевич Лурье. – Л.: Наука, 1970. – 664 с.
12. Овсянников М. Ф. История эстетической мысли / Михаил Федотович Овсянников. – М.: Высшая школа, 1984. – 336 с.
13. Платон. Избранные диалоги / сост. В. Ф. Асмус / Платон. – М.: Художественная литература, 1965. – 442 с.
14. Семенов В. Е. Трансцендентальная редукция в метафизике Платона / В.Е. Семенов // Известия Саратовского университета. Сер. Философия. Психология. Педагогика. – 2011. – Т. 11. – № 1. – С. 34–39.
15. Яковлев В. А. Философия творчества в диалогах Платона / В.А. Яковлев // Вопросы философии. – 2003. – № 6. – С.142–154.
16. Arens H. Aristotle's Theory of Language and its Tradition / Hans Arens. – Philadelphia: John Benjamins, 1984. – 532 p.
17. Aubenque P. Le problème de l'être chez Aristote / Pierre Aubenque. – P.: P.U.F., 1962. – 551 p.
18. Burnet J. Early Greek Philosophy / John Burnet. – London, A. & C. Black, 1945. – 376 p.
19. De Koninck Th. Aristote, l'intelligence et Dieu / Thomas De Koninck. – P.: P.U.F., 2008. – 205 p.
20. Festugière A.-J. Contemplation et vie contemplative selon Platon / André-Jean Festugière. – P.: Vrin, 1936. – 496 p.
21. Gobry Y. Pythagore / Yvan Gobry. – Paris: Éd. Universitaires, 1992. – 186 p.
22. Moreau J. L'Âme du monde de Platon aux Stoïciens / Joseph Moreau. – P.: Les Belles Lettres, 1939. – 200 p.
23. Robin L. La théorie platonicienne des Idées et des Nombres d'après Aristote / Léon Robin. – P.: Alcan, 1908. – 702 p.
24. Zafiropulo J. L'école éléate / Jean Zafiropulo. – Paris: Les Belles Lettres, 1950. – 303 p.

Резюме

Стаття присвячена аналізу проблеми художньої концептуалізації в діахронічному аспекті на матеріалі досократичної та класичної давньогрецької філософії. Виявлено, що система філософсько-естетичних концептів сформувалася із синкретичного міфічного світовідчуття. У більшості філософських шкіл саме міфічні комплекси Олімпійські Боги та Музи генерують літературне знакоутворення. Водночас виникають нові авторські філософсько-естетичні концепти в художньому семіозисі: ДУША у Фалеса Мілетського та Парменіда Елейського, ЄДИНЕ, ДУША і НУС в Анаксагора, ЕРОС у Емпедокла, ВНУТРІШНЯ ДУША в Анаксимандра, ДАЙМОН у Геракліта й Платона, ЕЙДОС, ЕРОС, БЛАГО і СОФРОСІНЕ у Платона, а також ДИНАМІС, ФОРМА та ЕНТЕЛЕХІЯ у Арістотеля. Відзначено, що компаративний діахронічний аналіз процесу художньої концептуалізації має виявити структурні й семантичні особливості культурно маркованих художніх концептів у картинах світу різноманітних європейських письменників.

УДК 811.124'373.421:821.12

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ЛЕКСИЧНОЇ СИНОНІМІЇ У ПРОМОВАХ ІСТОРИЧНИХ ОСІБ ТВОРУ ТІТА ЛІВІЯ «ІСТОРІЯ» (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ ПЕРШОЇ ДЕКАДИ ТВОРУ)

Швед Е. В.

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Постановка проблеми. Для мовознавців, стилістів, учених, що вивчають проблеми риторики, дуже важливим є ознайомлення з витокami сучасної риторичної і стилістичної науки, а також лінгвостилістики, що оформилась дещо пізніше, щоб на базі славних традицій античної риторики розвивати сучасну науку.

Цінним матеріалом у цьому плані є твір відомого римського історіографа Тіта Лівія “Історія”, що наповнений численними промовами історичних осіб, які укладені автором з неабиякою риторичною майстерністю.

У працях зарубіжних та вітчизняних дослідників неодноразово висловлювалась думка про те, що промови “Історії” Лівія є втіленням усіх кращих традицій риторики. В працях Е. Бурка, В. Еккерта, Л. Кюнаста, О. Рімана, С. Стацея, Г. Кантера, М. Дональда, М. Шанца, Р. Ульмана, І. Тена, В. Модестова, С. Соболевського звертається увага на особливості мови і стилю промов Лівія. Матеріалом їх спеціального дослідження стали в основному промови не першої декади цього

об'ємного твору. Промови ж першої декади залишились поза увагою дослідників. У науковій літературі відсутнє комплексне наукове вивчення цієї проблеми.

Виходячи з цих міркувань, ми поставили за мету дослідити окремі аспекти мовного стилю промов першої декади "Історії", зокрема, специфіку лексичної синоніміки цих промов.

Матеріалом дослідження слугували 15 промов першої декади. Навіть при поверховому ознайомленні з лексикою промов не можливо не звернути увагу на багатство її синоніміки. Крім лексичної синонімії, мові Лівія притаманна і синонімія інших мовних рівнів, особливо, синтаксичного. Наша стаття є спробою дослідження специфіки лексичної синоніміки. Ще давні греки вважали, що синонімія є своєрідною скарбницею багатства мови, надміром думок у словах і різноманітністю висловів [4, с. 6]. Дослідниця А. П. Євгенєва зазначає, що синонімами слід вважати слова, які означають одне і те ж поняття, тотожні чи близькі за значенням [2, с. 29].

Виклад матеріалу. Характерною особливістю стилю промов у Лівія є парне вживання синонімів. Відомо, що на формування стилю автора "Історії" значний вплив мали праці його попередників, особливо, Демосфена та Ціцерона. Такий спосіб вживання синонімів притаманний і Ціцерону [3, с. 61]. Зовсім імовірно, що Лівій запозичив його у Ціцерона [6, с. 850]. Слова-синоніми, поєднуючись одне з одним, підсилюють експресивність вислову. Серед груп такого роду синонімів переважають дієслівні та прикметникові: *incitare et stimulare* /III, 68, 10/** *розпалювати і роздразнювати*; *peretimus atque usurpamus* /IV, 3, 5/ — *вимагаєм і стараємся отримати*; *quiescerem et tacerem* /V, 51, 2/ — *зберігав би спокій і мовчав*; *capti et deleti* /III, 19, 8/ — *захоплені і знищені*; *strenuis et fortibus* /IV, 5, 5/ — *енергійним і мужнім*.

Доволі часто в промовах трапляються пари іменникових синонімів: *ductu et auspicio* /III, 17, 2/ — *керівництвом і владою*; *virtute innocentiae* /III, 68, 5/ — *доблестю і невинністю*; *comitate ac munificentia* /V, 3, 8/ — *ласкою та щедрістю*; *vi atque iniuriis* /IX, 34, 3/ — *насильством і образами*. Дослідження показало, що автор такі дублети найчастіше з'єднує за допомогою сполучників *ac*, *et*, *atque*. Наведені вище приклади можна вважати зразками лексичної тавтології, тобто вживання одного і того ж слова у різних словотворчих оболонках. Головна стилістична функція таких синонімів бути засобом підсилення чи акцентації думки.

Крім тавтології, Лівієм часто застосовується споріднений з нею прийом плеоназм. Імовірно, що це явище запозичене ним у Демосфена, адже плеонастичність висловів — характерна риса його стилю [1, с. 475].

Відмітним є те, що плеоназми застосовуються Лівієм у найбільш кульмінаційних точках промов: *te ac tua vestigia sequar* /III, 17, 6/ — *пиду за тобою і по твоїх слідах*; *una secum... intra eadem moenia* /IV, 3, 2/ — *разом з тобою, в одних і тих же стінах*. Наведені приклади, безумовно, слід вважати не стилістичними

* Латинський текст цитується за виданням В. Вайсенборна [7], [8], [9].

** Тут і далі римською цифрою позначена книга, арабською — глава і речення.

огріхами, а, навпаки, дуже ефективними засобами стилю. Німецький дослідник Л. Кюнаст, характеризуючи вживання плеоназмів у Лівія, класифікує їх за такими підгрупами, як *Ubertät* — *молочна повнота* і *Verbosität* — *багатослівність*, зазначає, що вони використовуються автором винятково із стилістичною метою [5, с. 275].

Маючи у своєму розпорядженні все лексичне багатство промов, ми звернули увагу на найуживаніші слова і на їх базі спробували побудувати синонімічні ряди окремих лексем. Найчастіше у промовах вживаються слова, що виражають процес мовлення: *dicere* /V, 52, 5/; *aio* /IV, 3, 9/; *obsecrare* /VI, 40, 10/; *loqui* /VI, 40, 10/; *orare* /V, 5, 1/; *fateri* /V, 54, 3/; *vociferari* /V, 6, 16/. У даному синонімічному ряді нейтральним словом-домінантою є *dicere*. Слова *orare*, *obsecrare* вживаються у реченнях високого, патетичного стилю, *vociferari* — у стилістично зниженому плані. У промовах трапляються поряд синоніми з позитивним та негативним емоційно-оціненим забарвленням.

I *imperium* /IV, 3, 7/; *ductus* /III, 17, 2/; *auspicium* /III, 17, 2/; *maiestas* /IV, 3, 9/; *regnum* /III, 45, 8/ на означення слова влада.

II *intervallum* /V, 5, 7/; *intermissio* /V, 5, 7/; *dilatatio* /V, 5, 1/; *laxamentum* /V, 5, 10/ — затримка, відтермінування,

III *fraus* /V, 54, 1/; *nefarium* /IX, 34, 19/; *praestigiae* /VI, 15, 13/; *piaculum* /V, 53, 1/; *scelus* /V, 53, 7/ — підступність, злочин,

IV *censere* /V, 3, 8/; *credere* /V, 3, 5/; *veri* /V, 3, 5/; *arbitrari* /V, 4, 2/ — вважати.

Такий спосіб дослідження синонімів дає можливість проникнути у “приховане” вживання синоніміки мови. У контексті промов синонімами стають семантично віддалені слова. До прикладу, щоб уникнути одноманітності повтору, Лівій застосовує контекстуальну синонімію: Іцилій, звертаючись до Аппія Клавдія, називає його наречену: *virgo* /III, 45, 6/; *nupta* /III, 45, 7/; *sponsa Icili* /III, 45, 8/; *unica filia* /III, 45, 9/; *filia* /III, 45, 11/. Таке розмаїття лексики знаходимо в уривку, що містить лише чотири речення.

Багатству мови слугує також введення синонімічних словосполучень:

I *arma capere* /III, 19, 6/; *arma summere* /III, 19, 7/; *arma attingere* /III, 19, 8/ — братися за зброю;

II *magistratu abire* /IX, 34, 15/; *se magistratu abdicare* /IX, 34, 21/ — складати повноваження.

Своєрідними різновидами синонімів виступають перифрази та евфемізм — у тексті промов вони виконують ту ж функцію, що і контекстуальні синоніми.

Так, для прикладу, замість того, щоб сказати *Roma*, для більшої значущості автор вживав перифразу *augustissimam illam domum* /III, 17, 5/ — це священне житло; *in aeternum urbe condita* /IV, 4, 44/ — у місті, що засноване на віки. Як свідчить приклад, тут перифраза виступає не тільки як різновид синонімізованої заміни, але і трансформує мову в образний план.

У досліджуваних промовах найчастіше вживаються евфемізми іронічного плану: *agros dono dant* /VI, 41, 10/ — дарують землі замість *dant*; *noli erubescere* /X, 3, 5/ — не червоній замість *ne fastidieris*.

Нерідко у промовах вживається евфемізм у ролі ввічливого вислову, що згладжує приємний смисл різкого, грубуватого чи інтимного вислову: *non manebit extra domum* /III, 45, 8/ — не залишиться поза домом. В. Вайсенборн у своєму коментарі висловлює думку, що цей евфемізм вживається замість *pernoctabit* [8, с. 98]. *Vita deserere* /III, 45, 11/ — вмерти замість *mori*; *contendere ausim* /VI, 40, 5/ — я дозволив би собі стверджувати замість *dicam*.

Вживання синонімів безпосередньо пов'язано з мовленнєвою ситуацією та з намірами мовця. Якщо зважати на активність функціонування, то можна прийти до висновку, що в системі синоніміки знайшла свій вияв ідея твору. Зовсім не випадково у промовах так часто зустрічаємо синоніми *fortis, strenuus*. Т. Лівій прагне, щоб саме такі риси були притаманні його співвітчизникам.

Деякі слова про еволюцію синоніміки промов. Якщо у промовах II та III книг переважають власне синоніми і контекстуальні, то, починаючи з кінця III і до X книг, маємо можливість прослідкувати процес удосконалення майстерності Лівія. Тут спостерігаємо систематичне застосування лексичних тавтологій, а в точках найбільшого загострення пафосу автор вводить конгломерати із тавтологій та плеоназмів.

Підводячи підсумки дослідження, можемо прийти до наступних **висновків**. Лексична палітра промов — одна з найбагатших щодо застосування засобів експресії. Найбільш характерним способом вживання синонімів у Лівія є парний, що сприяє підсиленню думки та експресивності вислову. Крім тавтологій, автор нерідко застосовує і плеоназм, що переважає у найбільш кульмінаційних моментах промов. Своєрідними проявами використання Лівієм явища синоніміки є лексична тавтологія, плеоназм, перифраза та евфемізм. Промови твору Т. Лівія “Історія” є благодатним ґрунтом для риторичних студій. Їх вивчення сприяє дослідженню функціональності стилю, а водночас проливає світло на окремі аспекти образу автора.

Література

1. Демосфен. Речи / Пер. с греч. С. И. Радцига. – М., 1954. – 608 с.
2. Евгеньева А. П. Основные вопросы лексической синонимии // Очерки по стилистике современного русского литературного языка. – М.-Л., 1966. – С. 4–29.
3. Остапенко Л. В. Вопросы синонимии прилагательных с “отрицательным” значением в латинском языке // Инозем. филология. – 1985. – Вып. 80. – С. 60–65.
4. Палевская М. Ф. Синонимы в русском языке. – М., 1964. – 128 с.
5. Kühnast L. Die Hauptpunkte der Livianischen Syntax. – Berlin, 1871. – 402 s.
6. Paulys-Wissowa. Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. – Stuttgart, 1926. – Bd. 25. – S. 816–852.
7. Titi Livi. Ab urbe condita libri / V. Weissenborn-M. Müller. Lib. I–VI. – Lipsiae, 1910. – 396 s.
8. Titi Livi. Ab urbe condita libri / Erklärt von V. Weissenborn. – Berlin, 1874. – Bd. II. – Buch III–V. – 406 s.

9. Titi Livi. Ab urbe condita libri / Erklärt von V. Weissenborn. – Berlin, 1876. – Bd. III. – Buch VI–X. – 220 s.

Summary

The article considers lingual-stylistic peculiarities of historical figures speeches in the work by Titus Livius “History”, including the specifics of lexical synonymy application by the author.

As a result of detailed study the author of the article has concluded that lexical tautology, pleonasm, paraphrase and euphemism as synonymy phenomena have become peculiar displays of synonymy application in the speeches.

УДК 811’41

THE PROBLEM OF SPEECH ACT DEFINITION AND CLASSIFICATION

Myholynets-Shovak O.

Uzhhorod National University

Statement of the problem. The speech act theory considers language as a sort of action rather than a medium to convey and express. A speech act is a minimal functional unit in human communication. Just as a word is the smallest free form found in language and a morpheme is the smallest unit of language that carries information about meaning, the basic unit of communication is a speech act. About two thousand years ago, Aristotle noticed that language was determinate with regard to matters of truth and falsity – any linguistic expression was an instance of *logos semantikos* (i.e. it had a meaning, it signified something) but not all expressions were true or false (of the three types of *logoi* – *apophatikos*, *pragmatikos* and *poetikos* – only the first could be tested for its truth value) [13]. Unfortunately, he studied the language only from the point of view of rhetoric and poetry, but still his works are fundamental for the development of speech act theory. Two philosophers can, however, be credited with having made early efforts to the development of the speech act theory. The first, significantly, is Thomas Reid, who defines that the principles of the art of language are to be found in a just analysis of the various species of sentences and adds that Aristotle and the logicians have analyzed one species – to wit, the *proposition*. To enumerate and analyze the other species must be the foundation of a just theory of language [9, p.72]. T. Reid also provides the technical term for such uses of language as promisings, warnings, forgivings, and so on, he calls them ‘social operations’. However, we must admit that sometimes he also calls them ‘social acts’, opposing them to ‘solitary acts’ such as judgings, intendings, deliberatings and desirings

[the same, p.73]. The second is Adolf Reinach, a member of a group of followers of Husserl based in Munich in the early years of the last century. A. Reinach investigated social acts. The main value of Adolf Reinach's book is that his followers, J. Austin and J. Searle, will study those elements of writing investigated by him. However, unfortunately, as Barry Smith underlines that the Reinach's theory of social acts was doomed, like T. Reid's theory of social operations before it, to remain almost entirely without influence [12].

The **aim** of the article is to provide a complex analysis of the notion of speech act and point to the possible ways of its classifications.

Findings and discussions. One of the most prominent scientists in pragmatics is John Austin. J. L. Austin's epoch is connected with his book *How to Do Things with Words* (at first, a series of lectures delivered at Harvard University in 1955), this book is directed against the oversimplified view of language. A central tenet of J. Austin's theory is that no philosophical school can afford to study language in itself, without paying any attention to pragmatic aspects [14, p.147].

J. Austin's first move in *How to Do Things with Words* is to question the validity of the assumption that the main function of language is to give a true or false description of objective reality. According to J. Austin, there are actually numberless utterances to which one cannot ascribe any truth-value at all. However, he underlines that under the specific conditions or circumstances, statements which at first can be regarded as meaningless start to have completely different meanings. J. Austin explains that there are sentences which we use not to describe some situation, but to make someone do a particular action, he says that to utter the sentence (in, of course, the appropriate circumstances) is not to *describe* my doing of what I should be said in so uttering to be doing or to state that I am doing it: it is to do it [2, p.6].

In his book, J. Austin points out that some utterances should not be regarded as false or true, but as the actions which have been brought off happily and those where something has gone wrong, that is ones that have failed. Such speech acts, according to J. Austin, we cannot indeed name as false, as far as he uses another word 'unhappy'. Therefore, his doctrine of infelicities we use to refer to 'the doctrine of the things that can be and go wrong' [2, p.14]. One's promise, J. Austin says, will never be true or false but it can turn out to be felicitous or infelicitous. The success or failure of such utterances is a matter of collective accord and depends on the agreements observed by various sociolinguistic communities. In *How to Do Things with Words*, J. Austin provides a list of what he calls the "felicity conditions" for any performative utterance.

One of the main merits of J. Austin's work is that he gives the definition of the speech act. It should be mentioned that the contemporary use of the term goes back to J. Austin's doctrine of locutionary, illocutionary and perlocutionary acts. According to J. Austin's theory, speech acts have prepositional or locutionary meaning (the literal meaning of the utterance), illocutionary meaning (the social function of the utterance), and perlocutionary force (the effect produced by the utterance in a given context) [3, p.384]. Despite the fact that there is no one thought as to the components of the speech act, the majority of the scientists agree that the locutionary, illocutionary and

perlocutionary acts are, in fact, three basic components with the help of which a speech act is formed. G. Leech briefly defines them like this: **locutionary act**: performing an act of saying something; **illocutionary act**: performing an act in saying something; **perlocutionary act**: performing an act by saying something [7, p.199].

Among the other scientists, who have paid attention to the problem to the definition of the speech act, are Peter Grice, Daniel Vanderveken, Davies Samuel, Ivan Susov, Oleh Pocheptsov.

Peter Grice regards the speech acts as the principle sphere of the discourse analysis [5, p.76]. He defines speech acts as a meaningful utterance, which consist of an utterance chain, delimited by pauses or change of the speaker's utterances, which makes sense and has any fact [5, p.77]. According to him, a speech act can be equal both to a word and the sequence of sentence utterances: e.g. Out! – is a speech act.

D. Vanderveken considers the illocutionary force to be the main component of the speech act [15, p.120]. J. Campbell unites J. Austin and J. Searle approaches and concludes that the speech act consists of four main components: locutionary (the act of saying something); illocutionary (the act performed in saying something); perlocutionary (the act performed by saying something); propositional (the content of something) [4, p.288].

Davies Samuel does not distinguish the locutionary and illocutionary components of the speech act. He considers the former component to be the integral component of the latter [17]. After his investigation, he states that the speech act consists only of the perlocutionary component and identifies the notions of the perlocutionary cause, perlocutionary effect and perlocutionary act. He equalizes the notion of the perlocutionary cause and the illocutionary act [17].

Oleh Pocheptsov defines the communicative act as the act of interaction of the sender and the recipient, which is based on the information presiding from the assumption that both communicants take part in the communicative act whereas only the addresser is the participant of the illocutionary act [17]. He also concludes that we produce the illocutionary act while producing the communicative act but not every illocutionary act realizes the communicative act. Taking into account everything that has been mentioned, we can conclude that there is a large problem of the notion of the speech act in linguistics, as far as there is no generally accepted definition of what the speech act is and what components the speech act includes.

Nowadays there are many classifications of the speech acts, scientists use various criteria to classify them and, therefore, all of them should be defined as correct.

J. Austin in *How to do things with words* comes to the conclusion that there are numerous speech acts of the illocutionary class [2, p. 146]. Thus, in this book, he investigates the illocutionary force of the utterances and speaks about “each kind of illocutionary act – warnings, estimates, verdicts, statements, and descriptions” [2, p.145]. According to J. Austin, there are five general classes of speech acts: “I call then these classes of utterance, classified according to their illocutionary force, by the following more-or-less rebarbative names: (1) verdictives, (2) exercitives, (3) commissives, (4) Behabitives (a shocker this), (5) expositives” [2, p.150].

J. Searle suggests another classification of the speech acts. Like any classification, Searle's taxonomy is based on a certain number of criteria: illocutionary point, direction of fit, psychological state expressed, and a set of three conditions imposed on each act (propositional content, preparatory condition, sincerity condition). However, illocutionary point is the main feature according to which all speech acts are classified.

In "A Taxonomy of Illocutionary Acts", J. Searle offers an improved classification resting on a distinction between two 'directions of fit' between language and reality, from word to world, on the one hand, and from world to word, on the other [10, p.356].

J. Searle's classification is the most cited in the linguistic literature, he divides illocutionary (speech) acts into five major categories: representatives or assertives (assertions, claims, reports) have a word-to-world direction of fit, for example, "It rains"; directives (suggestions, requests, commands) have a world-to-word direction of fit, for example, "Open the door, please"; expressives (apologies, complaints, thanks) have no direction of fit, they simply presuppose the truth of the expressed proposition, for example, "I congratulate you" or "I thank you"; commissives (promises, threats, offers) have a world-to-word direction of fit, which bind the speaker to perform a certain action in the future, for example, "I will help you"; declaratives (declarations, decrees) in contrast, bring about the fit between word and world by the very fact of their successful performance, for example, "I name the ship the *Queen Elizabeth*" [10, p.350, 351].

According to J. Searle, a *Representative or assertive speech act* commits the speaker to the truth of an expressed proposition [10, p.356]. These speech acts are used to demonstrate the speaker's belief that something is true or false. In his work, J. Searle also marks the syntactical characteristics of this class. He says that the most typical structure for this class is I + verb + (that) + S, for example, "I state that it is raining" or "I predict he will come" [10, p.362]. However, Searle also emphasizes that "such representative verbs as "describe", "call", "classify", and "identify" take a different syntactical structure, similar to many verbs of declaration" [10, p.362]. A *directive speech act* occurs when the speaker expects the listener do something as a response [10, p.356]. For example, the speaker may ask a question, make a request, or make an invitation. According to Ashequl Qadir and Ellen Riloff, many directive speech acts are not stated as a question but as a request for assistance [8]. They also underline the necessity of paying attention to some stylistic features of the sentences as far as not all sentences that end in question mark need answer, as such sentences can be treated as rhetorical. Therefore, the sentence of this type do not refer to Directive speech acts, for example, "*Can you believe that?*". Searle underlines that the following verbs are typical for this category – to order, to command, to request, to ask, to question, to beg, to plead, to pray, to entreat, and also to invite, to permit, and to advise [10, p.357]. Such syntactical structure is typical for this class: I + verb + you + you Fut Vol Verb (NP) (Adv), for example, "I order you to leave" or "I command you to stand at attention" [10, p.362].

Expressive speech act occurs in conversation when a speaker expresses his or her psychological state to the listener [10, p.357]. Typical cases are when the speaker thanks, apologizes, or welcomes the listener, so such words as to thank, to congratulate, to

apologize, to condole, to deplore, and to welcome, according to Searle, are used in this category [10, p.357].

J. Searle says that this class “characteristically requires a gerund transformation of the verb” [10, p. 366]. The following structure is typical for this class: I +verb +you + I/you VP with a gerundive transformation for example, “I apologize for stepping on your toe”, “I congratulate you on winning the race”, “I thank you for giving me the money”.

A *Commissive speech act* occurs when the speaker commits to a future course of action [10, p.357]. In conversation, common commissive speech acts are promises and threats. According to Ashequl Qadir and Ellen Riloff, “the main purpose of commissives is to confirm to the readers that the writer would perform some action in the future” [8]. J. Searle defines the following structure as one that is typical for this class I +verb +(you) + I Fut Verb (NP) (Adv), for example, “I promise to pay you the money”, “I pledge allegiance to the flag” or “I vow to get revenge” [10, p.363].

J. Searle defines *declarative speech acts* as statements that bring about a change in status or condition to an object by virtue of the statement itself [10, p.358]. According to J. Searle, the following structure is typical for representatives: I +verb+ (that) + S. Despite the fact that this structure is also typical for declaratives, J. Searle concludes that “there appear to be several different syntactical forms for explicit performatives of declaration” [10, p.366]. According to J. Searle, “the syntax of these sentences is the most misleading” [10, p.367]. It is simply I +verb+ (NP). The main difficulty of the classification lies in the fact that various language units can express one pragmatic meaning, and vice versa, utterances, which have similar form, can express different pragmatic meanings. J. Searle’s classification is not exhaustive. Yet, J. Searle’s classification helps to become aware of basic types of illocutionary acts and their potential perlocutionary effect on the hearer.

Among the other classifications there is one offered by Z. Vendler. His classification is based on lexical principle; we may even say that Z. Vendler’s classification is an extended version of the J. Austin’s classification. Thus, he points out the following classes of illocutionary verbs: expositives – “expounding of views, the conducting of arguments and the clarifying of usages and of references” e.g. *state, contend, insist, deny, remind, guess*; verdictives – “the giving of a verdict” e.g. *rank, grade, call, define, analyze*; commissives – “commit the speaker” e.g. *promise, guarantee, refuse, decline*; exercitives – “exercising of powers, rights or influences” e.g. *order, request, beg, dare*; behabitives – “reaction to other people's behaviour and fortunes” e.g. *thank, congratulate, criticize*; operatives e.g. *appoint, ordain, condemn*; interrogatives e.g. *ask, question* [16, p.58].

K. Bach and R. Harnish employ all of J. Searle's criteria with the exception of the direction of fit, however they emphasize the importance of the psychological state – which they refer to as Speaker’s ‘attitude’ [6, p.41]. They identify six classes: constatives – assertives, predictives, retrodictives, descriptives, ascriptives, informatives, comfirmatives, convessives, retractives, assentives, dissentives, disputatives, responsives, suggestives, suppositives; commissives – promises, offers; acknowledgments – apologize, condole, greet, congratulate, thank, bid, accept, reject;

directives – requestives, questions requirements, prohibitives, permissives, advisories; verdictives; effectives [6, p. 42].

Another classification is based on the criterion of so-called Hearer's Evaluation. According to this criterion, K. Allan divides speech acts into four classes:

✓ “Statements (including denials, reports, predictions, promises, and offers) can all be judged in terms of the question “Is *p* credible?”

✓ Invitationals are a proper subset of J. Searle's directives, and include requests, exhortations, suggestions, warnings, etc. They have acceptability values: “Does Speaker really want A done, and if so is Hearer both able and willing to do it?”

✓ Authoritatives include the rest of J. Searle's ‘directives’ and his ‘declarations’ (i.e. commands, permissions, legal judgments, baptisms, etc.) for which Hearer must consider the question “Does Speaker have the authority to utter U in this context?”

✓ Expressives (greetings, thanks, apologies, congratulations, etc.) have social-interactive-appropriacy values: “Has something occurred which warrants Speaker expressing such a reaction to it?” [1, p.4126].

Thus, a detailed analysis of the works of different scholars has revealed that there are no generally excepted definition of the speech act. The scholars have even tried to single out the significant components of the speech acts. Most of them agreed that the speech act consists of three elements: locutionary, illocutionary and perlocutionary acts. Equally controversial issue is the division of the speech acts into classes. The number of classes varies.

Література

1. Allan K. Speech Act Classification and Definition / K. Allan // Encyclopedia of language and linguistics. – Oxford: Pergamon Press, 1994. – Volume 8. – P. 4124-4127.
2. Austin J. L. How to Do Things with Words / J. L. Austin. – Oxford: Oxford University Press, 1962. – 166 p.
3. Cohen A. D. Speech Acts / Cohen A. D. // Sociolinguistics and language teaching / [Eds. S.L. McKay & N.H. Hornberger]. – Cambridge: Cambridge University Press, 1996. – P. 383-420.
4. Campbell P. N. A Rhetorical View of Locutionary, Illocutionary, and Perlocutionary Acts / P. N. Campbell // Quarterly Journal of Speech. – New York: Routledge, 1973. – Volume 59, Number 3. – P. 284-296.
5. Grice H.P. Logic and Conversation / H. P. Grice. // The discourse reader / [Eds. A. Jaworski, & N. Coupland]. – New York: Routledge, 1975. – P. 76-87.
6. Kent B., Harnish R. Linguistic Communication and Speech Acts / B. Kent, R. Harnish. – Cambridge, MA: MIT Press, 1979. – 327 p.
7. Leech Geoffrey. Principles of Pragmatics / G. Leech. – New York: Longman Singapore Grice H.P. Logic and Conversation / H. P. Grice. // The discourse reader / [Eds. A. Jaworski, & N. Coupland]. – New York: Routledge, 1975. – P. 76-87.

8. Qadir A., Riloff A. Classifying Sentences as Speech Acts in Message Board Posts [Online] / A. Qadir, A. Riloff. – Available from: <http://www.cs.utah.edu/~riloff/pdfs/emnlp11-speechacts.pdf>.
9. Reid Th. The Works of Thomas Reid. Volume 1 / Th. Reid / [Ed. William Hamilton]. – Boston: Adamant Media Corporation, 2000. – 540 p.
10. Searle J. R. A Taxonomy of Illocutionary Acts / J. Searle // Language, Mind and Knowledge / [Ed. K. Gunderson]. – Minnesota: University of Minnesota Press, 1975. – P. 344-369.
11. Searle J. R. Austin on Locutionary and Illocutionary Acts [Online] / J. P. Searle // Essays on J. L. Austin. – 1968. – Available from: <http://www.jstor.org/stable/218008>.
12. Smith B. John Searle: From Speech Acts to Social Reality [Online] / B. Smith. – Available from: <http://ontology.buffalo.edu/smith/articles/SearleIntro.pdf>.
13. Ștefanescu M. Speech Act Theory – the Founding Fathers [Online] / M. Ștefanescu. – Available from: http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/philologica_2000/11_stefanescu.doc.
14. Urmson J. O. J. L. Austin / Urmson J.O. // The Linguistic Turn. Recent Essays in Philosophical Method / [Ed. R. Rotry]. – Chicago: University of Chicago Press, 1992. – P. 232-238.
15. Vanderveken D., Kubo S. Essays in Speech Act Theory / D. Vanderveken, S. Kubo. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., 2002. – 345 p.
16. Vendler Z. Res Cogitans: An Essay in Rational Psychology / Z. Vendler. – Ithaca, NY: Cornell University Press, 1972. – 225 p.
17. Мовленнєвий акт і дискурс як одиниці організації мовного коду в комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com/content>.

Резюме

У статті зроблена спроба дати визначення одного з найбільш дискутованих та неоднозначних понять теорії Дж.Остіна – мовленнєвого акту. Вказується, що мовленнєвий акт – цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві. Розглянуто також класифікації мовленнєвих актів, запропонованих як вітчизняними, так і зарубіжними вченими.

СЕМАНТИЧНИЙ ІНВАРІАНТ: СИСТЕМНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ У ПРОЦЕСІ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ

Алієва Ольга

Львівський національний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. Дослідження поняття семантичного інваріанту є одним із суттєвих питань сучасної теоретичної лінгвістики та структурно-системних лінгвістичних концепцій, які ґрунтуються на складних взаємозв'язках поняття парадигматичної побудови мовних одиниць з явищем їх варіативності. Проблема семантичної єдності полісемічного слова є тісно пов'язаною із сучасними термінологічними дослідженнями.

Питаннями вивчення семантичної структури та проблем термінологічного розвитку займалися: Ж. Вандрієс, Г. Іпсен, Л. Ельмслев, С. Ульманн, Й. Трір, О. Есперсен, Б. Потье, В. Порциг, Д. Лотте, Ю. Апресян, та інші [1; 2; 3; 13; 24; 26; 27]. У працях таких вчених як Лосев О.Ф., Гак В.Г., Уфимцева А.А., Суперанська О.В., Шмельов Д.М., Гурський С.Є., Даниленко В.П., Канделакі Т.Л., Кияк Т.Р., Д'яков А.С., Куделько З.Б. увага акцентована на вивченні питань інваріантності, системної організації лексики. [6; 7; 8; 9; 10; 11; 14; 15; 16]. Дослідженнями семантичної структури та глибинних інваріантних процесів у її складі з точки зору когнітивних концептуальних моделей займаються Філлмор Ч. Дж., Лангакер Р.В., Вежбицька А. та інш., віддаючи перевагу вивченню ментальних основ семантичних процесів, а також опису та поясненню їх внутрішньої когнітивної структури та динаміки. [4; 5; 17; 20].

Метою нашого дослідження є вивчення впливу семантичного інваріанта на розвиток смислової структури полісемічного слова-терміна, на загальні процеси термінотворення, розглянути еволюцію терміна, семантичні зв'язки між нею та інваріантним значенням слова.

Предметом нашого дослідження є термін, як елемент термінологічної системи (зокрема, мистецтва), як полісемічна структура, та вплив її компонентів та семантичного ядра - інваріанта на розвиток та функціонування терміну в межах окремих термінологічних полів.

Виклад матеріалу. Простежимо семантичний розвиток слова-терміна мистецтва *palette* та вплив на нього спільного семантичного компонента-інваріанта. Синхронний аспект розвитку слова дозволяє простежити існуючий взаємозв'язок смислів у структурі лексеми та реалізацію кожного смислу у певному семантичному термінологічному полі. Але задля збільшення повноти охоплення семантичних чинників, які вплинули на формування та розвиток структури семантичного інваріанту та семантичної структури лексеми, є необхідним, на нашу думку, обов'язкове врахування впливу діахронного аспекту, та розгляд процесу

формування семантичного інваріанту як такого, який формується у об'єктивній єдності двох вищеназваних аспектів.

Проаналізуємо описи терміну *palette* у лексикографічних джерелах [23, 1023; 25, 2076] : *palette*: 1) a thin (oval) board or slab, usually with a hole for the thumb, on which an artist lays and mixes colours – тонка (овальна) дошка чи пластина, зазвичай із отвором для великого пальцю, на якій митець кладе і змішує фарби; b) *transf.* the range of colours used by a particular artist or in a particular picture, or in which a particular product is available - ряд фарб, які використовуються окремим художником чи на окремій картині, чи у яких є представленим окремий продукт; c) the range or variety of tonal or instrumental colour in a musical piece, composer's work, etc.; the verbal range of a writer etc. – ряд чи різноманітність тональних чи інструментальних фарб у музикальній п'єсі, творі композитора і т.інш.; словесний ряд письменника і т.д. d) *Computing.* In computer graphics, the range of colours or shapes available to the user - у комп'ютерній графіці - ряд кольорів чи форм, які є у розпорядженні користувача; 2) *Zool.* A disclike structure; *spec.* a) an accessory valve in some boring mollusks - дископодібна структура; a) додатковий (допоміжний клапан) у деяких свердлярчих молюсків; b) *Entomol.* A flat expanded part on the legs of some insects (esp. aquatic beetles) - розширена пласка частина ніг деяких комах (особливо у водяних жуків); 3) a device used by the banker in certain card-games to move cards and money – прийом, який використовує круп'є у певних карточних іграх для пересування карт та грошей.

Іменник *pale*, якій складає кореневу морфему слова-терміна *palette*, походить від старофранцузького *pāl*, яке, у свою чергу – від латинського *pālus* (кіл, стовп). Він є похідним від основи * *rag* – (укріплювати, прикріплювати, закріплювати). Англійське слово *palisade* іде зрештою від **pālicea*, простонародного латинського похідного від *pālus*, і тісно пов'язане з ним латинське *pāla* є джерелом англійського слова *palette*. У склад колишніх смислів лексеми *palette* у французькій мові входили «тонкий чи плаский інструмент, за допомогою якого хірурги наносять мазь», «піддонник чи мисочка, куди вони приймають кров, яка витікає з відкритої вени», а також «валок, качалка». Таким чином, спочатку це слово означало пласке лезо для розплющення речей, і вже пізніше – пласку пластину для фарб (італійське *paletta* – тонка, як у фармацевта лопатка, ніж, є зменшувальним від латинського *pala* (лопата, ніж; совок; лопата з пласким лезом, якою кладуть хліб у піч)).

На основі аналізу поєднання синхронного та діахронного аспектів, семантичних опозицій, кореляційних та реляційних зв'язків, виокремлюємо диференційні семантичні компоненти, які входять до складу семантичного інваріанту слова-терміна *palette*. На основі семантичної опозиції (спільної семантичної ознаки) «дія, властивість», можна виокремити експліцитний диференційний семантичний компонент – образ “певна жорсткість, укріплення, опора», цей семантичний компонент є морфологічно закріпленим у кореневій морфемі та у інваріантному образі (семантичні опозиції – *palette* :: *pigment*, *palette* :: *canvas*). Друга експліцитна диференційна семантична ознака виокремлюється на основі семантичної опозиції (спільної семантичної ознаки) «предмет, який має цю

властивість (певної жорсткості, опори)». Таким семантичним компонентом є «палка, паличка (будь-якої форми), пластина» (семантичні опозиції - *palette* :: mastic; *palette* :: plaster of Paris). Диференційною семантичною ознакою, яка імпліцитно є присутньою у недискретному інваріантному образі, та виокремлюється на наступній основі семантичної опозиції (спільної семантичної ознаки) «використання даного предмету», є семантична ознака - «форма, яка є характерною для даного використання предмету – переважно пласка форма» (семантичні опозиції - *palette* :: brush, *palette* :: chisel).

У розвитку смислів слова-терміна *palette* спостерігаємо одночасно і «просту», і «складну» метафоричність. Під «простою» метафоричністю мається на увазі безпосередня аналогія по формі – пласка паличка, дощечка, яка може використовуватись для опори, підтримання, тримання чого завгодно (у т.ч. і фарб), а також для безпосереднього використання своєї пласкої форми (розмішування, розтирання, тримання на ній чого завгодно). «Складною» метафоричністю є її наступний, вищий рівень, коли метафоричність формально є тісно переплетеною із метонімією (у образі-інваріанті актуалізується семантична ознака вмісту цієї дощечки – тобто фарб).

Структуровані певним чином диференційні ознаки у складі семантичного інваріанту слугують своєрідною моделлю, яка отримує можливість існування у будь-якому матеріалі, будь-якому оточенні, тобто потенційно у будь-якому семантичному (і термінологічному) полі. Це і дозволяє смислу «опора» отримати смисл палиці, переважно пласкої форми, яка використовується у багатьох галузях (і плаский інструмент хірурга для мазі, і лопатка, лопата, і плаский клапан у молюсків і т.д., і пласка дощечка для зберігання та змішування фарб, а потім і все, що є пов'язаним із багатим набором фарб, які є зібраними разом та слугують фактичним джерелом для виникнення художньої різноманітності). Звідси походять і метафоричні смисли, які містять у собі символіку будь-якої глибини та ступеня насиченості (*rich, wide palette; restricted palette; bright palette; warm, cold palette; bright palette; Rembrandt's magic palette*). Семантичний інваріант забезпечує слову-терміну можливість переходу у нові термінологічні поля – музика та література, які теж мають символіку високого ступеня інтенсивності, а також існування і у семантичному полі «почуття» (*palette of flavours*).

У процесі дослідження взаємозв'язків у семантичній структурі лексеми полісемічного слова-терміна та його семантичного інваріанту доходимо **висновків**, що його ієрархічна побудова, до складу якої входять як експліцитні, так і імпліцитні диференційні семантичні компоненти, має визначальний вплив на термінологічний розвиток та зумовлює багатогранність зв'язків між термінологічною та загальноживаною лексикою, і створює умови для транстермінологічних процесів. Перспективи дослідження полягають у тому, що процес вивчення принципів та структурних особливостей окремих словотвірних моделей та системний аналіз можуть бути використані у процесі вивчення як фахової лексики, так і принципів термінотворення та взаємозв'язків окремих терміносистем.

Література

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды: т.2. Интегральное описание языка и системная лексикография. – М.: Школа, 1995. – 767 с.
2. Апресян Ю.Д. Основы семантики. - М.: Школа, 1995 – 390 с.
3. Вандриес Ж. Язык. Лингвистическое введение в историю. – М.: Эдиториал, 2004. – 408 с.
4. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / Пер. с англ. А. Д. Шмелёва. — М.: Языки славянской культуры, 2001. — 288 с.
5. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. - М.: Русские словари, 1996. - 416с.
6. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. – М.: Международные отношения, 1977. – 264 с
7. Гурський С. О. Деякі проблеми семантичної комбінаторики // Іноземна філологія. – Львів: Видавниче об'єднання “Вища школа”, Видавництво при ЛНУ, 1979. – Вип. 53. – с. 3 – 16.
8. Гурський С. О. Значення і смисл слова // Іноземна філологія. – Львів: Видавниче об'єднання “Вища школа”, Видавництво при ЛНУ, 1974. – Вип. 34. – С. 3 – 14.
9. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. – Київ, КМ Academia, 2000. - 219 с.
10. Канделаки Т.Л. Семантика и мотивированность терминов – М.: Наука, 1977. – 167 с.
11. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения - Киев, 1989
12. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – 415 с.
13. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики. – М.: Изд-во Акад. Наук СССР, 1961. – 158 с.
14. Солнцев В.М. Язык как системно-структурное образование. – М.: Недра, 1977. – 341 с.
15. Суперанская А.В. и др. Общая терминология: вопросы теории. – М.: Наука, 1989. – 243 с.
16. Уфимцева А.А. Слово в лексико-семантической системе языка. – М.: Наука, 1968. – 272 с.
17. Филлмор Ч. Дж. Об организации семантической информации в словаре / Филлмор Ч. Дж. - М.: Прогресс, 1983. – 400 с. – (Новое в зарубежной лингвистике; вып. 14)
18. Шмелев Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики. – М.: Наука, 1973. – 280 с.
19. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor // Metaphor and thought. – Cambridge, 1993. – 245 p.
20. Langacker R. Foundations of cognitive grammar: In 2 volumes. — Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. — Vol.1. - 516 p.
21. An Etymological Dictionary of the English Language. - Oxford: Oxford University Press, 1991. - 780 p.

22. Bloomsbury Dictionary of Word Origins. – London: Bloomsbury Publishing, 1991. - 583 p.
23. Macmillan English Dictionary. – London: Bloomsbury Publishing, 2002. – 1692p.
24. Pottier B. La définition sémantique dans les dictionnaires// Travaux de linguistique et de littérature. – Paris, 1965. - Vol. 3, № 1.
25. The New Shorter Oxford English Dictionary on historical principles. - Oxford: Clarendon Press, 1993. - 3801 p.
26. Ullman St. Semantics. An introduction to the science of meaning. – Oxford, 1962.
27. Ullmann St. Semantic universals. Universals of language – Cambridge, 1966.

Summary

The article deals with the research of the semantic component – invariant influence on the development of semantic structure of a polysemantic word – term lexeme. Special attention is paid to the studies of semantic invariant structure as the system, its significance in terminological process is also taken into account.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
METHODS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING
DIDAKTIK
MÉTHODES D'ENSEIGNEMENT DES
LANGUES ÉTRANGÈRES

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Мишко С.А.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми та її визначення. Розвиток міжнародних контактів України з іншими країнами в політиці, економіці, культурі та інших галузях зумовлює послідовну орієнтацію сучасної методики викладання іноземних мов на реальні умови комунікації. Метою вивчення іноземних мов є комунікативна компетенція, яка передбачає не тільки володіння мовою, а і засвоєння лінгвокраїнознавчої інформації, необхідної для взаєморозуміння.

Актуальність. Володіння лінгвокраїнознавчим матеріалом є важливою складовою комунікативної компетенції. Використання лінгвокраїнознавчих матеріалів сприяє формуванню мотивації навчання. Завдяки цим матеріалам студенти знайомляться з реаліями країн, мови яких вивчаються, отримують знання в галузі географії, історії, культури, освіти, тобто, залучаються до духовної культури інших народів. Однак, на нашу думку, лінгвокраїнознавчий матеріал недостатньо використовується в процесі викладання іноземних мов в нашій країні.

Метою нашого дослідження є визначення важливості вивчення лінгвокраїнознавства в процесі викладання іноземних з метою формування комунікативної компетенції.

Матеріалом дослідження слугували дослідження українських та зарубіжних авторів, присвячені проблемам лінгвокраїнознавства та міжкультурної компетентності студентів в процесі викладання іноземних мов та практика викладання іноземних мов на факультеті міжнародної політики, менеджменту та бізнесу ДВНЗ «УжНУ».

Виклад основного матеріалу та отримані висновки.

На сучасному етапі розвитку суспільства зростає роль іноземних мов як засобу міжкультурних комунікацій фахівців різних галузей, що, в свою чергу, призводить до підвищення вимог до викладання іноземних мов, включаючи як академічні, так і соціальні аспекти. Завдання викладачів іноземних мов – поєднати процес вивчення іноземних мов з історією та культурою народів, мову яких ми вивчаємо.

Ми цілком погоджуємося з точкою зору А.Рітлової, яка вважає, що неможливо оволодіти іноземною мовою не вивчаючи культуру країни, мову якої ми вивчаємо [7].

Розвиток міжкультурного аспекту у викладанні іноземних мов передбачає визнання того, що поєднання міжкультурної та мовної компетенції сприяє підготовці студентів до взаємодії з людьми інших культур, надає їм бачення перспектив, цінностей та моделей поведінки та дає можливість збагатити свій досвід.

Р.Таварес та І.Кавалканті вважають мову основним засобом, через який виражається культура. Отже, лінгвокраїнознавчі дослідження англомовних країн допомагають студентам не тільки краще розуміти і сприймати іншомовну культуру, але і приділяти увагу відмінностям між культурами [4].

Багато викладачів англійської мови розглядають питання доцільності викладання лінгвокраїнознавства при вивченні мови. А.К.МакЛін, відповідаючи на це питання, підкреслює, що деякі дослідники припускають, що англійська, як міжнародна мова, не прив'язана до якої-небудь однієї країни чи способу життя, але вивчення історії та культури країни, мова якої вивчається, в кінцевому випадку, має призвести до збагачення та вивчення власної культури [3].

Деякі викладачі задають питання: «Як можна викладати лінгвокраїнознавство певної країни, якщо ми її не відвідували?» На нашу думку, головна мета викладання не має обмежуватися лише передачею інформації про іншомовну країну. Ми підтримуємо твердження М.Байрам, Б.Грібкової та Х.Старкі, що, насамперед, ми маємо допомогти студентам зрозуміти, як відбувається міжкультурна взаємодія, які соціальні ідентичності є частиною всіх взаємодій, як сприйняття інших людей та уявлення людей про них впливають на успіх спілкування. Однак, ми не можемо погодитись з думкою дослідників, що завдання викладача полягає лише в наданні допомоги учням ставити запитання і інтерпретувати відповіді [2].

Ми поділяємо думку Іскакової А. О. та Каламбаєвої Г. Б., відповідно до якої однією з важливих проблем лінгвокраїнознавства як аспекту викладання іноземної мови є вибір країнознавчого матеріалу, який повинен бути автентичним [5]. Однак, не можна погодитись із твердженнями, що цей матеріал має відображати лише сучасний етап соціальної та рольової взаємодії комунікантів та бути типовим для повторюваних ситуацій спілкування.

Ми вважаємо, що під час проведення занять важливо використовувати автентичний матеріал з різних джерел, який спонукає студентів до критичного аналізу та оволодіння навичками, набагато важливішими, ніж запам'ятовування та відтворення фактичного матеріалу. Вивчення мови в цілях сприяння міжкультурним комунікаціям заохочує обмін знань і обговорення думок, отже викладач має формулювати питання, спрямовані на дослідження. Слід підкреслити, що велике значення має принцип взаємного навчання, при якому студенти вчаться не лише по підручнику та під керівництвом викладача, але і один у одного.

При викладанні лінгвокраїнознавства викладачам не слід обмежуватись матеріалами підручників та інтернет джерел, а слід шукати нові види матеріалів, які дозволяють студентам вивчати і аналізувати їх, а не тільки вивчати інформацію, що міститься в них. Доцільним вважаємо практику обміну поштою з університетами інших країн, де студенти вибирають тему і ставлять реальні цілі, які, на їх думку, будуть пояснювати цю тему, в супроводі коментарів, ретельно написаних відповідно до рівня мови одержувачів.

Алюніна Ю.М. та Рудікова Н.А. розглядають використання країнознавчого матеріалу на уроках англійської мови як одну із стратегій синхронного розвитку

кругозору та лінгвістичної компетенції учнів. Вони пропонують використовувати рольові ігри, адаптовані до цільової аудиторії відповідно до віку, рівня володіння мовою та уподобань. На їх думку, подібний формат заняття дозволить не тільки поглибити знання в галузі культури, історії, традицій і звичаїв країни, мова якої вивчається, але і надає можливість викладачеві виявити динаміку студентів в освоєнні програмного матеріалу курсу (фонетика, лексика, граматики, стилістика) [6].

Особливу увагу, на нашу думку, слід звернути на невербальні форми англійської мови, які сприяють кращому розумінню мови та культури країни, адже те, що ми чуємо не завжди те, що говорять. Розуміння невербальних засобів спілкування запобігає втраті вербальної інформації.

Слід підкреслити, що дуже складним є питання оцінювання міжкультурної компетентності студентів та рівня знань з лінгвокраїнознавства. Є багато видів оцінювання, а саме: тестування, традиційний екзамен, ессе.

Дослідники Іскакова А. О. та Каламбаєва Г. Б. вважають, що визначити рівень знань з лінгвокраїнознавства можна за допомогою тестів, розроблених до кожної теми. На їх думку, ці тести мають відповідати наступним вимогам: бути доступними за змістом, простими за структурою, легкими для перевірки та оцінювання, створювати можливості для тестування великої кількості студентів та заощаджувати час при їх проведенні [5].

На нашу думку, важливо оцінювати не лише знання студентів, але і їх вміння критично аналізувати, співставляти, змінювати своє ставлення до певних явищ. Ми вважаємо, що мета оцінювання полягає в тому, щоб заохотити обізнаність учнів щодо своїх здібностей в міжкультурній компетенції, а також допомогти їм усвідомити, що ці здібності отримуються як в процесі навчання, так і за межами навчального закладу.

М.Байрам, Б.Грібкова та Х.Старкі підкреслюють, що подолання упереджень, які виникають, коли ми оцінюємо певну групу людей або приватну особу, ґрунтуючись на своїх власних стереотипних припущеннях або невігластві, є одним з головних пріоритетів для викладачів іноземних мов [2].

Особливо ретельно, на нашу думку, слід готувати студентів до проходження практики в країнах, мову яких вони вивчають, адже практика повинна включати в себе набагато більше, ніж вдосконалення мовних навичок. Це новий досвід, який забезпечує засоби використання набутих міжкультурних навичок і придбання нових ставлень і цінностей.

Викладачі іноземних мов та лінгвокраїнознавства зокрема мають дуже ретельно ставитись до викладення матеріалу, враховуючи той факт, що їх власні стереотипи та упередження можуть підсвідомо впливати на студентів.

Література

1. Byram M. Cultural Studies in Foreign Language Education/ Byram M. – Clevedon Philadelphia: Multilingual Matters, 1989. – 165P.
2. Byram M. Developing the intercultural Dimension in Language Teaching. A Practical Introduction for Teachers/ Byram M., Gribkova B., Starkey H.

- //Language Policy Division. Directorate of School, Out-of-School and Higher Education DGIV. – Council of Europe. – Strasbourg, 2002. – 42 P.
3. McLean A.C. What We Teach When We Teach British Culture. In Perspectives McLean A.C. // The British Council. – Prague. –No 3, Winter 1993/94–. pp. 11–14.
 4. Tavares R. Developing Cultural Awareness/ Tavares R., Cavalcanti I. – In English Teaching Forum. – Vol. 34, No 3-4. – July – October 1996. – Washington: The United States Information Agency. – pp. 19-23.
 5. Искакова А. О.Linguo-country aspects in foreign language study [Електронний ресурс] / Искакова А. О., Каламбаева Г. Б. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2013/Philologia/1_132165.doc.htm
 6. Alyunina Y. Country Studies Material Application to Foreign Language Teaching at Different Levels//Theory and technique of training and education. – 2016 № 1-2 (21) 02. [Електронний ресурс]/ Alyunina Y., Rudikova N. – Режим доступу: <http://7universum.com/en/psy/archive/item/2923>
 7. Ritlyova A. Cultural Studies in Language Teaching[Електронний ресурс]/ Ritlyova A. – Режим доступу: www.pulib.sk/elpub2/FF/Ferencik2/pdf_doc/12.

Summary

The article covers the issue of linguo-country studies in the process of teaching English. It includes a theoretical issue overview and recommendations for the teachers. The article focuses on the problems of intercultural competence. The author underlines that teachers of foreign languages cannot be neutral on cultural issues and have to consider their own stereotypes which may influence the process of teaching. The article touches upon different kinds of assessment and singles out the importance of the visits of exchange as the means of getting new attitudes and values.

УДК 372.881

ТРУДНОЩІ НАВЧАННЯ ДІАЛОГОВОМУ МОВЛЕННЮ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Писанчин Р. Б.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми та її визначення.

У сучасному навчальному процесі вивчення англійської мови велику увагу приділяють інтерактивним методам, основаним на особистісно орієнтованому підході до студента. Інтерактивне навчання досліджували такі науковці та методисти як І. Абрамова, Н. Анікєєва, Н. Борисова, А. Вербицький, Ю. Ємельянов, Л. Петровська, В. Платов, В. Рибальський, А. Смолкін, І. Сироежин, К. Фопель, Т. Чепель, С. Шмаков та інші. У наш час інтерактивність

набуває все більш вагомого значення. Інтерактивне навчання змінює звичні форми на діалогові, оснований на взаємодії та взаєморозумінні.

Інтерактивні методи передбачають організацію й розвиток діалогового спілкування, яке веде до спільного розв'язання загальних, але значущих для кожного учасника задач [8, с. 90].

Однієї з основних форм мовного спілкування вважають діалог. Основу наукових знань про діалог як форму навчання, діалогову проблематику організації навчального процесу було досліджено ще в працях М. Бахтіна, В. Біблера, М. Бубера, Г. Гадамера, М. Гайдегера, В. Роменця, С. Рубінштейна.

Аналіз літератури засвідчив, що проблемою займалися і продовжують займатися багато науковців: О. Борзова, Н. Грачова, Ф. Ісхакова, Т. Олійник, Н. Склярєнко та ін. Питаннями ситуативності мовлення й створенням навчальних комунікативних ситуацій займалося багато вчених, зокрема В. Артемов, Й. Берман, Г. Бойкова, В. Бухбіндер, Ю. Пассов, С. Рубінштейн, В. Скалкін, А. Хорнбі, Є. Шубін, але не проводилося дослідження застосування цього методу при вивченні іноземної мови на окремих факультетах, що й окреслило основну мету цієї статті. Проблема формування навичок діалогового спілкування є особливо актуальною в немовних ВНЗ, у чому ми переконались на власному досвіді.

Актуальність статті зумовлена відсутністю дослідження застосування інтерактивного методу навчання діалоговому мовленню іноземними мовами на різних факультетах.

Мета цієї статті – висвітлити труднощі навчання діалоговому мовленню у процесі вивчення англійської мови на факультеті туризму.

Завдання дослідження полягає у вивченні труднощів навчання діалоговому мовленню студентів-туризмознавців.

Матеріалом дослідження стала інтерактивна технологія як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів.

Виклад основного матеріалу та отримані висновки.

Запорукою успішного викладання іноземних мов, безумовно, можна вважати активне впровадження інтерактивних методів. Н.С. Мурадова, наприклад, стверджує, що інтерактивне навчання – це навчання, заглиблене в процес спілкування. Для підвищення ефективності процесу навчання необхідна наявність трьох компонентів спілкування, а саме: комунікативний (передача та збереження вербальної і невербальної інформації), інтерактивний (організація взаємодії в спільній діяльності) та перцептивний (сприйняття та розуміння людини людиною) [11]. Формування вміння вести бесіду належить до однієї з найважливіших проблем методики навчання іноземної мови [4, с. 56-66].

Як указано в працях дослідників можна виділити такі вимоги до навчання діалоговому мовленню студентів: актуальність навчального матеріалу для студента; особистісна та професійна значущість; емоційна виразність та впливовість на емоційну сферу особистості студента. Навчальний матеріал повинен передбачати нелінійність та множинність свого трактування; проблемність матеріалу, що сприяє підвищенню вмотивованості до участі у

дискусії; застосування рольових ситуацій, що дозволяють децентрувати свою особистісну позицію та перевірити здатність бачити ситуацію очима іншого; обговорення подій та ситуацій, які виникають безпосередньо в групі. Застосовувати вправи навчання діалогового мовлення можна як в усній, так і письмовій формі, оскільки наявність варіативності дає можливість до самовираження всім студентам. Саме в них відпрацьовуються і запам'ятовуються окремі мовні зразки, цілі структури, які використовуються потім у повсякденному спілкуванні. [4, с.63; 9, с.55].

Об'єктом дослідження був процес навчання іншомовному діалоговому мовленню в немовному вузі, зокрема на факультеті туризму. У ході нашого дослідження був проведений пошуково-навчальний експеримент, до якого було залучено 100 студентів факультету туризму різних років навчання (1-3 курси), з метою виявлення труднощів та визначення оптимальних прийомів навчання діалоговому мовленню. Експеримент охоплював усі заняття з англійської мови, які включали вивчення лексики та розмовної мови, і проводилися тричі на тиждень по дві академічні години протягом року. Як зазначає Бугакова С.В., діалогове мовлення виконує такі комунікативні функції:

- 1) запит інформації – повідомлення інформації;
- 2) пропозиція (у формі прохання, наказу, поради) – прийняття/неприйняття запропонованого;
- 3) обмін судженнями/думками/враженнями;
- 4) взаємопереконання/обґрунтування власної точки зору [3, с.1].

Кожна з цих функцій має свої специфічні мовні засоби та є домінантною у відповідному типі діалогу.

Погоджуючись з авторами Біленькою О., Павлюк А., ми поділяємо вправи на чотири групи. Перший вид вправ передбачає складання мікродіалогів (запитання-відповідь, спонукання - згода/відмова і т. д.) за поданою темою, використовуючи зразок мовлення та подану нову лексику. Другий вид вправ – навчання діалоговому мовленню з використанням тексту-зразка. Третій вид вправ передбачає складання власних діалогів з використанням зорових вербальних опор у вигляді діалогової схеми і діалогу-підстановчої таблиці. Четвертий вид вправ побудований на складанні діалогу відповідно до навчально- мовленнєвої ситуації. Ці рецептивно-продуктивні мовленнєві вправи носять творчий характер. Опори, як правило, не використовуються [2, с. 76].

Для досягнення поставленої мети вивчалися психологічні та комунікативні особливості діалогу та внесок кожного учасника в обговорення проблеми, моделювалися відповідні мовні ситуації, виокремлювалися основні вміння, необхідні для ведення діалогу; визначалися основні форми аргументації, виявлялися мовні труднощі продукування та сприйняття в умовах діалогового спілкування; проводився відбір мовного матеріалу для навчання діалоговому мовленню; проводився аналіз можливості використання автентичних текстів для навчання діалогу-обговоренню в немовному вузі.

Під час навчання іншомовному діалоговому мовленню вважаємо за доцільне дотримуватися методичних порад С.Ю. Ніколаєвої і вчити студентів відповідати на запитання різних видів; ставити запитання різних видів; відповідати реплікою на репліку; вести розгорнутий діалог з опорою на діалог-зразок; вести розгорнутий діалог без опори; починати й підтримувати розмову у стереотипних ситуаціях спілкування; стимулювати співрозмовника на висловлювання; просити роз'яснень, додаткової інформації; вести бесіду у типових комунікативних ситуаціях; швидко реагувати на зовнішні стимули; демонструвати у бесіді іншомовну мовленнєву активність; у разі необхідності, ввічливо перервати бесіду і звернутися до співрозмовника по допомогу [13, с. 150]. Навчаючи діалогічному мовленню на заняттях з англійської мови, ми спонукали студентів слухати один одного, знаходити аргументи або підтвердження власних ідей та переконань, використовували вправи, показуючи зв'язки, що існують між теоретичною і практичною частинами, не маніпулювали діалогом з метою нав'язування своєї точки зору.

У результаті експерименту виявилось, що відсоток засвоєння знань у ході діалогового мовлення становить близько 75%, що вказує на те, що дискусії стимулюють пізнавальний інтерес студентів, підвищуючи продуктивність навчального процесу, а також сприяють розширенню світогляду, закріпленню, актуалізації накопичених раніше знань, оволодінню новими. Якісний та кількісний аналіз, а також оцінка отриманих експериментальних даних дали нам змогу дійти висновку про найхарактерніші труднощі ведення діалогового спілкування студентів.

До них належать: суб'єктивні, мовні та екстралінгвістичні.

Суб'єктивні труднощі – це труднощі, зумовлені індивідуально-віковими особливостями студентів: кмітливність, уміння слухати і швидко реагувати на сигнали усно-мовленнєвої комунікації, переключатися з однієї розумової операції на іншу тощо.

Мовні труднощі зумовлені характером мовних засобів і структурно-композиційними характеристиками запитань та реплік. Це граматичні, лексичні та фонетичні. Ми виявили, що фонетичні труднощі, пов'язані з інтонацією, логічним наголосом і темпом мовлення, є найхарактернішими. Діалогічне мовлення складає особливі труднощі, оскільки вимагає додаткових аналітико-синтетичних дій.

Екстралінгвістичні труднощі для студентів, залучених до експерименту, були пов'язані з соціолінгвістичним аспектом.

Тому ми вважаємо, що необхідно підбирати вправи на подолання саме цих труднощів.

Використовуючи технологію інтерактивного навчання, зокрема діалогового мовлення, ми дійшли висновку, що цей метод вивчення іноземної мови формує і вдосконалює загальну культуру спілкування та соціальної поведінки в цілому і допомагає студентам практично оволодіти іноземною мовою.

Література

1. Баханов.К. Що ж таке технологія навчання? // Шлях освіти. –1999. – №3. – 24 с.
2. Біленька О., Павлюк А., Чепурна О. Business English Essentials. – Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2003. – 200 с.
3. Бугакова С. Особливості діалогічного мовлення та його функції. – [Електронний ресурс] / С. Бугакова. – Режим доступу: <http://methodportal.net/node1699>.
4. Вишневецький О.І. "Настільна книга для вчителя іноземної мови" – М, "Вища школа", 1992.– С.56-66.
5. Вохрышева Е.В., Стрельников В.Н. Обучение диалогическому взаимодействию на английском языке с помощью новых компьютерных технологий // Вуз культуры и искусств в образовательной системе региона / Электрон. науч. - практ. конф. – Самара, 2001. – С.49 - 63.
6. Гапонова С.В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежом // Іноземні мови. – 1998. – №1. – С.24 - 31.
7. Демьяненко М.Я., Лазаренко К.А., Мельник С.В. Основы общей методики обучения иностранным языкам. – К.: Вища школа, 2004. –225 с.
8. Дмитренко, Т. А. Методика преподавания английского языка в вузе: учеб. пособие / Т. А. Дмитренко. — М., 2009. — 92 с.
9. Исхакова Ф. С. Обучение правильной неподготовленной диалогической речи / Ф. С. Исхакова // Иностранные языки в школе. – 1976г. – № 4. – С.54 – 57.
10. Ломанова Ю. В, Лавренко В. Н. Интерактивные методы обучения иностранному языку // Прометей. 2007. – № 8. – С. 91.
11. Мурадова Н. С. Коммуникативно связующая роль культуры общения студентов технических заведений в интерактивном обучении / Н.С.Мурадова.— Режим доступу: [http:// www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.htm](http://www.ostu.ru/conf/ruslang2004/trend2/muradova.htm).
12. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / С.Ю.Ніколаєва та інші. – К.: Ленвіт, 1999. – 179 с.
13. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
14. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002. – 135 с.
15. Просяник О.П. Інтерактивне онлайн навчання іноземній мові // Сучасні засоби навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах/ Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»/ Упорядник – доц. Нестеренко К.В. – Харків: НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого», 2013.– С. 88.
16. Свящук, Н.В. Середа. Особливості інтерактивних технологій і методів навчання іноземних мов у немовних ВНЗ // Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ: Матеріали IV міжнародної конференції (Харків, 25 квітня 2014 року): Тези доповідей. – Харків, 2014. – 189 с.

17. Сучасні освітні технології у вищій школі: Матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 1-2 листопада 2007 року): Тези доповідей: У 2 ч. – Ч. 2. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 259 с.

Summary

The article deals with the problem of the concepts of "interactive technology" and "interactive methods" of teaching foreign languages, in particular dialogic speech as an important aspect of teaching English as a foreign language. The importance of this method as a means of intensification, optimization and stimulation of studying process has been investigated. Special attention is paid to introduction of this method at the faculty of tourism.

The main difficulties have been analysed. The ways of overcoming them are determined.

УДК 371.1

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Худзей О.О.

ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

Постановка проблеми та її вирішення. Характеристиками сучасного світу є глобалізація, інтенсивна інформатизація, динамізм змін, що поставило перед освітою завдання формування особистості, здатної жити і діяти в нових умовах. Це, своєю чергою, вимагає активізації пошуку нових форм і методів організації навчально-виховного процесу. Сучасними вітчизняними науковцями здійснюється розробка концепцій оновлення освітньої структури.

Актуальність. В умовах глобалізації зростає роль іноземних мов, адже дедалі частіше вони набувають статусу політичного, соціально-економічного, механізму культурологічного та міжнаціонального порозуміння між представниками світової спільноти. Це пов'язано із низкою причин, зокрема:

– в останнє десятиліття почали інтенсивно розвиватися міжнародні зв'язки України з країнами Європейського Союзу, між українськими і зарубіжними фірмами, підприємствами й організаціями у різних сферах діяльності; розширюються безпосередні зв'язки між українськими і зарубіжними школами; розробляються програми з культурного та освітнього обміну учнями, активізується участь українських школярів у спільних міжнародних проектах;

– сучасний світ став більш багатонаціональним і багатомовним: з одного боку, активізується процес глобалізації та економічної конкуренції, а з іншого – зростає роль національної ментальності;

– відбулися зміни на ринку праці: практично всюди потрібні фахівці, які володіють комп'ютерною грамотністю і знають принаймні одну іноземну мову;

– суспільство стало мобільнішим, що дало змогу українським громадянам відпочивати, навчатися і працевлаштовуватися за кордоном.

Іноземна мова сьогодні є не просто частиною культури певної нації, але це і запорука успіху, майбутньої вдалої кар'єри студентів. Досягнення високого рівня володіння іноземною мовою не можливе без фундаментальної мовної підготовки в вищій школі. В більшості ВНЗ країни студенти опановують принаймні дві іноземні мови.

Мета статті полягає в огляді сучасних методів викладання іноземних мов в вищій школі.

Виклад основного матеріалу та отриманні висновки. На сучасному етапі перед викладачами іноземної мови гостро постає проблема пошуку шляхів підвищення пізнавального інтересу студентів до вивчення іноземної мови, зміцнення їх позитивної мотивації в навчанні. Робота зі студентами ВНЗ вимагає поєднання знань іноземної мови зі сферою майбутньої діяльності студентів. Однією з можливостей розв'язання даної проблеми є запровадження технологій інтерактивного навчання.

Методи інтерактивного навчання є складовою частиною сучасних інноваційних технологій. Метою застосування інтерактивних методів у процесі вивчення будь-якої дисципліни є створення комфортних умов навчання, в яких усі студенти взаємодіють між собою. На заняттях створюється можливість обговорення різноманітних проблем, доведення, аргументування власного погляду, тобто відбувається взаємодія викладача і студента, яка орієнтує особистість на розвиток її творчих і розумових здібностей та комунікативних навичок.

Для досягнення високого рівня іноземної мови викладачеві важливо знати новітні методи викладання, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів тощо. Раціональне та вмотивоване використання методів навчання на заняттях іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача, адже педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога.

При відборі сучасних методів навчання необхідно врахувати наступні критерії, відповідно до яких використані методи повинні:

- ⑩ створювати атмосферу, в якій студент відчуває себе вільно і комфортно, стимулювати його інтереси, розвивати бажання практичного вживання іноземної мови;
- ⑩ заохочувати студента в цілому, зачіпаючи його емоції, почуття, тощо;
- ⑩ стимулювати його мовні, когнітивні і творчі здібності;

- ⑩ активізувати студента, роблячи його головною діючою персоною в навчальному процесі, активно взаємодіючою з другими учасниками цього процесу;
- ⑩ створювати ситуації, в яких викладач не є центральною фігурою, тобто, студент повинен усвідомити, що вивчення іноземної мови пов'язано з його особистістю і інтересами, а не з прийомами і засобами навчання використані викладачем;
- ⑩ навчити студента працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей – одночасно забезпечити диференціацію і індивідуалізацію навчального процесу;
- ⑩ передбачити різні роботи в аудиторії: індивідуальну, групову, колективну, в певній мірі, стимулюючи активність студентів, їх самостійність, творчість.

Серед інтерактивних методів навчання, які набули найбільшого застосування в процесі вивчення такої дисципліни, як «Ділова іноземна мова» слід назвати такі методи, як «піраміда», «гудіння» та «мозковий штурм» («мозкова атака»). Великий інтерес у студентів викликають заняття, проведені за методом «піраміди». Він може використовуватися під час роботи з різноманітними темами. Цей метод вимагає активної участі всіх членів групи в роботі його обговоренні. Викладач пропонує студентам 4 стадії опрацювання певної теми:

Стадія 1: Індивідуальна робота. Викладач дає студентам певний час на самостійне ознайомлення з питаннями і проблемами щодо запропонованої теми. Кожному студенту пропонується скласти перелік питань, які вони хотіли б обговорити.

Стадія 2: Робота в парах. Студенти обмінюються власними думками після завершення першої стадії.

Стадія 3: Робота в четвірках. Студенти обговорюють висновки, яких вони дійшли під час опрацювання питань другої стадії, та складають єдиний груповий список.

Стадія 4: Робота у великій групі. Кожна четвірка знайомить присутніх з результатами своєї роботи.

Перевагою методу «піраміда» є гнучкість, оскільки він не завжди може складатися з чотирьох стадій. Наприклад, викладач може запропонувати опрацювання тільки другої та четвертої стадій. У разі обговорення питань протягом усіх чотирьох стадій, викладачу варто дати окреме завдання кожній четвірці (наприклад, конкретний аспект запропонованої теми).

У більшості випадків дуже ефективно почати саме з першої стадії - індивідуальної роботи. На цьому етапі студенти вчаться самостійно знаходити проблеми і логічно формулювати власні думки.

Обговорення в парах та четвірках сприяє розвитку комунікативних навичок, проте робота в четвірках є більш ефективною, оскільки студенти вчаться не тільки діалогічного спілкування (робота в парах), але й полілогічного (робота в четвірках).

Під час групового обговорення (стадія 4) всім підгрупам можна запропонувати оголосити результати по черзі. Для досягнення максимального

ефекту підгрупи можуть продемонструвати результати роботи за допомогою кольорових маркерів на ватмані та зробити міні-презентацію.

Наступним інтерактивним методом навчання є технологія «гудіння».

Викладач має поділити велику групу на декілька малих для опрацювання певних тем і питань. Під час жвавого групового обговорення запропонованої теми в аудиторії виникає гомін, який нагадує гудіння, звідси походить назва цього методу. Момент, коли гудіння припиняється, є для викладача сигналом того, що студенти готові обговорювати результати своєї роботи.

Розглянемо наступний інтерактивний метод навчання - «мозковий штурм». Науковці розробили цей метод для розвитку комунікативних навичок у всіх студентів та більш ефективного використання їх творчого потенціалу. Метод «мозкового штурму» заохочує студентів пропонувати нові й оригінальні ідеї завдяки забороні на критичні зауваження з боку викладача чи інших членів групи на стадії генерації ідей.

«Мозковий штурм» зазвичай застосовується для досягнення наступних цілей:

- 1) виявити всі можливі альтернативи перш, ніж приймати рішення;
- 2) розглянути різноманітні аспекти задачі перш, ніж спробувати її розв'язати;
- 3) активізувати групове обговорення.

Якщо викладач збирається на занятті застосувати даний метод, він повинен чітко усвідомлювати, чому саме цей метод було обрано, і яким чином втілити всі ідеї, які були запропоновані на стадії генерації.

Таким чином, методи «піраміда», «гудіння» та «мозковий штурм» характеризуються відтворенням, проектуванням і моделюванням відносин, орієнтованих на підприємницьку діяльність. У процесі роботи у студентів розвиваються не тільки організаційні, але й методологічні та ігротехнічні навички.

Залучення студентів до інтерактивної діяльності, а також підвищення мотивації вивчення іноземної мови може бути досягнуто завдяки використанню ігрових технологій у навчанні. Ігрова технологія забезпечує єдність емоційного та раціонального у навчанні. Ігри відповідають природним бажанням учасника, є унікальним засобом навчання без примусу, підвищують інтерес до учбових занять. Ігрові взаємодії передбачають неформальне спілкування, що дозволяє учасникам розкрити свої особисті якості, підвищують їх самооцінку. За допомогою ігор можна зняти психологічну втому та мовний бар'єр. Безперечно, головною перевагою ігор є колективна форма роботи та створення доброзичливої атмосфери і ситуації успіху для студентів.

Окремо потрібно виділити метод проектів. Є. С. Полат відзначав, що метод проектів передбачає визначену сукупність навчально-пізнавальних засобів та дій студентів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій та припускають презентацію цих результатів у вигляді конкретного продукту діяльності. Як педагогічна технологія це є сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю сутністю.

У проектній роботі студенти залучаються в створену педагогом пошукову навчально-пізнавальну діяльність. Використання проектних технологій робить

можливим формування та розвиток пошуково-дослідницьких, комунікативних, технологічних, інформаційних компетенцій, формує креативність, стимулює інтелектуальну активність, розвиває комунікативні вміння, допомагає формувати міжпредметні зв'язки, вчить використовувати інформаційно-телекомунікаційні технології при вивченні іноземної мови, допомагає оволодіти навичками роботи в групі, формує соціальну мобільність. Крім того, все це підвищує мотивацію студентів, оскільки в даному випадку вивчення мови стає не ціллю, а засобом створення кінцевого продукту діяльності. Навіть найслабші студенти можуть проявити себе тут в повній мірі, виконуючи посильні для них завдання, і, в результаті, кожен студент робить свій внесок у створення проекту.

Проаналізувавши вищезгадані методи навчання, які застосовуються в процесі вивчення іноземної мови, можна зробити висновок, що вони дають студентам можливість виявляти проблеми, збирати та аналізувати інформацію, знаходити альтернативні рішення й обирати найбільш оптимальний шлях розв'язання задач у процесі як індивідуальної, так і групової роботи.

Описані вище методи та прийоми викладання іноземної мови мають багато прихильників, особливо серед викладачів вищих навчальних закладів. Очевидно, що їх використання є цілком виправданим при навчанні студентів вищих навчальних закладів, оскільки дозволяє забезпечити оволодіння студентами професійними і комунікативними компетенціями, здібностями самостійно організувати свою навчальну діяльність, активно і творчо брати участь в обговоренні та аналізі матеріалу, що вивчається, а також активно застосовувати отримані знання та вміння на практиці. Більше того, описані методи та технології дозволяють ефективно використовувати досить обмежений навчальний час.

Література

1. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003.
2. Педагогічна майстерність: підручник / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 1997. – 349 с.
3. Полат Е.С. Метод проектів на уроках іноземного мови // Иностранные языки в школе. – 2000. – №2/3. – С. 3–10.
4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. – К., 2002. – 136 с.
5. Скуратівська М.О. Сучасні методи та технології викладання іноземних мов. <http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodi-ta-tehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischiy-shkoli-ukrayini/>

Summary

The article deals with implementation of interactive forms of teaching foreign languages. The author describes interactive technology used in second language teaching in higher educational institutions.

ЛИТЕРАТУРОЗНАВСТВО
LITERATURE STUDIES
LITERATURWISSENSCHAFT
ÉTUDES LITTÉRAIRES

**ТЕМА ДОМУ І РОДИНИ У РОМАНАХ КЕНА КІЗІ
«ПОЛІТ НАД ГНІЗДОМ ЗОЗУЛЬ» ТА
«ЧАСОМ НЕСТЕРПНО КОРТИТЬ»**

Рошко М.М.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми та її визначення. Тема дому і сім'ї в історії літератури посідає специфічне місце. Якщо згадати перші відомі нам літературні твори стародавнього світу, такі, наприклад, як міфи і чарівні казки, поема про Гільгамеша, біблійні історії, «Махабхарата» та «Рамаяна», «Іліада» та «Одісея», або ж пізніші середньовічні, такі як «Беовульф», «Пісня про Гільдебранта», «Пісня про Нібеллунгів», «Пісня про Роланда», ісландські саги чи ірландські скели, літописи, побачимо, що тема сім'ї, родинного затишку, домашнього буденного життя в них майже відсутня. Мабуть, вважалось вартим для оспівування і передачі нащадкам тільки щось екстраординарне, небуденне: або великі трагедії і нещастя, такі як нашествия загарбників, війни, перевороти, або стихійні лиха, або великі перемоги чи здобутки (переселення на нові землі, або їх завоювання, перемоги над зовнішніми ворогами, отримання нової зброї, нових знань, що допомагали виживати, ставати могутнішими). Оспівувалися прояви героїзму, надлюдських звершень особистості. Усе згадане мало місце за порогом сім'ї та дому, за межами буденності. За словами визначного дослідника чарівної казки В. Проппа у казці усе починається із виходом з дому: дітей батько за наказом мачухи відводить у ліс, або царівну викрадає з дому дракон, чарівник, або з досягненням певного віку обіцяні діти відправляються на службу до чарівника, чудовиська чи ще якоїсь сили тощо. І саме там, за порогом дому, в лісі, у потойбічному світі, на великій дорозі (якщо брати до уваги уже рицарські або пікарескні романи), в чужих землях, в незвіданих краях і потрапляють персонажі у такі ситуації, де доводиться їм робити подвиги, проходити випробування – ініціації, набиратися життєвого досвіду і таємничої мудрості, щоб врешті або героїчно загинути, здобувши славу і залишившись в народній пам'яті оспіваним у поемах, або ж отримати нагороди як результат пройдених випробувань (руку принцеси, півцарства (або ж і ціле), чарівні предмети з магічною силою (шапка-невидимка, чоботи-скороходи, скатерть-самобранка, меч – самосік тощо), що як правило стає завершенням казкових та міфічних сюжетів, рицарських романів тощо. Тема дому, сім'ї звучить рідко і тільки як мотив спогадів і жадань героїв, що засумували за родинами, довгий час перебуваючи від них далеко – на війнах («Іліада»), в походах (міфи про аргонавтів, «Одісея» і т. п.). Але стати героєм, пройти випробування, звершити подвиги можливо тільки у «великому світі», а не сидючи вдома, тримаючись за спідницю дружини...

Справді важливе місце в літературному процесі тема сім'ї, дому, родини посідає уже у творах сентименталістів, події у яких відбуваються, як правило, в

родових маєтках дворян, а ще активніше буде використовуватись реалістами XIX століття. Побут, буденне життя, сімейні стосунки стануть центральними у багатьох творах письменників різних країн того часу... Зрештою, виявилось, що проблеми сімейні не менш цікаві і не менш складні, ніж те, що відбувається за домашнім порогом. Непрості стосунки чоловіка і жінки, питання статі, боротьба за домінування, пошук гармонії, питання втрати кохання або його утримання, та ще й проблеми дітей і батьків.

Безперечно, деякі письменники більше уваги звертають на проблеми пошуку людиною себе у зовнішньому світі, деякі концентруються саме на непростих сімейних проблемах, а деякі цікавляться і першими, і другими.

Актуальність дослідження полягає в тому, що романи Кена Кізі ще не розглядалися під кутом погляду належності до однієї з двох літературних традицій (концентрації або на подіях за межами дому, родини, знайомого світу – або на житті вдома, в родині, в рідному поселенні, в знайомому буденному житті) і наявності або відсутності в них концепту дому і родини.

Мета дослідження полягає у спробі проаналізувати функції наявності або відсутності концептів дому, родини, сім'ї у двох перших романах Кена Кізі і вписати їх за названими ознаками в одну або іншу літературну традицію.

Завданням дослідження є аналіз романів «Політ над гніздом зозулі» та «Часом нестерпно кортить» та їх співставлення за ознаками функцій концептів дому, сім'ї, родини.

Матеріалом дослідження є романи американського письменника другої половини XX ст.. Кена Кізі «Політ над гніздом зозулі» та «Часом нестерпно кортить».

Сьогодні ми зупинимось на творчості американського письменника 2-ї половини XX ст.. Кена Кізі, у першому романі якого тема сім'ї і рідного дому взагалі відсутня, а у другому вона є центральною. У першому романі – «One Flew Over the Cuckoo's Nest» (1962 р.) події відбуваються в інституті для божевільних, то ж ми не бачимо ні дому, ні сім'ї персонажів. Усі вони – за межами дому, сім'ї, родини, а в головних персонажів сім'ї просто відсутні: McMurphy і міс Ретчет її ніколи не створювали, Bromden і Біббіт, не зважаючи на дорослий вік, є взагалі цнотливими. Гардінг, наприклад, одружений, але саме родинні проблеми є одними з головних серед тих, що привели його в божевільню. У другому творі – «Sometimes a Great Notion» (1964 р.) – усе навпаки – центральні події відбуваються у родині (Stamper) Стемперів, у будинку, у дворі, в рідному поселенні лісорубів. У першому романі зав'язкою сюжету є прибуття у палату для душевнохворих нового пацієнта – (McMurphy) Макмерфі, гультая і забіяки, картяра і бродяги, ветерана Корейської війни, який порушує усталену ієрархію і звичні правила поведінки пацієнтів і персоналу. У другому зачином подій твору є повернення «блудного молодшого сина» (Lee) Лі у рідний батьківський дім, де живе батько Генрі і сім'я старшого сина (Hank) Генка, до котрого молодший зведений брат ще з часів дитинства відчуває заздрощі як до завжди сильнішого і кращого.

У першому пара головних персонажів: Макмерфі і Бромден – за словами Леслі Фідлера, нагадує звичну для американської літератури пару приятелів білого і кольорового (Натті Бампо – і Чингачгук, Ішмаель – і Квіквег, Гак Фінн і Джо), тільки раніше саме кольоровий партнер виступав як натура цілісніша і наближена до природи, а білий свідомо чи несвідомо навчався від нього цілісності і природності. А у Кізі саме білий (Макмерфі) представляє свободу, природність, цілісність, і вчить цьому заляканих пацієнтів і у першу чергу напівіндіанця Бромдена. З іншого боку, Бромден і Макмерфі нагадують названих Янгом хемінгуеєвських рефлексуючого героя і героя кодексу. Бромден – освічений, усе розуміючий рефлексуючий оповідач, захоплюється сильним волелюбним характером Макмерфі, стає його послідовником, учнем. У романі «Часом нестерпно кортить» героєм кодексу виступає старший брат Генк, а освічений Леланд – персонаж рефлексуючий, але він не просто захоплюється старшим братом, а ще й заздрить йому, звинувачує у своїй слабкості і плекає надію на помсту.

У обох романах ми спостерігаємо конфлікт волелюбної сильної особистості і системи, котра різними методами намагається управляти, диктувати свої умови і нав'язувати правила та моделі поведінки кожній особистості. Головні персонажі Макмерфі і Генк Стемпер – сильні особистості, мужні незламні індивідуалісти, доміантні самці. На обох тисне зовнішня «система» (“Combine” (Комбінат), Big Nurse (Старша медсестра) у першому, профспілка лісорубів і її хитрий очільник містер Дрегер – у другому), близьке оточення (пацієнти – «замінник родини» – на Макмерфі, молодший брат Lee, кохана дружина Viv, родичі – на Генка), у обох головний герой проходить «перевірку на незламність», «ініціацію» на мужність.

Обидва твори мають міфологічне навантаження. У «Польоті над гніздом зозулі» серед багатьох інших потужними є Євангельські мотиви: Макмерфі виступає в ролі месії, дванадцять пацієнтів, що він везе їх на морську прогулянку – як 12 його учнів послідовників, а оповідач Бромден – як один із євангелістів, бо саме він розкажує нам історію діянь Макмерфі від його появи у шпиталі – до загибелі, яка прочитується як самопожертва заради спасіння пацієнтів. У романі «Часом нестерпно кортить» Євангельські мотиви теж наявні: тут і мотив повернення блудного сина (у творі – молодшого брата), і мотив заздощів Каїна до Авеля у стосунках братів Леланда і Генка. І у обох творах Євангельські заклики терпимості і смирення переінакшуються на заклики до волелюбства, мужності, незламності, сили волі особистості. Хоч головні концепції християнства – самопожертви заради інших, любові, взаємовиручки і взаємопідтримки – залишаються непорушними. Здається, ідеал особистості за Кеном Кізі – це гармонійне поєднання сильного волелюбного незламного індивідуаліста ніцшеанського типу з християнським ідеалом альтруїстичного захисника і спасителя слабких аж до самопожертви. Саме такими героями виступають Макмерфі і Генк Стемпер.

У той же час необхідно відзначити, що роман «Політ над гніздом зозулі» є багатшим щодо насичення міфічними алюзіями, образ Макмерфі прочитується і як

індіанський білолиций бог-спаситель, і як популярний у час написання роману герой коміксів Одинокий Рейнджер, і як Білий кит Меллвіла, і як Гамлет, і як карнавальний король дурнів, король безпорядків, як трікстер і джокер, і герой карт Таро і т. д.

Обидва романи, безперечно, несуть у собі ознаки схем психоаналізу. Особливо акцентується увага на Едиповому комплексі. Так, протистояння батька Бромдена, індіанського вождя, і його білої матері як представниці наступаючої білої цивілізації, що нищить етнічне і природне, переносяться оповідачем на протистояння представниці «Комбінату» старшої медсестри міс Ретчет і неофіційного лідера – бунтаря Макмерфі, серед яких шизофренік Бромден бачить себе та інших пацієнтів як дітей. Але у Кізі, як завжди, усе перевернуто «з ніг на голову»: «сини – пацієнти» бояться не символічного батька (Макмерфі), а символічної матері (міс Ретчет), від нищівного диктату якої символічний батько їм і допомагає звільнитися і стати «дорослими», тобто позбутися страху і залежності і стати вільними дорослими особистостями. (Зрештою, на символічному рівні цей роман теж може прочитуватися як «сімейний», де палата для божевільних може сприйматися як родинний дім, родинне «гніздо», на що натякає і назва твору, а конкуруючі між собою «офіційний» та «неофіційний» лідери – як батько і мати). Едипів комплекс присутній не в меншій мірі і у другому романі автора, де стосунки між персонажами корегуються саме родинними, сімейними стосунками. У ролі батька тут виступає старший зведений брат Генк, який має інтимні стосунки зі своєю молодою мачухою, а її син Леланд, молодший брат Генка, спостерігає за їх таємними зустрічами через шпару в стіні. Саме з метою помститися старшому брату за кохання з матір'ю і повертається Леланд після навчання в університеті додому, у батьківський дім, в родину Генка. Правда, тут конкуренція з «батьком» Генком ускладнюється вічними задрощами слабкодухого молодшого брата до старшого як до «найкрутішого хлопця Західного узбережжя», кращого серед хлопців у спортивних іграх, у бійках тощо. У своїх проблемах Леланд звик звинувачувати старшого брата, котрий весь час «затіняв» його своєю зірковістю, перетягнувши на себе усю любов батька, повагу і захоплення однолітків, а зрештою, навіть любов матері Леланда. Ще більше усе ускладнюється незнанням Генка про такі складні внутрішні переживання молодшого брата, до якого старший брат не те що не відчуває навіть найменшої ворожості, а завжди заступається за нього, часто рятує зі складних ситуацій, ставиться як справді батько до сина. Бажання «вийти із затінку» старшого брата, «звергнути кумира із п'єдесталу» і привело Леланда додому з метою перемогти Генка і помститися йому. У другому романі маємо більше ліризму і більше сексуальності. З'являється тут і дуже привабливий жіночий образ – дружина Генка Вів, жіночна красуня, у той же час по-жіночому сильна і незалежна. Саме її з метою помсти зваблює Леланд. Кульмінацією тиску на незламного Генка, доведеного до відчаю тривалою боротьбою з профспілкою, яка усілякими методами тисне на нього, щоб завадити виконати і так складний контракт по заготовці лісу, складними погодними умовами, загибеллю кузена ... і втратою батьком руки (єдині помічники, хто не

здався під тиском маніпуляцій Дрегера), є момент, коли він, відчуваючи біду, затиснутий з усіх боків, у відчаї перепливає бурхливу від повені річку і заходить у свій дім, і з колись дитячої кімнати, де жив маленький Леланд, зі сльозами на очах спостерігає останній удар долі: як його кохана дружина Вів лягає у ліжко з його молодшим братом. Сцена є дзеркальним (перевернутим) відображенням сцени страждань малого Леланда, коли він спостерігав у цю саму шпару в стіні за любощами матері зі старшим зведеним братом.

У першому романі маємо мало пейзажів: це продиктовано місцем подій – палата у інституті для божевільних. Але не зважаючи на відокремлене від природи місце подій, ми кілька разів зустрічаємо живописні шматки пейзажу у спогадах Бромдена, у його думках, і в момент, коли він перед втечею виглядає у вікно (навчившись від Макмерфі, хоч і після загибелі останнього, помічати світ навколо). У другому романі пейзажів набагато більше, що зумовлено уже місцем подій – лісорубське поселення в лісистих горах у штаті Орегон. Тим паче, що головний герой – Генк Стемпер, попри свою мужність, незламність, тонко любить і знає рідну природу, просто пов'язаний з нею, любить ліс, річку, тваринний світ, любить корів, фермерство, любить доїти корову. Генк, як раніше його батько, продовжує постійно боротися, щоб повінь не підмила берег. Гімн Генка, як і батька – ні дюйму назад. В даному романі дім Стемперів символізує характер своїх господарів – і старого Генрі, і – особливо – Генка.

Рефлексує персонажі у обох романах проходять еволюцію під впливом сильної особистості головного героя. Так, Бромден у своїй шизофренічній уяві бачить себе як «малого», якому потрібно «рости». Зрозумівши бачення Бромдена, Макмерфі обіцяє йому, що допоможе «вирости», стати «великим» у значенні «дорослим», тобто самодостатньою особистістю. На символічному рівні таке «зростання» передається так: Бромден на початку роману прикидається глухонімим, на ніч його зв'язують «усмирительной рубашкой», що є символічним відображенням рівня немовляти, яке ще не вміє говорити і яке пеленають, зв'язують... Під впливом Макмерфі Бромден каже перше слово («дякую») і починає говорити, вчиться звільнятися з ліжка, відчуває першу за багато останніх років ерекцію (від розповідей Макмерфі про свої походеньки з жінками), насмілюється підняти руку під час голосування проти бажання міс Ретчет, б'ється з санітарами, підтримуючи у нерівній бійці Макмерфі, зрештою, стає найсміливішим послідовником Макмерфі у його протистоянні старшій медсестрі, і в кінці, після загибелі вчителя, піднімає важкий пульт, котрий не зміг свого часу підняти Макмерфі, розбиває ним грати на вікні і тікає на свободу. Леланд, заздрячи незламному старшому брату, спочатку насмілюється повернутися до нього, щоб помститися і «вийти з під тіні», щоб стати собою, а в кінці твору, успішно зреалізувавши задум, намагається сам стати таким же сильним, як Генк. І уже не шляхом помсти, не шляхом спроб зробити сильного слабким, а перемагаючи особисті страхи і слабкості, чому вчиться від старшого брата. В заключній сцені роману, після того, як із сім'ї пішла Вів, щоб розібратися зі своїми почуттями, Леланд стає пліч-о-пліч з Генком на пліт на річці, і брати всіма силами намагаються

вчасно виконати контракт по заготівлі лісу і сплавили плоти бурхливою гірською річкою до місця призначення. Леланд долучається до того образу життя, яке веде Генк, теж стає сильним, і вже не бачить у старшому братові ні ворога, ні конкурента. Можна говорити саме про ініціацію рефлексуючого героя (Бромден і Леланд Стемпер) у обох романах, про їх перехід від слабкості і несміливості до самоствердження у ролі сильної сміливої незламної особистості, від «дитячості» – до зрілості. Тільки перший твір, окрім усього сказаного, переповнений іронією і пародійними мотивами, і все це – у ключі романів «чорного гумору», і, зрештою, постмодернізму. У другому романі більше лірики, є тема кохання, відсутня у першому романі, і значно менше іронії і пародійності.

А щодо опису випробувань героя, його діянь і пригод за порогом дому, у «великому світі», на «чужій території», тобто «за межами дому», то тут роман «Політ над гніздом зозулі» цілком вписується у згадану традицію художньої літератури, і інститут для божевільних можна сприймати як відлуння «будинку для ініціації», того таємного і закритого для інших будинку у лісі, куди хлопчиків племені відводили для проходження випробування, для вивчення сакральної мудрості, щоб отримати статус дорослих чоловіків. А роман «Часом нестерпно кортить» цю традицію руйнує, показавши можливість ініціації не лише у великому світі, але й вдома, біля рідного порога, у родині. Не у далеких світах Генк стає незламною особистістю і проходить кульмінаційне випробування на злам, а саме вдома, у рідному поселенні, а молодший брат Леланд проходить свою ініціацію, беручи уроки від Генка, тільки повернувшись на рідний поріг, у родину.

Література

1. Kesey, Ken. *One Flew Over the Cuckoo's Nest* / Ken Kesey – New York: Penguin books, 1996.
2. Kesey, Ken. *Sometimes a Great Notion* / Ken Kesey – New York: Viking Press, 1964.
3. Beidler, Peter G. *Kesey Ken Indian Narrator: A Sweeping Stereotype* / G.Peter, Ken Kesey // Searls, George J. *A Casebook on Ken Kesey's One Flew Over the Cuckoo's Nest*. – Albuquerque: University of New of New Mexico Press, 1992.
4. Benert, Annete. *The Forces of Fear: Kesey's Anatomy of Ensanity* / Annete Benert // Kesey, Ken. *One Flew Over the Cuckoo's Nest*. – New York: Penguin books, 1996.
5. Carnes, Bruce. *Ken Kesey*. / Bruce Carnes – Bois State university, 1974.
6. Horst, Leslie. *Bitches, Twitches and Eunuchs: Sex-Role Failure and Caricature* / Leslie Horst // Kesey, Ken. *One Flew Over the Cuckoo's Nest*. – New York: Penguin books, 1996.
7. Hunt, John W. *Flying the Cuckoo's Nest. Kesey's Narrator as Norm* // Searls, George J. *A Casebook on Ken Kesey's One Flew Over the Cuckoo's Nest*. – Albuquerque: University of New of New Mexico Press, 1992.
8. Leeds, Berry. *Ken Kesey*. / Berry Leeds – New York: Ungar Publishing, 1981.

9. Martin, Ference. *One Flew Over the Cuckoo's Nest and the High Cost of Living* // Searls, George J. *A Casebook on Ken Kesey's One Flew Over the Cuckoo's Nest*. – Albuquerque: University of New Mexico Press, 1992.
10. Tanner, Stephen L. *Ken Kesey*. / Tanner, L. Stephen – Boston: Twayne Publishers, 1983.
11. Tanner, Tony. *Edge city* // Tanner, Tony. *City of the Words: American Fiction 1957 – 1970* – New York: Harper and Row, 1971.
12. Пропп Владимир. *Исторические корни волшебной сказки*. / Владимир Пропп – 1986.

Summary

The article focuses on the significance of the presence or absence of the concepts of home and family as well as the analysis of their functions in the novels “One Flew Over the Cuckoo's Nest” and “Sometimes a Great Notion” by Ken Kesey. In the focus of the research is the comparative analysis of the novels from the point of view of the abovementioned functions, the specifics of protagonists' going through the initiation process depending on whether they stayed in the familiar (home, family) or unfamiliar (in the unfamiliar surroundings with the unfamiliar rules of the game, outside the comfort zone) world view.

THE ESTRANGEMENT FROM AND RETURN TO JEWISH ROOTS IN I. B. SINGER'S THE MAGICIAN OF LUBLIN

Filipová P.

Pavol Jozef Šafárik University, Košice (Slovakia)

For understanding a piece of literary work, it is often advisable to understand the particular period of time first, to know the places and times the author witnessed and experienced before producing a particular text. As for the Jewish American literature, this is even more so as this part of American literature is closely connected with religion and a way of life distant from what many non-Jews, or in other words gentiles, can comprehend. Jewish culture starts to flourish in America towards the end of 19th century, when the Eastern-European Jews immigrate to America in large numbers [Fine 1988, p.15]. Put in such a dangerous position, according to Fine, as much as two million Jews immigrate to America, composing roughly one-third of the whole Eastern-European Jewish population. This large number of Jewish immigrants appears to be unable to leave their culture and traditions behind completely [Landis 1988, p.149] which is reflected in the literature produced by Jewish American first- and second-generation immigrants in this period. Jewish immigrants in America begin to write of their experiences and coping

with the new way of life, as well as their memories of lives they abandoned back in Europe. The conflict of constituting a new identity for themselves at the price of abandoning their traditions can be found in more works of Jewish American authors of later years, arising from the knowledge that “assimilation has its psychic perils. To forge an American persona that denies the historical self is an act of betrayal, one that is accompanied by a sense of loss” [Fine 1988, p.24]. The idea of ‘unfulfilled’ Jewish people who achieve their New World goals, but are not content after abandoning their traditions and roots, may also be found in various Jewish American novels, short stories and other literary works.

What sets Isaac Bashevis Singer apart from other notable names of Jewish American literature, such as Saul Bellow, Bernard Malamud, or Phillip Roth, is that all three of the abovementioned authors can be considered within the category of Jewish American writers despite their objections to this label – they are born in America and thus, their knowledge of European Jewry constitutes of what they have read or heard. They have not been raised in a typical Eastern-European *shtetl*, instead, they are born into the already established Jewish communities in America – Phillip Roth in Newark, New Jersey, Saul Bellow in Lachine, Quebec, Bernard Malamud in Brooklyn, New York [Pinsker 1992, p.xvii]. This is probably what separates their work from Isaac Bashevis Singer, in other words, what separates Singer from these authors. Singer, who was born and raised in a typical *shtetl* in Poland at the beginning of 1900s, seems different from most Jewish American writers to the extent that, according to several sources, “one cannot regard him as a full-fledged ‘American’ writer” [Harap 1987, p.44]. Singer himself “insists that he has nothing to do with the tradition of Yiddish literature. He repeats this over and over and over again. He wanted interviewers to believe that he is unique, sui generis, and that he doesn't come from anywhere” [Kim-Brown 2004]. Where other writers focus mostly on the assimilation or adaptation of Jews in America, Singer's works implement, from a large part, his childhood memories of life in Poland: his novels *Satan in Goray*, *The Magician of Lublin* and *Shosha* are all set in Poland, where Singer lived for thirty years, rather than America, where he moved only as an adult, “in 1935, at the age of 31, having just published in Warsaw his debut novel” [ibid.]. It is true that after immigrating and becoming familiar with the environment, Singer writes also about the life of Jewish communities and people in America, but he never truly abandoned his European experience and childhood memories. Furthermore, Yiddish remained Singer's language of choice for his writing: “He didn't feel that he could write about characters whose lives and thoughts were not lived in Yiddish” [Kim-Brown 2004]. Singer's dilemma is solved when he returns to writing about the subjects he knows well, that is, Eastern-European Jewry and the life in *shtetl*. Singer uses his memories of European *shtetl* to create a setting for his works authentic in a way no American-born writer could ever achieve. He uses mysticism, demonism and prejudice mixed with beliefs that fascinate him in Yiddish culture, despite the fact that his critics, not few in numbers, accuse him of apostasy and bringing shame upon the world of his ancestors in offering an exaggerated portrait of *shtetl* full of the supernatural and the obsession with eroticism [Stavans 2004]. However, Singer's own reluctance to abandon his Jewish and Eastern-

European roots in his work can be perceived not as apostasy, but as his own struggle between the estrangement from and the return to Jewish roots, as the author himself assimilates into the host culture of America, but in the end finds balance and manages to keep writing stories about the old world he grew up in.

Isaac Bashevis Singer uses his memories of Eastern Europe, more specifically Poland, also in the novel *The Magician of Lublin*, published in 1959 in the magazine *Forward* [Kresh 1979, p.211]. In this novel, Singer pursues one of the several archetypes created by the Jewish authors, as Baumgarten notes - “the portrait of the criminal.” This image of the protagonist offers a certain sense of freedom and also duality, since this criminal is not seen in a negative way:

the criminal's prowess makes it possible for him to be an individual, despite all the forces militating against him, because he participates in the world-shaping possibilities made available by the modern situation (...) That is the seductive lure of the criminal in and for Jewish writing (...) In Yiddish literature the criminal is paralleled by other characters, whose lifestyles are echoed in other modern Jewish writing, though its meanings are never quite as clear.

[Baumgarten 2000]

Yasha Mazur, the main character of *The Magician of Lublin*, seems to personify most of the mentioned characteristics. He is a performer as well as a thug or a thief, on some occasions. It is noted by his neighbors and acquaintances in Lublin “that if Yasha had chosen crime, no one’s house would be safe” [Singer 1971, p.2]. Yet he is portrayed mostly as a positive character, despite his conflicted personality. At the beginning of the book, Yasha is described as an atheist, already estranged from his Jewish roots despite living among pious Jews of Lublin and being married to Esther, who is a religious woman as well. She keeps a kosher kitchen and works at home, while Yasha travels through Poland as a magician and smokes even on Sabbath – their marriage presents quite a contrast at first sight since Yasha is not in favor of keeping to the traditions while his wife, Esther, represents those traditions in a most profound way. However, it is shown almost immediately that Yasha is not as completely separated from religious thinking as he presents himself to the world: “When he was in the tavern, Yasha played the atheist but, actually, he believed in God. God’s hand was evident everywhere. Each fruit blossom, pebble, and grain of sand proclaimed Him” [Singer 1971, p.3]. Later on, it can be observed that Yasha is unable to refuse when his wife, Esther, asks him to perform some of the rituals required for Jewish holidays, and in this, he is unable to separate himself from his Jewishness completely. Yasha’s atheism appears to be more an attempt at modernism than actual apostasy; it might be the result of his work as a magician which requires a lot of practical knowledge, fueled by Yasha’s own interest in the matters of nature: “[Yasha] began to read a thick Polish book on the Laws of Nature (...) this information was as vital to Yasha professionally as it was interesting (...) but after he had finished this illuminating book, many questions remained unanswered” [Singer 1971, pp.14-15]. The last sentence hints that Yasha possesses an inquisitive mind dissatisfied with vague answers the contemporary science can give – these doubts serve to support Yasha’s religious thoughts on the existence of God, along with his fear of death and

thoughts on what comes after one dies, and he even envies the pious Jews, since “they had their God, their saints (...) death meant Paradise to them, but to him only dread” [Singer 1971, p.12].

Despite this fear of death and of what comes after death, Yasha contemplates leaving Esther and, consequently, his faith. In one chapter, he asks Esther what she would do if he died or left her: “‘How would you feel if I never returned?’ he asked her. ‘What would you do if I died on the road?’ (...) ‘Well, suppose I’d fallen in love with someone else and were going to leave you. What would you say to that?’” [Singer 1971, p.19]. These questions seem to correspond with Yasha’s thoughts of leaving his faith, which is, for him, materialized most vividly in the form of his wife, Esther. His teasing of her seems to be, in a way, teasing of his own faith, of his own belief and ability to leave his religion, and wife, for another. And while he toys with the idea, through his doubts throughout the book it becomes more and more apparent that Yasha is not capable of abandoning his roots completely.

Yasha and his mistresses

Another important attribute of Yasha as a character is his love for women, or more precisely, his inability to live with just one woman for the rest of his life. At least that is what Yasha tells himself as he compares his eternal search of romantic conquests to a „drunkard who drowns his sorrow in alcohol” [Singer 1971, p.35]. However, the endless string of romances can be also seen as Yasha’s being lost in his own life, lacking the meaning of life, which he tries to substitute with fresh experiences, and consequently, new mistresses. This attempt to fill the void, most probably left by his lax approach to religion, remains unsuccessful, which is proved by Yasha’s later statement, where he once again uses the comparison to an alcoholic – thus, to someone trying to fix his problems with a substance slowly destroying his mind, but not helping the original problem: “He lusted after women, yet hated them as a drunkard hates alcohol” [Singer 1971, p.79].

However, the women in Yasha’s life do not only fulfill the self-evident role of mistresses. As Sherbill notes, “each of the women in any given Singer story represents a different value that the protagonist has yet to come to terms with” [Sherbill 2004]. Be it gentile women or Jewish women, sophisticated or low-class, the women in Yasha’s life all have a certain role in his return to his roots. After Yasha’s wife, Esther, the reader meets Yasha’s first mistress and also his assistant, Magda. The gentile girl is described as thin, almost boyish, with unhealthy skin – she is definitely not pretty in the physical sense, and one has to ask what Yasha sees in this girl. Partially, it might be said that it is the sense of novelty Magda offers that draws Yasha to her: “after the long absence – the weeks he’d spent away from her (...) they had grown apart and had to reacquaint themselves” [Singer 1971, p.31]. While Esther offers the needed sense of stability to Yasha, his mistresses present excitement and momentary satisfaction in different ways. However, his relationship with Magda is not only that of a man and a woman – Yasha appears to be Magda’s mentor and teacher when it comes to the trickery he makes a living with, he mentions teaching her somersaults and other stunts. From that, and the way Yasha takes care of Magda and her whole family, it may be deduced that Yasha is also a

fatherly figure to Magda, probably influenced with the lack of his own children. However, the parental relationship does not only exist in transition of Yasha to Magda – it also exists the other way around, as Magda notes later on, in Yasha’s unconscious attempt to remain a child himself, instead of having a child with Magda [Singer 1971, p.86].

The third aspect of their relationship is probably the most notable one for Yasha’s confrontation with his own Jewishness: “He had such power over her that he could put her to sleep in a minute (...) He would tell her something and it would stick in her brain (...) She understood all his wiles but at the same time acquiesced, neither capable nor desirous of opposition” [Singer 1971, p.60]. Metaphorically speaking, Yasha holds the same power over the low-class people he often encounters. With his act as a magician, with his skill, he is able to hold their interest to the point that might seem almost as hypnosis or mesmerism – this is the class of people Yasha can feel above. Despite yearning to be a part of the modern, sophisticated society he connects with Emilia, a professor’s widow, Yasha finds it difficult to tear himself completely out of the world where he is admired: “Yasha knew he was idolized by all here, both men and women. He was the shining beacon to the citizens of Piask” [Singer 1971, p.47]. This tearing out happens forcefully when Magda kills herself – it is true that Yasha learns of her death only after resolving to come back to proper Jewish life, without working as a magician, but her suicide can be viewed as strengthening to Yasha’s resolve. It is especially so because of the sense of guilt he feels for her death, as he comes to realize how he treated her with disregard:

Her lips were silent and yet (...) the mouth shouted, Look what you have done to me! Look! (...) this was the same Magda who had quarreled with him that very morning, had later brought him a pot of water from the pump; but that other Magda could be asked forgiveness and mollified. This one, lying here limp on the bed, had passed into eternity.

[Singer, 1971, pp. 166-167]

This role of strengthening Yasha’s resolve is predominant also in another mistress of his, Zefitel. She is, like Magda, a woman of low-class origin and Yasha, even while he gives her money to get to Warsaw, seems to hold no deeper attachment to her. Her most prominent moment of influence on Yasha happens, paradoxically, when she no longer depends on Yasha for support: in a sense, Yasha views her corruption in a way similar to Magda’s death. He feels guilt for both of them, Magda and Zefitel, even though Zefitel’s fate might not appear to be unpleasant as much as Magda’s. However, when Yasha witnesses Zefitel with Herman, a white-slaver from Buenos Aires, he feels otherwise:

He felt sorrow, emptiness, a sense of powerlessness. It was not unlike the feeling he had experienced a few hours earlier when he had discovered Magda dead(...) He had looked on the faces of death and lechery and had seen that they were the same (...) The last twenty-four hours (...) summed up all his previous existence, and in summing it up had put a seal upon it. He had seen the hand of God. He had reached the end of the road.

[Singer, 1971, p. 180]

This comparison of “death and lechery” for Yasha seems to be the last drop, the last step that ensures his return to the roots of his childhood. Still, the woman that seems to tempt Yasha the most out of his mistresses is a gentile woman named Emilia, the professor’s widow Yasha meets in Warsaw. At the beginning of the book, he already contemplates leaving Esther for Emilia, and tries to justify the issue of conversion to Christianity before himself and before others by almost atheistic thoughts: “How do I know which God is the right one? No one’s been up to Heaven” [Singer 1971, p.37]. It is so because Emilia offers certain conditions for Yasha’s life with her – he is to abandon his faith and religion and convert to Christianity, after he leaves with Emilia and her daughter Halina for Italy. It is the emigration that appears to hold the greatest appeal to Yasha – as a magician, he is described as a great performer, not quite appreciated as he thinks he should be in Poland or Eastern Europe as a whole. For this reason, the offer of emigration is tempting and Yasha dreams of success abroad – however, his restlessness seems to come from the inside, from his mind and thoughts not quite settled in one extreme or another, in atheism or piousness. Emilia’s appeal is also of another kind than that of Magda or Zeffel – while they appear as a part of lower-class people, Emilia comes from higher society, she is a widow of a professor and educated in many different fields. Even though impoverished, she still offers Yasha a taste of the upper-class world as she discusses various issues with him and considers him a sophisticated man: “She considered him a genius, an exalted artist. They discussed religion, philosophy, the immortality of the soul” [Singer 1971, p.46]. While it could be viewed as Yasha’s vanity taking the lead, it is more probable that leaving with Emilia is a tempting option for him because he sees her as his way to salvation from the “swamp” of Eastern Europe. Higher-class society holds a certain appeal for Yasha, and it appears so that while he holds a certain power over the low-class people with his magic and trickery, the upper-class world holds that same hypnotizing power over him, Yasha, because of his struggle to appear sophisticated and cosmopolitan in Emilia’s eyes.

Throughout most of the book, Yasha’s inner conflict balances between leaving with Emilia for Italy, and thus leaving his religion behind as well, and the opposite, which is staying with Esther and his childhood faith and belief. Every time he appears decided on either of the options, in the next moment his doubts disrupt this decision and he is back to the very beginning, unable to resolve the problem. While the advantages of leaving with Emilia may seem prevalent – possible advance in his career and leaving behind the lowclass world he seems to treat with disregard – Yasha is held back by his conscience. More than once Yasha thinks about his inability to leave Esther an abandoned wife, and on some occasions, even thoughts of leaving Magda prevent him from a final decision in Emilia’s favor. This conflict seems most prominent in a part where Yasha indirectly attaches Esther to his Jewishness and morality, while Emilia is connected to conversion and crime: “he had to decide this very night, choose between his religion and the cross, between Esther and Emilia, between honesty and crime” [Singer 1971, p.50]. It may be interesting to note that his religion, Esther and honesty are all placed in the same position while comparing different aspects, as well as the cross, Emilia and crime – it might be discarded as just a coincidence, or as a direct mention of the robbery Yasha has to

contemplate in order to raise a sufficient amount of money for the emigration. On the other hand, it might also be interpreted as a way of Yasha's unconscious view of abandoning his religion as almost criminal. All the three options mentioned together, Emilia, conversion and crime – are different kinds of temptation to Yasha, various ways to sin against his religion, and Yasha appears to know this, at least unconsciously, which may be why he is indecisive as to whether to accept Emilia's offer or decline it completely.

An interesting thing to note may be that Emilia appears almost as conflicted a character as Yasha himself: while she is Christian and a woman of good upbringing, it is mentioned that her faith is not as completely blind as is presented: "Emilia had her own religious convictions. The Catholic dogma was to her nothing more than a set of rules (...) The mysticism had (...) blended within Emilia with skepticism and a quiet sense of humor" [Singer 1971, p.64]. This aspect of Emilia, very similar to Yasha's own blend of scientific questions and faith in God, may be viewed as the reason why Emilia is presented as a constant temptation to Yasha, but offers very little for the actual solution.

Apart from his mistresses, Yasha's connection to – or estrangement from – his religion is reflected gradually in the three visits to a study house he experiences throughout the book. The first visit occurs rather by chance than by some wish to visit a study house – while travelling with Magda, Yasha is caught up in a storm and forced to find shelter, which he finds in the said study house near a synagogue. This experience seems new to him, since it has been a while since he went to a synagogue. In this moment, Yasha feels connected to the praying Jews as he remembers the smells and sights from his childhood, which is mentioned often later on in the book as a symbol of his Jewish roots. Magda, who walks outside as if in fear of "intense Jewishness" once again seems to stand for the non-Jewish part of Yasha's world, retreating in face of Yasha's faith to the back of his mind.

After leaving the prayer house, Yasha pretends to be a Pole in an inn because he travels with Magda, which may be seen as once again conforming to the mostly atheistic way of life. However, while Yasha pretends to be a Pole, he also appears to test his own feelings about his faith and religion through teasing the Jewish wife of the innkeeper with the prayer-book Yasha picked up in the prayer house. Again, the symbol of a child appears here through the grandson of this Jewess. The boy reminds Yasha of himself and he once again finds himself wondering whether he can forsake all his heritage and history: "A wave of affection drew him to this grandmother (...) As the old woman hustled about, she whispered through her whitish lips and nodded her head as if aware of a truth know only to those not deceived by the vanity of worldly things" [Singer 1971, p.55]. Despite his apparent wish to join the upper-class society, be well-known as a performer and associate with educated people, he feels alienated from them, though he is not aware of any reason for this feeling: "He, Yasha, was to all appearances their equal, yet a barrier separated them. But what was it? He never found a clear explanation" [Singer 1971, p.77]. One possible argument for this is that Yasha is not seeking for the said explanation in the right places. While he might consider all the issues on the surface: appearance, demeanor, education or even manner of speech – he seems to disregard his Jewish origin and roots

while contemplating their differences. Yasha often feels inferior or superior to people around him, or even of similar standing, but he appears to fail in taking all the differences and similarities into account and, as Baumgarten notes, “despite his desire to strut on the stage of modernity, he is still half a traditional Jew” [Baumgarten, 2000].

After straying from the path of honesty and morals and attempting a burglary, Yasha finds shelter in a study house again, this time not hidden from the forces of nature, but from the human law enforcement as the guards chase him through the streets of Warsaw. Again, Yasha watches men praying and feels as if he has never seen the rituals before, but this time, there is a deeper sense of connection to his roots through his sense of guilt. It is not only a primary awe that takes hold of Yasha’s mind, as it is during his first visit of the study house during the storm: there, he feels reconnected to his roots for the first time in a longer period. This second visit brings deeper understanding of something lacking in his life: “he was awake but something within him slept the deep sleep of midnight” [Singer 1971, p.119]. This sentence can be viewed as Yasha’s unconscious realization of the neglect of an important part of his self, that is, his religious nature. As in the first study-house, Yasha is offered items used for praying, and this time he does not refuse, which is also a certain transition from an atheist to a religious man. After he encounters difficulties with using the prayer shawl and phylacteries, he expects the other men to ridicule him, but instead, they help him and Yasha’s shame may be interpreted as deep, inner shame of someone who abandoned his roots and traditions and contemplated betraying his religion completely through conversion, instead of shallow shame or fear of how he is viewed by others. In this study house, Yasha realizes that he is nearly completely depraved: “He had broken or contemplated breaking each of the Ten Commandments!” [Singer 1971, p.123]. This appears to be a hidden reference to one of the symbols Singer uses in more of his works: the Sabbatianist belief that “the depths of sin and apostasy had to be undergone before redemption would occur” [Harap 1987, p.48]. Since this appears true for Yasha, his way back to the return to his roots is now open. The recurrent motif of childhood as a symbol or the return to these roots appears again as Yasha mentions that “the longforgotten childhood devotion returned now, a faith that demanded no proof, an awe of God, a sense of remorse over one’s transgressions” [Singer 1971, p.123].

However, this visit is not a final one on Yasha’s way back to his Jewishness – he still feels doubts and balances between the feelings of alienation and closeness with his own people. It is only the third visit to the study house that makes Yasha decide in favor of his origins – the first step towards this goal is the fact that while the previous two visits to a study house are, so to speak, enforced on Yasha by the circumstances and the need to hide, the third visit stems only out of his urge to do so. Also, Yasha manages to connect with the neglected parts of his mind finally: “It was odd but no sooner did Yasha find himself in a House of Prayer than he began taking stock of his soul” [Singer 1971, p.161]. As Yasha reflects upon the old questions of faith and origins, he comes to realize that despite his doubts about the necessity of the man-made rules and dogmas of a particular religion, keeping to those dogmas also keeps one from sinning; surprising to himself, he also realizes he feels deeper connection to the pious Jews than to the assimilated ones,

since the religious, conservative Jews have their language and traditions wherever they go, unlike the assimilated Jews who conform to the society they live in to the point of losing their uniqueness. As he leaves the study house, Yasha stops and takes a book from the shelf in search for advice, and finds exactly an answer he had been searching for: "...there must be discipline ... if one broke the discipline and did look, one ended by violating the Seventh Commandment" [Singer 1971, p.162]. Although Yasha contemplates mostly the solution to the issue of lust for women, he appears to take the advice for discipline rather literally, and resolves to end all his affairs and return home: "He comes to realize that each affair has come complete with its own set of domestic problems and needy relatives – an endless succession of proliferating responsibilities" [Kresh 1979, p.212].

The symbol of childhood reappears throughout the rest of the book as Yasha fears to see Magda's dead body, but also in likening his self-inflicted prison to his mother's womb, which is a definite return to the very roots of one human being. Through this it can be viewed that Yasha does return to his Jewish roots in all possible senses. Some of Yasha's views remain the same despite his penitence and religiousness, for example his doubts about the holy books and his thoughts about whether these books are just man's inventions – however, Yasha now considers these thoughts to be the devil's attempts to make him, Yasha, stray from his religious path [Singer 1971, p.187]. The rightness of Yasha's decision is also expressed through the people of Lublin, who come to him for advice as they would come to a rabbi, despite the fact that during his life as a magician, he was held in contempt by the same people. Yasha's fate is not viewed only positively, though; as Kresh admits: "A man with that kind of courage deserves a better fate (...)" This is too much like those Hollywood gangster pictures that were intended to prove that crime doesn't pay. The moral is the only unbelievable element in *The Magician of Lublin*" [Kresh 1979, p.213]. However, it is more than possible that Yasha's return to his origins is not a moral intended from Singer's side, since the author himself believes that "after the Ten Commandments it was superfluous for any writer to send a message to mankind" [Sundel 2002]. Yasha Mazur is portrayed as a promiscuous, but well-educated man, hungry for scientific knowledge, well-versed in natural laws as well as philosophy, and he tries his best to connect this new, modern knowledge with the religion and faith of his ancestors. Regardless of these facts, Yasha eventually returns to the orthodox religiousness in a way which can be seen as a way of repentance and a definite return to his religious roots, seeing as the modern way of life cannot satisfy him completely, since the religiousness he has experienced during his childhood is missing and missed.

Literature

1. Baumgarten, M. Intersections and modern urban identities: Isaac Bashevis Singer, American Jewish writers, and the Jewish Street. In *Judaism* [online]. 2000 [cit. 2010-02-03]. Available at ProQuest Religion, ProQuest.

2. Fine, D. M. In the Beginning: American-Jewish Fiction, 1880-1930. In FRIED, Lewis [Ed.]. *Handbook of American-Jewish Literature: An Analytical Guide to Topics, Themes, and Sources*. Westport: Greenwood Press, Inc., 1988. pp. 15-34.
3. Harap, L. *In the Mainstream: The Jewish Presence in Twentieth-Century American Literature, 1950s-1980s*. Westport: Greenwood Press, Inc., 1987.
4. Kim-Brown, C. Isaac Bashevis Singer: Master Storyteller. In *Humanities* [online]. 2004 [cit. 2010-02-03]. Available at Research Library, ProQuest.
5. Kresh, P. *Isaac Bashevis Singer: The Magician of West 86th Street*. New York: The Dial Press, 1979.
6. Landis, J. C. Yiddish Dreams in America. In FRIED, Lewis [Ed.]. *Handbook of American-Jewish Literature: An Analytical Guide to Topics, Themes, and Sources*. Westport: Greenwood Press, Inc., 1988. pp. 143-165.
7. Pinsker, S. *Jewish American Fiction: 1917-1987*. New York: Twayne Publishers, 1992.
8. Sherbill, S. Embracing the past: [Literary Supplement Edition]. In *Jerusalem Post* [online]. 2004 [cit. 2010-02-03]. Available at ProQuest Newsstand, ProQuest.
9. Singer, I. B. *The Magician of Lublin*. New York: Bantam Books, 1971.
10. Stavans, I. THE METAMORPHOSIS HOW ITZJOK ZYNGER BECAME ISAAC BASHEVIS SINGER - AND INVENTED THE ALL-AMERICAN ETHNIC WRITER [THIRD Edition]. In *Boston Globe* [online]. 2004 [cit. 2010-02-03]. Available at ProQuest Newsstand, ProQuest.
11. Sundel, A. Heartaches and limitations: Isaac Bashevis Singer. In *Partisan Review* [online]. 2002 [cit. 2010-02-03]. Available at Research Library, ProQuest.
12. Wade, S. *Jewish American Literature since 1945 // An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999.

Summary

This paper focuses on Isaac Bashevis Singer's novel *The Magician of Lublin* with the aim of analyzing the estrangement from and the return to Jewish roots of the male protagonist of the novel. The paper focuses on the representation of Jewishness in Singer's novel and attempts to portray the distance from Jewish roots and traditions caused by the modern way of living.

The analysis, however, is focused not on the historical events, but mainly on the perception of Jewishness by the characters in the books: the estranged and the orthodox Jews perceiving their own Jewishness, as well as the non-Jewish characters and their views and influence on Jewishness of their acquaintances.

РЕЦЕНЗІЇ, ПРЕЗЕНТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

GUTA SAGA: DĚJINY LIDU Z OSTROVA GOTLAND

Komárek S.

University of Ostrava (Czech Republic)

Černý, M. (ed.). *Guta saga: Dějiny lidu z ostrova Gotland*. Pečky: EdiceX, 2014. 1. vyd. 110 s. ISBN 978-80-88001-04-1.

Od počátku jednadvacátého století lze pozorovat narůstající zájem českých čtenářů o starogermánskou literaturu. Tento zájem vyústil v publikace nejdůležitějších textů středověkého Severu, mj. poetické a prozaické *Eddy*, *Ságy o Völsunzích* či *Ságy o Hervaře*. Minulého roku se tento seznam rozrostl o krátké dílo *Guta Saga*, pocházející z Gotlandu, největšího ostrova náležejícího současnému Švédsku. Jak ale autor překladu Miroslav Černý zmiňuje ve svém úvodu, text není typickou severskou ságou, přestože vykazuje mnohé prvky onoho žánru, jako je nadpřirozenost, symbolika čísel anebo pozornost upřená na slavné severské vládce. V tomto případě jde ovšem především o podání stručné historie ostrova a lidí, kteří jej obývali (což koneckonců naznačuje i samotným podtitul ságy: *Dějiny lidu z ostrova Gotland*), jakožto i o výpis jejich práv a zákonů. Stejně tak není Černého edice tzv. *Gutaságy* typickým českým vydáním skandinávských textů. Příběh samotný zde zabírá pouhých deset stran, přičemž polovinu z toho tvoří starogotlandský originál, zrcadlově přeložený do češtiny. I když je tedy centrální částí knihy vlastní překlad, její nedílnou a detailní část tvoří především úvod do historie tohoto středověkého díla, poznámky k textu a v neposlední řadě gotlandsko-český slovník.

Všechny tyto aspekty svědčí o tom, komu je (anebo by spíše měl být) text určen, tedy především studentům germánské filologie, germanistům, případně poučeným zájemcům o germánské starožitnosti, což ovšem neznamená, že laikům je jeho četba zapovězena. Stejně jako u dříve v Česku vydaných severských děl je i toto bohatým zdrojem informací o životě a kultuře skandinávských národů, jež jsou stejně zajímavé a bohaté jako jejich známější středomořské protějšky. Je tedy třeba zdůraznit, že zatímco by pro fanouška mytologie a fantasy literatury byla vhodnější spíše prozaická *Edda* Snorriho Sturlusona, o níž by mohl diskutovat nad sklenicí piva se svými přáteli, pro studenta (ať už “oficiálního” nebo toho, jenž se “vzdělává doma”) bude stejně tak vhodná, poutavá a důležitá *Guta Saga*. O tomto faktu svědčí i vlastní překlad, který je sice přizpůsoben českému čtenáři, z velké části ovšem usiluje, a zdá se mi, že úspěšně, o zachování filologické a antropologické hodnoty originálu. Vědeckou monografii *Guta Saga: Dějiny lidu z ostrova Gotland* považuji za cenné obohacení korpusu textů starogermánské slovesnosti vydaných v českém jazyce, a navíc v podobě odborné edice s doprovodnými komentáři.

СПИСОК**АВТОРІВ**

Алієва О.Н.	267	Мишко С.А.	275
Андрусак І.В.	15	Онищак Г. В.	147
Барбіл О. В.	23	Парамонова С.А.	153
Бенедик М. І.	27	Петій Н.	161
Близнюк Л.	70	Писанчин Р. Б.	278
Глущук-Олея Г. І.	40	Рогач Л.В.	167
Голик С. В.	45	Романова Н. В.	172
Гоннерова Б.	49	Рошко М.М.	291
Готра Ю.Ю.	54	Саболікова К.	178
Дідо Н.Д.	34	Сабовікова А.	181
Есенова Е.Й.	64	Саламатіна О.О.	188
Єдинак Н.	70	Сливка М.І.	183
Жук В.А.	74	Сорока Т.В.	197
Зеленякова М.	79	Станіслав О. В.	207
Ігошев К.М.	85	Тищенко О.В.	216
Кішко О.В.	94	Тищенко О.О.	234
Козловський С.	98	Тодорова Н.Ю.	108
Комарек С.	309	Фабіан М.П.	9
Косенко Н.М.	108	Філіпова П.	297
Кравченко О.В.	116	Філюк Л.М.	239
Крайник Д.С.	124	Худзей О. О.	283
Любимова С.А.	134	Чендей Н.	244
Ляшина А.Г.	142	Чистяк Д.О.	249
Марковська А.В.	188	Швед Е.В.	256
Миголинець-Шовак О.	260	Шепа Н.С.	23

Відомості про авторів

1. Алієва Ольга Назірівна – асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету ім. Івана Франка
2. Андрусяк Ірина Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
3. Барбіл Оксана Володимирівна – старший викладач кафедри класичної та румунської філології Ужгородського національного університету
4. Бенедик Мар'яна Іванівна – аспірант кафедри англійської філології Ужгородського національного університету
5. Близнюк Людмила Миколаївна – старший викладач кафедри німецької філології Інституту іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
6. Глушук-Олея Ганна Ігорівна – кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри іспанської та французької філології Київського національного лінгвістичного університету
7. Голик Сніжана Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
8. Гоннерова Барбора (Honnerová Barbora) – старший викладач кафедри англістики й американістики Жилінського університету (м. Жиліна, Словаччина)
9. Готра Юліанна Юріївна – аспірант кафедри англійської філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
10. Дідо Наталія Данилівна – викладач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
11. Есенова Еріка Йосипівна – старший викладач кафедри теорії і практики перекладу Інституту економіки та міжнародних відносин УжНУ
12. Єдинак Наталія Анатоліївна – студентка 3 курсу Інституту іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

13. Жук Валентина Аркадіївна – старший викладач кафедри граматики англійської мови факультету романо-германської філології Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова
14. Зеленькова Маріанна (Zeľňáková Mariana) – старший викладач кафедри англістики й американістики Кошицького університету П.-Й. Шафарика (Словаччина)
15. Ігошев Кирило Михайлович – викладач англійської мови кафедри германо-романської філології та перекладу філологічного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
16. Кішко Ольга Вікторівна – старший викладач кафедри англійської філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
17. Козловський Славомір Северинович – аспірант кафедри порівняльної граматики та перекладознавства Філологічного факультету Шльонського університету (м. Сосновець, Польща)
18. Комарек С. (Komárek S.) – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англістики та американістики факультету мистецтвознавства університету м. Острава (Чеська республіка)
19. Косенко Наталія Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної підготовки Красноармійського індустріального інституту державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»
20. Кравченко Ольга Віталіївна – аспірант кафедри іспанської та французької філології Київського національного лінгвістичного університету
21. Крайник Діана Степанівна – здобувач кафедри англійської філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
22. Любимова Світлана Анатоліївна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Одеської національної академії харчових технологій
23. Ляшина Алла Георгіївна – старший викладач кафедри полікультурної освіти та перекладу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

- 24.Марковська Антоніна В'ячеславівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету культури й виховання Миколаївського національного аграрного університету
- 25.Миголинець-Шовак Оксана Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Ужгородського національного університету
- 26.Мишко Світлана Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри полікультурної освіти та перекладу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
- 27.Онищак Галина Василівна – викладач кафедри англійської філології Ужгородського національного університету
- 28.Парамонова Сусанна Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри французької мови та зарубіжної літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
- 29.Петій Наталія Вікторівна – старший викладач кафедри англійської філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
- 30.Писанчин Руслан Богданович – викладач кафедри полікультурної освіти та перекладу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
- 31.Рогач Леся Валеріанівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Ужгородського національного університету
- 32.Романова Наталя Василівна – доктор філологічних наук, доцент кафедри німецької мови Херсонського державного університету
- 33.Рошко Михайло Михайлович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри французької мови та зарубіжної літератури, декан факультету іноземної філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
- 34.Сабовікова Адріана (Saboviková Adriana) – старший викладач кафедри англістики й американістики Кошицького університету ім. П.-Й. Шафарика (Словаччина)
- 35.Саболікова Карін (Saboliková Karin) – старший викладач кафедри англістики й американістики Кошицького університету ім. П.-Й. Шафарика (Словаччина)

36. Саламатіна Ольга Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов факультету культури й виховання Миколаївського національного аграрного університету
37. Сливка Мирослава Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Ужгородського національного університету
38. Сорока Тетяна Вячеславівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу Ізмаїльського державного гуманітарного університету
39. Станіслав Ольга Вадимівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романських мов та інтерлінгвістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, докторант кафедри французької філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
40. Тищенко Олег Володимирович – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри технічного перекладу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
41. Тищенко Олена Олександрівна – кандидат філологічних наук Київського національного університету імені Тараса Шевченка
42. Тодорова Наталія Юріївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри полікультурної освіти і перекладу Ужгородського національного університету
43. Фабіан Мирослава Петрівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології Ужгородського національного університету
44. Філіпова Петра (Filipová Petra) – старший викладач кафедри англістики й американістики Кошицького університету ім. П.-Й. Шафарика (Словаччина)
45. Філюк Лілія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова
46. Худзей Олеся Омелянівна – доцент кафедри полікультурної освіти і перекладу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
47. Чендей Наталія Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Ужгородського національного університету

48. Чистяк Дмитро Олександрович – кандидат філологічних наук, асистент кафедри французької філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
49. Швед Емілія Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри класичної та румунської філології Ужгородського національного університету
50. Шепя Наталія Степанівна – старший викладач кафедри класичної та румунської філології Ужгородського національного університету

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

Вітаємо ювілярку!	7
<i>Fabian M.</i> Language barriers and how to remove them in cross-cultural communication.....	9
<i>Андрусак І.В.</i> Блог-терміни як складова англomовної блогосфери.....	15
<i>Барбіл О.В., Шена Н.С.</i> Фонематичні опозиції новолатинської мови у працях М.Лучкая.....	23
<i>Бенедик М. І.</i> Методологія проведення досліджень наукового дискурсу.....	27
<i>Дідо Н.Д.</i> До питання вивчення фразових дієслів в англійській мові.....	34
<i>Глушук-Олея Г. І.</i> Пом'якшення категоричного заперечення у формах вираження заборони в іспанській мові.....	40
<i>Голик С. В.</i> Науковий дискурс: основні напрями дослідження.....	45
<i>Гоннерова Б.</i> Семантические способы образования немецких и словацких терминов в терминологии рельсовых поездов.....	49
<i>Готра Ю.Ю.</i> Теоретичні засади аналізу фразеологічних одиниць сучасної англійської мови.....	54
<i>Есенова Е.Й.</i> Основні критерії класифікації іншомовних лексичних одиниць.....	64
<i>Близнюк Л., Єдинак Н.</i> HEIMAT: До історії виникнення поняття.....	70
<i>Жук В.А.</i> Семантична еволюція німецького кореня *beu- у давньоанглійській мові.....	74
<i>Zeleňáková M.</i> (NON-)Ambiguity in legal language: syntactic perspective.....	79
<i>Igoshev K. M.</i> Speech act in terms of speech act theory.....	85
<i>Kishko O.V.</i> Genre peculiarities of American hard-boiled detective story.....	94

Козловський С. Про питання еквівалентності та аналогії при перекладі фразеологічних одиниць з корейської на слов'янські мови.....	98
Косенко Н.М., Тодорова Н.Ю. Особенности функционирования наречий меры и степени как слов-интенсификаторов в современном английском языке.....	108
Кравченко О.В. Когнітивний дисонанс у мовленнєвих потоках художнього тексту сучасних французьких детективних романів.....	116
Крайник Д.С. Семантика дієслів на позначення бажання в українській, англійській та французькій мовах.....	124
Любимова С.А. Соціокультурний концепт vs соціокультурний стереотип: лінгвокогнітивний і культурологічний аспекти.....	134
Ляшина А.Г. Роль репрезентативних суфіксів у процесі перекладу наукової літератури.....	142
Онищак Г.В. Типологія взаємозв'язків між іменниками на позначення зла в сучасних англійській та українській мовах.....	147
Парамонова С.А. Функции французских дискурсивных маркеров в аргументации (лингводидактический аспект).....	153
Петій Н. Гендерна категоризація чоловічих персонажів в англomовному мультиплікаційному дискурсі.....	161
Rohach L.V. Semantic basis of biology terms in the English and Ukrainian languages.....	167
Романова Н. В. Семантика емотивних прислівників у сучасному німецькому художньому мовленні.....	172
Sabolikova K. The reflection of family background in M.Thatcher's political career.....	178
Sabovikova A. Role of the british national newspapers in shaping the British society.....	181
Сливка М.І. Реалія і термін в історико-культурному дискурсі.....	183

<i>Markowska A. V., Salamatina O.O.</i> Communicative-pragmatic respondent's strategies in modern publicistic interview (on material of the German-language and English-laguage press).....	188
<i>Сорока Т.В.</i> Особливості системного співвідношення українських та англійських аксіономів.....	197
<i>Станіслав О. В.</i> Перший ступінь динаміки синтаксичної когезії у сучасній французькій мові (на матеріалі художньої оповіді).....	207
<i>Тищенко О.В.</i> Концептосфера дому у слов'янській пареміології на контрастивному тлі.....	216
<i>Тищенко О.О.</i> Оцінно-експресивна лексика у заголовках грецьких газетних публікацій.....	234
<i>Філюк Л.М.</i> Способи утворення морської термінології англійської мови....	239
<i>Чендей Н.</i> Метафора в системі образних засобів мови.....	244
<i>Tchystiak D. O.</i> Probleme de la conceptualisation litteraire dans l'aspect diachronique.....	249
<i>Швед Е. В.</i> Лінгвостилістичні функції лексичної синонімії у промовах історичних осіб твору Тіта Лівія «Історія» (на матеріалі промов першої декади твору).....	256
<i>Myholynets-Shovak O.</i> The problem of speech act definition and classification.....	260
<i>Алієва О.</i> Семантичний інваріант: системні та структурні особливості у процесі термінотворення.....	267

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

<i>Мишко С.А.</i> Лінгвокраїнознавство в процесі викладання іноземних мов....	275
<i>Писанчин Р. Б.</i> Труднощі навчання діалоговому мовленню у процесі вивчення англійської мови.....	278
<i>Худзей О.О.</i> Сучасні методи викладання іноземної мови у вищій школі.....	283

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Рошко М.М. Тема дому і родини у романах Кена Кізі
«Політ над гніздом зозулі» та «Часом нестерпно кортить».....291

Filipova P. The estrangement from and return to
Jewish roots in I. B. Singer's *The Magician of Lublin*.....297

РЕЦЕНЗІЇ, ПРЕЗЕНТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Komarek S. Guta Saga: dejiny lidu z ostrova Gotland.....309

**ВИМОГИ
ДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ
ДО ФАХОВОГО ЗБІРНИКА “СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ”, ВИП. 15**

Матеріали для опублікування приймаються від спеціалістів з іноземної філології та методики викладання іноземних мов. Наукові статті повинні містити: постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку (Постанова ВАК України від 15.01.2003 р. №7-05/1).

Правила оформлення статей:

- стаття подається без автоматичних переносів слів українською (російською, англійською, німецькою, французькою) мовою;
- відцентрована назва публікації друкується великими літерами, над нею подається УДК, а під нею в центрі звичайними літерами - прізвище та ініціали автора, нижче курсивом - місце роботи;
- основний текст друкується через 1 інтервал шрифтом 14 Times New Roman Cyr. Поля ліворуч, вгорі, внизу - 2,5 см, праворуч - 1 см. Відступ абзацу - 5 знаків.
- ілюстративний матеріал друкується курсивом;
- сторінки не нумеруються;
- посилання у тексті публікації оформляються згідно з вимогами ВАК України.
- завершує публікацію "**Література**" (друкується жирним шрифтом), подана в алфавітному порядку з дотриманням вимог ВАКу (Бюлетень ВАК № 6, 2008 р.).

Після літератури подається **резюме** українською (для статей іноземною мовою) та англійською (для україно/російськомовних статей) мовами.

В окремому файлі подаються відомості про автора (прізвище, ім'я та по батькові повністю), науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, домашня адреса, телефон, електронна адреса.

- Аспіранти та викладачі до статей додають рекомендації своїх наукових керівників.
- Подані матеріали **не рецензуються і не повертаються**.
- Термін подачі - **30 червня 2017 р.**
- Матеріали надсилати за адресою: **myroslavafabian@rambler.ru**
- Контактний телефон: **+380 662906929**

CALL FOR PAPERS

You are kindly invited to contribute your research articles on linguistics, literature studies and methods of foreign language teaching / learning to the book "*Current Language and Literature Studies*", *Volume 15* to be published next year. The articles should answer the following requirements:

- general formulation of the problem dealt with and its relation to important scientific and/or practical tasks;
- analysis of the latest investigations and publications used by the author to initiate the scientific problem solution;
- indication of the unsolved parts of the general problem which are in the limelight of attention;
- formulation of the objectives and tasks;
- presentation of the main material together with a complete substantiation of the results obtained;
- conclusions and the perspectives for further studies.

Please submit your papers in the language of your choice by **June 30, 2017**. The title should be centered and in large caps; the author's last name and initials should be below centered, using normal capitalization; lower, in italics, indicate your affiliation. The text must be single spaced without hyphenation at the end of the line. Use **Times New Roman Cyr** fonts in 14-point size for your paper. Margins are 2,5 cm top, left, bottom and 1 cm - the right one. References in the paper should follow such guidelines: "... in Ekman's paper [Ekman 1972]", "Bloomfield [3,p. 264] introduced the notion...". Do not use footnotes. Include **Literature** immediately after the text in the alphabetical order, using the established format, e.g.

Bolinger D. Two Views of Accent // Journal of Linguistics.- Cambridge, 1985.- Vol.21.-Nol.-P.79-123.

Romaine S. Language in society. An introduction to sociolinguistics.- N.Y.: Oxford Univ. Press, 1994.- 235 p.

Summary comes after **Literature** and contains 5-7 sentences.

Add a separate file with your name, scholarly degree, title, affiliation, position, mailing address, and telephone number. The materials presented are not subjected to reviews and are not sent back.

The materials should be sent by e-mail: **myroslavafabian@rambler.ru**

Please disseminate this information as much as possible.

For further information please contact: +380662906929

